



# Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

## Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

### Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

### Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

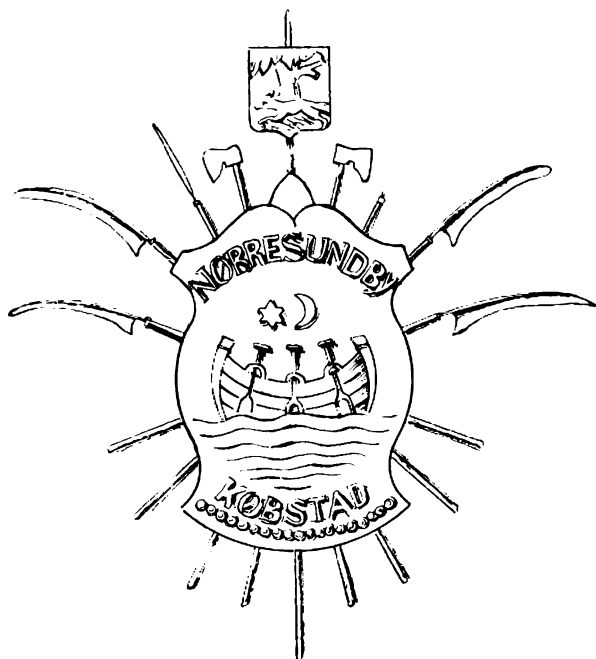
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

CHR. PETRESCH CHRISTENSEN

# NØRRESUNDBYS HISTORIE

1701 — 1850

MED BIDRAG TIL EGNENS HISTORIE



I KOMMISSION HOS GEORG SCHULTZ' BOGHANDEL,  
KNUD ENGSIG, AALBORG

1924

UDGIVET MED UNDERSTØTTELSE AF  
CARLSBERGFONDET, DEN GREVELIGE HJELMSTJERNE-  
ROSENCRONESKE STIFTELSE OG BYEN NØRRESUNDBY

TRYKT I EXPRESTRYKKERIET,  
T H. J Ø R G E N S E N, HJØRING  
1924

..

[det jeg herved udsender 2. og sidste Del af mine historiske Undersøgelser vedr. Nørresundby, bringer jeg min erkendeligste Tak til de Institutioner og Personer, som har ydet mig deres Hjælp og Bistand hertil, deriblandt foruden de forannævnte Det Raben Levetzauseke Fond, der har bevilget mig Understøttelse til Forstudierne. — Det har glædet mig at kunne faa dette Arbejde færdigt netop nu, da min Barndomsby kan fejre sit Jubilæum som Købstad.

København i Decbr. 1924.

*Forfatteren.*

## Indholdsfortegnelse.

	Side
I Gader, Veje og Befordringsvæsen .	3
II Retspleje og Forvaltning:	
A. Tingstederne .	41
B. Byfogder . .	63
C. Byskrivere . .	63
D. Herredsfogder	63
E. Herredsskrivere .	84
F. Prokuratorer .	90
G. Konsumtionen . . . . .	97
H. Told- og Konsumtionsembedsmænd	105
III. Ejendomsforhold og Beboere:	
A. Almindelige Oplysninger .	112
B. De gamle Bol	124
C. Andre Ejendomme . . . . .	159
D. Nogle gamle Sundbyslægter	167
IV. Erhverv . .	179
A. Landbrug	181
B. Fiskeri . . . . .	190
D. Gæstgiveri, Udskænkning og Brændevinsbrænding . . . . .	192
E. Haandværk og Industri	195
F. Handel og Skibsfart .	214
G. Møller . . . . .	236
V. Boliger, Klædedragt, Levevis etc. .	240
VI. Sundby Kirke . . . . .	277
VII. Præsterne og Præstegaarden	299

	Side
VIII. Skolevæsen	319
Degne . . . . .	322
Skolelærere og Kirkesangere.	327
Hørere og Andenlærere.	329
IX. Sundhedsvæsen .	331
X. Ildebrande .	341
XI. Forskelligt:	
A. Da Kongen var paa Egnen	356
B. Militære Personer .	360
C. Slavekrigen	364
D. Krigene . . . . .	372
E. Legater og Fattigvæsen	374
F. Ulve .	375
Stednavnskort .	377
Sagregister .	379
Navneregister	381

---

**TILEGNET**

**MIN HUSTRU**

# Nørresundbys Historie 1701 1850

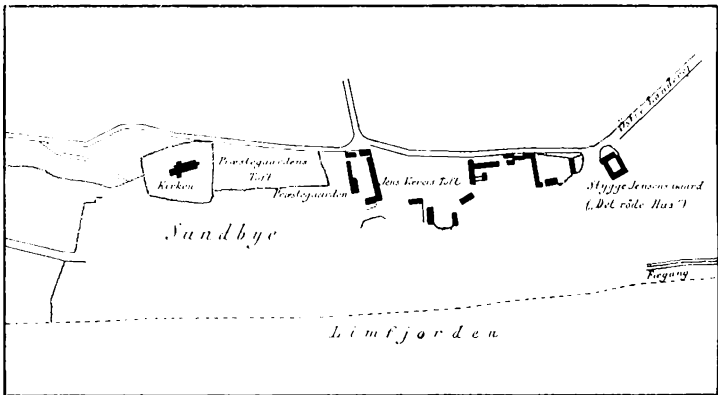


## I. Gader, Veje og Befordringsvæsen.

Den ældste fuldstændige og paalidelige Plan over Nørresundby findes paa Matrikelkortet af 1812, men denne Plan giver dog ikke nogen sikker Oplysning om Byens Skikkelse længere tilbage i Tiden end godt en Snes Aar forud, eftersom en ikke ringe Del af Sundby brændte i Aaret 1791. Om Sundbys Gadeplan i den foregaaende Del af det 18de Aarhundrede, har vi kun nogle spredte Efterretninger foruden, hvad der er oplyst herom i Bogens 1ste Del. — Øster- og Vestergade eksisterede jo allerede før 1700 saavel som Gaden, der fra deres Mødepunkt, det nuværende Torv, førte ned til Færgebroen, og ligeledes Nørregade, omend kun som en Landevej norden om Byen. Om det vestlige Kvarter indeholdes nogle Oplysninger i en Synsforretning af 1725<sup>1)</sup>, hvori det bl. a. hedder, at Sundby Gades Tilstand blev værre og værre, saa at Vedligeholdelsen stadig medførte større Vanskeligheder. Det foreslaas derfor at lægge den gennemgaaende Færdsel om fra Vestergade til en anden Gade, der ligeledes gik fra vestre Ende af Sundby og øster paa „og igiennem ned til Færgestedet“, hvilken Gade var „lidet norden for den anden“, men for sin vestre Ende afspærret ved en „Svingel“ eller Bom, hvilket sidste var sket af Hensyn til Konsumtionsopsynet, for at ingen ad denne Vej skulde kunne indsmugle Varer, eftersom Konsumtionsboden stod nede for Enden af Vestergade. Svingelen skulde da efter Forslaget flyttes ned foran sidstnævnte Gade,

1) K. H. Tgb. 14/12 1725.

som „Puntzerne“ (o: Vandhullerne) var i, og den nordre Gade, der var haard og tør, bruges til Landevej „paa det at de Rejsende kunde komme alle Puntzerne forbi“. Den nordre Gade, som der her tales om, er tydeligt nok Skolegade, og dens Forbindelsesvej ned til Færgestedet maa foruden Torvet og Brogade have været den sydlige Del af Tinghusgade. Hvad denne sidste Gade angaar, ser det efter Udskiftningskortet af 1777 nærmest ud, som om



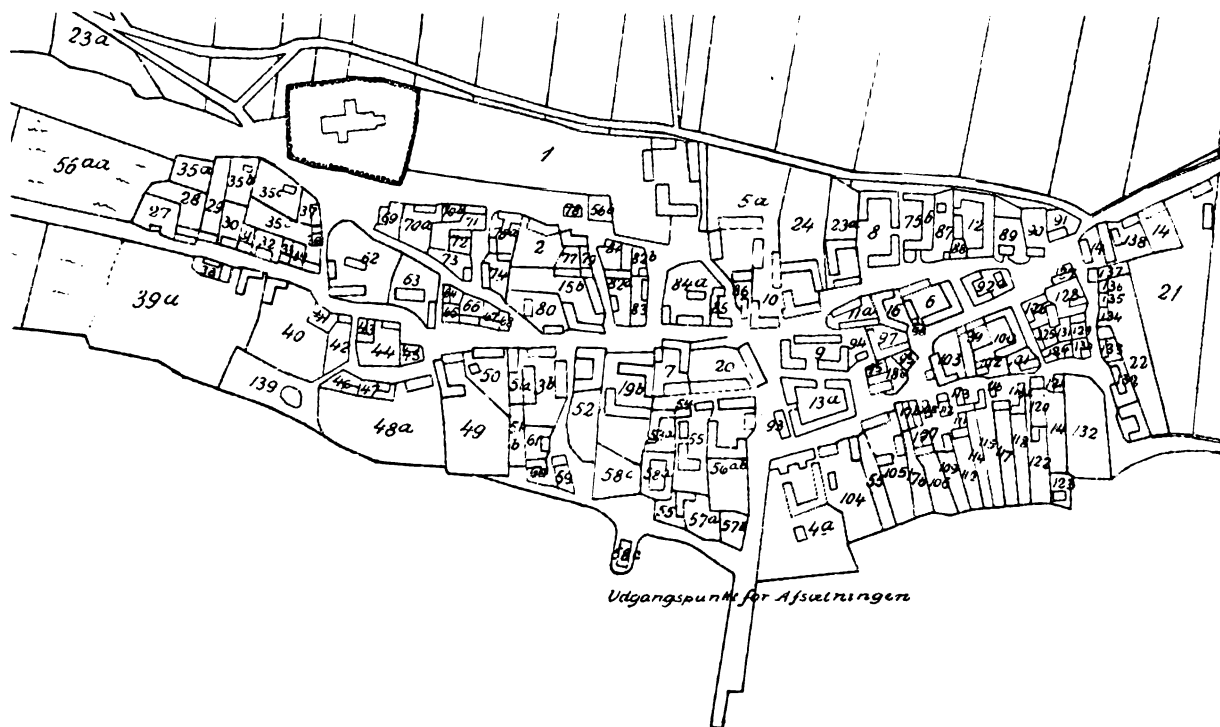
Grundplan af det nordligste Nørresundby 1777..

den ikke har strakt sig længere mod nord end op til Skolegade og Præstegaarden, thi paa dette Kort, der har en Plan over den nordligste Strimmel af Byen, medens den øvrige Byplan desværre er udeladt, findes afsat Nørregade i hele sin Længde fra „det røde Hus“ i øst til vest for Kirken, uden at der findes angivet andre Sideveje dertil end Skansevejen, der ligesom nu umiddelbart nord for Præstegaarden drejede fra mod nord over Bakkerne ad Hvorup til; der findes ganske vist paa Kortet ved Præstegaardens nordøstre Hjørne et lille Slip i den søndre Vejlinie, men det ser dog ikke ud, som om her har været nogen egentlig Alfarvej. Derimod er der syd for Præstegaarden antydet saavel Skolegade som Tinghusgades sydlige Del og Smedegade. Paa

samme Kort findes endelig afsat baade den østre og den vestre Kongevej, men kun til Byens Grænse, samt den nordre Lindholmsvej, der paa samme Sted som nu spalter sig i 2 Veje, af hvilke den nordlige førte nord om Kirken og fortsattes i Nørregade, den anden skraat mod sydøst ned til Kirkestræde. For den østre Bys Vedkommende oplystes det 1788 under en Proces<sup>1)</sup>, at der fra Østergade mellem Gade-Nr. 1 (da Albrecht Pedersens Gaard) og Nr. 3 (da Lars Dams Gaard) førte en Vej ned ad Søndergade efter. Denne Vej, der lige var saa bred, at 2 Vogne kunde passere hinanden, var maaske nok nærmest at regne for en Privatvej, men der havde dog efter Vidneforklaringerne hidtil været fri Færdsel derpaa, og særlig forklarede et Vidne, at Beboerne fra den søndre Gade her havde haft „deres Gang til Kirke og med Lig saavel som ved anden gaende og kørende Lejlighed“. Da det udtrykkeligt bemærkes, at Vejen gik sønden om Lars Dams søndre Hus (Bpl. 11 a), maa man efter Kortet af 1812 nærmest antage, at den har ført ned til Skraagade, hvor denne bøjer mod syd ned til Søndergade.

Vender vi os derefter til Byplanen af 1812, finder vi den gamle By fra det 17de Aarhundrede med Omkredsen: Vestre Bom, Kirkestræde, Nørregade, Østre Bom, det røde Hus og Tilliggende samt Fjorden, men der er nu kommet en lille Smugle mere til mod Vest og Øst, idet Vestergade er blevet forlænget fra Kirkestræde ud til det nuværende Svineslagteris Grund, og det vestligste Hus i Byen var det lille Hus, som i forrige Aarhundredes Slutning tilhørte Stine Vedfal (Gadenr. 43). I Byens østre Ende ses ligeledes nogle nyere Bebyggelser, nemlig 3, der ligger paa Sydsiden af Gaden, umiddelbart øst for „det røde Hus“. Gaderne ligger ellers saa nogenlunde som nu til Dags, men hist og her bemærker man dog et og andet, der nu er forandret. Bejlerstræde strakte sig den Gang som nu i en brudt Linie fra Vestergade til Skolegade, men fra Midten af Gaden gik der

1) K. H. Tgb. 7/3 1788.



Byplan over Nørresundby ved Aar 1812.

et Stræde mod Nordvest, nord om Garverstræde og munnende ud paa Hjørnet af Kirkestræde og Skolegade. Dette Stræde, der paa Kortet slet ikke ser saa ubetydeligt ud, skal dog efter ældre Folks Sigende kun have været en mindre Vej, der ikke brugtes videre til Færdsel; om den har haft noget særligt Navn, vides ikke. Nygade var for den øverste Dels Vedkommende ganske snæver, hvilket ogsaa gælder om Tinghusgades nordlige Halvdel, der den Gang vel nærmest var en Privatvej hørende til Præstegaarden. Torvet var smallere end nu og har mere lignet en Gade end et Torv. Torvegade, der munnede ud her, endte blindt mod Vest og stod ikke i Forbindelse med Nygade. De to Ejendomme paa Torvets Østside laa næsten frit hver for sig omgivet af større eller mindre Gader eller Gyder. Fremdeles gik der, hvor nu Kommunens Administrationsbygning (Østergade 9) ligger, en Forbindelsesvej fra Østergade ned til Skraagade, hvilken Tvergade 1769 udgjorde en Plads, paa hvilken den saakaldte „Gadekilde“ laa<sup>1)</sup> —; senere var der en Fællesbrønd lidt østligere, nemlig ved Østergades og Skraagades Skæringspunkt, hvor nu det lille Anlæg er. Fra Skraagades østlige Ende gik en Tvergade mod syd ned til Søndergade, hvis Sydside, der som nu strakte sig fra Fjordgade til Brogade, var temmelig uregelmæssigt bebygget og ikke havde nogen Sidegade eller Vej ned til Fjorden. I de nærmest paafølgende 50 Aar voksede Sundby heller ikke nævneværdigt i Omfang; der blev i denne Periode bygget lidt mere øster ude, f. Eks. Smedemester Wraas og Købmand Oluf Olsens Gaarde (Østergade 24 og 26—28), hvortil kom de Galsterske Arbejderboliger i Bondrupsgade, i sin Tid af Folkevittigheden døbt „Arabien“, maaske paa Grund af deres solhede Beliggenhed paa Bakkens Sydskraaning. Fra Aarhundredets Midte stammer vistnok ogsaa en Del af Bebyggelsen omkring den tidligere Fattiggaard, hvilket Kvarter populært betegnedes som „Kalifornien“ —, efter Sagnet

1) Aalb. Bys Skøde og Pantep. Nr. 6 Fol. 137.

fordi man mente at have fundet et eller andet mystisk Mineralium der.

Fjorden naaede i det 18. og Begyndelsen af det 19. Aarhundrede mod øst helt op nord for Havestationen, og dens Bred fulgte længere vest paa saa nogenlunde det Jernbanespor, der nu fører fra den nævnte Station til den faste Bro. Nede ved Fjordbredden, østligst i Byen, laa i det 18. Aarhundrede det saakaldte „Batteri“ og „Batterihuset“, hvorom henvises til I. Del S. 341 og 368. Ellers var Fjorden langs hele Byens Udstrækning kantet af Haver, der strakte sig ned dertil fra Husene i Søndergade og Vestergade, dog undtaget Strækningen mellem Nygade og Færgebroen, hvor der var en aaben Plads. Ud fra denne Plads førte der i 1812 to Broer eller Moler ud i Fjorden. Paa den mindre, der laa vestligt, omtrent henne ved Nygade, var der opført en Bygning, som tilhørte Brænderiejer og Fiskeudreder Niels Bondrup og rimeligvis har været et Pakhus ell. lign. Den østlige og betydeligt længere Mole, der laa ud for den ældre Del af Brogade, og som nu udgør dennes sydligste Del — Stykket mellem Jernbanesporet og Pontonbroen —, var Færgebroen eller, som den ogsaa kaldtes, Sundby Bro.

Om denne og den tilhørende „Vase“ findes i den ovennævnte Synsforretning af 1725 følgende Erklæring:

„ . . . Sundby Færgebros Stenvase, som gaar fra bemeldte Færgebro og op til Sundby til Morten Hansens Dør ibd., er en meget slem ujævn Stenbro, saa det er med Møje, et Menneske kan gaa fra eller til Færgestedet paa disse meget ujævne og slemme Stene, thi om et Menneske faldt derpaa enten af Stormvind eller ogsaa af Alderdom, da er det farligt, at de jo kan hende Skade enten paa Arme eller Ben, formedelst somme Sten ligger saa meget ujævnt og uordentlig, hvilken Stenbro dette hele Vendsyssel Land samt flere og særdeles Sundby Indbyggere har daglig Nytte og Magelighed af, om samme Stenbro var vel repareret, som aldrig nogen, nu lever, enten har ladet reparere eller tald derpaa, førend nu udi disse Aaringer, at Vejmasteren har

en Sinde hvert Aar ladet reparere samme Vase med noget Fyldning iblandt disse bemeldte store Stene af Smaasten og Grus, som har vel været godt, saa længe at det kunde blive beliggende for Vandflod af Fjorden, men saa snart hen paa Aaret, naar Fjorden rejser med Vandet, at det gaar over bemeldte Vase, skylles alt samme Grus bort igen, at intet kan blive tilbage, og er saa samme Stenvase lige ujævn og slem igen . . .“ etc.

Som en Udvej til at raade Bod paa disse generende Forhold foreslaas det derefter, at Sundby og Hvorup Sogne, der havde en gammel Frihed paa den Maade, at de „foruden Færgepenge kom fri over Fjorden frem og tilbage“, skulde skaffe saa mange store Sten og saa meget Sand tilstede, som var nødvendigt til Vasens Udbedring — Det er jo ikke noget tiltalende Billede, vi her faar af Indkørselen til Sundby, og naar saa hertil kom alle „Puntzerne“ oppe i „Gaden“ — baade af den ene og den anden Slags — maa man jo tro, at Sundby den Gang kunde være ret farlig at passere for de vejfarende, og Tilstanden synes at have været omtrent den samme gennem de følgende ca. 100 Aar, saa at Tinghusgade, saaledes som den var for en Menneskealder siden, var en hel behagelig og komfortabel Færdselsvej mod Sundbys Hovedgader i det 18. Aarhundrede. Imidlertid skete der en stor Reform med Sundbys Gader i Tiden 1817—24, medens Gehejmekonferensraad F. Moltke var Stiftamtmand i Aalborg, hvorefter der meddeles følgende i en Beretning om Vejvæsenet i Aalb. Amt 1816—Septbr. 28, der findes i hans Efterfølger E. C. Moltkes Arkiv i Rigsarkivet:

„Foruden Arbejdet paa Landevejene er der foretaget vigtige Forbedringer med Gaderne i Nørre Sundby og Løgstør, som paa begge Steder vare smalle Stræder, fuld af Vandhuller og Dynd, hvor Vogne kjørte indtil Hjulnavet, ja stundom væltede. Forbedringerne med Sundby Gade blev udført i Hr. Geheimeconferenceraad von Moltkes Embedstid. Gaden blev udvidet og brolagt som en Kjøbstedgade, som nu til alle Tider er høj, ren og let at passere“.

Det har dog her sikkert kun drejet sig om Brolægningen af Hovedgaderne, og Reformen er næppe fuldført før i Aaret 1818, idet der i „Jyske Efterretninger“ findes et Avertissement af <sup>20</sup>/<sub>11</sub> 1817, i hvilket Herredsfoged Spies retter en Opfordring til dem, der maatte have Lyst til at levere Sten til Sundby Gader, om at melde sig hos ham. Vedrørende Sundby Gader skal sluttelig omtales, at der i Kjær Herreds Tingbog <sup>21</sup>/<sub>11</sub> 1806 nævnes en Synsforretning over „nogle Broer paa den mindre Landevej fra Aalborg til Thisted“ deriblandt „den østre Bro i Nørre Sundby Gade“. Da der her maa være Tale om Vestergade, kunde det maaske tænkes, at den nævnte Bro har ligget nedenfor Nellikestræde ved Sumpen „Grimmesvad“, hvor der efter gamle Folks Sigende i sin Tid skal have været en Stenkiste under Gaden. Ellers har der vistnok ogsaa paa Østergade været noget i Retning af et Vandløb, som det synes at fremgaa af Aalb. Tingbog <sup>6</sup>/<sub>5</sub> 1788, hvor der forklares om „det Vand, som nedflyder paa nordre Side af Byen ved Niels Pedersens Gaard ad Kongevejen“, og „det Vandløb, som kommer forbi eller gennem Lars Dams Gaard eller ad Vejen nordenfor“. Niels Pedersens Gaard var samme Ejendom, som nu er Østergade Nr. 4, saa det er troligt, at det omtalte Vand eller Vandløb har haft sit Løb gennem den Gyde, der adskiller Ejendommene Østergade Nr. 4 og 6, og derfra over — eller under — Gaden og videre ned ad Fjorden til, men om det har drejet sig om det Vand, som hvert Foraar løb fra Skansebakken ned gennem Byen, eller om et konstant Vandløb, lader sig neppe mere oplyse, hvorved det dog skal bemærkes, at det af gamle Folk er fortalt, at der kort østen for Færgebroen mundede et mindre Vandløb ud i Fjorden.

Ved Skøde af 7. Decbr. 1717 blev Færgeløbet — eller som det nærmere betegnes — „Sundby Færger eller Færgeløbet og Transporten over Limfjorden imellem Aalborg og Sundby, samt Ladens Sundsted og Christen Oves Kaag eller Færge“ — af Kongen overdraget til Borgmester og



Købmand i Aalborg, Kancelliraad Christen Gjørup, der kort efter pantsatte hele Rettigheden til „de fattiges Inspecteurer“ i Aalborg til Sikkerhed for en Kapital paa 1000 Rd, som han havde skænket til Oprettelse af en Navigationsskole i Aalborg, hvilket skulde ordnes af de nævnte Inspektører eller rettere Aalborg Fattigvæsen<sup>1)</sup>). Den nævnte „Christen Oves Kaag“, hvorefter nærmere i I Del S. 3, 6, og 8 f, havde i Tidens Løb udviklet sig til 3 Kaage, der, som det hedder i Danske Atlas, tjente „til Transportens bequemmere Befordring“. Ved Aar 1753 var Færgerettighederne imidlertid gaaet over til Etatsraad og Assessor i Højesteret Mogens Rosenkrantz til Spøttrup og hans Frue, Christence Hornemann, som tidligere havde været gift med Christen Gjørups Broder, Kommerceraad Gjørup, hvilket Ægtepar ved Skøde af  $14/3$  s. A. overdrog de 12 Færgerettigheder og Ladens Færgested til Aalborg Fattigvæsen, som bortfæstede dem alle indtil 1798, da de 6 Sundbyfærger blev solgt i Parter for ialt 6296 Rd. Ladens Færgested blev afhændet 1801 til en af Ladens Beboere, og i Henhold til kgl. Resol. af  $27/8$  1824 afgav Fattigvæsenet uden noget Vederlag de andre 6 Færgerettigheder til Færgelauget, hvilket skete for at Færgetaksterne kunde blive nedsat, og Samfærdselen mellem Aalborg og Sundby derved blive lettet. Samtlige Sundby Færger tilhørte herefter Færgelauget — der dannede et Interessentskab — og forblev i Færgelaugets Eje, lige indtil Pontonbroen traadte i Stedet for Færgewæsenet, ved hvilken Lejlighed Aalborg By, der lod nævnte Bro opføre, købte samtlige Færgerettigheder af Færgelaugets Interessenter, som bestod af Folk fra Sundby, hvorefter Færgemonopolet den  $24/10$  1865 blev ophævet for stedse.

Med Hensyn til Færgernes Drift ses der ikke at være sket større Forandringer i det 18. Aarhundrede, bortset fra, at der 1738 og ved tidligere Lejligheder var fremkommet Besværinger fra flere Borgere i Aalborg over, at Færgerne

1) Hofm. Fund. IV S. 190 ff.

alene „henlagde“ i Vesteraa og ikke efter Privilegiet af 23. Juli 1664 skiftevis i Øster- og Vesteraa.

Hvordan Færgevæsnet og dets Personale ellers har virket, og om det har været til Publikums Tilfredshed, hører man ikke særlig meget om længere tilbage i Perioden, og hvad der overhovedet foreligger, er naturligvis mest Klager, da Tingenes regelmæssige og tilfredsstillende Forløb jo sædvanligvis ikke vil foranledige Bemærkninger i saa Henseende. Men man har dog vist Lov at tro, at Institutionen ikke altid var lige populær eller fuldkommen. En unavngiven Forfatter skriver saaledes 1786 i en Afhandling om Landevejene<sup>1)</sup> efter først at have skildret de meget besværlige Kørselsforhold paa Langbrovase: „Dens (∴ Langbrovases) Besværlighed soulageres dog meget af de overmaade hurtige og pyntelige Flydebroer (∴ Færgerne) ved Sundby og sammes saa besynderlig høflige og nøisomme Roersmænd eller Transportforvaltere, ved hvis gode Conduite man som oftest ved at sætte den ene Fod i Færgen troer at sætte den anden i Charons Baad (!) sat sapientis<sup>2)</sup>.“ Den bekendte Brigader Halling til Dronninglund tog ogsaa engang Lejlighed til at tilkendegive sin Misfornøjelse med Betjeningen ved Færgerne; han gav imidlertid ikke som den nysnævnte Forfatter sin Mishag Udtryk gennem Ironi, men fandt de slaaende Argumenter mere formaalstjenlige, — som vi skal høre lidt mere om i Kapitlet om Retstilstande m. m. —; han var navnlig blevet vred over at skulle vente nede paa Færgebroen, og Ventetiden har naturligvis ikke altid været lige tiltalende, navnlig ikke i daarligt Vejr.

Der var 2 Gange indgivet Klage over Færgfører Jens Østergaard i Sundby, der d. <sup>21</sup>/<sub>2</sub> 1807 blev idømt en Bøde paa 20 Rigsdaler „for hans skammelige og nedrige Giærrighed med at overlade Færgen tværtimod de ham givne Paamindelser, hvorved mange Meenneskers Liv var i

1) Patriotiske Saml. 1786 S. 121.

2) ∴: Man forstaar mig nok.

yderste Fare.<sup>1)</sup> Aaret efter havde han og andre af Færgelovene mishandlet en Gaardmand fra Bjerregaard i Hellum Sogn med Hug og Slag i Anledning af en Uoverensstemmelse ang. Takstberegningen<sup>1)</sup>, og noget gunstigt Indtryk af Tonen i det hele faar man da heller ikke ved at læse „Jydske Efterretninger“ for  $24/3$  1812, der har følgende kraftige Artikel:

„Da Sundby Færgemænd er behersket af de slemmeste Laster, Dovenskab, Tværhed, Begierlighed og Efterladenhed i at opfylde deres Pligter i Henseende med Overfarten fra Sundby til Aalborg, saa var det at ønske for Publikums Vel, at tvende Træheste kunde blive opsatte paa Sundby Færgebro samt fire vel udsorrede Steene til at vedhænge deres Beene, for at Vinden ikke skulle kaste dem af de ugalloperende Heste. Formodentlig ventes, at naar en eller to havde været til Hest i 3de eller flere Timer, ligesom Forbrydelsen er store til, vilde vel maaske for Eftertiden ikke ventes saa ubehagelige Følger for reisende Personers Overfart.“

Artiklen, der er dateret Langbrokro d. 20. Martii 1812, er underskrevet af Jens Langbach, som da var Kromand sammesteds, samt af Jens Jespersen, Christen Christensen og Jens Jensen. Det var imidlertid ved Kancelliresol. af  $20/3$  1811 bleven forordnet, at der ved Færgestederne skulde holdes Dagbøger, hvori de reisende kunde indføre deres Klager, men denne Foranstaltning blev dog ikke bragt til Udførelse ved Sundby Færge, før det ved en Skrivelse fra Generalpostdirektionen blev indskærpet, at disse Protokoller ogsaa skulde fremlægges her.

Ogsaa gennem de følgende Tider, navnlig i 50ne, hører man om en Del Utilfredshed med Færgefarten, omend Kritiken ikke udtales i slet saa uforbeholdne Vendinger som af Konciliet i Langbrokro. — Der har i det hele neppe været gjort ret meget for de reisendes Bekvemmelighed, særlig heller ikke for det Tilfælde, at de skulde vente paa Færgebroen i daarligt Vejr. Der fandtes ganske vist ved Sluiningen af

1) Aalb. Politiprot.

det 18. Aarh. en Konsumtionsbod nede ved Sundby Færgebro, men den har næppe været indrettet under Hensyntagen til de rejsendes Tarv, og der blev først i December 1817 til Generalpostdirektionen indgivet et Forslag om, at der skulde opføres et Færgehus til de rejsendes Ophold, hvortil man offentlig indbød til at bidrage ved en Subskription, som dog ikke førte til det ønskede Resultat, men den <sup>30/12</sup> 1818 udgik der en kgl. Resol. om, at Fattigvæsnets Forstandere maatte optage et Laan paa 2000 Rdlr. Sølv af det under Generalpostdirektionens Bestyrelse staaende Fond til Opførelse af et Hus i Nørresundby for den ved Færgelavet ansatte Opsynsmand og Kasserer, og det følgende Aar blev der afholdt Licitation over Opførelsen af den nævnte Bygning, nemlig et grundmuret Hus af 15 Alens Længde og 11 Alens Brede. Det er dette Færgehus vi ser til venstre paa det gamle Billede af Færgebroen fra forrige Aarhundredets Midte. Denne Færgebro synes at være anlagt omkring ved Aaret 1797, thi den <sup>7/10</sup> 1798 mødte paa Aalborg Byting Selvejer Niels Andersen „som Entreprenør for den nye Færgebroes Anlæg i Nørre Sundbye“ og begærede Synsmænd udmeldt til at besigtige „den ved Broen staaende Consumtionsbod, som ifølge Conditionerne for Licitationen paa bemeldte Broes Bekostning den 5. Febr. d. A. er af Requirenten besørget forflyttet østen for den nye anlagte Vase.“ Det kunde maaske herefter tænkes, at det mindre Brohoved, som vi ser paa Kortet af 1812, kan have været en Rest af den ældre Færgebro.

Om Færgevæsnets og dets Indretning og Drift iøvrigt finder vi yderligere en hel Del detaillerede Oplysninger i det Reglement, der udgik samtidig med de nye Takstbestemmelser den <sup>29/11</sup> 1834, og af dette Reglement skal derfor her i al Korthed gengives nogle Enkeltheder.

Efter Reglementets § 1 var Nørresundby Færgelaug eneberettiget til Færgefart mellem Aalborg og Nørresundby saavel som paa Kyststrækningen baade paa den nordre og søndre



Færgebroen ved forrige Aarhundredes Midte.

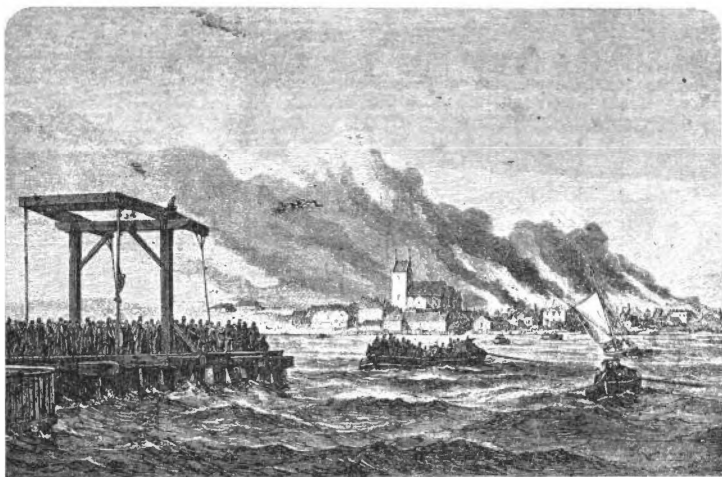
Fjordbred indtil i en Afstand af 1 Mil paa hver Side af de nævnte Byer. Dog gaves der herfra forskellige Undtagelser, bl. a. den, at det stod enhver frit for at benytte sig af sit eget Fartøj til eget Brug, ligesom det var tilladt at træffe Akkord med hvem, man vilde, om Transporten af de i Nørresundby hjemmehørende Børn, der søgte Skole i Aalborg. — Til Færgefartens forsvarlige Bestriden skulde Lauget til enhver Tid holde 26 Roerkarle samt 2 Førere til de nye Færger, og disse Folk skulde være duelige Sømænd — eller i det mindste søvante —, samt ædruelige og raske Folk. Af de 26 Roerkarle skulde der udnævnes en fast Fører til hver af Sejlfærgerne. I Løbet af de følgende Aar blev der dog mange flere Folk ansat ved Færgerne og i Slutningen af 1850erne var der i Sundby ca. 50 Mennesker, som havde deres Næring ved Færgefarten. Med Hensyn til Ædruelighedsbestemmelserne blev de maaske nok ikke overholdt saa bogstaveligt i Praksis, hvad vi jo faar en let Antydning af i Niels Hanckes lille fornøjelige Skitze „Fra Færgebroen“, hvortil iøvrigt henvises. — Ved Aalborgsiden skulde der saavidt muligt altid henligge en af de nye og en af de gamle Færger, en stor Kaag eller Færgebaad og en af de smaa Kaage eller Færgejoller, medens de øvrige Færgefartøjer skulde have deres Plads ved Sundbysiden. Naar derfor et af de til Aalborgsiden hørende Fartøjer afgik til Sundby, skulde et tilsvarende afgaa fra Sundby til Aalborg uden Hensyn til, om det havde Passagerer og Last eller ikke, hvilken kaldtes „tvungen Afgang“. Paa samme Maade skulde der for Mandskabets Vedkommende om Dagen altid være 9 Mand tilstede paa Aalborgsiden og om Natten 5, medens Resten skulde opholde sig i Sundby, hvor der om Natten altid var stationeret 2 saakaldte „Vaagekarle“ ved Færgebroen, hvilke skulde tilkalde de øvrige Færgfolk, naar der blev Brug for dem. Paa det yderste Brohoved skulde Lauget vedligeholde en Lygte, som skulde tændes hver Aften en Time før Solnedgang og brænde til

Midnat og paa ny være tændt 2 Timer før Solopgang undtagen i den lyse Tid om Sommeren. — Naar der indtraf Islæg paa Fjorden, skulde Færgelaugget saavidt muligt sørge for at holde en Vaage aaben til Vedligeholdelse af Færgetrafikken, men naar Fjorden alligevel frøs helt til, var Færgefolkene — forsaavidt Lauget ikke selv vilde entreprenere saadant — eneberettiget til med Slæder at befordre Korn og andet Gods samt til at føre Heste og Kvæg over Fjorden, men enhver havde naturligvis frit Lov til selv eller ved sine Folk at besørges sin egen Trafik; og paa samme Maade var Færgefolkene eneberettigede til som Dragere at transportere Rejsegods fra Færgerne op i Aalborg eller Sundby. — 3 Gange dagligt skulde der saavel fra Aalborg som fra Sundby udgaa et „Børtfartøj“<sup>1)</sup> for at overføre enhver, der maatte forlange det, uden Hensyn til, om Fartøjet derved opnaaede fuld Fragt eller ikke. Afgangstiderne for dette Børtfartøj, der var de samme fra begge Sider, var om Middagen Kl. 12 hele Aaret igennem, foruden en Gang Morgen og Eftermiddag, tidligere eller senere efter Aars-tiden, i Tiden April-August saaledes Kl. 6 M. og Em., og i de mørkeste Maaneder Kl. 8 M. og 3 Em. I de sidste 5 Minutter før Afgangen skulde der ringes med en Klokke, saa at det kunde høres i de nærmeste Gader.

I en af sine „Skizzer“ („Fra Færgebroen“) skildrer Niels Hancke Færgefarten paa Fjorden, saadan som han kunde erindre den fra sine Drengaar, mens hans gik i Aalborg Latinskole (∴ i Slutningen af 1840erne). Han fortalte om den med et galgelignende Hejseapparat forsynede Faldbro, hvis to Jærnhager sænkedes ned paa „den store Færge“, naar denne med sin Last af Heste og Vogne ved Hjælp af 2, eller i Nødsfald 4, umaadelige Aarer sindigt havde arbejdet sig over fra den modsatte Kyst. Den store eller nye Færge var en af den nyere Tids Opfindelser; det

1) Fartøjer, som planmæssigt overførte Posten og de Rejsende. — Jfr. Ordet »Bortsmakke«.

var en vældig firkantet fladbundet Kasse med opadskraanende Endestykker, i hvilke den omtalte Hejsebro kunde hage sig fast. Det var ikke saa mange Aar siden, den var kommen tilstede. Før den Tid havde man maattet nøjes med de nu saakaldte „gamle Færger“, store fladbundede



Brohovedet med Faldbroen 1865. (Sundbys Brand).

Kaage, hvor en Vogn til Nød havde kunnet anbringes paa tværs, og som ogsaa kunde rumme adskillige Heste og Stude. De rigtige gamle Færgfolk holdt endnu paa de gamle Færger, der stadig bibeholdtes til Brug ved Studetransporter, Markeder og lignende Lejligheder, hvor meget Folk og Kvæg skulde færgeres over, da de kunde bære en svær Last. Og at de gamle Færger var de sikreste, bekræftedes i de gamle Folks Mening yderligere derved, at naar det var en rigtig forrygende Storm, hvor det selv ansaas for betænkeligt at gaa ud med „Sejlbaaden“, en Bergensjolle, saa rejstes der en kort tyk Mast i en af de gamle Færger og hejsedes et Storsejl og Fok, hvormed den gamle plumpe Maskine, der paastodes ikke at kunne kuldsejle, nok saa sindigt klarede Vind og Strøm, selv om den i en



Fart skulde blive nødt til at vise næsten hele sin flade Bund frem i luv Side etc. Endelig var der de „lette“ to Aarers Kaage til sædvanlig Persontrafik. Den omtalte Bergensjolle var det eneste kølbyggede Fartøj, som Færgelauguet ejede; den var ikke synderlig stor og kunde i en frisk Kuling vel højst have 6 à 8 Passagerer ombord, af hvilke navnlig de forreste risikerede at blive godt „gennemvaskede“.

De „gamle Færger“, som Niels Hancke her taler om, var ganske rigtigt ikke ret store, men havde vel paa den anden Side samme Størrelse som deres Forgængere havde haft gennem adskillige Aarhundreder forud; Udviklingen foregik jo ikke med saa rivende Hastighed dengang som i vore Dage. Nogen direkte Oplysning i saa Henseende har vi dog ikke fra Tiden før 1807, men i dette Aar blev der taget Syn over samtlige Sundby Færger<sup>1)</sup> og ved dette Syn blev da konstateret følgende Fakta: Først var der den Færge, som Christen Gildsig havde i Fæste; den var 20 Al. lang imellem begge Stavne, 3 Al. 21<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Tom bred og 1 Al. 9 Tom dyb, og befandtes i alle Maader i forsvarlig og brugbar Stand. Færgen Nr. 2, som Jens Østergaard havde i Fæste, var 19 Al., 23<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Tom lang, 3 Al. 22 Tom bred og 1 Al. 1<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Tom dyb. Begge Siderne var imidlertid ubrugelige og Bunden mistænkelig, saa Fartøjet erklæredes for uforsvarligt til Brug. Nr. 3, der ejedes af Jørgen Jochumsen Bødker i Aalborg, maalte henholdsvis 18 Al. 23<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Tom, 3 Al. 16 Tom, 1 Al. 7 Tom. og befandtes af lige Brøstfældighed som Nr. 2., Nr. 4, der ejedes af Raadmand Hübertz Stervbo, maalte 21—3, 4—5<sup>1</sup>/<sub>2</sub>, 1—3 og var ny og helt igennem i forsvarlig Stand. Nr. 5, der ejedes af Peder Jensen i Lindholm, maalte 19—21, 4—0, 8<sup>1</sup>/<sub>2</sub>, og erklæredes for brugelig for en Maanedes Tid, Nr. 6, der var fæstet af Lars Dam, og maalte 19—20, 3—17, 1—10, og Nr. 7, som Mdm. Jespersen var Fæster af, og som maalte 18—16, 3—21 og 1—6<sup>1</sup>/<sub>2</sub>, var begge f. T. ubrugelige. Af de øvrige maalte

<sup>1)</sup> Aalborg Raadstuearkiv (forskellige Sager 1664—1831).

Nr. 8 (fæstet af Jürgen Pedersen Kiellingbro i N. S.), Nr. 9 (fæstet af Jens Søndergaard i N. S.) hver 19—10, 3—21<sup>1</sup>/<sub>2</sub> og 1—6, Nr. 10 (fæstet af Mdm. Gay i Uttrup) 20—1, 3—20<sup>1</sup>/<sub>2</sub> og 1—10, Nr. 11 (fæstet af Jørgen Pedersen) 19—18, 4—0 og 1—8 samt Nr. 12 (Niels Pedersen, Ejer) 19—18, 4<sup>1</sup>/<sub>2</sub> og 1—7<sup>1</sup>/<sub>2</sub>. Af disse var kun de to sidste i forsvarelig Stand, medens de andre skulde repareres. Af Kaage var der 3, som var omtrent lige store, nemlig ca. 14 Al lange, godt 3 Al. brede og godt 1 Al. dybe<sup>1</sup>).

Om Færgernes Funktion udenfor deres sædvanlige Route imellem Aalborg og Sundby foreligger der neppe ret meget, men der findes dog fra Tordenskjolds Tid et Brev i „Jydske Tegnelser“, dat. 27/11 1716 og stilet til Stiftamtmand Gersdorff i Aalborg, hvorefter denne skulde gøre Anstalt, at de 4 bedste Færger og de 8 største Kaage ved Aalborg samt alle Pramme ved Voersaa, Asaa og Søraa tilligemed alle Baade fra Sæby til Skagen incl. skulde indfinde sig ved Fladstrand eller Sæby indtil den danske Flaades Ankomst for at overføre Bagage og Fourage til de Skibe, som der ankom for at overføre et Regiment Kavalleri til Norge.

I Spidsen for Færgelauget stod en Oldermænd. Af disse Oldermænd, der alle var Bolsmænd i Nørresundby, kender man følgende: Jens Pedersen, der nævnes som saadan 1703, Jens Jensen (1715 og 30), Hans Jensen (1755), Chr. Jørgensen (1757—1767), Jens Jakobsen Hvorup (1787—1803), Christen Jensen Gildsig (1807), Christen Nyegaard (1808), samt dennes Søn Albert Nyegaard, der vistnok var den sidste af Færgelaugets Oldermænd. Disse vil alle blive omtalt nærmere andensteds

1) Nr. 1 tilhørte Niels Pedersen og Jørgen Jochumsen Bødker og var fæstet af Chr. Gildsig og Md. Jespersen. Nr. 2 var fæstet af Lars Dam, Jens Søndergaard, Jørgen Pedersen og Mdm. Gay og Nr. 3, der tilhørte Raadm. Hübertz Børn og Peder Jensen i Lindholm, af Jørgen Kiellingbro og Jens Østergaard.

i Bogen, hvorimod der paa dette Sted skal omtales en Mand, som de gamle næsten altid mindedes, naar Talen faldt paa den gamle Færgebro og Færgerne, nemlig Bro- og Færgekasserer Nyegaard, som er den hvidhaarede Mand, vi kan se paa det gamle Billede af Færgehuset, staaende midt paa Gaden i Samtale med en anden Mand. Peder Christian Christensen Nyegaard var født i Nørresundby 1797 i Gaarden paa Hjørnet af Torvet og Østergade, hvilken Ejendom tilhørte hans Fader, ovennævnte Oldermænd Christen Nyegaard. Niels Hancke omtaler ham i en af sine „Skizzer“<sup>1)</sup>: „Naar Færgebroen lagde til paa Sundbysiden, stod han der og tog imod den med sin lille grønne Tejne under Armen, talte Pengene paa Laaget og strøg dem derefter ned“. „Vinterdags“, fortæller Hancke videre, „var han især herlig at skue i sin lange Pels og sine Sivsko“. Var Vejret alt for slemt, eller det var ved Aftenstide, maatte man søge ham inde i hans Slue for at komme af med sine Skillinger. Grov kunde han være mod Bønderne, naar de vilde tinge med ham, og de nærede en svær Respekt for „Kassereren“, der ogsaa godt om nødt kunde sige „Honoratiores“ Besked, dem han imidlertid, naar der var Stunder dertil, og han led dem, gerne regalerede med en Pris af sin kun kort Tid ad Gangen lukkede Snusdaase.

Nyegaard blev efterfulgt i Embedet af Ernst August Faber, der bl. a. i Folketællingen for 1860 nævnes som Færgekasserer og ligeledes var Ungkarl<sup>2)</sup>.

Niels Hancke kunde ikke rigtig huske Færgetaksterne, men siger, at det var et ikke ringe Studium at regne ud, hvad det kostede at komme over med de forskellige Baade, alt eftersom man nød den lidt dyrere Ære at være Befragteren af Baaden, eller om man hørte til Passagererne, som fik Lov at komme med for en ringere Pris, og som altid stod og ventede paa, at en eller anden Velhaver skulde bryde

1) »Fra Færgebroen«.

2) F. ca. 1811 i Idestrup paa Falster.

Isen. Smaaabønder og deres Koner stod gerne, om det skulde være, i hele og halve Timer og ventede, til de kunde komme over for Takstens Minimum, som var 2 Sk. — Om Taksternes Størrelse skal imidlertid her meddeles følgende mere objektive Oplysninger: Ved kgl. Resol. af  $\frac{5}{10}$  1709 blev der givet Konfirmation paa nedenstaaende af Stiftamtmand Baron Rodsteen affattede ny Takstordning for Sundby Færger, hvilken var den gældende i henved 100 Aar derefter:

„Designation

paa hvis som bør betales for Overførselen over Aalborg Fjord: Af en ledig Kaag, naar den begieres af nogen fra Sundbye til Aalborg og fra Aalborg til Sundbye: I godt Veirlig betales 12 Sk., udi Storm og uroligt Veirlig betales mere af Aarsag, at Færgfolkene maa have 2 Leiekarle foruden dem selv, hvorfors af den Reisende betales 18 Sk. — Ligeledes betaler Reisende, naar ankommer enten med ledig Hæst eller Hæste og Vogn og ikke vil tøve efter fuld Fragt, af Færgen, i godt Veierlig 24 Sk. — Paa samme Maade udi urolig Veirlig, naar Færgekarlene maa have 4 Leiekarle til sig, betales 32 Sk. — Ellers betales i Almindelighed af gemene Folk, naar Færgekarlene samler fuld Fragt enten til Færge eller Kaag, af hver ledig Menneske 1 Sk. — Af en Hest, naar Færgekarlene samler fuld Fragt, 4 Sk. — Af en Oxe eller Koe, naar de samler fuld Fragt, 2 Sk. — Af et Faar, Veder, Svin eller deslige Kreaturer af Stk. 1 Sk. — Af et Læs Korn af alle Slags som beregnes til 3 Tdr., 3 Sk. — Af en Td. Korn 1 Sk. — Af et Læs Foder eller Skafthauere 3 Sk. — Af et Læs Lyng 3 Sk. — Af et Læs Tørv 2 Sk. — Af en Td. Salt 2 Sk. — Af en Td. Tiere, Tran eller deslige 2 Sk. — En Td. Kul eller Kulmisse 1 Sk. — En Oxhoved Viin formedelst Vanskeligheden at nedtage i Færgen 8 Sk. — Ligesaa af en Møllesteen formedelst Færgens Farlighed betales efter Stenens Storhed af Stk. et imellem 4 à 5 Mrk. — Af en Td. Kalk 1 Sk. — Et Hundrede Tagsten 4 Sk. — Et Hundrede Muursten 5 Sk. — Et Tusind Flynder 1 Sk. — Ligesaa af anden Tør Fisk efter advenant. — Et Læs færske Kuller eller Torsk 8 Sk. — Et Læs færske Langer, som er 3 Vaag eller 30 Stkr. à 12 Sk. — Af et Læs tomt Træe i Tønder, Halv-Tønder og Fierdinger 6 Sk. — Af et Læs Træ, som Dreierne bruge,

6 Sk. — En Tylt Legter 2 Sk. — En Tylt Syvalener 3 Sk. — En Tylt Tialener 5 Sk. — En Tylt Deler 2 Sk. — En Tylt Tolvalener 5 Sk. — Udaf andet stor Tømmer, som ikke kan føres i Kaage eller Færge, men tages over Fjorden efter Færge eller Kaag, betales efter advenant, gl. Taxt og Sædvane Stk. 2 Sk. — Ligesaa, naar danske hollandske Skibe eller Skiberomme ankommer, som tager Ballast ind, betaler vedkommende Skipper eller Kiøbmand for ethvert Færgelad udaf Baglast til Færgemændene som sædvanlig med 96 Sk.

Saasom sædvanligt haver været af Færgeløbet imellem Aalborg og Sundby hidindtil saaledes at betale, indtil Hans Kongelige Majestæt anderledes allern. behager at befale.

Aalborg d. 14de Mai Anno 1709.

P. Rodstheen.“

Som Følge af Prisernes Stigning blev dette Takstreglement omsider ved kgl. Resol. af  $\frac{6}{6}$  1806 afløst af et nyt, der havde ikke mindre end 79 Prissatser, bl. a. ogsaa for Overførsel af Fjerkræ, hvorom Reglementet fastsatte, at der skulde svares 1 Sk i Færgpenge af et Par Kalkuner eller Gæs og 1 Sk. af 2 Par Høns, Duer eller Kyllinger. — Disse Takstbestemmelser for Fjerkræ skal have givet Anledning til en Del „Smuglerier“, navnlig fra de kvindelige Passagerers Side. — I samme Reglement findes ogsaa nærmere Bestemmelser om, hvor store Beløb Færgfolkene havde Lov til at modtage for Ind- og Udskibningen samt i Drikkepenge. Det undergik i de følgende Aar paa Grund af de abnorme Pengeforhold forskellige Forandringer og Reguleringer<sup>1)</sup>, indtil der den  $\frac{27}{8}$  1824 igen blev approberet en samlet Færgetakst, der vel ikke var slet saa lav som den af 1806, men dog medførte en længe ønsket Nedsættelse i Taksterne, som i Løbet af de mellemliggende vanskeligere Tider efterhaanden var blevet dyrere og dyrere. Med Hensyn til den fri Overfart, der som tidligere nævnt fra gammel Tid formentes at tilkomme Beboerne i Hvorup og Sundby („Sundsholmerne“), var der imidlertid ved kgl.

1) Jfr. nærmere J. S. 2. R. III S. 389 ff.

Resol. af <sup>30</sup>/<sub>12</sub> 1818 — i Anledning af en Forespørgsel fra Generalpostdirektionen — bleven fastslaaet, at en saadan Ret ikke havde Lovhjemmel, og at disse Folk maatte betale deres Overførsel efter Taksten ligesom andre<sup>1)</sup>). Endelig fastsattes der den <sup>20</sup>/<sub>11</sub> 1834 iflg. kgl. Resol. af <sup>24</sup>/<sub>10</sub> s. A. igen en ny Takst, og s. D. udkom det tidligere nævnte trykte Reglement for Færgefarten mellem Aalborg og Nørresundby. Denne Takst, der gjaldt lige til Færgerne blev inddraget, fastsætter i sin § 1 følgende Betaling for Overfarten :

	Om Sommeren.	Om Vinteren
a. For en af de nye Færger . . . . .	3 Mrk. „ Sk.	4 Mrk. „ Sk.
b. For en af de gamle Færger . . . . .	2 — „ —	2 — 12 —
c. For en stor Kaag eller større Færgebaad	1 — 4 —	1 — 8 —
d. For en Nedkaag eller Færgejolle . . . . .	„ — 12 —	1 — „ —

For denne Fragt for Nedkaag eller Færgejolle kan der medfølge 3 Personer med Rejsetøj, men medfølger der flere Passagerer indtil et Antal af 5, betales der 4 Sk for hver saavel Sommer som Vinter.

For at Færgefartøjerne ikke paa Overfarten skulle blive overlastede, maa a) en Færge i stormende Vejr ikke medtage over 40 Mand og med Gods ikke lade haardere end til 15 Tommer fra Overkanten af Rælingen midtskibs; b) ligeledes maa en stor Kaag eller større Færgebaad i lignende Vejr ikke medtage over 20 Mand og med Gods ikke lade haardere end til 13 Tommer fra Overkanten af Rælingen midtskibs; c) endelig maa en Nedkaag eller Færgejolle i uroligt Vejr ikke medtage over 5 og i godt Vejr ikke over 7 Mand. Under disse Bestemmelser er tillige den til enhver Tid medhavende Besætning indbefattet.“

Fremdeles bestemmes i § 4, at naar nogen overføres med et allerede af en anden fragtet Fartøj, skal den herfor erlagte Betaling komme til Afdrag i den Fragt, som den første Befragter skulde erlægge for hele Fartøjet, dog saaledes, at denne ikke derved til Færgelaugets Skade kommer

1) Man sagde, at Sundsholmerne i sin Tid havde bragt Stenene til den ældste Færgebro, og at de derfor havde faaet Ret til fri Overfart.

til at betale mindre end „Børtfragt“ efter § 5, der for dette Tilfælde saavel som, naar der samles til fuld Fragt, eller naar „tvungen Afgang“ finder Sted, iastsættes følgende Takster:

a) For en Person og saa meget, som han holder i Haanden, indtil en Vægt af 30 Pd. samt Rejseklæder betales 3 Sk.

b) Derimod erlægges en Bønde, Matros, Tjener, Haandværkssvend eller deslige Personer for sig og, hvad de ved Overfarten holde i Haanden eller paa Skjødet, saasom Haandkurv, Krukke, Tegne osv., uden Hensyn til Indholdet og forsaavidt det ikke overstiger en Vægt af 30 Pd., 2 Sk.

c) For et Barn imellem 2 og 12 Aar, begge indbegreben, betales det halve, og for et Barn under 2 Aar samt for Nødlidende Intet.“

Ved Færgebroen skulde der foruden Færgepenge ogsaa betales „Bropenge“, hvilke var en Afgift til Færgebroens Vedligeholdelse og tilfaldt Broforpagteren, der herfor skulde svare en aarlig Forpagtningsafgift til Aalborg By, som ejede Broen, samt sørge for, at denne til enhver Tid var i forsvarelig vedligeholdet Stand. I Aaret 1736 beklagede Aalborg Magistrat sig til Kongen over, at forskellige af „Proprietarierne“ (d: Godsejerne) ved deres Hestes og Studes Overførsel undertiden søgte at omgaa den Rettighed, som salig og højlovlig Ihukommelse Kong Christian 4. d.  $31/5$  1647 allernaadigst havde forundt Magistraten til for at holde Skibsbroen i Aalborg og Færgebroen i Sundby i Stand at opkræve 6 Sk. af hver Hest, som købtes i Vendsyssel og førtes over til Aalborg, og ligeledes af hver Okse 2 Sk., hvilken Omgaaelse skete under det urigtige Paaskud, at de paagældende Heste og Stude ikke var solgt men kun blev transporterede for at skulle staldes og græsses ved de Gaarde, som samme Proprietærer, der boede i Vendsyssel, ejede i Himmerland. Da iøvrigt de nævnte Broer paa Grund af Drivis, haarde Storme og Højvande var vanskelige og kostbare at holde vedlige, supplicerede Magistraten samtidigt om,

at, eftersom forspændte Carosser og Chaiser nu var langt mere i Brug end i fordums Tid, og Broerne ved disse Befordringsmidlers jevnlige Overførseler fik mange haarde Stød, det da maatte bevilges den at oppebære af hver Karet eller Chaise, som passerede Broen, henholdsvis 6, 8 eller 12 Sk., eftersom den var „bespændt“ med 2, 4 eller 6 Heste, fremdeles af en Postvogn med 2 Heste 4 Sk. og af en Bondenvogn med 2 Heste 2 Sk., samt at Proprietarierne maatte betale de sædvanlige Bropenge af Heste og Stude, ogsaa naar disse kun blev overført for at græsse paa Ejernes Gaarde i Himmersyssel. Stiftamtmand Holch anbefalede Andragendet, dog ikke for Post- og Bøndervognerenes Vedkommende, da han ansaa det for at være alt for trykkende en Byrde at paalægge Landmændene, „hvis Fart idelig eller ofte derover kunde falde med Skatte- og Skyldkorn, Hovrejser og i andre Maader“, og Takstudvidelsen blev derfor kun bevilget for Karossernes og Chaisernes Vedkommende. Den  $19/6$  1807 blev der ved kgl. Resol. bevilget en ny Brotakst paa 10 Aar, som dog først traadte i Kraft den  $14/4$  1809. Der blev nu ogsaa taget Bropenge for Bonde- og Postvogne (2 Sk.), „holstenske Vogne“ (4 Sk.), mindre Kreaturer som Svin, Kalve, Faar og Lam (1 Sk.). For en Chaise betaltes 6 Sk. og 8 Sk. for en Kareth. For det tilhørende Forspand betaltes yderligere 2 Sk. pr. Hest, medens Taksten for Heste, som overførtes til Salg, var det dobbelte. Iøvrigt betaltes der ogsaa for meget andet, som f. Eks. Teglsten, Tømmer, Brænde, Tønder og Møllehjul, for de sidste fra 16—24 Sk. pr. Stk. Dette Reglement forlænges ved kgl. Resol. af  $4/6$  1819 til Udgangen af 1826, dog med forskellige Ændringer og Tilføjelser.

Af Broforpagterne vides ingen at have været bosiddende i Nørresundby siden Niels Pedersen Kierulf, som var den første i den her omhandlede Periode. 1759 forpagtede Raadmand Klaus Hybertz af Borgmester og Raad i Aalborg Rettigheden til Bropengene for et Tidsrum af 6 Aar



imod at holde Fæргеbroen ved Nørresundby vedlige og i aarlig Afgift at svare 40 Rd. grov kurant. 1775 blev Rettigheden igen bortforpagtet paa 6 Aar, denne Gang ved Auktion, og 1790 ligeledes bortauktioneret. Den  $28/7$  1833 blev den for de næste 20 Aar overdraget til den bekendte Købmand Poul Pagh og efterfølgende Ejere af den ham tilhørende Gaard ved Vesteraa i Aalborg, hvilken Gaard var den samme som senere tilhørte Brd. Bendtsen.

Med Hensyn til Broerne rundt om paa Landevejene i Sundbys Nærhed, ses det, at der ved Aaret 1722 stadig betaltes Brokorn til Lindholm Bro, der paa den Tid var bortforpagtet til Peder Thøgersen de Lasso til Rød-slet, og sandsynligvis er ogsaa i de følgende ca. 100 Aar svaret Afgifter til samme Bro, eftersom denne i 1820ne siges at være i Privateje, og der jo neppe kan tænkes nogen Fordel ved at eje en saadan Bro, som jo skulde holdes vedlige, uden netop den, at der med Ejendomsretten fulgte en Indtægt i Form af Brokorn eller paa anden Maade. 1706 androg<sup>1)</sup> Peder Thomassen Kierulf, der boede paa Hvils-højgaard, for Kongen, at der i Kjær Herred var et langt Vad, Skarvad kaldet, hvorover der kun var en lille for-falden Bro, og at samme Vad nu paa nogle Aars Tid var bleven saa dybt og farligt formedelst overflødig Vand, som under denne Bro ikke havde kunnet haft sit fulde Løb (hvor-over Vasen, som af Herredsbonderne havde været lagt, var ganske bortskyllet og ruineret), saa at de Rejsende, særde-les om Vinteren i Tøbrud, kun med stor Besværing og Livs-fare kunde komme derover, hvorfor Peder Kierulf nu tilbød at lade en anden Bro over samme Vad opsætte af ny og derforuden lade den gamle reparere samt derefter vedlige-holde dem begge, hvorved Vandet skulde faa des bedre Løb. Fremdeles tilbød han at vedligeholde to andre Broer i Kjær Herred paa Vejen fra Aalborg til Sæby og Flad-strand, den ene over en Aa, der kaldtes Ler bæk og den

<sup>1)</sup> J. T. 24/1706.

anden over Gildsig Bæk, idet han til Gengæld begærede sig tilstaaet, at han og hans Hustru i deres Livstid for disse Broers Vedligeholdelse maatte aarlig oppebære af Bøndergodset der i Herredet 1 Skp. Byg af hver Gaard og af enhver, som beboede mindre „Boliger“ og havde Heste og Vogn,  $\frac{1}{2}$  Skp. Byg etc. Amtet anbefalede Andragendet, hvorefter Sagen remitteredes Rentekamret, „der vil have at gøre Anstalt til, at Broerne ved Forpagtning eller paa anden Maade repareres.“ Det er dog vistnok ikke blevet til noget med Forpagtningen, thi af en Skrivelse af  $\frac{22}{9}$  1713 udstedt af Stiftamtmand Gersdorff og forkyndt paa Kjær Herredsting d. 30. s. M. ses det, at Skarvad Bro nu skulde fornyes, saaledes at den gamle Træbro skulde erstattes af en Stenbro paa 9 Favn i Længden og 3 Favn i Bredden, og at Materialet til Broen, — der dannede Skjel mellem Kær og Jerslev Herreder —, bl. a. en Mængde store Kampesten, skulde hidskaffes af de to Herreders Bønder. I saa Henseende bemærkes det i Skrivelsen, at der fra Kjær Herred nok skulde kunne tilvejebringes 200 Læs Sten, naar der fra hver Gaard i Sognene, Aaby, Biersted, Ulsted, Horsens og Hammer blev skaffet 2 Læs. Ø. og V. Hassing Sogne antoges at kunne skaffe det fornødne „Brosand“, og Sundby, Hvorup samt Sulsted skulde saa yde Bistand ved at grave Dæmninger, hjælpe Brolæggeren med „Picherie“ og „de store Stens Hensættelse“ m. v., og endelig skulde Ajstrup og Hals Sogne betale Herredets Anpart i Bloklæggerens Løn osv. I Aaret 1703 havde Sognepræsten i Aaby, Hr. Jens Winther, beklaget sig over, at han ikke formedelst overflødig Vand kunde komme over Volbro Vad at forrette sit Embede i Biersted Kirke, hvorfor Herredsfogden den  $\frac{23}{11}$  s. A. paa Tinget erindrede Ridefogden paa Birkelse, Jens Jensen, om, at tilholde Birkelse Bønder at udskære Dæmningerne til Vandets Udløb, saa at Sognepræsten kunde komme derover og forrette sin Gudstjeneste i betimelig Tid. — Imidlertid var Broerne i Løbet af Stiftamtmand

F. Moltkes Embedstid kommet i mere forsvarlig Tilstand, og i en Indberetning af ca. 1828 siges det, at der under nævnte Periode overalt i Amtet med Flid var sørget for Vandets Afledning ved hensigtsmæssige Afledningsgrøfter og ved Opførelse af Broer og Stenkister. De fleste Broer var opført af Sten, og kun, hvor saadanne ikke havde været at faa, var der opført Træbroer. Som de vigtigste Broer i Kjær Herred nævnes af dem paa Vejen til Hjøring og Sæby: En Stenbro, Loftbro kaldet, paa Langbrovase, en do. ved Lyngdrup og en do. ved Skarvad. Paa Landevejen fra Sundby til Thisted: En Træbro ved Lindholms Aa, tilhørende en privat Mand, og en Træbro, Aabybro kaldet, ved Birkelse, ligeledes. Paa Landevejen fra Sundby til Hals: En Stenbro østen for Tranholm, Rasmusbro kaldet, en Træbro ved Starbæk i V. Hassing Sogn, en do. ved Springborg i Hals Sogn, en do. i Hals, Blusbroen kaldet. Endelig 3 Træbroer paa Vejen mellem Hals og Sæby, nemlig ved Strandgaarden, ved Koldkjær og nord for Hou. Alle de nævnte Broer med Undtagelse af de to, der var i Privateje, var opført paa Amtets Regning. Aaby Bro havde indtil 1665 været i Kronens Eje, men blev i nævnte Aar tilskødet Fru Ide Lindenov til Vraa og overgik senere til Stamhuset Birkelse<sup>1)</sup>. Den <sup>20</sup>/<sub>2</sub> 1756 fik den daværende Stamhusbesidder, Geheimeraad Holger Skeel, Bevilling til at opkræve Bropenge af dem, der passerede Broen, dog undtaget Beboerne fra Hvetbo Herred. Forholdet var nemlig det, at Broens eneste Indtægt tidligere havde været Brokorn, som alene svaredes af Hvetbo Herreds Beboere, der efter Bevillingen skulde vedblive at svare deres Broafgift i denne Form, hvorimod alle andre nu skulde betale Bropenge efter følgende Takst: Af en Træ- eller Bondevogn 1 Sk., af en Post- eller beslagen Vogn 2 Sk., af en ridende Person 1 Sk., alt med Ret til at passere gratis tilbage, men af en Chaise eller Karosse betaltes 4 Sk. og ligesaa meget

1) Jfr. nærmere Klitgaard, Hvetbo Hrd. II S. 500 f.

for Tilbageturen, af en Møllesten 6 Sk., og af et Par Kvæghoveder eller ledige Heste 1 Sk. — Fra  $\frac{1}{1}$  1860 overgik Aabybro til Staten mod en Afløsningssum af 1240 Rd. 20 Sk. til Birkelse Stamhus

Landevejene omkring Sundby var sikkert ikke meget bedre i det 18. Aarh. end i det foregaaende: Da Prousten, hæderlige og meget vellærde Mand Hr. Hans Thøgersen Rosenberg, Sognepræst udi Vadum, den 2. Febr. 1706 kørte gennem Uttrup til Hvorupstorp, tabte han »*formedelst Vejens Vanskelighed*« sin sølvknappede Stok, der stod ved hans Side i Vognen, og som han savnede, da han kom til Uttrup Led „uden til Nørgaard.“ Vejene skulde dengang vedligeholdes af Herredets Bønder efter en detailleret Ordning med Sogneskifter og disses Underinddelinger i større eller mindre Skifter for de enkelte Gaarde, alt efter disses Hartkorn og Vejstykkets Beskaffenhed („ond“, „middel“ eller god Vej). Efter en Instruks<sup>1)</sup> for Thomas Larsen, der d.  $\frac{30}{10}$  1719 blev ansat som „Vejinspecteur“ i Vendsyssel skulde Vejenes almindelige Reparation ske aarligt om Foraaret, naar Bønderne havde lagt deres Foraarsæd i Jorden, og Vejinspektøren skulde da udstede „betidelige“ Sedler til Sognefogderne om, naar de paagældende skulde indfinde sig ved Skifterne, saaledes at enhver kunde have „betids Advarsel“, hvilke Sedler straks „ved Nat og Dag uforsømmelig“ skulde forsendes fra den ene Sognefoged til den anden ved de i Sognene boende Gadehusmænd, hvorefter hver Sognefoged i sit Sogn selv skulde tilsige de vedkommende i deres paa-boende Gaarde. I de nævnte Sedler skulde Vejinspektøren ligeledes anføre, hvad vedkommende skulde medbringe til Skifterne af Lyng og Ris etc. Han skulde dernæst i hvert Sogn beskikke en forstandig og skikkelig Bonde til sammen med Sognefogden at have Opsyn og Ledelsen ved Reparationerne, ved hvilke det ikke var tilladt nogen Bonde at afholde Pause for at søge Krohus. I en Indberetning af

1) Direktionen for de nye Vejanlæg Reg. o. indk. Breve m. Bil. (Hgsark.)

1764 bemærker Thomas Larsens Søn og Eftermand, Martin Kierulf, at „iblandt“ kunde en Bondegaard ikke paa een Dag med tverde Vogne og 4 Mennesker reparere sit Skifte forsvarligt, „og ligesom Reigenveierlig tildrager og Skifterne bedærvs, maa de fleste nogle Gange om Aaret reparere Skifterne igien.“ — Den her skildrede Ordning maa imidlertid efter alt foreliggende ikke altid have virket lige fortræffeligt efter sin Hensigt.

Den <sup>26</sup>/<sub>10</sub> 1703 blev der paa Kær Herredsting afhjemlet en Inddeling af Herredets Veje i Henseende til Vedligeholdelsespligten. Herefter begyndte Aaby Sogns Skifter med 38 Favn „ond“ Vej vesten for Lindholms Bro og videre mod Øst lige til Sundby og gennem denne ud til Uttrup Bys Lcd ad en Strækning af forskellig Godhed, derefter videre nord paa fra nævnte Led over Uttrups Hede ad 429 Favns god Vej og et Stykke, der var mindre godt. Paa Uttrup Hede begyndte Biersted Sogns Skifter, derefter Vadum, som strakte sig paa begge Sider af Loftbroen op til Lillebro Vase ved Langbrokro, dog paa et Stykke afbrudt af Hammer Sogneskitter, nemlig over en Strækning af Morads, hvor der til Vedligeholdelsen af Vejen, der her var en saakaldet „Vase“ eller ophøjet Vej, særligt behøvedes Ris og Træ, hvilket Materiale Hammer Sognfolk lettest kunde skaffe, da de jo havde nær til Skov; denne Trafik blev dem iøvrigt senere forment af vedkommende Skovejer. Det 5te Vejskitte var Sundby Sogns Skifte, hvis Begyndelse — i Lighed med de andre Skifter — var afmærket ved en nedrammet Pæl, der stod paa Lillebro Vase. Skiftet strakte sig herfra forbi „Milepælen ved Lillebroen ved det gamle Ting“, ind gennem Bakkerne og Østbjergs Ejendom, „igennem Skoven“ og til Sølgaard, paa hvilken Strækning der var haard Sandbund, og Vedligeholdelsen derfor lettere. Resten af Sundbys Skifter gik fra Sølgaard og et Stykke nord paa, hvor de paa Skarvad Vase stødte op til Hvorup Sogns Skifter, der igen efterfulgtes af Sulsted, Aistrup, Horsens

og det halve af Ø. Hassings Sogneskifter, som afsluttedes ved Skarvad Bro, syd for hvilken der fandtes et Vadested. De øvrige af Kær Herreds Sogne havde deres Skifter øster paa, nemlig paa den Landevej, der et Stykke nord for Langbrokro drejede fra Lillebro Vase og førte til Sæby og Hals. Denne Vej, af hvilken en Strækning kaldtes Kinderup Vase, passerede Grænsen mod Jerslev Herred ved Faurholt Loftebro, som af den Grund ligesom Skarvad Bro undertiden kaldtes „Herredsbroen“.

Angaaende Sundby Sogneskifter afhjemlede samtidigt Sognefogden Jens Jensen i Uttrup, Chr. Mørck i Nørresundby og 4 andre Mænd fra samme Sogn deres forrettede Sognedeling, hvorefter fremgaar, at dette „Broskifte“ var skiftet og delt til hver Mand, og hver Mands Skifte afmærket ved Pæl eller Hul. Det første Stykke indtil Milepælen for Enden af Lillebro var fordelt mellem Nørresundby Bolsmænd, øjensynligt efter Størrelsen af deres respektive Hartkorn, saaledes at Stefan Jørgensen, Niels Laursen, Ivar Jensen og Jens Christensen skulde vedligeholde de 4 første Stykker, hver paa  $4\frac{1}{2}$  Favne, Niels Kierulf det 5te paa  $4\frac{3}{4}$  Favne, Niels Jensen paa Bakken de næste 4 Favne, Anne Mortensdatter  $4\frac{1}{2}$  Favne, Niels Andersen  $3\frac{3}{4}$  Favne, Jens Pedersen og Povl Brems hver  $4\frac{1}{2}$  Favne og Peder Andersen 4 Favne, altsammen „ond Vej“. Derefter havde Chr. Jensen 6 Favne middel og Jakob Jensen 12 Favne god Vej at holde vedlige. Ved den ovennævnte Milepæl begyndte Vorbjergs Skifter, der naaede lige til Sølgaard, men, uagtet deres Udstrækning, kun var takseret for 10 Favne ond Vej. I Vejsynet af 1725 bemærkes det, at Stykket fra Sølgaards Led syd paa over Hammer Præstegaards Marker paa en Strækning af 100 Favne, i de sidste 4 Aar havde været vedligeholdt af Vejmasteren paa dennes egen Bekostning. Samme Vejstykke og videre „sønden igennem Skoven og over Østbjerg Mark lige til Lillebro Vase“ havde, som lige omtalt, tidligere været tildelt Sundby Sogn til Vedligeholdelse, „men fordi Sundby Sogn havde ei mere

at reparere i deres forrige Sogneskifte end forommeldte dette lille Stykke ved Sølgaard Led eller Bilidt, havde og været meget sendrægtige til at reparere derved, og det saalænge havde været urepareret,“ var samme Vej „bleven i et dybt Vaad, hvor om Vintertide umuligt nogen kan komme over samme Vaad for Is og Sne,“ hvorfor Sognepræsten i Hammer, Hr. Jens Stampe, paa Vejmasterens Anmodning havde stillet en Ager til Raadighed „ved den søndre Bakke for Enden af Vaadet til at lægge en ny Vej nedad bemeldte Bakke og forbi østen om det gamle slemme Vaad“ . . . etc. Sundby Sogn — dog med Undtagelse af Nørresundbys Indbyggere — havde imidlertid faaet tildelt Vejskifterne imellem Lindholms Bro og Nørresundby, hvilken Strækning i lange Tider — ligesom Sundby Gade — havde henligget i forsømt Forfatning<sup>1)</sup>. Paa disse Vejskifter tiltrængtes der nu „en liden Loftebro“ (i Jens Jensens Skifte i Lindholm), som Vandet kunde have sit Løb under fra Fælleden og ned i Fjorden. Fra Lindholm Bro og vester over Heden til Rødslet Mark, hvor Landkørselen gik vesten over Engene, behøvedes haardelig for „de Vesterlandsfolk“ fra Hanherrederne, Hvetbo Herred m. fl., at reparere Vejene op til nævnte Rødslet Mark, hvorover Vejene nu var saa „bortkørt“, at der ikke var andet tilbage af dem end Huller og „Puntzer“. Østen for Sundby tiltrængtes der 2 Loftebroer lidt østen for Gildsig Bro, og paa Aaby Sogneskifter mellem denne og Uttrup Led behøvedes der paa Grund af det sandede Jordsmon i særlig Grad Ris til Reparation, da der ellers vilde danne sig Vandhuller i Vejen.

Af en Indberetning fra Vejmasteren i Vendsyssel, Morten Kierulf, dat.  $\frac{9}{2}$  1764, ser man, at Vejforholdene i den mellemliggende Tid ikke var blevet videre forandrede. Der var dog nu kommet Milepæle paa Vejene, men af de Milepæle, der ontales, maa dog de fleste have afmærket kortere

1) I det Aabyboerne siden Udgangen af en Proces desangaaende havde ladet dette Stykke være urepareret.

Distancer end en Mil, siden der f. Eks. mellem Uttrup Led og Loftebroen i det mindste fandtes 2. Vadum Sogn havde ligesom tidligere sine Skifter paa begge Sider af Loftebroen, først Halager By og siden de andre Gaarde, indtil en Milepæl, hvor Hammer Sogneskifter begyndte og strakte sig mod Nord til „det lange Vad“, der vistnok maa være det samme, som andensteds kaldes „Langbro Vad“, men derefter fulgte ikke som i tidligere Tid Vadums andre Sogneskifter, men Vester Laden og Horsens Annekspræstegaards Skifter, der naaede til Lillebrovase, og efter dem et Skifte, som vedligeholdtes af „Sundbye Indbyggere“, 3: Beboerne af Byen Nørresundby, hvilket Skifte, der gik forbi en Milepæl op til „Sandbakken“, sandsynligvis har udgjort den tilbageblevne Del af Sundby Sogns gamle Skifter, efterat samme Sogns øvrige Beboere havde faaet deres Skifter vest for Sundby. Paa Sæbyvejen, der drejede fra ved den sidstnævnte Milepæl, havde Øster Laden og Møllergaard, sammesteds, deres Skifter fra Vejens Begyndelse og øster over Vodskov Mark indtil Vodskov Hulvej, derefter V. Hassing Sogn over Attrup Vase og Mark og nord paa over en lille Bro, nord for hvilken Ulsted Skifter fortsatte til en Egepæl, der dannede Skeilet mod det halve af Ø. Hassing Sogns Skifter, som naaede til Herredsbroen og havde en Længde af 90 Fv.

Af mindre Landeveje, som i det 18. Aarh. udgik fra Nørresundby eller dens Nabobyer, skal endnu nævnes Vejen, der begynder ved Sundby Præstegaard („Skansevejen“) og fører over den vestre Skansebakke til Gildsig og Hvorup<sup>1)</sup>, Vejen fra Sundby gennem Lindholm til Vorbjerg, og en Vej fra Lindholm, forbi Gildsig, til den østre Kongevej. Fra Hvorup By udgik der, foruden en Vej hen til Kirken, i vestlig Retning en Vej gennem Vorbjerg By til Rødslet, og mod nord en Vej over Hvorup Mose til Vadum Kirke samt fra Gildsig en Vej til Uttrup Mølle. I Løbet af Aarene 1814—

1) Vidensk. Selsk. Kort af 1790 og ældste Matrikelkort af 1777.



24 skete der vel en Del Forbedringer af Hovedlandevejene, f. Eks. ved Anlæg af Grøfter, Stenkister o. l., men man følte nu i stigende Grad Trang til mere bekvemme Færdselsforhold, og begyndte allerede ved Midten af 20ne i Vendsyssel at tænke paa Anlæg af nye Veje. I en Skrivelse af  $17/12$  1825 fra Aalborg og Hjøring Amter til Rentekamret indstilles det saaledes, at det ny Vejanlæg maatte blive paabegyndt i det næste Foraar. Der klages i Skrivelsen bl. a. over, at Vejen gennem Østbjerg Bakker om Sommeren var saa sandt, at 1 Mil her var besværligere end ellers  $1\frac{1}{2}$ , og at samme Vej om Vinteren var saa hjem søgt af Snelag, at man var nødsaget til at lægge Vejen  $\frac{1}{4}$  Mil udenom Bankerne, over Marker og Enge. Omsider kom da den ny Vej, som er den Chaussé, der endnu bruges som Landevej mellem Nørresundby og Hjøring, men den blev dog først anlagt i Aarene 1845—49, og omtrent ved denne Perodes Slutning blev ogsaa Chausséen Nørresundby-Sæby til Virkelighed, ligesom der ogsaa blev anlagt Chaussé mellem N. S. og Thisted; og disse ny Veje havde den Fordel fremfor de gamle, at de foruden at være lettere at befare var betydelig kortere paa Grund af den mere lige Retning.

Der var i det 18. Aarh. vist ikke nogen Mangel paa Kroer i Kjær Herred til Vederkvægelse for den vejfarende Mand — saavel som for Stedets Folk. De var ganske vist ikke allesammen lige lovlige, men deres Eksistens var et Faktum, enten de nu var benaadede med kgl. Privilegium, eller de kun hørte til de saakaldte „Kipkroer“ som „Putten“ i V. Hassing og „Træborg“ i Lindholm. „Bilidt“ ved den gamle Hjøringvej nord for Hammer Bakker var oprindelig heller ikke forsynet med Privilegium, men eksisterede allerede 1644, og Navnet alene betegner det jo tilstrækkeligt tydeligt som et Sted, hvor man holdt Hvil. Allerede 1672 havde derimod en Peder Christensen faaet Bevilling paa Krohold i Hals Birk<sup>1)</sup>, og ved Aaret 1713 var der

1) J. Reg. Nr. 5/1672.

en privilegeret Kromand i V. Hassing, hvor der samtidigt blev dømt 4 andre Beboere for ulovlig Udskænkning. 1707 nævnes i Horsens By Anders Kromand foruden Morten Kromand i „Ny Kro“, der ogsaa laa i Horsens Sogn men i Jerslev Herred<sup>1)</sup>. Langbrokro blev oprettet 1743, da Grev Holck til Vraa fik Privilegium derpaa. I Biersted By var der — som ogsaa andensteds i Kjær- og Hvetbo Herred — ved det 17. Aarh.s Slutning en Del Folk, som understod sig at holde „offentligt Krohold og Tapperi“ til almindelig Forargelse, hvorfor de 1689 modtog Advarsel af Herredsfogden; men 1707 hører vi igen om de Kroerfolk udi Biersted By, at de var „Aarsage paa ny til adskillige Uleiligheder“ etc.<sup>2)</sup>. Endelig ser vi af Tingbogen for 1722 (<sup>10</sup>/<sub>4</sub>), at der ved Aabybro blev holdt Kro af den derboende „velagte og fornemme Mand Mickel Jensen,“ paa hvilket Krohold Birkelses Ejer 1757 havde faaet Privilegium.

Om Befordringsforholdene i disse Egne er der i I Del S. 84 f. gjort nogle Bemærkninger, der vel ogsaa maa komme til Anvendelse paa Størstedelen af det 18. Aarh., men hvordan det nu end har forholdt sig, ved man, at der i Aaret 1795 blev truffet en Ordning med Hensyn til Rejsendes Befordring fra Nørredsundby til de forskellige Steder i Vendsyssel og Thy. Ved kgl. Resol. af <sup>28</sup>/<sub>9</sub>, 1795 blev der nemlig anordnet følgende om et Vognmandsdrag i Nørresundby<sup>3)</sup>:

1) Alle Indvaanere i Nørresundby, undtagen Embedsmændene, som haver Byens Markjorder i Brug, holde Heste og Vogn og ikke forrette noget Hoveri, skal efter rigtig Tour og Omgang befordre Reisende paa Forlangende til

1) Eksisterede endnu i 1880ne, men Bygningerne var da gamle og forfaldne, og det var maaske derfor, at Stedet da i daglig Tale førte det mindre pyntelige Navn »Maagkroen«.

2) K. H. Tingb. <sup>24</sup>/<sub>7</sub> 1707. Rytterne, der laa i Kvarter i Biersted, søgte gerne til Kros, og herved opstod der ofte Klammeri og Spektakler.

3) Geng. efter et Uddrag i Aalborgske Lommebog 1804.

Kiøbstæderne Hiørring og Sæbye samt den halve Vei til Kiøbstæden Thisted, til Hals paa den Side af Fiorden og ellers i Landet saavel udi Kiær Herred som længere borte i Vensyssel.

2) I Byen skal beskikkes en Oldemand, som mod den sædvanlige Betaling, 4 Sk. pr. Vogn og for hvert Par For-spandheste, skal besørge Tilsigelsen efter rigtig Omgang og have en authoriseret Protokol, hvori de Kiørendes Navn og deres forrettede Kiørsel antegnes.

3) Inden 1 Time om Vinteren og  $2\frac{1}{2}$  Time om Sommeren skal den ansagte Befordring være tilstede og de som giøre Befordring, nyde baade Vinter og Sommer lige Betaling med Aalborg Vognmænd.

4) De Kiørende i Nørre Sundbye befries for de med Landet før forrettede Kongereiser men derimod forrette dem i Lighed med Aalborg Kiøbstæd.

5) Indretningen vedvarer indtil nogen ny Anordning om Befordringsvæsenet i Almindelighed maatte udkomme.“

De Sundby Bolsmænd har aabenbart ikke været særlig begejstret for denne Ordning; i hvert Fald tog de sig den Frihed selv at ophæve Lauget, hvilket skete d.  $\frac{1}{3}$  1810, og da den paafølgende 1. April Søpremierløjtnant Tuxen paa en Tjenesterejse kom til Sundby og vilde befordres videre, nægtede de — selv for Betaling — at køre for ham. Men nu blev ogsaa samtlige de tidligere Laugsmedlemmer paa Foranledning af det offentlige indstævnet for at stande til Rette for de nævnte Forhold. Prokurator Raunkilde, der var Aktor, paastod dem „for deres Brøde“ bl. a. ikendt en Mulkt af 1500 Rd., men Dommen, der faldt d.  $\frac{2}{11}$  s. A., nøjedes med at ansætte Mulkten til 400 Rd., hvorhos de tilpligtedes vedblivende at udrede Befordring fra Sundby, indtil Vognmandslauget paa anden Maade maatte blive organiseret. I Dommen omtales det iøvrigt, at Lauget bestod af 13 „Ruller“<sup>1)</sup>, af hvilke Niels Smith havde de 3, Jens Nielsen Ladefoged 2, Landmaaler Hald, Landmaaler Jørgen Møller, Jens Sørensen Ladefoged og Peder Jensen hver 1, meden den

1) Ved en Rulle forstodes en Vogn med dertil fornødne Heste.

12te udgjordes af Peder Jørgensen, Lars Dam og Anne Cecilie Smith, og den 13de af Peder Nielsen Murmester, Christian Ertmann, Jens Sørensen Ladefoged og Poul Rasmussen.

Nørresundby var imidlertid ikke det eneste Sted, hvor Rejsende i de Tider havde ondt ved at skaffe sig Befordring, og det gik paa tilsvarende Maade med de fleste andre Vognmandslaug i Landet, at de opløste sig i den ene By efter den anden. Sagen var nemlig den, at de af Regeringen forordnede Takster var sat for lavt, og dette i Forbindelse med andre Forhold, som de daværende vanskelige Krigstider førte med sig, gjorde, at det mere og mere blev forbundet med Tab og Besvær at udføre en saadan Befordring. Der kom først en Bedring i disse Forhold, da Tiderne begyndte at blive bedre; og samtidig tiltog Trafiken, navnlig i Løbet 1830ne og 40ne. Den regelmæssige Persontrafik skete først ved Befordring med Pakkeposterne, men disse gik ikke særlig ofte, og de Rejsende, der ønskede at komme hurtigere frem, maatte da lade sig befordre med Ekstraposten, hvilket naturligvis var noget mere kostbart. I Aaret 1750 blev der oprettet agende Post imellem København og Aalborg med Skibsforbindelse over Kalundborg (event. Refsnæs) og Aarhus, hvilken Post, foruden at besørge Postpakkerne, tjente som „en commode Transport for Passagerer“. Den gik dog kun hver 14. Dag, idet den tog fra København hver 2den Onsdag Efterm. og skulde saa være i Aalborg den paafølgende Mandag Eftermiddag, om Vinteren Tirsdag Formiddag. 1802 kom der agende Postforbindelse mellem Aalborg og Fladstrand med Afgang fra Aalborg den sidste Fredag (om Vinteren Lørdag) i hver Maaned og Retour fra Fladstrand den paafølgende Søndag (eller Mandag). I Tiden omkring 1840 kom der dog mere Fart i Tingene, og der oprettedes en Mængde Dagvognsrouter forskellige Steder i Landet, dels af Postvæsenet selv, dels af private efter indhentet Tilladelse af dette. 1841 kom der saaledes fast Post-

Dagvognsforbindelse mellem Nørresundby og Hjøring 1 Gang om Ugen, og af et Avertissement i Aalborg Stiftstidende for den  $\frac{1}{3}$  1850 ses det, at Afgangen fra Nørresundby fandt Sted Onsdag Middag med Retour fra Hjøring Fredag Morgen Kl. 6. Tidligere havde der kun været kørende Post paa den nævnte Strækning hver anden Uge — foruden gaaende Post et Par Gange ugentlig. Det omtalte Avertissement var indrykket af det saakaldte „Befordringscomptoir“ i Nørresundby, hvor de rejsende skulde henvende sig, naar de vilde med Posten eller iøvrigt leje Køretøj til Rejse i Vendsyssel, og i saa Henseende bekendtgør samme Kontor d.  $\frac{10}{10}$  1850, at Vognmandslauget i Sundby nu ved Generaldirektørens Foranstaltning har faaet tilsendt en „lukket Jagtvogn“, som staar til Afbenyttelse for det ærede Publikum. Kontoret blev forestaaet af en Opsynsmand, der paa den Tid var Avlsbruger, Værtshusholder og Færgeeejer, Jens Pedersen Møller, som havde Bopæl i Tinghusgade Nr. 1, hvor Kontoret vel saa ogsaa har været.

Vilde man foretage en Rejse ad Søvejen, f. Eks. til København, maatte man i saa godt som hele det her omhandlede Tidsrum ordne sig paa den Maade, at man fik en eller anden Skipper til at tage sig med ombord paa Skuden, og vi kan i „Adresseavisen“ fra den Tid stadig læse om saadanne „sejlefærdige Skipper“, der bekendtgør, at de medtager Gods og Passagerer til den og den Havn. Skulde man altsaa fra Nørresundby foretage en Rejse til Hovedstaden, kunde man i Lighed med sal. Peder Paars blive udsat for lidt af hvert og døje lange og grufulde Kvaler, naar Vind og Vejr var ugunstigt. Det var derfor ikke noget Under, at der den 12. Juni i det Aar 1842 var stor Fest og livligt Røre paa Fjorden. Der var nemlig sket det, at man i Aalborg havde dannet et Interessentskab til Drift af en Dampskibsfart mellem København og Aalborg, og nu var den store Dag kommen, da man for første Gang saa et Dampskib i disse Farvande, idet den engelske Damp

„Harlekin“ under Befolkningens Jubel og Begejstring foretog en Prøvetur mellem Aalborg og Løgstør med 200 Passagerer ombord. Det var dog ikke „Harlekin“, der kom til at gaa paa København, men en anden Damper, „Iris“, som Selskabet havde købt i Skotland, og som kort efter sejlede i fast Route, bl. a. 1 Gang om Ugen mellem Aalborg og København; den var paa 150 Hestes Kraft og havde Kahytsplads til 30 Herrer og 12 Damer, saa det var da altid et Fremskridt<sup>1)</sup>. -- Først adskillige Aar derefter kunde man i disse Egne ogsaa paa Landjorden blive befordret ved Dampkraft. Man prøvede i Aaret 1862 med et Damplokomotiv og tilhørende Godsvogne til Brug ved Transport paa de vendsysselske Landeveje. Foretagendet vakte stærk Opmærksomhed, hvor det sælsomme Fænomen viste sig, men det vilde ikke rigtig gaa, — hvad Lokomotivet for Resten heller ikke vilde —, og det blev derefter opgivet<sup>2)</sup>. Saa kom da endelig Jernbanen, idet Banen gennem Østjylland 1869 blev forlænget fra Randers til Aalborg. Derefter kom Turen til Vendsyssel, og d. 18. Oktober 1871 aabnedes under Udfoldelse af megen Festlighed Banelinien Nørresundby-Hjøring-Frederikshavn. 1879 indviedes Jernbanebroen mellem Aalborg og Nørresundby („Den faste Bro“), 1897 kom Fjerrikslevbanen og 1899 Banen over Sæby til Frederikshavn.

Ved Jernbanens Fremkomst forsvandt lidt efter lidt — som saa mangt et andet Stykke Romantik — de gode gamle Diligencer med deres Personale „i Kappe rød; jeg husker dem fra min Barndom, naar de tungt rumlede ind gennem Sundby Gader til de muntre Toner af „Vor gamle Karro holdt en Støj“. Nogle af de gamle gule Karosser tilbragte deres sidste Dage paa forskellige Steder ud i „Bonnes Skov“, hvor de tjente Lysthaven til Ziir og forhøjede Idyllen.

1870 fik Nørresundby sit eget Posthus, og fra nu af skrev man ikke længer „Nørresundby pr. Aalborg“.

1) Jfr. iøvrigt C. Klitgaard: Aalborg Handelstands Historie S. 174 f.

2) Jfr. nærmere: Vends. Folk og Land VII S. 28 ff.

## II. Retspleje og Forvaltning.

### A. Tingstederne.

Nørresundbys Indbyggere havde indtil 1843 deres Værneting i Aalborg, idet Sundby tilligemed Egholm og Gjølm. m. udgjorde et Birk, det saakaldte „Nørresundby- eller Aalborg Birk“, der havde Ting fælles med Aalborgs Indbyggere, hvilken Ordning ophørte ved Rescr. af 14/7 1843, hvorefter Sundby og Egholm kom under Kjær Herreds Jurisdiktion, og nævnte Herred blev adskilt fra Hvetbo Herred. De øvrige Beboere af Sundby-Hvorup Pastorat søgte derimod Kjær Herredsting, saaledes som de havde gjort det fra Arildstid. Dette Ting laa ved det 18. Aarh.s Begyndelse ude paa Biersted Hede — vistnok paa det nuværende Matr. Nr. 30 a, af hvilken Ejendoms Beboere flere har haft Tilnavnet „Tinget“<sup>1)</sup>. Kjær og Hvetbo Herreder udgjorde dengang een Retskreds, idet dog Halsboerne havde deres eget Birk, medens de andre „Østerboere“ var mindre gunstigt stillede. De havde indtil 1688 haft en betydelig kortere Vej til Herredstinget, som indtil da havde været holdt oppe i Hammer Bakker, og de henvendte sig derfor i Aaret 1704 til Kongen, for hvem de „klageligen lod andrage“, at de siden deres Tinghus blev flyttet, havde haft stor Bekostning og Forsømmelse i deres Næring og Avling, hver Gang de skulde til Ting, hvorfor de begærede Tinghuset flyttet til Vorbjerg, som laa bekvemmere for dem<sup>2)</sup>. Dette Andragende blev da ogsaa bevilget, men saaledes, at de Sogne, for hvis Skyld

1) Jfr. J. S. 4 354.

2) J. T. Nr. 99/1704 m. Indlæg.

Flytningen fandt Sted, selv skulde sørge for det fornødne uden nogen Hjælp fra de øvrige Herredsmænd; og i Januar 1705 udgik der i Henhold hertil Ordre til de paagældende Sognefolk om at stille med 54 Vogne til Transport af Tinghusets Tømmer fra Biersted til Vorbjerg, hvor der den  $2\frac{1}{4}$  næst efter for første Gang blev holdt Ting.

Vorbjerg Tinghus er afsat paa Videnskabernes Selskabs Kort af 1791 og laa herefter et Stykke syd for Vorbjerg By og øst for Lindholm Aa. Fremdeles kan man finde det paa Udskiftningskortet, der hidrører fra 1792, og det var herefter et lille enfløjet Hus liggende solret paa Matr. Nr. 8, 240 Meter øst for Jernbanelinien og ca. 200 Meter syd for den Vej, der kommer inde fra Bakkerne og fører ned til Vorbjerg Bro. Fra sidstnævnte Vej fører der en Sti eller mindre Vej ned til Huset<sup>1)</sup>. Ved Tinghuset havde Herredsfoged Anders Madsen i Aaret 1707 paa sin egen Bekostning ladet opsætte et lille Hus „udi Nødsfald, særdelis om Vinterdage, at bygge og bou paa“ — „saa og fornemmelig for Herredsmændenes Mageligheds Skyld“, hvilken Bygning vendte i Syd og Nord og bestod af 5 Fag med Plads i søndre Ende til en Kølle og Bagerovn<sup>2)</sup>.

Om selve Tinghusets Udseende iøvrigt og om Flytningen kan vi finde nogle Enkeltheder i et Regnskab, som Herredsfogden den  $3\frac{3}{4}$  1705 fremlagde i Retten. Han havde i Januar s. A. engageret Jens Pedersen af Biersted og Søren Christensen Tømmermand af Nørhalne med 4 Medhjælpere til at foretage det fornødne, og det gamle Tinghus blev saa nedbrudt i Dagene 14.—16. s. M., hvorefter Tømmer og Tag m. m. derfra i Løbet af d. 18.—28. blev kørt ind til Vorbjerg, hvor der de første Nætter blev stillet en Karl paa Vagt for at værne det mod Tyveri. Den 2. Februar sluttede Herredsfogden Akkord med „de Danemænd Peder Lauritsen og Laurits Mortensen af Wordberg“ om Tinghusets Tag at lade tække og sy og Simer dertil at lade sno og

1) J. S. 4 R. 2 B. S. 336.

2) K. H. Tgb 21/5 1707.



handtere, fremdeles for Mønningtørvene at grave, opkøre og lægge, for Ler at lade grave, opkøre, ælte og lægge, samt fornøden Kampesten at opgrave og henkøre under Stolperne til Syldsten o. s. v. — Gennem dette Regnskab og et Par Synsforretninger af 1715 og 1743<sup>1)</sup> kan vi saa nogenlunde danne os et Billede af Huset, der herefter har været en enfløjet Bygning paa 9 Fag, opført af Bindingsværk og klinet Ler, med kalkede Vægge, Straatag og spidse træbeklædte Gavle i Øst og Vest samt 2 Døre og 8 Vinduer, hvilke sidste var forsynede med Skodder. Om Husets Indre oplyser det ovennævnte Regnskab intet væsentlig udover, at Gulvet skulde lægges med Ler. I den ene Ende af Huset var der til at begynde med indrettet en Stald, rimeligvis til Herredsfogdens og Herredsskriverens Heste, og i Synsforretningen af 1715 omtales forskellige Anskaffelser til denne Stald, som f. Eks. 12 Alen Træ til Spiltovene, Brædder til Krybben og 10 Alen Træ til Dørstolperne etc. Ved Synsforretningen 1743 befandtes Tinghuset ganske brøstfældigt paa Fodtræer, Stolper, Løsholter, Gavle, Døre, Vinduer og Vinduskarme; Loftet trængte til at omlægges og forbedres saavel som Borde og Bænke. Taget og en stor Del af Lægterne var forraadnet, Fodtræerne med Syldsten skulde hæves, da de stod „alt for nedrigt“, saa at Træværket raadede etc.

Herredsfogden gav Indberetning herom til Amtet, men der skete foreløbig intet, skønt Regnen sivede gennem Taget ned til Retten og Tinggæsterne; og koldt var der ved Vintertide, da i Særdeleshed Kakkelovnen var „brystfældig“, hvad Herredsfoged Søren Høeg selv havde haft Men af saavel som hans sl. Formand og Herredsskriver Krag, der begge var bleven svækket og fordærvet paa Helbredet af Kulde, hvorover den første til Stadighed havde beklaget sig lige til sin Død. Saa blev da omsider i Eftersommeren 1744 Reparationen udbudt ved en Licitation, og overdraget til

<sup>1)</sup> K. H. Tgb. 22<sub>2</sub> 1715 og Indk. Breve til Aalborghus Amt 1743.

den foregaaende Herredsfogeds Søn, Monsieur Emmik Eriksen paa Bjørnkjær, som blev den lavest bydende med 110 Rd., og den 6. Novbr. derefter blev der taget Syn over Arbejdet, der befandtes i Overensstemmelse med Konditionerne, hvilke bl. a. indeholdt følgende Bestemmelser: Stalden skulde nedrives, saa at Bygningen nu kun blev paa 7 Fag, overalt med Fod under og Loft over samt Straatag, murede Vægge i søndre Side og vestre Ende, men Lervægge i nørre Side og østre Ende saavel som i „Afdelingerne“, nemlig 1 Fag til en Skorsten, som skulde opsættes, 3 Fag til Tingstue og 3 Fag til „Entrechambre“ (Forstue) „med sine udfordrende Afdelinger, som Herredsfogden og Herredsskriveren finder fornøden og tienlig.“ Der skulde dernæst leveres nye Vinduer med tilhørende Karme og Skodder, 2 Par for Tingstuen og 1 Par for Entrechambret; i Tingstuen skulde der opsættes en Bilægger-Kakkelovn af Jærn til Værdi 9 à 10 Rd., og Stuen skulde afeles, „ligesom den hidtil haver været“, med „et skikkeligt Tralværk“<sup>1)</sup>, hvorhos Gulvet indenfor dette saavel som Væggene skulde beklædes med Fjæl. Endelig skulde Tingbordet og alle Bænkene i Tingstuen repareres, en ny Bænk anskaffes til Entrechambret og Stuerne indvendigt kalkes og hvidtes. Med Hensyn til Belysningen omtales det i Tingbogen Lørdag d. 11/1 1710, at Retten den foregaaende Dag „ved Lys i lang Tid blev fuldbyrdet“, og det har vel næppe været eneste Gang man i de mørke Vinterdage har maattet tænde en Praas eller flere i den gamle Tingstue. — Efter den Tid blev Kjær Herredsting endnu gennem ca. 50 Aar holdt ude i Vorbjerg Tinghus, men omkring Aarhundredskiftet blev det flyttet ind til Nørresundby, hvor der første Gang ses at være holdt Ting i Juli 1802<sup>2)</sup>, men muligvis er Forandringen foregaaet no-

1) Det var maaske denne Skranke, der sigtes til, naar det den 14/9 1707 anføres af en Mand, at han »stod udenfor Tingstokkene en Dag, Retten blev holden«.

2) K. H. Tgb. 30/7 1802.

get tidligere. Der blev dog ikke ved denne Lejlighed opført noget Tinghus i Sundby, men der blev indrettet en Tingstue i Jørgen Colds Hus<sup>1)</sup>, og i den Ejendom, som tidligere havde tilhørt Forv. Guldberg og laa paa Østergade ved østre Bom (Bpl. 91). Her blev Tinget holdt indtil Maj 1814, da Herredsfoged Spies vederlagsfrit maatte afgive et Værelse af sin Lejlighed paa Vestergade (den nylig nedrevne Apothekegaard) til Tingets Holdelse samt Lys og Varme hertil, hvorover han i en Skrivelse af  $23/2$  1818<sup>2)</sup> beklager sig til Amtet. Han fik derefter bevilget 80 Rbd. Sølv som aarlig Godtgørelse, og Herredstinget synes derefter at være holdt paa det samme Sted baade i Spies' og hans Efterfølger Overauditor Langes Tid. Først i Aaret 1847 fik Kjær Herred igen et Tinghus, nemlig det nuværende Ting- og Arresthus paa Nørregade i Nørresundby, hvilket dog i senere Tider flere Gange har været Genstand for større eller mindre Forandringer og Udvidelser. — Denne Bygning er formentlig Kjær Herreds første Arresthus. Det er i I Del omtalt, hvordan man i det 17. Aarh. der i Herredet klarede sig med Hensyn til at holde farlige Personer under Forvaring, og det er vel gaaet for sig paa lignende Maade gennem det 18. Aarh.; i Aalborg Amts Delinkventregnskaber ser vi f. Eks., at Jacob Jensen Snedker, der var tiltalt ved Kjær Herreds Ret, i ca. 1 Aar (indtil d.  $26/4$  1769) sad arresteret i Aalborgs „under Raadhuset værende Arrestkammer „Stokkerholm“ kaldet“, og i Tingbogen er det i en Sag d.  $13/10$  1809 anført i Slutningen, at Arrestantinden Zid-sel Rolandsdatter blev „overleveret til Arrestforvareren for at henbringes til sin Arrest i Aalborg og der at forblive, indtil Sagen for Øvrigheden er bleven indstillet . . .“ Endvidere anføres det i en Beretning af  $10/9$  1824<sup>3)</sup> om Aalborg Raadhus, at der i dets nederste Etage findes 10 Ar-

1) J. E.  $21/6$  1808.

2) Indlæg til Kanceliskr. af  $6/10$  1818.

3) Beretninger og Konzept-Forestillinger m. v. de Deputeredes Embedsrejser vedk. 1822—28 Nr. 14 (Rigsark.).

rester, hver til 2 Personer, og at disse Arrester hidtil havde været de eneste til Afbenyttelse for hele Aalborg Amt; de var meget „maadelige“, idet de manglede Luft og „Lysning“, og hertil kom, at de var „slet beregnede paa Fangernes behørige Separation“, hvilket var saa meget mere skadeligt, som Arrestforvareren havde sin Bopæl andensteds i Byen. Om der har været nogen egentlig Arrest i Sundby i det efterfølgende Tidsrum, indtil Tinghuset paa Nørregade blev opført, er vistnok tvivlsomt, skønt der i Folketællingen 1834 nævnes en Niels Isaksen, der betegnes som „Arrestforvarer“. Han boede iøvrigt i Bejlerstræde i et lille Hus, der stod paa samme Grund som det nuværende Nr. 6, men der har dog neppe her været Plads til ret mange Celler.

Hvordan det nærmere gik til i det 18. Aarh. med Hensyn til den kriminelle Retsfølgning, kan vi se et og andet om i de ovennævnte Delinkventregnskaber. Der var f. Eks. Jep Jensen Ravn af Aaby, som Natten mellem den 15. og 16. Juni 1732 i Hals havde dræbt en københavnsk Skrædder med en Kniv; han blev den næste Aften fanget oppe ved Sæby og om Natten anbragt paa Sæbygaard for derefter at blive ført til Aalborg Arrest, hvor han hensad, til han i Oktober 1733 blev ført til Hals og der henrettet af Mester Tim fra Aalborg. En „dum“ (d: døvstum) Karl, som havde begaaet Tyverier i Horsens og Ulsted Kirker, blev den 5. Februar indsat i Aalborg Arrest. Han var bleven paagrebet i Ulsted, hvor der havde været 4 Karle til at bevogte ham. Til Udbringelsen blev der lejet hele 3 Vogne, og Eskorten fra Ulsted til Aalborg bestod af 10 ridende og kørende Mænd og Karle. Forhørene fandt Sted paa Kjær Herredsting, hvorhen Arrestanten transporteredes for hver Afhøring, bevogtet af „Byens Tiener“ foruden 2 Vægttere. Han dømtes til Fængsel og Fæstningsarbejde paa Livstid, men døde kort efter i Arresten, og den sidste Post i Regnskabet var 3 Rdlr. til Natmanden for at henføre og begrave hans Lig. — I det Tidsrum, som her omhandles, forefaldt

der kun yderst faa Straffesager i Nørresundby og de to Herreder, særlig i det 18. Aarh., og der kunde hengaa halve Aar eller mere, uden at der havde været en eneste Arrestantsag, som f. Eks. i Aaret 1803, da der i de 3 første Kvartaler slet ingen var. Af Mord og Drabssager skal yderligere omtales den Tildragelse, som Biskop Jens Bircherod omtaler i sin Dagbog for d.  $30/7$  1701, nemlig Drabet i Nørhalne. Den 26. Aug. 1701 fremstod paa Kjær Herredsting Prokurator Daniel Wolf fra Aalborg „paa hans kgl. Majts. og Regimentsofficerer, nemlig af højædle Hr. Obristi Leegarts Regimente deres Vegne“ og fremlagde en Stævning til Chr. Søfrensen i Aalborg Raadhuskælder og Fangehus hensiddende for Sigtelse og Dom at modtage angaaende det grove Mord, som denne med flere Medfølgere og Gerningsmænd den  $31/7$  s. A. havde begaaet paa en Rytter ved Navn David Koch. Ligeledes havde Prokuratoren indstævnet „alle Nørhal Indbyggere, Mænd og Kvinder saavel som unge Karle og Drengene som Enkerne med deres Lavvæрге“ at vidne i Sagen. Der fremlagdes dernæst følgende Ligsynserklæring:

„Ao. 1701 d. 5. Augusti hafver vi tvende Bartschier fra Aalborg, Bendix Fideller og Gotfried Reich, tilligemed os paa Herritsfogdens Befaling, nemlig Christen Nielsen og Christen Søfrensen i Biersted og Erik Nielsen af Nørkier i Hr. Lieutenant Dambrechts Ofverværelse siunet og besigtiget den døde Rytter David Koch, som blev slagen af nogle Bønderdrengene om Natten i Niels Jepsens Gaard imellem Søndag og Mandag om Natten, som var den 31. Juli, som befandtes at have faaet et Slag ofven bag i hans Hofvet imod den højre Side, som Hjerneskillen var ituslagen, desligeste et Slag ofver Næsen, hvoraf vi siuntes var Aarsag til hans Død. Som hand nu var slagen om Søndag Natten, som er meldt, døde han om Dagen, som var den 1. August Klocken 8 om Aftenen. Desligeste befandt vi 3 Ellehøstager, hver 5 Alen lang og en Spand tyk, som

sagdes den afdøde Rytter er slagen med. Nørhalne ut supra. Bendix Fiddeler. Gotfrid Reich. Erich Nielssen Østberg. CNS. CSS.“

Derefter „comparerede“ Trompeter Bernhardus Albertus, som var Rytter under Oberst Leegarts Livregiment, og Niels Pedersen Skræder fra Biersted, der forklarede, at de Mandagen efter Drabet henimod Aften var i Herredsfogdens Hus (i Biersted), hvor de traf Rytteren Hendrich Stelling, som klagede for Herredsfogden over en Person ved Navn Christen Sørensen af Nørhalne, som tjente Niels Ibsen, og hans Medfølgere af Nørhalne, at de den foregaaende Nat havde overfaldet ham og hans Medbrødre, Ryttere, i Niels Ibsens Hølade i Nørhalne og med store Trærafter ilde saaret og slaget dem, saa at han tvivlede om, at Rytteren David Koch levede etc. Efter at endnu et Vidne var afhørt, fremstod Delinkventen Chr. Sørensen og efter ham flere Vidner, der afgav detaillerede Forklaringer over Sagens Sammenhæng, som var omtrent følgende: Der var i det 18. Aarh. i Kjær Herred, og ikke mindst i Biersted, en hel Del Smugkroer og ulovlige Udskækningssteder, idet nogle af Bønderne uden nogen Bevilling hertil udskænkede Øl og Brændevin, ikke alene for Tilrejsende men ogsaa for Egnens Folk. Den omtalte Søndag havde en Del unge Karle og nogle af de Ryttere, der var indkvarteret i Nørhalne og Omegn, samlet sig hos en Mand der i Byen, hos hvem der den Dag blev realiseret og udskænket et Anker Øl, tilhørende en Korporal, som boede i Haugaard. Der blev svi-ret og spillet Eftermiddagen igennem, og under Spillet opstod der en Tvist mellem Deltagerne, hvilket endte med, at en af Rytterne greb Indsatsen, som stod paa Bordet, og tog den til sig. Derfra gik Karlene hen til en anden Mand og svirede videre der, mens Rytterne landede i Niels Ibsens Lade, hvor de lagde sig til at sove, men om Natten blev vækkede ved, at Christen Sørensen med nogle flere af Karlene kom stormende ind i Gaarden og forlangte Spille-

pengene udleverede. Det kom saa til Haandgribeligheder mellem Rytterne og Karlene, der var bevæbnede med svære Træstager; det var under dette Haandgemæng, at David Koch fik det dødbringende Slag. — Dommen faldt allerede den 2. Septbr. og kendte for Ret, at Christen Søfrensen „for saadan sin begangne Manddrab og mordiche Gierning“ burde miste sin Hals, hans Hoved sættes paa en Stage og hans Formue forbrydes til Kongen etc.; og Christen blev om Formiddagen den 30. September derefter halshugget ved Kjær Herredsting i Biersted, medens de af hans Kammerater, der havde været med i Slagsmaalet, reddede Livet ved at flygte bort til fremmede Egne. — Delinkventinden Johanne Jensdatter fra Ø. Hassing, der havde ombragt sit Barn, hensad i Tiden  $19/4$ — $15/8$  1770 „arresteret og i Jærn sluttet“ i Aalborg Arresthuskælder og blev sidstnævnte Dag ført ned til Ø. Hassing, hvor hun Dagen efter blev henrettet et Sted ude paa Marken af Mestermænden fra Aalborg, Christian Stenge, hvis Regning bl. a. har følgende Poster: „For Hovedet med Øxe at afhugge: 8 Rd. For at lade Kroppen grave i Jorden 3 Rd. For Hovedet at slaa paa Stage: 2 Rdlr.“ — Pigen Margrethe Nielsdatter Hyll, der vistnok var fra Hammer Sogn, havde 1778 født et Barn, som blev fundet død ude paa Aistrup Hede. Barnets Lig blev — saaledes som det ogsaa fandt Sted for Johanne Jensdatters Barns Vedkommende — obduceret af Kirurg Møller fra Aalborg, og Moderen blev efter at være attrape-ret i Agdrup i V. Brønderslev Sogn, derfra med Vogn ført til Gl. Vraa, hvor hun anbragtes i Gaardens Arrest, og hensad under uafbrudt Bevogtning i 2 Nætter og 1 Dag, indtil Herredsfogden havde indfundet sig og afholdt Forhør over hende. Hun blev derefter ført til Arresthuset i Aalborg og en Tid efter dømt til Døden. Henrettelsen fandt Sted paa en Mark nord for Sølgaard i Hammer Sogn den  $19/5$  1778 og fuldbyrdedes af Mestermænden fra Aalborg Sr. Støckler, der afhuggede hendes Hoved med et Sværd<sup>1)</sup>. — Natten

<sup>1)</sup> J. E. Nr. 128/1778.

mellem den 12. og 13. Oktbr. 1810 blev der begaaet et Drab paa Herregaarden Vang i Sulsted Sogn, idet Tjenestekarl Gulbrandt Olesen slog sin Medtjenende Chr. Hjortemose ihjel. Gulbrandt laa i et Kammer paa Gaarden og sov en Rus ud, da han blev forstyrret heri af Christen, der slog en Kat ihjel i hans Kammer. Han sprang da ud af sin Seng, greb en Økse og satte efter Christen, hvem han indhentede „ved Havehjørnet“ og i sin ophidsede og berusede Tilstand med Øksen tilføjede 2 dræbende Slag i Hovedet. Han gik derefter ind igen og sov videre til hen paa Morgenstunden, da han gik ud til Gerningsstedet og kastede Christens Lig ud i Graven for at skjule Sporet af sin Forbrydelse. Dommen faldt først den  $11/5$  1811, og Herredsfoged Spies tilligemed de 4 Meddomsmænd, Jørgen Kold, Mads Sørensen, Niels Therkildsen og Simon Pedersen, dømte, at Gulbrandt Olesen burde „bøde Liv for Liv“ og have sin Boslod forbrudt etc.

Hvad angaar Berigelsesforbrydelser, var Forholdene i det 18. Aarh. ganske vist ikke helt som paa Frode Frededogs Tid og endnu mindre i det 19. Aarh., men der synes i hvert Fald ikke at være kommen ret mange Sager frem af den Slags, hvad der maaske kan have sin Aarsag i de haarde Straffe, som fulgte med. Vi har saaledes ovenfor set, at det fandtes nødvendigt at sætte Vagt Nat og Dag ved Bygningsmaterialet til Vorbjerg Tinghus, ligesom selve Herredsfoged Anders Madsen omtrent paa samme Tid „beklagede og besværgede sig over“, at „nogle ugudelige og tyfagtige Mennesker udi Kiær Herred“ havde taget sig den unægtelig respektløse Frihed flere Nætter i Træk at indfinde sig paa hans Enemærker for at forsyne sig med hans Tørv<sup>1)</sup>. — Niels Skrædder i Lindholm blev sigtet for Hæleri, begaaet ved Mikkelsdagstid 1739 paa Sundby Marked<sup>2)</sup>. Han bedyrede imidlertid sin Uskyld og forklarede, at han

1) K. H. Tb.  $3/8$  1708.

2) K. H. Tb.  $11/8$  1740.



afvigte Mikkemarkedsdag om Aftenen kom gaaende forbi Cort Hansens Hus i Sundby<sup>1)</sup> og saa da, at Niels Jensen, som var der fra Byen, skød tvende Hjul ned til Cort Hansens Hus, vesten til, og gik saa hen til ham og spurgte, om han vilde sælge Hjulene, hvortil Niels Jensen svarede Ja. Nu gik Niels Skrædder ind til Cort Hansen, som „laa paa sin Seng“, og sagde til ham, at der var en udenfor, som vilde sælge 2 Hjul, hvorved der maaske var Penge at tjene, hvorefter Cort gik ud og saa paa Hjulene, men kom ind straks efter og sagde til Skræderen: „Sælg Du mig Hjulene, jeg vil købe med Dig, men jeg vil intet købe med ham“; og da Cort derefter ligefrem „befalede“ ham at sælge sig Hjulene, og 2 andre tilstedeværende Mænd fra Sundby gav deres Tilslutning og Opmuntring hertil, kunde Niels Skrædder, som allerede paa dette Tidspunkt havde faaet mere at drikke, end han kunde taale, ikke staa for dette stærke Pres og drak derefter Cort Hansens Hjulene til „uløbsk, ustadig og ustaalne“, men vilde ikke havde tænkt sig, at Niels Jensen havde stjaalet dem, førend denne selv tilstod at have trillet dem fra Gaden ned i Cort Hansens Mødding. Saadanne „Rapserier“ forefaldt jo nok af og til, hvorimod Indbrud neppe var almindelige der paa Egnen, om end vi enkelte Gange kan finde saadant omtalt i Retsprotokollerne, som f. Eks. 1771, da Abraham Roede fra Hjøring en Nat brød ind og stjal hos en Mand i Ø. Hassing og ved en noget senere Lejlighed, hvor det drejede sig om et større Indbrudstyveri hos Agent Galster i Nørresundby. Det var jo heller ikke nogen billig Sport at stjæle i de Tider. Niels Friederichsen Hvorup i Sundby og Chr. Jensen fra Nørhalne Hyrdehus kom (1790 og 91) i Viborg Tugthus for simpelt Tyveri, den 18aarige Erik Emmiksen fra Toftegaard, der havde stjaalet en Del Penge i Aalborg, blev den <sup>26</sup>/<sub>3</sub> 1781 dømt til at kagstryges og derefter arbejde i Jern sin Livstid<sup>2)</sup>,

1) Nu Østergade 13.

2) Undgik dog Straffen ved at flygte fra Arresten sammen med en kvindelig Medarrestant.

og Jens Toersen fra Staegaard blev den  $\frac{3}{9}$  1783 for et Hestetyveri (begaaet i Lindenberg Birk) afstraffet paa Torstrup Mark, hvor han af Skarprefteren, Sr. Støckler fra Aalborg, blev strøget til Kagen og fik Tyvsmærke paa sin Pande, hvorefter han skulde arbejde sin Livstid i Københavns Fæstning i Jern blandt uærlige Slaver<sup>1)</sup>.

Da Straffen for de fleste Lovovertræderes Vedkommende var mer eller mindre haard, var det forstaaeligt, at en og anden „Maleficant“, bistaet af Slægt og Venner, gjorde sit bedste for at slippe bort fra Lovens Arm. Natten til den  $\frac{31}{7}$  1731 blev f. Eks. Terkild Jensen fra Nørresundby paa-grebet ved Aalborg Raadstue „med en Staggeroer og en Linie<sup>2)</sup> udi Hænderne“, han var samme Nat tilligemed 3 andre Karle fra Sundby roet over Fjorden for at „udpracticisere Fangen Kirsten Pedersdatter af sin Arrest;“ Terkild sad længe arresteret i den Anledning, og Kirsten Pedersdatter blev kort efter henrettet for sin Forseelse. At Folk nærede en stærk Respekt for selve Afstraffelsen, ogsaa hvor det drejede sig om en forholdsvis mindre Forseelse, skinner bl. a. frem i følgende Efterlysning i Jydske Efterretninger for  $\frac{27}{1}$  1786, indrykket af Prokurator Steinfeldt:

„Da en Person, navnlig Svend Jensen, som her i Byen har været arresteret og er under Action formedelst indtruffen ulykkelige Hændelse med afdøde Anders Nielsen af Nørresundbye, har . . . . funden Leilighed den 22 hujus om Aftenen paa Veien til Hals, hvor der efter min Foranstaltning som ham anbefalet Forsvar skulde føres et Tingsvidne udi Sagen, at undvige fra den af mig requirerede og beholdte Vagt, idet at Vognen, hvorpaa Arresteranten var, væltede, saa bliver bemeldte Svend Jensen, der er 20 Aar gl., middelmaadig af Statue, seer godt ud, og saavidt vides, var ikklæd ved Undvigelsen en blaa Vadmel's Skibskavaj, blaa Vadmel's Buxer, Støvler paa Benene og en rund Hat paa Hovedet, herved ifølge Ordre efterlyst . . . etc. . . , og skal hans Tilbagekomst fornøje mig endog i den Henseende,

1) J. E. 1783 Nr. 36.

2) ∅: en Baadshage og et Reb.

da jeg formoder, at den Straf (om den egentlig saa efter Sagens Beskaffenhed kaldes), han ved endelig Dom kan vente sig, langt fra vil blive saa trykkende som at leve udi Landflygtighed.“

Efterhaanden som Straffene blev mildere og Retshaandhævelsen i det hele slappere, blev Retssikkerheden paa disse og andre Egne mindre, navnlig i Henseende til Berigelsesforbrydelser, af hvilke der i Aarene omkring 1840 gik en stor Mængde i Svang paa begge Sider af Fjorden, og Mindet om Røverne fra Allerup Bakker og om Lorentz Meyers Bande, der havde Hovedkvarter i Aalborg, vil sent dø. Røverne fra Allerup fik som bekendt deres Bane af Omegnens Beboere, hvilket skete i Aaret 1841<sup>1)</sup>. Lorentz Meyer og hans Bande begyndte i Foraaret 1837 at gøre Egnen omkring Aalborg usikker ved Røverier rundt omkring paa af-sidesliggende Beboelser, hvor Landboerne med deres Husstand om Natten blev overfaldet, bundet, mishandlet og plyndret af maskerede og forklædte Personer, som trængte ind til dem. Samme Bande opererede efter Haanden vidt omkring i Landet, men blev dog omsider bremsed af Øvrigheden og dømt ved en stor Kommission, der den <sup>13</sup>/<sub>4</sub> 1843 afsagde Dom i Sagen, ved hvilken Lejlighed ikke mindre end 79 Personer blev dømt, heraf 27 for Røveri, 6 for at have holdt Horehus i Aalborg, 1 for Bigami og Resten for Tyveri og Hæleri m. v. Af Bandens mest bekendte Medlemmer blev Lorentz Meyer, Jens Chr. Olsen, Johan Jensen Stenild, kl. „Bette-Fanden“, og Anders Hansen Nørager dømt til Kagstrygning og Rasphusarbejde paa Livstid, Peter Anton Hansen til Kagstrygning og Fæstningsarbejde paa Livstid og Ane Pernille Andersdatter Storm til Kagstrygning og Tugthusarbejde paa Livstid. — Jeg har i min Barndom ofte hørt ældre Folk fortælle om, at de havde overværet Pernilles og Lorentz Meyers Kagstrygning paa Gl.-Torv i Aalborg.

1) Urban Hansen: Tyvebanden paa Jydske Aas.

Almindelige Voldshandlinger slap man billigere fra, naar Volden blot ikke ligefrem medførte Tab paa Liv og Lemmer; Vold og Spektakler var da ogsaa den Art af Uregelmæssigheder, vi hører mest om i Tingbøgerne, og der skal her oprulles nogle smaa Idyller — ikke for at antyde, at Forholdene skulde have været særlig ondartede i denne Henseende, men nærmest som en Slags Kulturbilleder fra hine længst henfarne Dage. Der nævnes f. Eks. 1707 et lille Søslag, blandt hvis Deltagere naturligvis var et Par af Færgemændene, bl. a. Peder Kierulf, der blev indstævnet af Skipper Anders Christensen Skalland angaaende den onde Medfart, som de den 18. Juni ude paa Fjorden havde givet ham og en anden Person, idet de voldeligen havde overfaldet Skipperen og hans Ledsager, tildelt dem Hug og Slag, kastet dem overbord og derefter længe slaaet løs paa dem med et Stageroer, saa de nær havde fundet deres Død i Bølgerne, om de ikke var bleven bjergede fra et nærliggende Skib<sup>1)</sup>. Anne Christensdatter, sal. Tøger Tømmermands Enke i Sundby sagsøgte 1725 „Monsieur Friederich Muttersbach sammesteds for den voldsomme Medfart, han d. 15. Juli s. A. havde forøvet mod hende paa Landevejen imellem Sundby og Lindholm, idet han havde slaaet hende med en Kiep af en Kulmeise<sup>3)</sup>, saa hun var blaa paa højre Arm og Skulder samt paa begge Sider. — En Aftenstund i Marts 1713 fik Morten Jacobsen Skomager i Sundby en Læsion i Ansigtet, i hvilken Anledning han lod tage Syn over sig og indstævnede Jacob Joensen. Angaaende Sagen vidnede Rasmus Christensen af Sundby, at den foregaaende Fredag Aften „var Jacob Joensen inde hos Vidnet, og de drak en Pot Øl med hinanden; imidlertid kom Morten Jacobsen Skomager ind til dem og spurgte efter en Mand, som alt var bortrejst. Saa drak de ham til af den Pot Øl,

1) Aalb. Tgb. 27/6 og 1/7 1707.

2) Aalb. Tgb. 13/3 1713.

3) En Kulmisse er en stor Vidjekurv til Transport af Kul.

de havde imellem sig, og fik en Pot Øl til. Da sagde Morten Skomager, at han vilde hellere have en Drik Brændevin. Vidnet svarede, at han havde intet: „Vi vil gaa hjem med Jacob Joensen, saa faar vi Brændevin“; fulgtes saa ad alle tre til Jacob Joensens, gav sig til Sæde og fik Brændevin ud paa Aftenen. Imellem 9 og 10 Slet, som Morten Skomager sad indenfor Bordet, og Jacob Joensen sad udenfor Bordet paa en Bænk og slingrede med sine Fødder, hvorpaa han havde Træsko, da fløj en Træsko af hans Fod over Bordet i Morten Skomagers Ansigt, og det blødte lidt, som var paa den højre Kind, men ikke de før eller siden havde nogentid faldt Ord med hinanden, og da Jacob Joensen saa, at Morten Skomager blødte paa Kinden, bad han Jacob Mortensen om Forladelse, og bad han vilde ikke regne ham det til onde, thi han gjorde det ikke med Vilie . . .;“ men denne Afbigt havde Jacob vel saa svedt ud Dagen derpaa. — Den <sup>10</sup>/<sub>11</sub> 1727 indledes paa Aalborg Byting en lille munter Skandaleproces mellem „vel-agte“ Christen Lund i Nørresundby paa den ene Side og hans Husvært Niels Dodensig og Hustru paa den anden Side. Parterne gav Møde, bevæbnede med hver sin Prokurator. Niels Lunds Prokurator, Johan Funch fra Aalborg, „vilde, før han tiltraadte Sagen, tilspørge Niels Christensen Dodensig, som nu er her for Retten, om han vilde skride til Forlig og give Chr. Lund og hans Hustru Sille Marie sømmelig Refusion paa den Omkostning, som allerede er anvendt for hans Forseeelse. Procurator Christen Pedersen Møller af Aalborg paa den saa U-skyldige Niels Christensen Dodensig af Sundbye samt hans Hustru Titte Elene Bowidz deris Veigne mødte, og endskiønt de i deris eget Hus og udi fri Frælse af Sr. Lunds Hustrue formentlig er skeed største Overlast, saa dog for at vise Retten og alle ret skiønnende, at de ikke inclinerer til Strid, Trætte eller Kiv, mens i den korte Tid, . . . . . til førstkommende Paaske 1728 kunde leve i Roelighed og

bygge paa Gud og ikke udi U-eenighed, hvorved maatte forarsages største Argelighed . . ." osv., saa tilbød Dodensig Forlig, men nægtede at have forset sig. Funch erklærede, at „Modpartens saakaldte Procurator ikkun gav Snak derfor“, og begærede Vidnerne afhørt. Derefter blev paa Møllers Begæring „Vidnerne separeret og Else Jensdatter først foretaget“. Hun forklarede, „at næst afvigte Tirsdag, 8 Dage, da Vidnet gik i hendes Madfader Peder Jørgensens Stue, kom Chr. Lunds Hustrue, Sille Marie indtil deris eller hende og saa rød i Hovedet, og hendis Næse blødte, og (hun) sagde ikke een men 3de Gange, at Niels Christensen Dodensig havde slaget hende . ." Vidnet havde iøvrigt umiddelbart forinden hørt Sille Marie skringe, raabe og klage sig inde i sin egen Stue, idet de var Naboer. Prokurator Møller spurgte derefter Vidnet „om hun var bevidst, enten det var af egen giørende Harm eller af anden forekommende Glæde (!), det Christen Lunds Hustru Sille Marie græd, og om hun fældede Taarer“, hvilket Spørgsmaal Vidnet tørt besvarede med, at Sille græd, fordi hun var slaget. Efter at en anden af Peder Jørgensens Piger havde forklaret, og Nicolaj Gudmandsens Pige havde vidnet, at hun fra sit Bryggers havde set Sille Marie tilligemed sit Barn komme grædende og klagende ud af sit Hus, maatte Prokurator Funch „ydmyst udbede sig, at Retten og Almuen vilde tage i Observation, hvorledes Niels Christensen Dodensig her offentlig for Retten chicanerer sin Contrapart Christen Lund pegende af ham med Fingeren sigende: „I Næsvi!“ og „Din Karl, hvad kommer det Dig ved!“ og saaledes ikke bruger den Civilitet for Retten som sømmelig og skikkelig Contrapart eigner og anstaar.“ Der udspandt sig nu et større Skænderi herom mellem Prokuratorerne, og efterat endnu et Vidne havde forklaret om Silles Graad og Kvide, sluttede Retsmødet paa Grund af Mørkets Frembrud. I næste Møde d. 11/11 vidnede Christen Jørgensen af N. S., at sidst afvigte 28. Oktober, da Vidnet gik paa Sundby Gade

og vilde gaa til sin Broders, stod Christen Lunds Hustru i hendes Dør og sagde, at Niels Dodensig og hans Kone var kommen hjem fra Aalborg, og Niels var drukken; han havde jaget hende ud paa Døren, og hun var bange, at han skulde slaa hende fordærvet, thi hendes Mand var ikke hjemme. I det samme kom Niels Dodensig og hans Hustru fra Stuen ud i Gangen, da allarmede de alle 3 meget højt; da traadte Niels Dodensig frem til hende og slog med sin venstre Haand Christen Lunds Hustru i hendes Ansigt og hun græd meget højt. Da hun var udgaaet, tog Niels Dodensigs Kone Vidnet ved Haanden og ledte ham ind i hendes Køkken og sagde: Der skal I se, hvilket Skarn hun er, og hun tog hendes Pisbækken og slog det i Skorstenen og slukte Ilden dermed, og sagde bemeldte Dodensigs Kone til Vidnet, at Chr. Lunds Kone vilde slaa paa hendes Mand, nemlig Dodensig, det kunde hun ikke taale at se paa, og med det samme viste hun Vidnet sin ene Tommelfinger, da den var noget blaa og ophovnet, og sagde: „Saa, der ramte hnn mig med Ildklemmen“, — osv. Ved Dommen, som faldt den  $12/1$  derefter, blev imidlertid Niels Dodensig i Medf. af D. L. 6—7—8 anset med en Bøde af 3de Gange 6 Lod Sølv, heraf 2 Parter til Kongen og 1 Part til Sagsøgeren, samt paalagt Sagens Omkostninger med 5 Rdl. — I denne Forbindelse skal endnu nævnes 2 Voldssager. Den ene omhandles i en Klage af  $4/11$  1747 fra Anders Pedersen i Vorbjerg til Stiftamtmanden; Klageren var af Sognefogden i Lindholm, Niels Simonsen, „bøjet“ (o: tilsagt) til at møde d.  $25/10$  om Morgenen tidligt i Sundby med 2 Forspænds- heste for at befordre „Sessionens Deputerede“ til Bielidt i Hammer Sogn, og da han saa ganske tidligt samme Morgen indfandt sig hos Sognefogden med Hestene, stod der her en Underofficer af Kaptajn Bentzens Kompagni og kaldte Klageren hen til sig og sagde, at han vilde ride med til Sundby, men da Klageren var kommen hen til ham, trak han sin Kaarde og sagde: „Hvorfor har Du biet saa længe?“

og slog derefter med sin Kaarde løs paa Anders Pedersen „saa overmaade meget“ at denne omsider „faldt af Bested ned paa Jorden“, og begge Hestene derefter tog Flugten ud over Markerne, medens Underofficeren vedblev at bearbejde den usselige Bonde med sin Kaarde, uden at lade sig det fjernest bevæge, hverken af hans Veklager eller de tilstedeværendes Forbønner; og saa anførte Anders Pedersen dog i Klagen, at han havde givet Møde allerede før Solopgang, og at han, da han omsider naaede ud til Sundby, maatte vente der indtil Kl. 10, før de Deputerede kom fra Aalborg og vilde afsted. — Den anden Sag omhandles i et Tingsvidne af Aalborg Byting og havde selveste Brigader Halling til Hovedperson. Den 11. Juni 1783 ankom Brigaderen til Sundby Færgebro, kommende fra Dronninglund, og forlangte at blive sat over tilligemed Tjenerskab, Ekvipage, Heste etc., og det skulde ske i en Fart. Han henvendte sig herom til Færgemand Chr. Nielsen Gildsig, som netop laa der med sin Kaag. Chr. Gildsig, der maaske nok ikke har været anlagt for det hurtige Tempo, mente imidlertid, at „Bæsterne“ jo i alle Tilfælde maatte spændes fra Kareten, forinden Overføringen kunde foretages, hvilket fornuftigvis maatte have sin Tid, men herover geraadede Brigaderen i Krigshumør — eller blev nervøs, om man vil. Han vilde dernæst have Kaagen for sig selv og spurgte i den Anledning Chr. Gildsig, hvad det var for Folk, han havde i sin Kaag, hvortil Gildsig svarede, at det var hans Arbejdsfolk, som skulde hjælpe ham med Kaagen. Brigaderen bemærkede hertil, at han kendte ikke Gildsigs Arbejdsfolk, hvortil Gildsig igen svarede, at det kunde han da nok se, siden de gik og kom med Stagerorene, men saa brast Brigaderens Taalmodighed — eller den sidste Rest deraf — og han gav Chr. Gildsig det glatte Lag ved en Strøm af injurierende Tilraab som „Kanalie“, „Hundsvot“, „Kæltring“ og Tyveknægt, og som Finale tildelte han Chr. Gildsig et Slag „paa hans Kind eller Kæbe“ eller, som det andensteds udtrykkes, „gav ham



et Pust“, samt forlangte af Oldermænden for Færgelauguet, Jens Hvorup, der var kommen tilstede, at han skulde lade Chr. Gildsig arrestere, — hvilket Forlangende dog ikke blev efterkommet, idet Færgelauguet tvertimod anlagde Sag imod Brigaderen, som trods sin Benægtelse blev overbevist om, at have givet Chr. Gildsig det omtalte noget ublide „Pust“. — Injuriesager træffer vi i lignende Omfang som Volds-sagerne, og der skal her refereres et Par af dem, for at give et lille Indblik i, hvorledes de kvindelige Indbyggere i Nørresundby havde Ordet i deres Magt i sal. Holbergs Dage: Gamle Maren Juuls og hendes tvende Døtre, Anne og Inger, var d.  $\frac{11}{3}$  1715 indstævnet af „ædle Sahl. Cornet Bovidtz Daatter, Thette Helene Bovidtzdaatter“, og gav da Møde som Vidne bl. a. Peder Lauridsen Væver og hans Søster, Maren Lauridsdatter, der begge var skrivekyndige og selv oplæste deres skriftlige Vidnesbyrd, som gik ud paa, at Thette Helene d.  $\frac{21}{2}$  i deres Hus var bleven ilde tiltalt og skammelig beegnet af Maren Juuels, som, da Thette indfandt sig dersteds, hidkaldte sine nævnte Døtre, og efterat have indledet med forskellige grove Ord begyndte Anne Juuels at bande den „Svalpe“, som havde skældet hende for „Skæv-pande“. Paa nærmere Forespørgsel fra Thette, om det var hende, hun sigtede til, sagde Anne: „Det er Dig, Din Svalpe, Din Skarn, Din Røfeder!“ og da Thette svarede, at de skulde vise den frem, som havde sagt dette, begyndte gamle Ma-ren, assisteret af Døtrene, i Kor at skælde paa Thette i lig-nende smagfulde Vendinger som de af Anne benyttede, hvilket fra Thettes Side foranledigede den „beroligende“ Be-mærkning: „Saa sagte! Spring ikke saa højt, Folk kender Eder vel!“ Men nu tog de alle tre fat igen med fornyet Kraft med hyppige Gentagelser af det ovennævnte Omkvæd, som de gav yderligere Vægt ved at spytte paa Thette. Yder-mere sagde Maren Juuels til Thette: „Du est en Græs-Enke ligesaavel som hun“, og pegede herved paa sin yngste Dat-ter Inger, som hun erklærede ogsaa var en Græsenke; og

Thette, der ikke synes at have været skaaret saa godt for Tungebaandet, som sine Kontraparter, trak sig herefter tilbage efterfulgt af disses Skældsord; og saa var det endda hendes Lykke, at Uvejret ikke var brudt løs Dagen forinden, thi Anne havde yttret over for Vidnerne, at hun gerne vilde sætte 30 Rd. ind paa, at den, der havde kaldt hende „Skævpande“ kunde faa en Ulykke, at de blot skulde have set hende, hvor „gal“ hun var, og at, hvis Thette da var kommen for hende, skulde enten den ene eller den anden af dem have faaet en Ulykke. Resultatet blev: Afbigt og Sagsomkostninger til Thette samt til de Fattige: — 1 Rdl. — Da Mads Rasmussens Enke i Sundby i Novbr. 1719 havde gravet en Grøft op ad sin Nabo Tøger Tømmermands Hus, blev hun begejnet af Tøgers Hustru, Anne, med Tilraabet: Her kaster hun Møget paa mig! Herud Din Cannarie-Hore og Qvind og svar til det, Du har gjort!“ Jens Andersen i Uttrup<sup>1)</sup> udskaeldte sin Hustru for „Horeteve“ og „Tispe“, men iøvrigt forekommer kun de mere almindelige gammeldags Skældsord som Tyv, Skielm og Hundsfot, saa det synes, som om de gamle Sundbyniter knap nok har været i Besiddelse af det Ordforraad i saa Henseende som deres samtidige i Nibe kunde glæde sig over<sup>2)</sup>. — Sædelighedsforbrydelser af større Betydning har der i denne Periode næppe været mange af i Nørresundby og Kjær Herred, men af de mindre forekom der naturligvis en Del, og Straffen var ikke just lemfældig, som vi ser af en Sag, der den <sup>24</sup>/<sub>8</sub> 1804 af Prokurator Hasselbalch som Aktor blev anlagt mod Mads Mortensen Smed i Horsens for begangen Horeri, og i hvilken Aktor paastod Tiltalte straffet paa sin yderste Formue og med dobbelte Bøder „eller i Mangel heraf undgjælde paa Kroppen“, hvoroverfor Synderen da ogsaa „beklagede sin Daarlighed og Ukyndighed, da han ikke forudsaa, at det vilde medføre hans Velfærds Tab . . .“

1) K. H. Tgb. <sup>18</sup>/<sub>3</sub> 1708.

2) C. Klitgaard: Nibe Bys Historie S. 339 f.

For „Lejermaal“ uden skærpede Omstændigheder blev f. Eks. Snedkerdreng Niels Hansen, der havde besøvet en Kvinde i Sundby, idømt en Bøde paa 24 Lod Sølv (3: 12 Rdl), hvilket slet ikke var Smaapenge efter Tiden og den paa-gældendes Forhold, men paa den anden Side maa man sige, at der i hvert Fald for Sundby Sogns Vedkommende ikke forefaldt ret mange Tilfælde af den Slags — eller hvad der praktisk talt var det samme — Fødsler udenfor Ægte-skabet; adskillige Aar var der slet ingen, og naar der var nogen, var det sjældent mere end 1 à 2, og kun enkelte Aar naaede man 5. I de 10 første Aar af det 18. Aarh. var der forholdsvis flest, nemlig 22, og af de i denne Pe-riode udlagte Barnefædre var — ligesom ogsaa senere — de færreste fra selve Pastoratet; der var 1 Kaptajn-Løjte-nant<sup>1)</sup>, 2 Korporaler, 1 Rytter, 2 Soldater, 1 Visitør, 2 Haand-værkere, 6 Bønderkarle og Resten af ukendt Haandtering eller endog helt unavngiven, som f. Eks. „en Karl af Norge“, en Angivelse, der dog, — efter hvad der kunde passere den-gang, — ligesaa godt kunde dække over en eller anden Rangsperson, som ved denne Lejlighed har ønsket sig ano-nym. Af Sædelighedssager fra Kjær Herred skal til Slut nævnes en Blodskamssag fra Ajstrup By, hvor et 17aarigt Tvillingpar havde avlet et Barn sammen, hvilket dog døde 10 Dage efter Fødselen<sup>2)</sup>, og en Sag under hvilken Hus-mand Thomas Nielsen Frost af Holtet i Ø. Hassing Sogn og hans Steddatter<sup>3)</sup> tiltaltes for „Blodskam“ og ved Høje-steretsdom af  $\frac{22}{10}$  1850, der stadfæstede saavel Kjær Her-reds som Overrettens Domme; begge blev dømt til at have deres Liv forbrudt<sup>4)</sup>. Slet saa vidt kom det dog ikke, idet Straffen ved Benaadning blev nedsat til Forbedringshusar-bejde henholdsvis i 1 Aar og 8 Maaneder. Pigen havde

1) Kapt.-Lt. Schersling udlagt 1704 som Fader til Margr. Lisbeth Poulsdatters Søn Hans.

2) 5 Dep.s Brevb. Nr. 1776/1802.

3) Født henholdsvis 1801 og 1815.

4) Aalborg Stiftstid. 1850.

iøvrigt 3 uægte Børn i Forvejen, hvoraf det 1ste med Stedfaderen, men det 1ste Forhold var bleven dysset ned.

Den udøvende Politimyndighed var hos Herredsfogden, der i den første Del af Perioden ikke havde nogen fast Assistance hertil, men f. Eks. undertiden ses at have benyttet en Politibetjent fra Aalborg eller stedlige Folk, ligesom Arrestforvareren fra Aalborg ofte bragte Arrestanterne fra Aalborg Arrest til Kjær Herredsting og tilbage igen. Søren Høeg var vistnok den første af Herredsfogderne, der havde Fuldmægtig, nemlig Jens Find, der nævnes som saadan 1762 og døde 1770. Den første Politibetjent i Nørresundby var Peder Pedersen Schiøtt, der nævnes i K. Hrd. Tgb.  $\frac{5}{5}$  1792 og efter de anvendte Udtryk maa antages nylig at have været ansat som Politibetjent der i Byen. Samme Aar findes iøvrigt i J. E. for  $\frac{27}{4}$  følgende Politianordning fra Herredsfoged Hasselbalch, der herefter altsaa var Politimester ogsaa i Nørresundby: „Til Police og god Orden udi Nørre Sundby efter de kgl. Anordninger bliver paaagtet: At der ingen Markeder holdes, uden de, som de af Kongen er bevilget indført udi Almanakkerne; At Helligdagene ei bliver misbrugt til Ind- og Udreiser, Handel og Vandel m. v.; At ingen omgaaes skiødesløs med Ild og Lys eller Tobakspiber; At der ei begaaes Sviren, Spil, Sværmen, utilbørlig Kiørsel og Riden paa Gaden eller anden Uorden. — Om dette og mere Politiet vedkommende er hos Grandfogden i samme Nørre Sundby fremlagt en Efterretning af de kgl. Anordninger . . .“ etc. 1811 søges der en Natvægter til Nørresundby, hvorimod Byen ikke ses at have haft nogen Arrestforvarer før den tidligere nævnte Niels Isaksen (1834). — Allerede i Slutningen af det 17. Aarh. holdt Herredsfogderne i Kjær Herred Kontor („Kantor“). Dette var i de to Herredsfogder Høegs og Herredsfoged Preus' Tid paa Vorbjerggaard, i Hasselbalchs Tid i Sundby, rimeligvis i hans Bopæl paa Vestergade, under Spies og Lange ligeledes i Sundby med kortere Perioder paa Vorbjerggaard, hvor

det f. Eks. var i 1828. Under de senere Herredsfogder var det til Stadighed i Sundby.

B. *Byfogder* (Dommere i Sundby Birk<sup>1</sup>).

Christian Smith 1717—29, Laurids Ilstorph 1729—47, Peder Torpet 1747—52, Niels Hansen Fuglede 1752—58, Hans Jørgen Nascou 1758—75, Frederik Christian Wormstrup 1775—91, Jens Bøggild 1792—99 adjungeret, 1799—1810 virkelig, Peder Marinus Kofod de Kløcker 1811—21, Johan Ludvig Schmidt 1821—33, Frederik Chr. Heinrich Wølfert 1833—43.

C. *Byskrivere* (Skrivere i Sundby Birk).

Conrad Rye 1716—36, Niels Hoffmann Sevel 1736—58, Søren Bloch 1758—82, Peder Topp 1783—1804, Rasmus Bondesen Brorson 1804—42.

D. *Herredsfogder*.

Efter Anders Madsen Storms Afgang 1714<sup>2</sup>) blev Erik Emmiksen Herredsfoged i Kjær Herred. Han var født i Thisted, hvor hans Fader, Emmik Eriksen, var Byfoged samt Herredsfoged over Hillerslev og Hundborg Herreder; hans Moder, Maren Mortensdatter, hensad paa 14de Aar i „armelig“ Enkestand med 9 umyndige Børn, da han efter i 6 Aar at have tjent Kammeradvokaten N. Friesche „flitigt, ærligt og tro“ i Aaret 1708 søgte Embedet som Byog Herredsskriver i Thisted<sup>3</sup>), hvilket „lidet Stykke Brød“ han imidlertid — vel paa Grund af sin Ungdom — ikke opnaede. Da han d.  $\frac{7}{12}$  1714 for første Gang gav Møde i Kjær Herreds Ret, fremstod Anders Madsen og yttrede, at Stiftamtmandens Fuldmægtig havde indgivet en Vrangberetning for hs. kgl. Majt. ved at angive, at han, Anders Madsen, formedelst Alderdom og Svaghed ikke længer kunde forestaa sit Embede ved egen Hjælp, og han tilspurgte de

1) Jfr. om disse og Byskriverne: A. H. Nielsens Embeds- og Bestillingsm. i Aalborg.

2) Se I Del S. 127 ff

3) D. Canc. Gratiaiprot.

otte Mænd, om han ikke stod her for Retten frisk og sund og skadede intet, hvilket Tinghørerne bejaede.

Han tilspurgte derefter Erik Emmiksen, om denne vilde give ham de 100 Rd. aarligt, som han havde begæret den foregaaende Tingdag til nødtørftigt Underhold for sig, Hustru og Tjenestepige, eftersom Erik Emmiksen var et løst og ledigt Menneske, der hverken ejede Hus eller Hjem, og vilde Emmiksen stille Kaution for dette Underhold, saa kunde han „faa Lov at sidde Retten“. Herredsfoged Emmiksen satte herefter Retten og „refererede sig allerunderdanigst til Hans kongl. Maj.<sup>ts</sup> Brev, som i Dag 8 Dage blev læst for Retten; hvad saa Sr. Anders Madsen skulde nyde til Afgift udaf Tienesten aarlig, skal ham ved uvillige Mænd blive tillagt og forsikret om, og begierede i saa Maade at nyde Ro for Kongens Ret“. Efter at Anders Madsen hertil havde bemærket, at Emmiksen „indtrængede“ sig for Retten, tog dog sidstnævnte Kommandoen, idet han „lod fornemme, om noget for Retten var at bestille“<sup>1)</sup>. Striden om Afgiften gik imidlertid sin Gang og blev ved kgl. Missive af 7/1 1715<sup>2)</sup> afgjort derhen, at Emmiksen skulde nyde Embedets uvisse Indtægter og dertil 1/3 af den uvisse Løn, medens Anders Madsen skulde oppebære den øvrige Del af Lønnen, idet man gik ud fra, at de saaledes begge kunde „subsistere“. Anders Madsen døde imidlertid samme Aar, og i Aaret 1717 opgav Erik Emmicksen sin enlige Stand, idet han den 7. Oktbr. i Hjøring holdt Bryllup med „Mselle“ Johanne Friderica v. Niendahl, hvis Moder formodentlig var Byfogden i Hjøring Andreas Paulins 1. Hustru, Charlotte Amalia Barabang (f. 1671 † 1718), eftersom Paulin kalder Emmiksen for sin Svigersøn<sup>3)</sup>. Det, han havde at gifte sig paa, var efter det nysnævnte Missive af 1715 en aarlig Indtægt af 60 Tdr. Byg Fogedkorn og Løn: 30 Rdlr.; og større private Midler har han neppe haft, selv om

1) K. H. Tgb. 7/12 1714.

2) K. H. Tgb. 3/ 1715.

3) Hjøring Tgb. 23/9 1721.

han ses en kort Tid at have været Ejer af et Bol i Øster Laden, hvilket han afhændede 1719<sup>1)</sup>). Det har, trods Kanceliets lysere Syn herpaa, neppe været noget fedt Levebrød, og han søgte da 1720 at forbedre Stillingen ved at indgive Ansøgning om, at det paa den Tid ledige Herredsskriverembede i Kjær Herred maatte forundes ham ved Siden af hans Embede som Herredsfoged, hvilket han dog ikke opnaaede saa lidt som Herredsfogedembedet i Hillerslev og Hundborg Herreder, som han ansøgte om 1733, skønt han i Gratialprotokollen staar anført som „Herredsfoged udi et af de sletteste Herreder i Vendsyssel“ og som recomman-deret af Stiftamtmand Reventlow. Hans tidligere Stiftamtmand, Jørgen Bille, gav ham iøvrigt ogsaa et godt Lov og sagde om ham, at han, — skønt ikke af de lovkyndigste —, havde mere Samvittighed end de andre Herreds- og Birkefogder i Vendsyssel, til Forskel fra hans Broder Niels, der var Herredsfoged i Han Herrederne, men iøvrigt tilbragte sine sidste Aar i Vorbjerg; han var ganske vist den lovkyndigste af de nævnte Fogeder, men „dømte, som han fandt for godt“<sup>2)</sup>). Erik Emmiksen døde i Vorbjerg den 21. Marts 1737 om Aftenen mellem 11 og 12 Slet „fra denne møysomme Verden“, som Broderen Niels udtrykte sig i sin Dødsanmeldelse til Amtet. Han blev 51 Aar og 5 Dage gl. og begravedes i Sundby d. 2. April. Umiddelbart efter blev Niels syg og sengeliggende og døde et Par Uger senere; ogsaa han blev begravet i Sundby<sup>3)</sup>). I August s. A.

1) K. H. Tgb. 14/9 1731.

2) Dansk. Saml. IV 197.

3) Han blev begr. d. 18/4 (49 Aar 2 Mdr. 2 Uger gl.), og hans Hustru, Karen Jensdatter Wraagaard, d. 12/5 derefter (48 Aar 2 Uger gl.). Deres Børn var ifølge et Skifte efter hendes Søster Birgitte, der døde 14/12 1761 (Rødslet Skiftepr.) følgende: Emmik, der for nogle Aar siden var rejst til Holland, Magdalene, ugift, tj. paa Westrupgaard, Nicolai, Købmd. i Christianssand, Cathrine Marie, g. m. Degnen paa Øland Sr. Henrich Stampe, og Jens Christian, som var »faret med Koffardiskib til Søs«, uden at man i mange Aar havde haft Efterretning om ham.

blev Erik Emmiksens Bolig, et Hus i Vorbjerg<sup>1)</sup>, ved Auktion tilslaaet Herredsskriver Hans Krag<sup>2)</sup>, hvorefter Enken med sine 4 Børn flyttede til Hjøring, hvor hun skal have levet i fattige Kaar. Hun døde i en Alder af 50 Aar og blev begravet i Aalborg den 30. Oktbr. 1745<sup>3)</sup>. De nævnte 4 Børn var: 1. Emmik Eriksen (Emmiksen), f. ca. 1718, uden at han ses at være døbt i Sundby. Han var 1744 Forpagter paa Bjørnkjær i Biersted Sogn og senere paa Toftegaard i Jetsmark Sogn, hvor han døde 1778. Han var g. m. Maren Nielsdatter Kieldgaard, der var D. af Niels K., Forpagter paa Aalegaard, og i Aaret 1780 levede som Enke i Vestrup, Saltum Sogn<sup>4)</sup>. 2. Johan Friederich Emmiksen, døbt 7. November 1720<sup>5)</sup>; han er muligvis Fader til den S. J. Emmiksen, der 1767 sammen med Emmick nævnes som Arving efter nedennævnte Jacob Emmicksen, og som da var „i Tieneste hos“ Stiftsprovst Gudme i Aalborg; S. J. E. var nemlig en Brodersøn af Afdøde. 3. Jacob Christian Emmiksen, døbt 19. September 1723 i N. S., „conditionerede“ senest paa Hovedgaarden Vang i Sulsted Sogn, var ugift og døde d. 7. Oktober 1767 ved en ulykkelig Hændelse, idet han druknede i den ved Gaarden løbende Aa<sup>6)</sup>. 4. Anders (Paulin) Emmiksen, døbt d. 29. Septembr. 1724 i N. Sb. — Foruden disse 4 havde der endnu været følgende Børn, der døde som smaa: 5. Charlotta Maria, døbt 20. September 1722<sup>7)</sup>. 6. Kirstine Maria, døbt 1. Sep-

1) Han havde tidligere — muligvis kun i kortere Tid — boet paa Vorbjerggaard.

2) K. H. Tgb.  $\frac{30}{8}$  1737.

3) Aalborg Bud. Kbg.

4) Aalb. Politiprot.  $\frac{4}{12}$  1780. Jfr. Klitgaard: Hvetbo Her. II S. 399.

5) Fadderne var: Fyrforvalter Rasmus Juel, Herredsfoged Niels Emmiksen, Herredsskriveren Mons. Krag, Kirsten Fyrforvalters og Malene Emmiksdatter i Vorbjerg (N. S. Kirkeb.). Broderen Emmik ses ikke døbt i N. S.

6) Aalborghus Skifter Nr. 416.

7) Faddere: Mag. Jacob Kierulf i Skallerup, Oluf Juuel, Peder Hauch af Aalborg, Kirsten, Byfogdens Kiæreste i Hjøring, og Elisabeth, Oluf Kuhrs Datter i Aalborg.



tember 1726. 7. Hans Michael, døbt 2. Januar 1728. 8. Mogens, døbt 13. September 1729, og 9-10. Tvillingerne Jacob Kiærulf og Charlotte Amalia, døbt 4. April 1731<sup>1)</sup>).

Af de 15 Ansøgere til det ved Erik Emmiksens Død ledigblevne Embede blev Søren Madsen Høeg den heldige. Hans tidligere Løbebane var følgende: I 3 Aar havde han tjent Storkansler v. Holstein og derefter en Etatsraadinde Scheel, antagelig som Lakaj, og var i denne Tjeneste, da han 1722 søgte By- og Raadstueskriverembedet i Viborg, hvilket han dog ikke fik. Han tjente derefter en Tid „i den Høyst Salige Prinsesse Sophie Hedevigs Liberie“, hvilket førte til, at han i Aaret 1725 kom til at beklæde Dommersædet i Dronninglund Birk, idet Prinsesse Sophie Hedevig dengang ejede Dronninglund. Der foreligger ikke noget om hans juridiske Kvalifikationer hertil, men om en Kollega af ham, Birkedommer Niels Thomsen i Vrejlevkloster Birk, skriver Amtmanden i en Paategning paa hans Embedsansøgning (1732), at han i 13 Aar havde tjent Frk. Wind til Vrejlevkloster som Laquai „og ej ved Rettergangsmaaden været synderlig brugt“, men at man ikke til Embedet kunde vente nogen Ansøger, „som dertil kunde have fuldkommen Disposition“ — efter den Gage, der blev budt paa. — Søren Høeg skal i sin nye Stilling navnlig have skænket Politivæsnet sin Interesse, og i Særdeleshed vaagede han over, at der ikke udfoldedes mere end den tilladelige Pomp og Pragt ved Bryllupper og Begravelser, hvilken Nidkærhed gav Anledning til en større Sag, da den salig Vejmaster Thomas Larsens Ligfærd var bleven celebreret med alt for flot et Traktement og Opstilling af Lys omkring

1) Hos Erik Emmiksen i Vorbjerg boede en ugift Søster, Appelone, der blev begr. i N. S. d. 10,12 1736 (51 A. 9 M. 1 U. 5 D.). En anden Søster, Inger Cathrine, var g. m. Peder Husted i Skive († 1730), hvilket Ægtepar havde Datteren Inger, g. m. Tambour Søren Rasmussen ved Oberstl. Styrups Kompagni. Endelig har den Christen Emmicksen, der 1715 søgte Byfogedembedet i Thisted, muligvis været hans Broder.

Baaren, hvilke Lys dog til Held for de Efterladte viste sig ikke at have været tændte<sup>1)</sup>). Søren Høeg omtaler iøvrigt sin Politivirksomhed i en „Relation“ af 1735, hvori han skildrer Tjenestefolkene „som meget ulydig og obstinati“, „den unødige Stads, som iblandt Qvindfolkene er optaget og bruges, saa og den overdaadig fremmed Tobaksrøgen“, der ofte kom i Strid med Brandpolitiet, saavel som andre „Insolentier“. Skønt han tillige var Birkeskriver, var hans Indtægter dog smaa, og det var derfor et Held for ham, at han ved sin Tiltrædelse af Herredsfogedembedet fik Lov til at beholde sin gamle Stilling som Dommer og Skriver i Birket. Han forlod dog ikke lige straks Dronninglund, hvor han havde Bopæl i Teglgarden, men først i Sommeren 1741 flyttede han til Kjær Herred, hvor han tog Bopæl paa Vorbjerggaard, som han imidlertid havde købt. Det følgende Aar købte han ogsaa Lindholmgaard, hvis Bygninger han i Henh. til kgl. Bevilling af  $20/8$  1742 helt lod nedbryde, da de var gamle og næsten faldefærdige, hvorefter Gaardens Markjorder blev drevet under Vorbjerggaard. — Søren Høeg var g. m. Christine Pedersdatter Hintzholm, der var f. d.  $31/12$  1695 og døde paa Vorbjerggaard d.  $5/10$  1776. Han døde selv sammesteds d.  $26/2$  1770 og blev d.  $5/3$  jordfæstet i Sundby Kirke. Ægteparret vides at have haft 2 Sønner, nemlig Peder, der blev Faderens Efterfølger, Jens, som døde paa Vorbjerggaard i Febr. 1762, 29 Aar gl., antagelig ugift<sup>2)</sup>; mulig har de haft flere Børn.

Peder Høeg blev efter forskellige Gange at have været konstitueret dels som Skriver, dels som Herredsfoged, den  $24/4$  1761 beskikket til Faderens Medhjælper med Successionsret som Herredsfoged i Kjær-Hvetbo Herreder og  $14/8$  s. A. tillige som Foged og Skriver for Dronninglund og Hals Birker. Ved Søren Høegs Død kom han altsaa i Be-

1) Jfr. nærmere Klitgaard: Hvetbo Hrd. II S. 234 f.

2) En Del af hans Efterladenskaber solgtes d.  $28/2$  1763 ved Auktion.

siddelse af alle dennes Embeder, af hvilke Herredsfogedembedet efter Kancelliets Beregning kunde indbringe ca. 200 Rd. aarligt i visse og uvisse Indtægter, og han var paa dette Tidspunkt bleven Ejer saavel af Vorbjerggaard som Lindholmsgaard —, paa hvilke han allerede under  $11/5$  1764 havde faaet Skøde af sin Fader. Han blev d.  $30/11$  1761, vistnok paa Vorbjerggaard<sup>1)</sup>, viet til Anne Christensdatter Dorff, og Ægteskabet blev barnløst. Ellers ved man vist ikke videre om ham, men efter en Fortegnelse over nogle af hans Efterladenskaber, som hans Enke solgte ved Auktion d.  $3/11$  1779<sup>2)</sup>, skulde man tro, at han har været en Mand med Interesser. Der nævnes saaledes i Fortegnelsen bl. a.: Opmaalingsinstrumenter, Kompasser, et komplet Ridsetøj med Fouderal, et „Redskabsbord til Urmagerarbejde med Dreie-laug, Hvirvelsten, Hjul under, som alle lukkes paa en kunstig Maade ved Fjedre og een Laas“; „Skiærlauge til Uhrhiul og Drive“ m. fl. Urmagerredskaber, Pistoler og Ride-tøj, en hel Del danske, franske, tyske og latinske Bøger, en Del Landkort og et ganske nyt Positiv. Der var iøvrigt ogsaa „en for faa Aar siden af nye forfærdiget Chaise“, hvad der viser en vis herskabelig Levefod. Han lod da ogsaa saa godt som hele Vorbjerggaard opbygge af ny, og det var noksom bekendt der paa Egnen, at Herredsfogdens ny Lejlighed var af en saadan Beskaffenhed, at „enhver honnet Familie“ kunde være tjent med at bo der<sup>3)</sup>, hvad de af os nulevende, der har været inde i Vorbjerggaards gamle Hovedbygning og set Peder Høegs fornemme gamle Stuer, tilfulde maa give de gamle Ret i. Der var ydermere ved Gaarden paa den Tid „en meget smuk Lyst- og Frugthave, forsynet med mange gode og unge Træer, og ellers anlagt efter nyeste Facon“, saa man maa vel tro, at Peder Høeg er den, der har lagt Grunden til Vorbjerggaards senere herskabelige Præg. Her endte han sine Dage d.  $28/9$  1779, kun 53 Aar gl., og blev d.  $5/10$  begravet i Sundby Kirke.

1) Sb. Kbdg.

2) J. E.  $22/10$  1779.

3) J. E.  $20/2$  1784.

I hans Segl findes et Vaaben, hvis Hjelm og Skjold begge er prydet med en Høg. — Enken boede endnu et Par Aar paa Vorbjerggaard, men fik  $\frac{6}{6}$  1782 Skøde<sup>1)</sup> paa en mindre Ejendom inde i Sundby, hvor hun derefter tog Bolig et Par Aar. Denne Ejendom, der laa vest for den daværende Skole og Degnebolig, paa det østre Hjørne af Skolegade og Bejlerstræde (Bpl. 78 a), var efter en Annonce i J. E. for  $\frac{15}{10}$  1784 „vel bebygget og indrettet med smukke comode Stue-Værelser samt fornøden Gaardsrum, Ladehus og Staldrum“. I Februar 1782 solgte hun Vorbjerggaard til en Jens Karmark<sup>2)</sup> og i Juni 1785 Lindholmsgaard (den ene Halvdel til Niels Pedersen i Sundby, og den anden til Niels Christensen Gildsig) og 1784 Boligen i Sundby<sup>3)</sup>, som hun dog først fraflyttede i Foraaret 1785, da hun forlod Egnen efter forinden at have stillet forskellige af sine Ejendele til Auktion, deriblandt Mandens Samlinger af Forordninger og Reskriper, et Klaver, forskellige Møbler, Brændevins- og Ølredskaber samt en Slæde<sup>4)</sup>. Hun boede senest paa Kiellingberggaard i S. Kongerslev Sogn, hvor hun døde d.  $\frac{4}{4}$  1806<sup>5)</sup>.

Efter at Hans Høeg havde fungeret som Dommer etc. under Vakancen, blev Hans Jacob Preuss d.  $\frac{22}{12}$  1779 beskikket til Herredsfoged i Kjær og Hvetbo Herreder. Han var f. i Bergen 1735 og Søn af Boghandler i København

1) Læst  $\frac{10}{6}$  s. A.      2) Skøde læst  $\frac{13}{6}$  s. A.

3) Til Chr. Jensen Thranholm, som 1789 afhændede den til Pastor Bondorphs Enke Sophia Kierulf, der boede her indtil 1810.

4) J. E.  $\frac{4}{3}$  1785.

5) J. E. 87/1806, hvori indkaldes hendes Arvinger, nemlig følgende Søsterbørn: 1. Andreas Møller, der formodes at være Skoleholder paa Horsenskanten, 2. Zindahl Christensen i Aunkils Mølle, Skæve Sogn, 3. Jens Christensen, Svinehaugen, Vraa Sogn 4. Christen Christensen, Skiellet, Vaar S., 5. Karen, sal. Dedens, i Kiellingberggaard, Mette Christensdatter Møller, opholdende sig sammesteds, og 6. Maren Christensdatter, som havde været g. m. Lars Sellebæk i Skæve S., men var død og havde efterladt sig 4 Børn, som antoges at være hos Faderen.

Jacob P. og Hustru Kirstine Jonasdatter Ruus. Efter at have taget Studentereksamen uddannede han sig ved juridiske Forretninger, nedsatte sig ca. 1769 som Prokurator i Throndhjem og fik 1774 Ansættelse ved Tallotteriets Hovedkolektionskontor, hvor han gjorde Tjeneste i  $1\frac{1}{2}$  Aar. Da han 1777 blev Raadmand i Randers og Herredsskriver i Støvring-Nørhald Herreder, havde han vistnok Bopæl i Fredensborg<sup>1</sup>). I den korte Tid, han var Herredsfoged, havde han Logis og Kontor hos sin Formands Enke paa Vorbjerggaard. Saavel hans økonomiske som ægteskabelige Forhold synes at have været ret ugunstige; i hvert Fald boede han ikke sammen med sin Kone, Dorthe Christine, der opholdt sig i København, da hun ved hans Død 1780 fragik Arv og Gæld efter ham, idet hun beklagede sig over, at Kreditorerne i Randers havde taget alt deres Gods og Formue, hvad der havde sat hende i en meget ulykkelig Situation, saa meget mere som hendes Mand havde holdt hende i Uvidenhed om sin Gæld. Den  $14\frac{1}{2}$  1780 blev der paa Vorbjerggaard holdt Auktion over en Del af hans efterladte Effekter, deriblandt hans Bøger og Gangklæder samt en sort Hest<sup>2</sup>).

Den følgende Herredsfoged, Niels Skiøtt Hasselbalch, fik Udnævnelse som saadan d.  $7\frac{1}{2}$  1781, og d.  $27\frac{1}{6}$  1800 tillige som Herredsskriver i de to Herreder, hvorefter Dommer og Skriverembedet i disse var forenet hos samme Person. Hasselbalch var f. 1735 i Randers og Søn af Købmand Hans Jacobsen Hasselbalch sammesteds og Hustru Kirsten Nielsdatter Schiøtt. Han var den første blandt Kjære Herreds Herredsfogder med videnskabelig juridisk Uddannelse, idet han havde taget „examen juridicum“, endog med bedste Karakter. Han gik dog ikke straks den juridiske Vej, men kastede sig over Landvæsnet — maaske af Helbredshensyn — og var i en lang Aarrække Forvalter og Forpagter, indtil han led nogle store økonomiske Tab

1) Jydske aabne Br. 372/1777.

2) J. E.  $9\frac{1}{2}$  1781.

ved Kvægsyge og som Følge af dette Tab maatte søge sig en anden Næringsvej. Han fik saa under 15. Septbr. 1780 Bestalling som Prokurator i Nørreherred og bosatte sig i Randers, hvor han en Tid var konstitueret Byfoged, og fik af sine Foresatte Anerkendelse for Lovkyndighed og Redelighed i begge Funktioner<sup>1)</sup>. Han flyttede derefter til Nørresundby, hvor han erhvervede en Ejendom paa Vestergade (Bpl. 63). Hasselbalch var gift med Birthe (Birgitte) Sophie Elisabeth Bering, der var f. 1744 i Fjellerup Præstegaard og Datter af Sognepræst Christen B. og Hustru Magdalene Amalie Mülahrt; hun var, da hun den <sup>18</sup>/<sub>8</sub> 1772 i Fjellerup blev ægteviet til Hasselbalch, som dengang boede i Fæveile<sup>2)</sup>, Enke efter Hans Mollerup til Østergaard, tidligere Forpagter af Hals Ladegaard og Østeraagaard i Hals Sogn, men ses ikke at have haft Børn i dette Ægteskab, som hun havde indgaaet i Marts 1764. I Ægteskabet med Hasselbalch havde hun de 2 Døtre Elisabeth og Kirstine Amalia, der begge døde som smaa, og Sønnen Hans, som blev Prokurator i Sundby. — Herredsfoged Hasselbalch døde i Sundby den <sup>24</sup>/<sub>6</sub> 1809 og om Dødsfaldet læser vi følgende Bekendtgørelse i J. E. for 29. s. M.:

„At det Alvise Forsyn har behaget i Dag ved Middagstid ved en stille og rolig Død til de evige Boliger at bortkalde Niels Skiøth Hasselbalch, Herredsfoged og Herredsskriver i Kier og Hvetbo Herreder i Vendsyssel i sin Alders 75 Aar, anmeldes sørgeligst fraværende Slægt og Venner. Enhver, der kendte denne Retskaftne som Embedsmand og Ven, vil sikkert beklage hans Savn, men som Mand og Fader beklages hans uerstattelige Tab af hans efterladte dybtsørgende Enke og eneste Søn.

Nørresundby den 24. Juni 1809.

B. S. E. Sal. Hasselbalchs. H. Hasselbalch, Prokurator.

Hasselbalch opnaaede ikke saaledes som hans Efterfølgere at faa tildelt nogen Rang, men det ses dog, at han

<sup>1)</sup> Indl. t. J. aabne Br. 48, 1781.

<sup>2)</sup> J. S. 1 -- III — S. 22.

ved enkelt Lejlighed har modtaget en anerkendende Tilkendegivelse fra Kongen, nemlig da han i 1808 uden at ønske sig navngivet, som det hedder, „ydede en Skærv paa Fædrelandets Alter“<sup>1)</sup>, nemlig 40 Rd. til den ny Flaade, 30 Rd. til Understøttelse for Københavns Brandlidte og 30 Rd. til „de brave Nordmænd.“ Han synes ikke at have været uden boglige Interesser og efterlod sig ved sin Død en Del Bøger foruden de juridiske, bl. a. en Del engelske, franske og latinske, Holbergs Geografi og Kejser Napoleons Lovbog<sup>2)</sup>. Gamle Md. Hasselbalch, der kort efter sin Mands Død havde den Sorg ogsaa at miste sin Søn, døde i Sundby den  $27\frac{1}{2}$  1812; det var Brystsyge, der havde gjort det af med dem begge.

Den  $25\frac{1}{9}$  1809 blev Wilhelm Spies udnævnt til Herredsfoged og Skriver i Kjær og Hvetbo Herreder. Han var f.  $1\frac{1}{8}$  1770 i Oxenvad ved Haderslev og Søn af Jørgen Wilhelm S. og Magdalene Pedersdatter, der var fattige Bønderfolk og ude af Stand til at skaffe ham anden Undervisning end den Smugle, som Smaakaarsfolks Børn dengang nød. Da han var 14 Aar gl., kom han ud at tjene, men havde ingen Lyst til „Bondevæsnet“, og var da saa heldig at blive antaget i Tjeneste hos Tingskriver Schultz i Simmersted, hos hvem han var i 3 Aar, blev derefter Foged paa Rørbak Hovgaard i Gislum Herred, 1792 Haandskriver hos Landsdommer Schinkel paa Hald, 1793 Fuldmægtig hos Landsdommer Gierulf og forrettede som



Herredsfoged Spies

1) 5 Dep.-Forestillingsprot. 1808 S. 239.    2) J. E.  $2\frac{2}{3}$  1810.

saadan dennes Embedsforretninger som By- og Rådstueskriver i Viborg. I Efteraaret 1794 rejste han til København for at læse til dansk-juridisk Eksamen, som han tog i Foraaret 1795 med bedste Karakter. Den  $13/7$  1797 blev han i Vejle g. m. Ide Elisabeth Tscherning (f. i Decbr. 1770 i Vejle), Datter af Apoteker Johan Eilert T. og Cathrine Margrethe Mühlenstedt<sup>1)</sup>. Den  $9/11$  1798 fik han Prokuratorbevilling og den  $18/10$  1805 blev han beskikket som Byfoged i Vejle, hvorfra han kom til Kjær Herred. Kort Tid efter sin Ankomst hertil købte han Vorbjerggaard, hvor han i Januar 1809 allerede havde taget Bopæl med sin Familie<sup>2)</sup>. Hvad nu end Grunden kan have været, varede det ikke længe, inden Spies besluttede at skille sig af med Vorbjerggaard, som han d.  $3/9$  1812 averterede til Salg<sup>3)</sup>. Han flyttede derefter ind til Sundby og købte her Ejendommen Vestergade Nr. 9, hvor der senere blev Apotek, til Bolig for sig og sin Familie, af Hensyn til hvilken han tillige erhvervede et Bolsjord for at kunne holde Køer, da Mælk dengang var vanskeligt at faa til Købs i Sundby. Den  $8/10$  samme Aar mistede han sin Hustru, som blev begravet i det nordøstre Hjørne af Sundby Kirkegaard. Monumentet, som han satte over hende, fortæller, at hun var en kærlig Ægtefælle og øm Moder og døde fra 7 Børn. Den  $27/1$  1814 giftede Spies sig imidlertid igen, idet han i Sundby blev viet til Cecilie Christiane Klingberg, der var f.  $22/4$  1779 i Randers og Datter af Rasmus Frijs K., Kontrol-

1) For den væsentlige Del af foranstaaende Oplysninger om Spies skylder jeg Personalhistorikeren Hr. H. Hjorth-Nielsen Tak.

2) J. E. Nr. 8/1810.

3) Den havde da et Hk. af 4—7—1—1 med et Areal af ca. 85 Td. Land og med en Besætning af 4 Heste, 12 Køer 8 å 10 Faar, idet der dog kunde holdes »en stor Del mere«, samt Tørveskær tilstrækkelig for en Familie (J. E.). Siden Peder Høegs Tid havde den adskillige Gange skiftet Ejer og tilhørt Jens Karmarch (1782 84), Ritmester Lassen (1784—91), Jacob Glassau (1791 -92), Ths. Hovalt (1792 -99), Peder Illum (1799—180 ).



lør og Visitør sammesteds, senere Told- og Konsumtionskasserer i Vejle, og Hustru Christiane Magdalene Hindsberg. Den  $16/10$  1818 blev han udnævnt til virkelig Cancelliraad, og det maa sikkert i det hele siges om ham, at han var en fortjenstfuld Mand, om end han kan have haft enkelte Folk imod sig. Hvad nu først hans Embedsførelse angaar, finder vi nogle Udtalelser om ham i en Indberetning fra Højesteretsassessor Lange, dat. 10. Septbr. 1824<sup>1)</sup>, hvor det bl. a. hedder: „Kjær og Hvetbo Herreder . . . bestyres af Cancelliraad Wilh. Spies som Dommer og Skriver med Activitet og Duelighed. — Skifteprotocollerne vidnede om Canc. Spies Bestræbelser for med muligste Hurtighed at fremme og endelig afgjøre de under hans Behandlinger værende Boer . . . — Da Canc. Spies, uagtet hans Duelighed er almindelig erkjendt, dog i det hele taget er langt fra at besidde Jurisdictionens Velvilje, har jeg anset det som min Pligt med mere end sædvanlig Udførlighed at forelægge Deres Majestæt de Prøver paa urigtige Sportelberegninger, jeg har antruffet . . .“ Lange tilføjer dernæst, at det ikke forekommer ham usandsynligt, at Rygtet om Spies' Egen nytte i det mindste til Dels kan være foranlediget derved, „at han i Reglen uden nogen Moderation indkræver en Art af Embedsindtægter, som vel efter Anordningen lovligen kunne tilkomme ham, men hvis Udredelse i de fleste Tilfælde er høist trykkende.“ Af Spies' Modstandere skal her nævnes en Mand ved Navn Jens Langbæk, som til Kongen indsendte en Klage over ham med Dynger af Beskyldninger, der sikkert var ganske ugrundede og da heller ikke kom i Betragtning, — de var iøvrigt ført i Pennen af den bekendte Vrendsted Degn Martin Dietz, hvad der unægtelig ikke styrker Troværdigheden<sup>2)</sup>. Under en Sag, der paa-dømtes ved Kjær Herredsting den  $4/9$  1812, var Jens Niel-

1) Beretninger og Konzeptforestillinger m. v. de Deputeredes Embedsrejser vedk. 1822—29 (R A).

2) Se min Afhandling om Dietz i Vendsysselske Aarbøger 1917.

sen af Ø. Heden tiltalt for at have vist Ringeagt mod Herredsfoged Spies' Person derved, at han havde beholdt Hatten paa i Auktionsretten, og da Herredsfogden bød ham at tage den af af Agtelse for Kongens Ret, havde svaret, at han lod den sidde paa paa højere Steder end der, „og det med stor Lyd og Raab“, uagtet Herredsfogden paabød ham Tavshed, han havde yderligere staaet og svinget med en Bog, og med Magt holdt en ved Auktionen solgt Dyne tilbage samt sluttelig forfulgt Retten ud af Stuen<sup>1)</sup>, idet han udslyngede Beskyldninger mod Herredsfogden for at have foretaget en ulovlig Embedshandling. Dommen lød for hans Vedkommende paa Betaling af 40 Lod Sølv til Herredsfoged Spies samt Boslods Fortabelse<sup>1)</sup>. Med Birkedommeren i Hals Birk, Carsten Boerup, havde han i 1810 en Avisfejde i „Jydske Efterretninger“; de to Herrer var bleven uenige om, hvem af dem det retteligt tilkom at beklæde Auktionsretten i nævnte Birk, og Spies, der vel nok havde Retten paa sin Side, gav i den Anledning Boerup en temmelig skrap Overhaling i samme Blad for 3. Januar 1810. — En Ting, Spies i særlig Grad interesserede sig for, var Plantning. Allerede, mens han var i Vejle, havde han gjort sig meget fortjent af den indenlandske Tobaksavl, idet han ikke alene selv paa Vejle Mark anlagde en stor Tobaksplantage og ved sit Eksempel opmuntrede mange til samme Avl, men ogsaa udgav en trykt Anvisning til Tobaksavl, hvilken han tilligemed Tobaksfrø fordelte til mange Sognefogder og andre i Jylland, hvorved denne Kultur blev mere udbredt<sup>2)</sup>. Om Spies ogsaa fik Beboerne i Kjær Herred til at dyrke Tobak, er vel tvivlsomt, men han satte sig et smukt Mindesmærke i Sundby ved at anlægge Byens første Lystanlæg, den saa-

1) Retten var sat hos P. Larsen Grønland i Gandrup.

2) Medtiltalte Iørgen Pedersen fra Hassinggaard blev for at have hindret Spies' Fuldmægtig, Niels Juell, i at gøre Udlæg i nogle af Jens Nielsens Sengeklæder, tilpligtet at udrede 60 Lod Sølv.

3) Thaarup Statistik I Bind, S. 83.

kaldte „Skov“ eller „Bonnes Skov“. Det Terræin, hvorpaa denne blev anlagt, var dels nogle Parceller eller Græsningspladser af det vestre Kjær, dels den øde Bakkeskraaning norden for disse, hvilken sidste, da Plantningen fandt Sted, var fælles Jord for Sundbys Lodsejere, som overdrog Grunden til Spies ved følgende Dokument, der er dat. N. Sundby d.  $21/3$  1827 og læst paa Aalborg By- og Birketing d.  $30/4$  s. Aar:

„Paa det den vesten for Byen beliggende Bakke, som af Cancelliraad Herredsfoged Spies med vores og Byens Lodsejeres Samtykke er indtaget til Skovplantning og af ham med megen Flid og Bekostning nu for en stor Del beplantet med Træer, ikke ved hans mulige Forflyttelse skal blive ødelagt, og Byen derved tabe Behageligheden af en liden Skov i Nærheden, erklærer vi underskrevne Lodsejere i Nørresundby herved for os og Efterkommere, at bemeldte af ham indtagne og indhegnede Stykke stedse skal være ham og efterkommende Ejere af hans derved opførte Hus overdraget, dog paa følgende Vilkaar:

- a. at dersom Ejendommen, der er umatrikuleret, skulde blive paasat Hartkorn, skal han og efterkommende Ejere svare de deraf gaaende Skatter og Afgifter.
- b. at han og Efterkommere stedse skal vedligeholde og fortsætte den allerede skete Skovplantning, da Ejendommen ikke maa bruges til andet end Skov, ligesom den dertil ved Dyrkning og Behandling bliver bekvem.
- c. at Nørresundby Byes Lodsejere have bestandig Ret og Frihed til Spadseregang saavel i Skovanlægget paa Bakken som det udenfor, dog uden at bestige Hegnet eller beskadige nogen Plantning, og
- d. Skulde disse Vilkaar ikke opfyldes, falder Ejendommen igen tilbage til Byens Lodsejere.

For det Tilfælde, at den for Tiden i Brug værende Kridtbanke, hvoraf forbemeldte Stykke Banke er en Del, skulde

vorde opgravet, bemærkes det, at Byens Lodsejere skulle være berettigede til fra østre Ende at indtage et Stykke paa ny til Lergravning, . . . etc. (Underskrifter).“

I Aalborg Stiftst. for <sup>17</sup>/<sub>4</sub> s. A. læser man dernæst, at den virksomme Kancelliraad Spies atter har gjort sig fortjent af Nørresundbys Beboere ved af sin Plantage at skænke nogle og fyrretyve gode Træer og lade disse henplante i 3 Rader paa Byens, ligeledes efter hans Foranstaltning „ifjor“ planerede Kirkevej. „Naar disse Træers Væxt vil lykkes“, tilføjes det, „vorder med Tiden i deres Skygge en, tillige for Udsigtens Skyld behagelig Spadseregang, hvortil Byen trænger“. I Aaret 1822 stiftede Spies et landøkonomisk Bibliotek for Kjær og Hvetbo Herreder i det Øjemed at ophjælpe Agerbrugets Forbedringer der paa Egnen, hvor adskillige Landmænd paa den Tid bestræbte sig for at indføre Reformen ved Driften af deres Ejendomme. Spies skænkede personlig en Del gode Bøger til Biblioteket, der yderligere blev forøget ved Bidrag fra Landhusholdningsselskabet. Biblioteket, der blev installeret ved Herredskontoret under Bestyrelse af Spies og Pastor Winding, stod iflg. en Bekendtgørelse i Aalb. Stiftstd. aabent hver Lørdag Eftermiddag, saaledes at enhver Landmand i Kjær og Hvetbo Herreder der kunde erholde Bøger udlaant til Udvidelse af deres Kundskaber i Landvæsnet, alt imod Bevis for Bøgenes Tilbagelevering i uskadt Stand. — Ogsaa det selskabelige Samvær paa Egnen interesserede Spies, og der kan næppe være Tvivl om, at han har haft sin store Del i Stiftelsen af Nørresundbys første selskabelige Forening, Klubben „Prøven“, der blev dannet i Efteraaret 1818 med ham som den ene af de to „Direktører“. Hans Embedstid i Sundby afsluttedes i Aaret 1827, da han d. <sup>9</sup>/<sub>6</sub> blev udnævnt til Byskriver i Helsingør. I September s. A. forlod han Sundby, som det synes, i meget god Forstaaelse med Befolkningen, hvem han i Aalb. Stiftst. (Nr. 137) sendte følgende Afskedsord: „Da jeg i disse Dage maa forlade en Egn, hvor jeg har

levet i omtrent 18 Aar, og mit Helbred nægter mig den Fornøjelse mundtligen at kunne bevidne Velyndere og Venner min Tak for den Hengivenhed og det Venskab, de have ydet mig og mine, haaber jeg undskyldt, at jeg herved bevidner enhver Ven min hjerteligste Taksigelse, og beder mig fremdeles anbefalet i deres Erindring . . .“

Han overdrog derefter Afviklingen af sine Forretninger til Forvalter Lund paa Vorbjerggaard og lod sine faste Ejendomme m. m. i Sundby og Omegn udbyde til Salg. Hvad nu først angaar hans Bopæl, Gaarden Nr. 9 paa Vestergade, blev den foreløbig udlejet til den nye Herredsfoged og derefter i Marts 1828 udbudt til Auktion<sup>1)</sup>, ved hvilken Lejlighed den anbefales som fortrinligt skikket til Gæstgiveri „formedelst dens Beliggenhed og Indretninger“; den bestod af „et næsten nyt Stuehus“, — som altsaa Spies har ladet opføre, — vendende ud til Gaden og bestaaende af 15 Fag Grundmur, een Etage med en dobbelt Kvist paa 5 Fag og 14 tildels gibsede og betrukne Værelser samt Køkken. Gaarden bestod iøvrigt af et Bindingsværks Sidehus i een Etage, indrettet til Spisekammer, Fadebur, Folkestue, Bryggers, Kælder, Brændehus og Vognrum, et Baghus til Tørvehus, Hønsehus, Rullestue m. v. samt en Ladebygning med Stald, Karlekammer, Foderlo etc. Endelig var der ved Gaarden — nordvest for denne — en god Frugt- og Urtehave. Det nord for samme Ejendom liggende Hus i Nellikestræde havde ogsaa tilhørt Spies, som 1817 afhændede det til en Lars Nielsen. Fremdeles ejede han to Ejendomme i Søndergade og et Hus paa Torvet<sup>2)</sup>, endvidere en Parcel, den saakaldte Røghauge, som laa nede ved Fjorden ud for Anlæget. Dette havde faaet Navnet „Wilhelmsminde“<sup>3)</sup> og blev tilligemed det deri opførte 2 Etages Hus<sup>4)</sup> med Have solgt ved Auktion d. 21/8

1) Aalborg Stiftstd. 15/8 1828.

2) Nr. 93, 110 og 122 paa Byplanen af 1812.

3) Aalborg Stiftstd. 120/1827.

4) Det samme, som endnu staar der, og hvori Vognfabr. Bonne senere boede.

1827, ved hvilken Lejlighed der ogsaa blev solgt en Del af Spies' Løsøre, bl. a. en Del Jagtgeværer, saa at han aabenbart ogsaa har dyrket Jagten. I Omegnen ejede Spies Kalsengaard i Jetsmark Sogn i Tiden 1816—27 samt en „Tørvehauge“ i „Skabhaugen“ ved Langbrokro<sup>1)</sup>. — Han døde i Helsingør den 23. Marts 1840 efter at have taget sin Afsked d. 29. Oktober Aaret i Forvejen, og hans Hustru døde 28. Oktbr. 1851 sammesteds. Af Spies' Børn i første Ægteskab kendes følgende: 1. Georgine, g. m. Ludvig Faber, Postmester i Frederikshavn, 2. Catharine Magdalene, g. m. Proprietær Mathias Severin Fischer, 3. Johan Eilhardt<sup>2)</sup>, 4. Sophie Amalie, g. m. Regimentskirurg Ravn, 5. Kirstine. Af 2. Ægteskab: 6. Wilhelm Theobald, cand pharm., 7. Ide Elisabeth, 8. Christiane Rasmine Laurentine og 9. Emilie Antho-nette.

Spies' Efterfølger blev Overauditør Jens Lange. Han var f. i København d. <sup>19/10</sup>1789 og Søn af Viceraadmand Herman Henric L. og Hustru Margaretha Grøn, blev Student fra Borgerdydskolen 1807, Kand. 1811 med 1. Kar. og efter en Tid at have været paa Generalauditørens Kontor konstitueret som Auditør ved Prins Christian Frederiks Regiment i Oktober 1813, i April 1814 udnævnt til Regimentskvartermester og Auditør ved det sjællandske Jægerkorps, avancerede 1820 til Overauditør og fik d. 21. Septbr. 1827 Bestalling som Herredsfoged og Herredsskriver i Kjær og Hvetbo Herreder, men bibeholdt dog sin gamle Titel af Overauditør ved Siden af den ny, hvilket maa have været et Udtryk for, at Stillingen som Overauditør var forbundet med Rang, hvad Herredsfogedstillingen dengang endnu ikke var. Embedets Indtægter var inden hans Ansættelse blevet anslaaet til 17—1800 Rd. Sedler aarlig, hvoribl. 30 Rd. Sølv af den kgl. Kasse, men dette sidste Beløb blev nu strøget

1) Aalborg Stiftstd. 103, 1827.

2) Arvede efter sin Moder 288 Rbd. Sølv (Aalb. Tgb. <sup>25/9</sup>1820).

af Kancelliet<sup>1)</sup>. Lange tog straks Bopæl i Herredsfoged Spies' Beboelsesgaard, som han senere tilkøbte sig af Spies for 2000 Rbd. Sedler til Kurs 1939 Rbd. 39 Sk. Sølv, og fik Skøde derpaa d.  $27/8$  1829. Senere købte han flere Ejendomme i Sundby, bl. a. Ejendommen paa det modsatte Hjørne af Vestergade og Nellikestræde, hvilken i Skødet betegnedes som „det saakaldte Nachtigals Hus“. — Lange var ved sin Ankomst til Sundby endnu Ungkarl og traadte først ind i Ægtestanden, da han 1835 giftede sig med sin Husbestyrerinde Berthe Marie Baastrup, der var født  $2/11$  1802 paa Næsbyholm og Datter af Forvalter sammesteds Baastrup og Hustru Wilhelmine Røbye. De fik i deres Ægteskab kun 1 Barn, nemlig Margrethe Hermantine Henriette, som overlevede Faderen, men vistnok er død i en ung Alder. Herredsfoged Lange døde i Sundby d.  $7/9$  1842 og blev begravet paa den sydlige Del af den gamle Kirkegaard, omtrent ud for Vestenden af Kirkens ny Tilbygning. — Lange blev af sine Foresatte rost som en særdeles duelig og retskaffen Embedsmand.

„Lyst var Dit Øje, som Lys Din Forstand

Du Armods sande Ven, Du Fredens Mand“,

staar der paa hans Grav, og han kaldes en højt anset Embedsmand, den kærligste Ægtemand og ømmeste Fader. Efter Langes Død flyttede hans Enke fra Herredsfogedgaarden til Ejendommen Nr. 24 paa Vestergade; hun lod senere opføre den 2 Etages Bygning lige overfor paa Hjørnet af Vestergade og Kirkestræde som sit „Enkesæde“; — „her kunde hun sidde ved sit Vindu og se over til sin Mands Grav“, fortalte de gamle. — Hun flyttede dog senere til Aalborg og boede ved sin Død d.  $19/12$  1893 i Niels Ebbesensgade Nr. 23. Den  $23/12$  blev hun begravet paa N. S. Kirkegaard ved Siden af sin Mand.

Efter en Vakance, under hvilken Hospitalsforstander N. Ostenfeldt i Aalborg var konstitueret i Embedet, blev Overauditor Timm under  $21/10$  1843 beskikket som Herredsfoged

1) 3. Dep.s Reg. 1827 Nr. 615 m. Indlæg.

og Skriver i Kjær Herred, medens L. T. Ammitzbøl Aaret efter blev Herredsfoged og Skriver i Hvetbo Herred. — Frederik Ulrik Timm var født i København d.  $\frac{2}{6}$  1801 og Søn af Hofkleinsmedemester Georg Friederich T. og Hustru Birgitte Wigantine, f. Hansen. Han blev dim. fra Metropolitan-skolen 1820 og juridisk Kandidat 1824 med laud,  $\frac{4}{3}$  1828 Auditor ved fynske Infanteriregiment,  $\frac{4}{6}$  1831 Auditor ved jyske Dragonregiment, fik  $\frac{15}{9}$  1833 Titel af Over-



F. U. Timm

auditør og gjorde, da han søgte om Embedet i Kjær Herred, Tjeneste som Auditor og Regnskabsfører for 5te Dragonregiment i Randers. Han fik fra sine forskellige Overordnede de bedste Skudsmaal for Duelighed, Nøjagtighed, Nidkærhed samt retskaffen og ædel Tænkemaade, men var imidlertid ved adskillige tidligere Lejligheder bleven forbigaaet, saa at det maaske denne Gang var en varm anbefaling fra hans Brigadefører, Kronprins Frederik (den senere Kong Frederik VII), der denne Gang slog Hovedet paa Sømmet. — Timm tog ligesom sine to Forgængere Bolig i Nr. 9 paa Vestergade og synes at have ført et stort Hus her. I 1850 bestod hans Husstand af hans Hustru, 3 Børn og en voksen Slægtning, en Husbestyrerinde, 3 Tjenestepiger, 2 Tjenestekarle og 1 Tjenestedreng, hvortil kom Herredskontorets Personale, som nu bestod af 2 Fuldmægtige og 1 Kontorist<sup>1)</sup>. Timms Hustru var Thea Hertz,

senere Kong Frederik VII), der denne Gang slog Hovedet paa Sømmet. — Timm tog ligesom sine to Forgængere Bolig i Nr. 9 paa Vestergade og synes at have ført et stort Hus her. I 1850 bestod hans Husstand af hans Hustru, 3 Børn og en voksen Slægtning, en Husbestyrerinde, 3 Tjenestepiger, 2 Tjenestekarle og 1 Tjenestedreng, hvortil kom Herredskontorets Personale, som nu bestod af 2 Fuldmægtige og 1 Kontorist<sup>1)</sup>. Timms Hustru var Thea Hertz,

1) De 3 sidstnævnte Herrer var henhv. den senere Prokurator i N. Sundby Søren Pedersen Larsen, Laurits Jacob Møller og Conrad Rehder Færch, hvilken sidste døde som Prokurator i N. S. for ikke saa mange Aar tilbage. (Folket. 1850).



der var født i København d.  $18/5$  1808 og Datter af Hertz Philip H. og Hustru Marie Caroline, f. Berend; de blev gift i København d.  $4/6$  1835. Den  $17/12$  1851 blev Timm forflyttet til Hjøring, hvor han blev Byfoged og Byskriver samt Herredsfoged og Skriver i Vennebjerg Herred, 1852 blev han udnævnt til virkelig Justitsraad og 1856 Borgmester og Auktionsdirektør i Randers, hvor han døde d.  $8/4$  1860. Han var en Mand med en Mængde Interesser og dyrkede navnlig Bøger og Kunstsager (Malerier og Kobberstik), af hvilke han efterlod sig anseelige Samlinger, der kort efter hans Død blev bortsolgt ved Auktion; ligeledes interesserede han sig for Politik og blev d.  $4/12$  1849 valgt til Folketingsmand for Nørresundbykredsen (Aalb. Amts 1. Kr.) og repræsenterede denne Kreds paa de 3 første lovgivende Rigsdage.



Herredsfoged Meinig



Herredsfoged Hald

De senere Herredsfogder var følgende:

Carl Diderik Meinig (1852—70), Justitsraad, senere Herredsfoged m. v. i Lejre Herred.

Søren Jørgen Theodor Hald (1870—85), Kancelliraad, senere Herredsfoged i Voer og Nim Herreder.

Carl August Ramsing (1885—95), senere Borgmst. samt By- og Herredsfoged i Frederikshavn, afg. m. Titel af Etatsraad.

Niels Andreas Christian Andersen (1895—1919), den sidste Herredsfoged i Kjær Herred og den første Borgmester i Nørresundby Købstad, en Mand, der interesserede sig levende for Byen og dens Historie.

### E. Herredsskrivere.

Da det i 1704 blev bestemt, at Herredstinget skulde flyttes fra Biersted til Vorbjerg, mente den gamle Herredsskriver Anders Sørensen, der efterhaanden var blevet en Del aflægs, ikke at kunne taale de mange Ture mellem Vestrupgaard, hvor han boede, og Vorbjerg, hvorfor han under  $16/1$  1705 indgav sin Afskedsbegæring, der blev bevilget. Det var hans Ønske, at en af hans Sønner kunde have afløst ham i Embedet, men dette blev ved kgl. aab. Brev af  $25/5$  1705 besat med en Mand ved Navn Anders (Andreas) Christensen, om hvis personlige Forhold hverken det nævnte Brev eller de tilhørende Bilag oplyser det mindste. Det ses imidlertid af en Retssag fra 1705, at han var bosiddende i Aalborg, og at hans Hustru hed Johanne Thurisdatter<sup>1)</sup>. Han døde 1720 i Aalborg, 52 Aar gammel og blev begravet d. 16. Maj<sup>2)</sup>.

Hans Krag, som under  $28/6$  1720 blev beskikket til Herredsskriver, var vistnok fra Fyn. Han var født 1686 og havde i sine yngre Aar været i forskellige Pladser, bl. a. i 10 Aar hos en Etatsraad Boefecke og en von Støcken, derefter i 2 Aar Fourageskriver i Kongens Hømagasin, og senest 2 Aar i det danske Kancelli hos Kancelliforvalter Jens

1) Aalb. Tgb.  $20/7$  1705. — A. C. sagsøgte nogle Kvinder til at lide Dom for »Kirke Molest«, som de i Vor Frue Kirke i Aalborg havde udøvet overfor hans Hustru, til hvem han nylig havde købt Stolstade sammesteds; de Indklagedes Ægtemænd erklærede dog heroverfor, at deres respektive Hustruer havde været »gode Stoel-Søstre og Venner«, indtil Johanne Turisdatter »købte i Stolen«, og at det var hende, der gjorde Allarm i Kirken og satte de andre Koner tilside, saa at de maatte sidde paa Forsædet.

2) Aalb. Vor Frue Kbg.

Klog, hvor han blev „brugt ved Pennen“ og udviste „aller største Flid og Vindskibelighed“<sup>1)</sup>. Han tog Bopæl i Vorbjerg, hvor han rimeligvis har boet Dør om Dør med Herredsfoged Emmicksen, til hvis Børn han flere Gange stod Fadder; selv havde han ingen Børn, men var gift, nemlig med Birgitte Larsdatter Møller. Da Erik Emmicksen døde, købte Krag hans Hus, paa hvilket han d.  $21/8$  1737 fik Auktionsskøde<sup>2)</sup>; det var vistnok delvis det samme Hus, som Herredsfoged Anders Madsen Storm oprindeligt havde ladet opføre, men som Emmicksen havde udvidet. Det bestod ved Krags Død af 15 Bindinger (Fag) med Gaardsrum, „et lidet Ildingshus“ samt „en dertil liggende Kaalhaug“<sup>3)</sup>. Natten mellem d. 2. og 3. Marts 1745 døde Hans Krag efter længere Tids Svaghed, til hvilken muligvis det kolde og usunde Retslokale havde bidraget sit. Under hans Sygdom havde en Bonde fra Vorbjerg ved Navn Anders Larsen ført Retsprotokollen, hvilket efter Herredsfoged Høegs Indberetning til Amtet var gaaet meget godt, idet Herredsfogden dog maatte hjælpe ham over Fremmedordene. Hans Kragh, der blev 58 Aar 6 Mdr. 4 Dage gl., blev den  $11/3$  begravet i Sundby Kirke. Hans Arvinger var en Broder, Oluf Michelsen, der boede i Ubberud paa Fyn, 4 Børn af hans Søster Bodil Mickelsdatter samt en Halvbroder og en Halvsøster. Enken synes kort efter at være fraflyttet Egnen, idet Huset d.  $23/10$  1745 blev tilskødet Jacob Jørgensen til Bjørnkjær<sup>4)</sup>, ligesom hendes Død ikke findes indført i Sundby Kirkebog.

Herredsskriver Gutzon Nielsen Kolding, der blev udnævnt d.  $28/4$  1745, var f. 1679 og boede 1716 paa Jægerum i Broust Sogn. Han omtales forinden sin Udnævnelse flere Gange i Kjær Herreds Tingbøger, hvor hans Fornavn undertiden er ændret til „Gude“, maaske en Følge af den

1) J. aab. Br. 88/1720 m. Bil.

2) Læst  $30/8$  1737.

3) Aalborgsh. Skifter Nr. 135.

4) K. H. Tb.  $20/10$  1745.

nysnævnte Anders Larsens svigtende Sprogkyndighed. 1726 d.  $\frac{2}{11}$  nævnes han som Ridefoged paa Langholt, d.  $\frac{22}{4}$  1740 som „Monsieur Gude Kolding i Hulgaard“<sup>1)</sup>, d.  $\frac{14}{12}$  1742 som „Monsieur Gutzon Kolding af Graverhuset i Horsens Sogn“, hvor han endnu boede 1744. Ogsaa han havde ved flere Lejligheder været Stedfortræder for Hans Krag, hvilket han anfører i sin Ansøgning, som er udarbejdet efter Datidens bedste og stilfuldste Mønstre. Som Herredsskriver boede han i Vorbjerg i et Hus, der senere er betegnet som „Huset ved Tinget“, og vel derfor maa have været identisk med det foran omtalte, i hvilket Hans Krag og Erik Em-miksen havde boet<sup>2)</sup>. Kolding var gift med Sophie Feilcke, der døde i Vorbjerg d.  $\frac{15}{2}$  1755,  $67\frac{1}{4}$  Aar gl. Selv opnaaede han en Alder af  $77\frac{2}{3}$  Aar og døde smstds. Natten mellem d. 4. og 5. Septbr. 1756. Deres Børn var følgende: 1. Margrethe, f. 1714, gift med Præsten Anders Jensen Kragh i Løndum, † 1776. 2. Sophie Amalie, g. m. Maler Christen Bruun i Aalborg. 3. Marie Cathrine, f. ca. 1721, g. m. Skræder Simon Schurmann i Vejle, † 1784<sup>3)</sup>. 4. Kirstine, g. m. Niels Børglum, Degn i Ø. Brønderslev, og 5. Henrich Friederich Christian, Fuldmægtig hos Fru Statlænder paa Hammelse.

Under  $\frac{6}{11}$  1756 blev Oluf Münster af Staegaard beskikket til Herredsskriver i Kjær og Hvetbo Herred. Om hans tidligere Liv og Levned fortæller han selv i sin Ansøgning, som det næsten vilde være Synd helt at forholde Læseren. Den er overmaade smukt og „zierligt“ prentet og lyder i Uddrag saalunde:

1) Hvolgaard i V. Hassing Sogn.

2) Det blev d.  $\frac{27}{2}$  1757 af hans Datter Sofie Amalie Brun tilskødet Morten Jensen Spormager i Aalborg og ejedes derefter af Morten Jespersen Holm og Fru Birgitte Kirstine Marsvin, f. Damstrøm (Enke e. Leuten. M.), der 1783 solgte det og flyttede fra Eggen. Det indeholdt da »Værelser og Indretning til Bolig for en honnet Familie« og havde Have, Toft og Kreaturhus (J. E.  $\frac{18}{6}$  1783). Det har mulig været Ejendommen M. Nr. 13.

3) Vejle Amts Aarb. 1921 S. 197.

„Stormægtigste Monark, Allernaadigste Arve Konge og Herre!

For Deres Mayts.<sup>s</sup> Naade-Trone i allerdybeste Underdanighed understaar jeg undertegnede Deres Mayts. indføde Undersaat og ringeste Tiener, (som fra Ungdommen op haver tient ved Pennen og i den meeste Tid, nemlig 24 Aar, stedse været brugt i Forretninger, som har været Deres Mayts.: Først ved Andtvorskou-Slots Amt-Stue fra Aar 1710 til 1720 og tillige i de sidste Aaringer betiente Fuldmægtig-Tieneste hos sammestedsværende Amtmand, har jeg i Krigens Tiid ved Transporten, Durch-Marcherne, Districtets Indretning og Forlæggelse af Cavalleriets, saavel ved Nat som Dag udstaaet store Fatiquer og dernæst til sidst ved det synderjydlandske Jægermester District som Fuldmægtig hos Sl. Hr. Conferenc Raad og Jægermester Bielcke fra hans Betienings Tiltrædelse Aar 1722 og til hans dødelig Afgang 1736, hvor jeg blev brugt til mange Ting at drage for Lyset, som før var i Uorden og mange Disputer undergivne, med hvilket hans Excell. Sl. Høyvelbaarne Hr. Geheimeraad Over Jægermester Gram var saa særdeles fornøyet, at mig blev forsikret og givet største Haab om Employ, men da min allerunderdanigste gjorde Ansøgning . . . ikke er gelydet med nogen Lykke, maatte jeg efter indtrædende Ægteskab tage min retirade til et lidet beboende Bonde Stæd af 7 $\frac{1}{2}$  Td. Hartk., som jeg nu har beboet paa 15 Aars Tid og imidlertid haft den Lykke og tillagt mig Kendskab af Stiftsbefalingsmanden . . . , som har constitueret mig i adskillige Forretninger . . . , at veedlægge denne min Allerunderdanigste giørende Ansøgning, at mig allernaadigst maatte forundes Herredsskriver Tienesten i Kier-Hvetbo Herreder (hvor jeg er boende), og med en Del uopføde Børn haver ikkun ringe Udkommende, især da sammesteds ved Qvæg Sygdomme hensvandt det meste, jeg al min Tid havde fortient . . . som jeg, der nu haver over min 60 Aars Alder kand have at tilbagelægge. Den udødelige Gud og Ævigheds Konge krone sin Salvede, Deres Mayst. med et langvarigt Liv, der vidt maatte overgaa et Menneskes almindelige Levealders Grendser og opfylde ved alle Kongelig Fornøyer, Velsignelser og Lykkeligheder, ønsker jeg trohietige som sukker efter naadig Bønhørelse ja indtil sidste Suk i dybeste Devotion er Stormægtigste Allernaadigste Arve

Konge og Herres Allerunderdanigste troeforbundnet ringeste  
Tiener

Oluf Münster.

Aalborg den 6. Septembri 1756<sup>1)</sup>.”

Om Münsters Familieforhold kan oplyses, at han er født d.  $\frac{27}{8}$  1692 og Søn af Christen Gutzon Münster i Hvilsager, senere Lille Mølle ved Skafføgaard, der døde 1712 efter at have været 4 Gange gift. Den  $\frac{8}{10}$  1738 blev han g. m. Christence Wium, som døde d.  $\frac{8}{10}$  1763. Det Sted, hvortil han, som i Ansøgningen nævnt, retirerede sig, var Staegaard i V. Hassing Sogn, hvilken han købte af Forpagter Mads Haugaard tilligemed Hovgaards Mølle i samme Sogn. Han var ved dette Tidspunkt vistnok Forvalter paa Langholt. Hans Gage som Herredsskriver var ikke svimlende: 20 Rd. om Aaret fast og meget lidt i uvisse Indtægter, og de ugentlige Tingrejser til alle Aarets Tider trættede ham mere og mere, efterhaanden som hans Alder og Svagelighed tiltog. Han ansøgte derfor i December 1766 om Tilladelse til at afstaa Embedet til Forvalter Fanø paa Langholt, hvis Forældre til Gengæld vilde forsyne ham med al nødtørlig Ophold, og naar hans Tid var omme sørge for hans skikkelige Jordefærd. Denne Ordning kom dog ikke i Stand, da den gamle Herredsskriver den 22. Januar 1767 lukkede sine Øjne paa Staegaard. Han efterlod sig følgende Børn: 1. Henrikke Dorthea Caroline, f.  $\frac{1}{8}$  1739, †  $\frac{8}{3}$  1774, gift med Jacob Bang, der døde som Amtsforvalter i Odense. 2. Christian Gutzon Peter, f.  $\frac{12}{9}$  1741, Inspektør paa Frederiks Hospital. 3. Peder Hauch, f.  $\frac{16}{4}$  1743, Forvalter og Birkedommer paa Ledreborg, †  $\frac{26}{1}$  1792. 4. Gutzon Michael, f.  $\frac{17}{10}$  1745, Sognepræst til Gadstrup og Syv, † 1821. 5. Kirstine Dorthea, f. 1748, † ca. 1792.

Det blev den nysnævnte Forvalter paa Langholt Hans Jørgen Christensen Fanøe, der under  $\frac{17}{1}$  1767 blev be-

<sup>1)</sup> Underskriften er i flere Etager og med Supplikantens Navn i Papirets nederste Hjørne.

naadet med Münsters Embede og de dertil knyttede 20 Rdl. i fast Indtægt etc. Han var f. ca. 1745 og Søn af Degnen til Ellitshøj og Svenstrup, Christen Fanøe, og Hustru, Maren Nørgaard. Af forstaaelige Grunde maatte han — i Lighed med sin sal. Formand — tage sin Tillflugt til Agerbruget og købte sig Bondegaarden Skraal i V. Hassing Sogn, hvilken Gaards Hartk. paa den Tid var 2 Td. 1 Sk. 2 Alb., og her boede han 1771 og endnu 1777. Senere købte han Hovgaards Mølle ved V. Hassing og boede her ved Midten af 1780ne; han havde da sin gamle Moder boende hos sig<sup>1)</sup>. Under <sup>16</sup>/<sub>11</sub> 1787 fik han kgl. Befaling til som Kommissarius at „undersøge og paakende Læsø Lands Beboeres forøvede Røveri paa et d. <sup>27</sup>/<sub>5</sub> s. A. paa Trindelen 2<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Mil fra bemeldte Læsø indstrandet engelsk Skib, „The Baltic Merchant“ kaldet, kommen fra Petersborg og bestemt til London med stor og kostbar Ladning“, hvilket Kommissarium under <sup>19</sup>/<sub>1</sub> 1788 udvidedes til ogsaa at omfatte Paakendelsen af Birkedommer Lundsgaards ved samme Lejlighed udviste ulovlige Forhold. — Mens Fanøe endnu boede i Hovgaards Mølle, havde han en ret ubehagelig Sag, der førte til, at han i en længere Periode var suspenderet fra sit Embede, og endte med en Højesteretsdom af <sup>16</sup>/<sub>10</sub> 1796. Efter denne var det oplyst, at han i Forening med Gaardmand Peder Pedersen fra Dødskov ved mange Lejligheder, baade ved at laase for det Kammer i V. Hassing Skolehus, hvor den for Degnen, Andreas Handrup, beskikkede Substitut skulde have Bopæl, som og ved at indsætte nogle Fruentimmer dertil i Bopæl havde foranlediget ikke alene, at Øvrighedens gentagne Ordre ikke blev efterkommet men endog ved adskillige, saavel mundtlige Udtryk som forskellige Erklæringer blev ringeagtet. Han slap dog med en Bøde af 30 Rd. til V. Hassings Fattige samt Sagsomkostninger<sup>3)</sup>. Det var navnlig Biskoppen og Sognepræsten, der

1) Folket. 1787.

2) Aflaasningen af Subsistutens Kammer fandt allerede Sted en Dag

havde været Genstand for Fanøes mindre ærbødige Udtalelser, og helt blid har han næppe været; han havde saaledes en anden Retssag, under hvilken han af Forpagteren paa Langholt, Niels Lassen, var indstævnet for at have tildelt denne en Ørefigen<sup>1)</sup>. 1798 flyttede Fanø til Nørresundby, hvor han havde købt en lille Ejendom i den østre Ende af Søndergade, bestaaende af et 7 Fags Vaaningshus med Kvist paa søndre Side, et Udhus paa 6 Fag samt Gaardsrum og en lille Toft mod syd ned til Fjorden<sup>2)</sup>. Han havde dog her indrettet sig forholdsvis herskabeligt, hvad Skifterne efter ham og Hustru vidner om. Han var gift med Anne Margrethe Thomasdatter Antze, der var f. 1735 og hvem han d.  $\frac{3}{10}$  1767 havde ægtet i Hammer. Han døde i Sundby i Maj 1800 og Hustruen i Juli 1809, hvorefter Ejendommen ved Auktion blev solgt til Lars F. Dytschou. F. havde følgende Børn: 1. Thomas, der var f. 1770 og blev Kromand og Jordbruger i V. Hassing, hvor flere af hans Efterkommere har boet helt op til Nutiden. 2. Christen, f. ca. 1777, tjente 1809 paa Frijsenborg, og 3. Inger, f. ca. 1778<sup>3)</sup>.

#### F. Prokuratorer.

Egentlige Prokuratorer med Bestalling træffer vi først i Nørresundby ind i det 19. Aarh., og Beboerne her og i Kjær Herred maatte inden den Tid som Regel søge deres juridiske Assistance hos Prokuratorerne i Aalborg. I det 18. Aarh. var der dog 2 Mænd, der uden at have nogen fast Bestalling offentligt gav sig af med Prokuratorvirksomhed og ved flere Lejligheder blev beskikket som Sagførere

---

i Septbr. 1792. Det, der stak under, var vistnok, at Degnen, for hvem Fanø var juridisk Konsulent, havde faaet beskikket Substitut imod sin Vilje; Degnen led af Epilepsi.

1) K. H. Tgb.  $\frac{26}{1}$  1770, J. E.  $\frac{11}{1}$  1770, 5/1774.

2) Nr. 120 paa Byplanen, Skøde af  $\frac{15}{6}$  l.  $\frac{18}{8}$  1798 fra Landinsp. Seip i Aalborg.

3) Aalb. Birks Skiftepr.



i offentlige Sager. Den ene af disse Mænd var Engelbrekt Jensen, der var Søn af Jens Andersen i Klitgaard, Ulsted Sogn, og dennes 2den Hustru Margrete Jensdatter af Rottrup. Han var 1710 Ridefoged og Haandskriver hos Fru Kirstine Bech til Gl. Vraa og senere hos Otto Ahrenfeldt til Knivholt. Den  $14/6$  1715 ægtede han Mar en P e d e r s d. H o l s t, Enke efter Rasmus Christensen Muhle til Attrup, og var derefter Ejer af denne Gaard indtil 1726, da han flyttede til Lindholmsgaard, som blev ham tilskødet den  $13/4$  1727. Mens han boede her, var han flere Gange fungerende Herredsfoged, kaldtes „velfornemme“ og hørte til Stedets „Spidser“. Han begyndte straks efter sin Ankomst til Lindholm at drive juridisk Virksomhed og var f. Eks. 1727 af Amtet beskikket som Defensor for Pigen Margr. Mortensdatter fra V. Halne, der havde født i Dølgemaal. Det gik imidlertid tilbage for ham, han havde bl. a. tabt en større Sum ved en Debitor, og det gik yderst slet med Driften af Lindholmsgaard, saa at han kom til at skyldes baade her og der. Allerede 1729 kunde han ikke klare de kgl. Skatter, hvilket førte til en Auktion over en Del af hans Kreaturer og Indbo<sup>2)</sup>, og da hans Pengesager ikke bedredes, maaske ogsaa paa Grund af for flot Levemaade, kom Turen i Efteraaret 1731 til selve Lindholmsgaard, der blev tilslaaet Hr. Knud Schott i Sundby. Engelbrekt Jensen blev derefter boende i Lindholm, men levede i smaa Kaar<sup>3)</sup>, ernærende sig tildels ved Sagførervirksomhed. Han søgte vel forskellige Embeder, bl. a. Herredsfogedembederne i Ning, Skads og Voer-Nim Herreder samt Byfogedembedet i Hjøring, men alt uden Held<sup>4)</sup>. 1738 tilfæstede han sig af Købm. Jens Gjørup i Aalborg et Hus med Gaardsrum og en lille Have, der hørte til en Gaard i Lindholm, vistnok Kjærsgaard. Han kaldes betegnende nok i Fæstebrevet ikke længer „velfornemme“

1) K. H. Tgb.  $25/7$  1727.

2) Han ejede da tillige Gaarden Røslund i Hellevad Sogn.

3) K. H. Tgb.  $20/4$  1736.

4) Gratia!protokollen.

men kun „velagte“<sup>1)</sup>, og Kirkebogen synes at udvise, at Fadderne til hans sidste Barn langt fra udgjorde saa ud-søgt et Selskab som for de ældre Børns Vedkommende. 1748 mistede han sin Hustru, der blev begravet den  $12/5$  i Sundby (57 Aar 1 Md. 1 D. gl.). Han selv ses ikke at være død i Sundby Sogn. — Deres fælles Børn var: 1. Margrethe, f. 1715, † 1716, 2. Peder Holst, f. 1717, 3. Jens, f. og † 1719, 4. Susanne, f. 1720, 5. Maren, f. 1722, 6. Rasmus, f. 1724, † i Lindholm 1746, 7. Anne, f. 1727, 8. Else, f. 1728, † i Lindholm 1746.

Den anden af Egnens Mænd, der „brugtes som Procurator“<sup>2)</sup> var „den i Live velfornemme og i Døden salige Jens Jacobsen Hvorup“, som det udtrykkes paa hans Mindetavle, med andre Ord en anset Mand, og Jens Hvorup hørte til Sundbys Matadorer og var endda en særlig anset Mand der i Byen og i Omegnen. Han var født i Hvorup d.  $23/12$  1732 (døbt  $1/1$  1733) og Søn af Gaardmand sammesteds Jacob Jensen og Hustru Maren Jensdatter. Sin første Uddannelse har han vistnok faaet i Skriverstuen paa Rødslet, og vi træffer ham 1752 som Skriverdreng der, da han d.  $1/4$  mødte for Kjær Herreds Ret paa den Rødslet Fuldmægtig Sr. Borums Vegne. Den  $7/7$  1758 giftede han sig i Sundby med den noget bedagede Maren Jensdatter Knurborg, født i N. S. 1701, D. af Jens Jensen Knurborg og Hustru Birgitte Lauridsd. sammesteds og Enke efter Hans Jensen Farstrup, der døde 1757, og som havde haft en Del af „Brusens“ Jord i Forpagtning. Jens Hvorups Ægteskab med denne hans 1ste Hustru varede i 11 Aar, til hun i November 1769 afgik ved en pludselig Død. Den  $14/2$  1742 blev han i Hjemmet „copuleret“ til Demoiselle Dorteia Marie Sørensd. Piilgaard, født i N. S. 1728 og Datter af Søren Nielsen P. og Hustru Anne Poulsdatter. — Neppe nogen af Jens Hvorups Hustruer har været tomhæn-

1) Aalb. Tgb.  $13/9$  1748.

2) Holck: Stats- og Handels Spejl 1780 S. 236.

det, og han blev i hvert Fald en velhavende Mand. 1771 købte han af Krigsr. Gleerup paa Rødslet „Brusens Jord“, og af Peder Mørck paa Boller 2 Halvgaarde og et Hus i Sundby Sogn, tilsammen af Hk. 7 Td. 2 Fk.<sup>1)</sup>, Huset var maaske Nr. 39 paa Vestergade, som han solgte til Jørgen Mikkelsen<sup>2)</sup>. 1789 ejede han i Sundby foruden „Brusens Jord“ og den dertil hørende Gaard paa det østre Hjørne af Torvet og Brogade (Bpl. 4)<sup>3)</sup> hele 7 Ejendomme i Sundby, nemlig 1. et Hus paa Vestergade, beboet af Mads Jensen (Bpl. 33), 2. et do. paa samme Gade, beboet af Løjtenant Wentzel (Bpl. 51), 3. den saakaldte „Bejlegaard“ i det nuværende Bejlerstræde, beboet af Søren Løgstørs Enke<sup>4)</sup>, 4. et Hus i samme Gade beboet af Jens Christensen, 5. et Hus bortfæstet til Jens Jensen Birk, nu Kirkestræde Nr. 4 m. m.<sup>5)</sup>, 6. et Hus, beboet af Niels Brandborgs Enke, og 7, et do. beboet af Anders Nielsen. 1793 fik han af Peder Vejle Skøde paa en Ejendom paa østre Side af Klokkerstøbergyde i Aalborg, bestaaende af 13 Fag Hus<sup>6)</sup>. Af Skiftet efter Jens Hvorup og Hustru<sup>7)</sup> fremgaar det dernæst, at de efterlod sig et efter Byens daværende Forhold ganske usædvanlig rigt og vel udstyret Hjem, i hvilket der bl. a. fandtes en stor Del Sølvtøj og Møbler samt en større Bogsamling indeholdende foruden Lovsamlingerne og andre juridiske Bøger en Mængde forskelligartede Værker, som Holbergs Kirkehistorie, jødiske Historie, Moralske Tanker, Epistler, Danmarks Riges Historie m. m., Thaarups Statistik, Berentsen: Danmarks og

1) Skøde  $\frac{8}{5}$  1771, l.  $\frac{14}{12}$  1798 paa K. H. Tg.

2) Sk.  $\frac{29}{9}$  1790, l.  $\frac{18}{6}$  1792.

3) Denne Gaard bestod 1804 af 4 sammenbyggede Huse samt et Ladehus, Gaardsrum og indplantet Frugthave, og Vaaningshuset var »indrettet til Beboelse for en honnet Familie« saavel som til Værtshushold og Gæstgiveri særdeles beqvem og vel beliggende. (J. E.  $\frac{13}{7}$  1804). Brusens Jord havde et Hk. af 1—6—2—0.

4) Gade Nr. 2—4.

5) For nogle Aar tilbage beboet af Slagterm. Kindt.

6) Læst  $\frac{17}{6}$  s. A.      7) Aalb. Birks Skiftepr.

Norges frugtbar Herlighed, Skrivers Sjæleskat osv. Bøgerne havde opfyldt en Reol paa 10 Hylder, og Fortegnelsen over dem fylder 4 Foliosider i Skifteprotokollen.

Jens Hvorup havde mange Ting at tage Vare paa. Han var for det første Avlsbruger og, som de fleste Gaardejere i Sundby dengang, tillige Gæstgiver, fremdeles Færgееjer og som allerede nævnt Prokurator, i hvilken Egenskab han slet ikke havde saa lidt at bestille, ligesom han ogsaa fik offentlige Sager betroet. Han var dernæst Landvæsenskommissær, Oldemand for Færgelaugget, Kirkeværge for Sundby Kirke og Præstens Medhjælper m. m. Ogsaa udenfor Egnen maa Jens Hvorup have nydt Anseelse, siden han d. 16/11 1787 blev beskikket til at være Kommissarius i den tidligere omtalte Undersøgelseskommision ang. forskellige Forhold paa Læsø. Med sine Midler har han vistnok været ret rundhaandet og stiftede i hvert Fald 1785 et Legat paa 1000 Rdlr., hvis Renter skulde tilfalde 12 fattige i Sundby Sogn, nemlig 6 i Nørresundby og 6 i Landsognet<sup>1)</sup>.

Om Jens Hvorups Død indeholder J. E. Nr. 35/1804 følgende Bekendtgørelse:

„At min højtelskede gode Mand Jens Jacobsen Hvorup i sit 72 Aar efter 22 Aars kjærligt Ægteskab blev mig den 27. April ved Døden berøvet efter næsten 2 Aars heftige Lidelser, giver jeg mig herved den Frihed at bekjendtgjøre vores fraværende Venner.

Nørre Sundby den 28. April 1804.

Dorthe Marie Sørensdatte sal. Jens Hvorups.“

Den gamle Enke overlevede ikke sin Mand ret mange Dage, hun døde d. 16. Måj derefter uden at efterlade sig Livsarvinger.

Af Prokuratorer med Bestalling fandtes der i 1. Halvdel af forrige Aarh. flere i Sundby, men de fleste af dem boede der kun i en kortere Periode. Der skal her nævnes følgende:

Hans Hasselbalck, Søn af Herredsfoged H., var født

<sup>1)</sup> Fund. af 3/3 1785, konfirm. 28/8 1802.

1773, Stud. 1794 (priv.), cand. jur. 1799, 1804 Overretsprokurator i Nørresundby, hvor han boede hos sine Forældre og døde som ugift den 8. August 1809.

Niels Juel var født  $17/3$  1794 i Hals Brohus, Gunderup Sogn og Søn af Husfæster Niels Pedersen. Han blev exam. jur. i Oktober 1811, Prøveprokurator i Aalborg Amt 1814 og Prokurator ved Underretterne i Aalborg Stift 6. November 1816, bosatte sig derefter i Nørresundby<sup>1)</sup>, hvor han drev nogen Ejendomshandel og bl. a. en Tid ejede Skraagade Nr. 1<sup>2)</sup>. I Oktober 1819 boede han endnu i Sundby<sup>3)</sup>, men flyttede ikke længe efter til Aalborg, hvor han fortsatte sin Sagførervirksomhed og 1823 blev Hospitalsforstander. 1826 blev han Medlem af Administrationskommissionen for Stamhuset Birkelse og 1829 Kammerraad; han var da Landvæsenskommissær, Medejer af Langeslund og Vilsbæksminde. Han blev d.  $2/6$  1820 i Aalborg g. m. Petrea Sophie Schou (født ca. 1796 paa Petersholm, †  $29/12$  1882 i København, D. a. Hospitalsforstander i Aalborg Hans S. og Helene Sophie Franck Winther). Juul døde i Aalborg d.  $10/6$  1839.

Jon Larsen Møller var født d.  $15/2$  1799 i Lindholms Mølle og yngste Søn af Mølleren sammesteds Lars Jonsen, der var af Rytterbonden Jon Laursens Slægt fra Lindholm og Vorbjerg, og Anne Christensdatter; han blev allerede 1817 exam. jur. og det følgende Aar „Prøveprokurator“ i Hjørring Amt og Kjær Herred, vistnok for de første Aars Vedkommende med Bopæl i Sundby; derefter boede han nogle Aar i Lindholms Mølle, som han mulig blev Ejer af ved sin Faders Død d.  $23/7$  1818. Den  $26/6$  1822 fik han Bestalling som Prokurator i Aalborg Stift og boede da endnu i Lindholm, men flyttede s. Aar eller 1823 til Aalborg, hvor han d.  $14/5$  1824 i Vor Frue Kirke blev viet til Jacobine Marie Wesenberg (f.  $7/12$  1795, †  $27/2$  1825 i Aalborg,

1) J. E.  $14/7$  1817.

2) Sk.  $24/6$ , læst  $6/7$  1818.

3) Aalb. Tgb.  $4/10$  1819.

Datter af Amtslorv. E. G. W.). Den  $\frac{2}{11}$  giftede han sig med Hedevig Ide Katrine Haugaard, f.  $\frac{24}{4}$  1799, †  $\frac{15}{2}$  1875, Datter af Sognepræsten i Als T. L. H., i hvilket Ægteskab han havde følgende Børn: 1. Jacobine Marie, f.  $\frac{9}{1}$  1830, g. m. Hans Andreas Boss, Tømrermester og Arkitekt i Aalborg, 2. Tøger Haugaard, f.  $\frac{20}{6}$  1833, cand. phil., † 1852, 3. Laurette Juditte, f.  $\frac{2}{6}$  1837, g. m. Otto F. B. Bahnson, Købmand i Nørresundby, senere i Aalborg, 4. Anina Birgitte Theodore, f.  $\frac{14}{1}$  1840, g. m. P. K. T. Schmidt, Købm. i Aalborg, senere Bestyrer af Aalborg kemiske Fabriker. — Jon Møller blev 1853 udnævnt til Kancelliraad og døde i Aalborg d.  $\frac{29}{6}$  1859.

Peter Sparre, døbt  $\frac{9}{1}$  1787 i Aalborg, var Søn af Feldbereder sammesteds Peder Madsen S. og Hustru Anne Kirstine Christensd. Blev i Juni 1807 exam. jur., Novbr. 1807 Prøveprokurator i Randers Amt, fik 1815 Bestalling som Prokurator i Aarhus og Viborg Stifter, hvilken Bestalling 1820 ændredes til at gælde Aalborg og Viborg Stifter. 1818 flyttede han fra Falslev til Aalborg, hvor han døde  $\frac{17}{8}$  1836. Han flyttede (iflg. Tilgangslisten) til Nørresundby 1828. Han blev d.  $\frac{12}{4}$  1810 i Randers g. m. Edel Margrethe Thornsøhn (fremst. i Nibe Kirke  $\frac{7}{8}$  1784, †  $\frac{19}{10}$  1866 i Kolding, D. a. Byfoged i Nibe Hans T. og Hustru Kirstine Margrethe Andersen). De havde, da de flyttede til Sundby, 8 Børn i Alderen fra  $\frac{1}{4}$ —17 Aar.

Rasmus Bang Høgsted var f. i Hjøring 1790 og S. af Købmand Christen Thomsen H. og Hustru Øllegaard Vilhelmine Thestrup Bang. Blev i Juni 1814 exam. juris, 1815 Prøveprokurator i Thisted Amt og 1817 Prokurator ved Underretterne i Aalborg Stift. Boede 1820—26 i Nykøbing M., 1827 i Nørresundby<sup>1)</sup>, 1828—29 i Nibe og fra 1830 i Hjøring, hvor han døde d.  $\frac{27}{6}$  1833. Han blev d.  $\frac{1}{12}$  1820 i Nykøbing g. m. Cathrine Marie Schioldan (f.  $\frac{1}{12}$  1796 paa Vorsaa Krog i Aalbæk Sogn, †  $\frac{20}{7}$  1852 i Hjøring.

1) En Søn, Jacob Carl Marius, blev begr. i N. S. d.  $\frac{1}{9}$  1827.

Datter af Hans Akselsen S., Ejer af Voersaa Krog og Hustru Johanne Andersd. Mørch).

### G. Konsumtionen.

Det er allerede i Bogens 1. Del omtalt, at det ved en Dom af Aalborg Byting, afsagt d.  $30/9$  1704, blev paabudt, at Nørresundby af Hensyn til Konsumtionen inden 6 Uger skulde indhegnes forsvarligt, og at alle ulovlige Baglaager og Indkørsler (vel navnlig fra Nørregade) skulde tillukkes. Hvordan nu denne Dom er bleven ført ud i Livet, ved man ikke noget sikkert om, men nogen uoverstigelig Fæstningsmur er neppe blevet opført i den Anledning, og man har langt snarere ladet sig nøje med et gement Hegn eller et Dige; det var jo da billigere — og ikke saa svært at komme over. Og over kom man, selv om man en Gang imellem kunde være saa uheldig at blive opdaget, som da Peder Jensen Konsumtionsbetjent Pintseften 1717 mellem 9 og 10 Slet overraskede Niels Knurborgs Pige og Chr. Pedersens Kone, da de bærende paa hver sin Sæk Malt kom norden ind ad Byen, hvor Betjenten kom til dem „paa Præstens Tolt hart ad ved Diget“, og slog sin Klo i Sækkene, som de listeligen var i Færd med at indsmugle<sup>1)</sup>). Da det jo altsaa ikke altid var saa let for Betjentene at holde et vaagent Øje med Toldgrænserne, gik man til en anden Forholdsregel, nemlig den at foretage Undersøgelser i Folks Huse for om mulig der at finde Varer, for hvis lovlige Fortoldning der ikke forelaa Legitimation, og som Resultat af en saadan Inkquisition ser vi i Aalborg Tingbog under  $10/3$  1704 en Fortegnelse over godt og vel en Snes af Sundbys Indbyggere, der for en Del hos dem forefundne „ædende og drikkende Varer“, hvoriblandt Øl, Brændevin og Flæsk, maatte punge ud med større eller mindre Beløb. Ved en Inkquisition hos Peder Marcussen i Sundby fandt Betjentene noget „uangifven og usælded“<sup>2)</sup>) Bygmel, hvoraf en Del var

1) Aalb. Tgb. 21 $\frac{1}{5}$  1717.

2) ∴: uden Konsumtionsseddel.

nedgemt i en Seng; der var sket det, at Peder Marcussen havde bragt  $2\frac{1}{2}$  Skp. Byg ud til Maling i Utrup Mølle uden forud at tage nogen Konsumtionsseddel derpaa, hvad han var pligtig til. I Møllen købte han dernæst af Mølleren yderligere  $4\frac{1}{2}$  Skp. Byg, som blev malet i Møllen sammen med det andet. Peder Marcussens Pige, der bragte de  $2\frac{1}{2}$  Skp. ind gennem Sundbys østre Led, havde ganske vist der angivet denne Portion, men Restpartiet var der ikke blevet betalt for<sup>1)</sup>.

Folk kunde i det hele taget ikke lide Konsumtionen og aller mindst Inkquisitionerne, der ofte gav Anledning til voldsomme Oprin. Som et Eksempel skal her nævnes en Sag, under hvilken Jens Iversen og hans Hustru i N. S. samt „deres Logerende“, Corporal Nicolaj, blev anklaget for ved en Inkquisition d.  $20/6$  1709 hos de førstnævnte at have lagt Konsumtionen Hindringer i Vejen<sup>2)</sup>. I Sagen forklarede Konsumtionsbetjent Søren Kræmmer, at han næst afvigte Juni kom tilligemed en anden Betjent, Christen Simonsen, ind til Jens Iversen og vilde inkvirere; han begærede da, at en Kammerdør, som han pegede paa, maatte blive aabnet, men Konen svarede, at Nøglen var bleven borte. Døren blev saa aabnet med en Kniv, men der var intet derinde. De gik derefter frem i et andet Kammer og fandt der 3 Sider Flæsk, som laa skjult under et Kramlagen<sup>3)</sup>, og da Betjenten vilde have Flæsket ud, svarede Konen, Iversen og flere, at de ikke skulde faa det ud. Saa begærede Betjenten nogle Gange Nøglen til Loftet og vilde have Døren op, men Konen svarede, at Nøglen var borte. Da sagde Vidnet, at vilde hun ikke lukke op, saa vilde de bruge Kongens Nøgle. Konen svarede: „Bryder I min Dør, saa skal I svare dertil“. Saa gik Betjentene bort og androg det for deres Principal, som straks beordrede Konsumtionsbetjentene Søren Christensen Høstemark og Søren Dreier til at følge med

1) Aalb. Tgb.  $7/4$  1710.    2) do.  $9/7$  1709.

3) Et Dække eller Telt over Varer.



Søren Kræmmer til Jens Iversen, hvor de saa kom og begærede at se de 3 Sider Flæsk, som Søren Kræmmer og Chr. Sørensen samme Dag havde fundet der. Da svarede Jens Iversens Kone og bad Djævelen fare i sig, om de skulde faa det at se; det havde vel været der i Huset, men var nu solgt til en Mand. De begærede nu paa ny Nøglen til Loftet for at inkvirere der, men Konen svarede, at Nøglen havde været borte i 8 Dage, og saa gik de hen for at søge efter Flæsket paa det Sted, hvor det havde ligget, men nu var det borte, og da de vilde fortsætte deres Eftersøgning, blev de hindret af Nicolaj Korporal og af ham og Konen begegnet med usømmelige Ord, som de af Undseelse ikke kunde bekvemme sig til at nævne, og Undersøgelsen endte for anden Gang med negativt Resultat; men anden Dagen efter kaldte Jens Iversens Kone Betjenten ind og sagde, at nu var Flæsket der, hvorefter de tog det i Besiddelse, uagtet Konen paastod, at det havde været fortoldet ved vestre Led i Sundby.

Ved selve Konsumtionsboderne kunde Situationen naturligvis ogsaa tilstrammes noget af og til, naar de Tilrejsende, der skulde passere Bommene, var mindre tilbøjelige til at klarere, som Tilfældet f. Eks. synes at have været med en Mand, der den 1. April 1708 kom kørende ind gennem Sundbys vestre Bom, hvor han paa Betjentens Spørgsmaal, om han havde noget at fortolde, svarede Nej. Betjenten, der maa have været af en mistroisk Natur, tillod sig imidlertid at undersøge Vognen og fandt heri hele 4 toldpligtige Agerhøns, som han derefter konfiskerede, hvad dog først lykkedes, efterat han, Tolderen, fra den ene Side og den fremmede, bistaet af sin Kusk, fra den anden Side længe havde trukket frem og tilbage i Agerhønsene, og den fremmede, som viste sig at være Assessor Diderik Braes til Kokkedal, havde tildelt Tolderen 2 Slag med sin Pisk, hvilket muntre lille Optrin findes skildret nærmere i Aalb. Tgb. under  $\frac{3}{4}$  1708.

Det kan ikke nægtes, at Nørresundbys Indbyggere, der jo for en stor Dels Vedkommende var Avlsbrugere, med en vis Ret følte sig brøstholdne ved Konsumtionen, idet de ved denne blev besværet med Købstadens Byrder uden at nyde de tilsvarende Fordele og tilmed skulde svare de Skatter og Afgifter, som ellers kun paahvilede Landbefolkningen. Der blev derfor flere Gange fra de Sundby Boelsmænd indgivet Andragender til Kongen om Lempelser i disse Forhold, men neppe med Held. I hvert Fald kom der ikke noget ud af nedenstaaende Andragende, idet et ganske lignende ses at være fremsendt et Par Aar efter.

„Allermægtigste Allernaadigste Arveherre og Konge!

For Eders kongelig May. Naadisthrone nedfalder vi fattige Mænd, Eders kongl. May. Undersaatter og Indbygger udi Nør Sundbye ved Aalborg. Saasom vi haver forleden Aar, da Eders kongelige May var her udi Landet<sup>1)</sup> givet voris allerunderdanigst Supliqve til Eders kongl. May., og ingen Resolution derpaa fulgte, da er voris allerunderdanigste Bøn om en mild og naadig Resolution paa voris Andragende, som er dette: Det haver naadigst behaget Eders kongl. May. at lade taxere Sundbye for Consumption at udgive, hvilken til Borgmester Brunov i Aalborg er forpagtet, og efter den Anledning, som han af Consumptionsforordningen tager, søger han os for Græspenge af voris Qvæg samt Consumption af Høe, Korn samt Ildebrand, som indføres, ej anseende og eftertænkende, at vi lige ved andre Bønder paa Landet udreder den ordinaire Matriculskat af voris Auflling, og falder os meget hart at bethalle baade Consumption som Borger og Matriculskat som Bønder, og der forrige Consumptionsforpagtere det aldrig haver opborret, saa som Eders kongl. May. højbetroede Cammercollegium os derfor haver frikendt ved deris skriftlige Resolution, hvilken formedelst voris Sl. Hosbonds (som den havde i sin Gjemme) hans dødelig Afgang er fra os bortkommen. Thi bede vi allerydmygst og underdanigst, Eders kongl. May. naadigst vilde anse vores slette Tilstand og hielpe os, at vi icke skulle skatte baade som Bønder og Borgere, hvilket vilde blive os med fattige Hustru og Børn til Ruin og Ødelæggelse, her paa venter vi Eders kongl. May. naadigste milde Resolution. Gud af Naade velsigne og be-

1) 3: Vendsyssel.

vare Eders kong. May., det ønskes af Eders kongelig Mayestets vor allernaadigste Arveherre og Kongis allerunderdanigste Undersaatter og Tiener.

Sundbye d. 16. Julij 1703.

(12 Underskrifter<sup>1</sup>).

Naar man i det 18. Aarh. ad Landevejen kom ind i Sundby, saa man, som tidligere berørt, ved Indkørselen en Bom og en Bod, hvor Konsumtionsvæsnet residerede, og hvor man maatte lade sig underkaste et mere eller mindre grundigt Toldeftersyn, inden man fik Lov at passere, og Passagen fra Landsiden maatte ordentligvis kun finde Sted ad 2 Veje, enten gennem østre Bom eller gennem vestre Bom, hvor Boderne var. Disse to Boder blev ved en Auktion d.  $15/8$  1752 tilslaaet Aalborg Magistrat<sup>2</sup>), og det anføres da, at den østre Bod var „bestaaende af 3 Fag Halvtag og Bindingsværk med Mur og Tegl“, medens den vestre kun var paa 2 Fag og „med Fiel beklæd“. 1794 blev begge Boder solgt til Nedbrydning<sup>3</sup>) tilligemed forskelligt Tilbehør, der var følgende: „Udi Øster Boms Bod: 1 gammel Jern Vindovn med Tromle og Tude, 1 gl. Bord med Skuffer under samt Laas og Nøgle, 1 gl. ubrugelig Bænk, 1 Sengested fæstet til Muren. Udi den vester Boms Bod: 1 gammel Sengested, 1 gl. Bord med Skuffe, Laas og Nøgle, 2 gamle faste Bænke“. Konsumtionsvæsnet havde efter den Tid deres Lokaler i de nærliggende Huse; den vestre „Bod“ var saaledes i Ejendommen Vestergade Nr. 29, idet der d.  $7/11$  1799 tinglæstes en Lejekontrakt af  $13/6$  1798 mellem Toldinspektør Pretzmann i Aalborg og Rasmus Christensen Væver i N. S. om et Værelse til Konsumtionsbod i N. S. Den østre Bod blev installeret hos Md. Vadum paa Østergade. Endelig blev den 22. Novbr. 1808 paa lignende Maade bortsolgt „det kgl. Strand-Consumtionscontoir i Sund-

1) Heraf 3 med egen Haand og 6 kun med Forbogstaver.

2) Auktionen var efter Begær. af Arvingerne efter Chr. Høeg, der tidligere havde ejet Boderne (Aalb. Bys Skøde- og Panteprot. Nr 5, fol. 61).

3) J. E.  $21/12$  1794.

by<sup>41)</sup>, hvilket vel har ligget ved Færgebroen. — Ved kgl. Resol. af <sup>2</sup>/<sub>10</sub> 1831 blev Konsumtionspligten for Nørresundby ophævet, og som Følge heraf maatte nu alle Varer, som derfra overførtes til Aalborg, anmeldes og klareres, Kontrollen ved Brændevinsbrændingen i Nørresundby og Omegn førtes fra Aalborg Toldsted ved dertil oversendte Betjente, og fra Sundby maatte slet ikke føres Kornbrændevin til Aalborg<sup>2)</sup>. — Kontrollen med Brændevinsbrændingen paahvilede nemlig Konsumtionsembeds mændene, idet de skulde føre Tilsyn med, at Bønderne ikke gav sig af med ulovlig Brændevinsbrænden eller var i Besiddelse af hertil tjenende Redskaber („Brændevinstøj“), hvilket medførte Konfiskation og høje Bøder; og denne Embedsfunktion var ikke helt uden Fare for Liv og Lemmer for dens Udøvere, da den blev yderst ilde optaget blandt Vendelboerne, der gjorde det til en ren Sport at narre „Brændevinsmændene“ og endda ikke altid nøjedes hermed, men ved flere Lejligheder skred til Haandgribeligheder, ja ligefrem Overfald og Optøjer, som det skete i Aaret 1784, da den nedenfor nævnte Kontrollør i Nørresundby, J. J. Lysholt, 2 Gange i Løbet af Efteraaret var Genstand for Overfald fra Befolkningens Side. I Oktober Maaned det nævnte Aar var Lysholt tilligemed 2 Betjente fra Sundby ude omkring paa Landet i Vendsyssel for at efterforske eventuel ulovlig Brændevinsbrænden, og med ham fulgte yderligere som Politimyndighedens Haandhæver Sr. Peder Wormstrup fra Aalborg, en Søn af Byfogden sammesteds, ligeledes med 2 Betjente. Da de den 28. Oktbr. kom fra Ste-num og vilde køre ind i Vrendsted, blev den første Vogn, hvorpaa Lysholt og de to Sundbybetjente sad, ved Indkørselen til Byen stanset af en ubekendt Mandsperson, der greb fat i Vognen; da de truede ham med deres Stokke, gav han imidlertid Slip, men saa snart de kom ind i Byen, hvor det iøvrigt ikke var deres Hensigt at visitere, strøm-

1) J. E. <sup>15</sup>/<sub>11</sub> 1808.

2) Jfr. Fyens St. Adrav. 1831 p. 767.

mede Almuen sammen, unge og gamle, Mænd og Kvinder og forsamlede sig omkring Wormstrups Vogn og efterfulgte den; nogle af Mængden var bevæbnet med Spader, Grebe o. l., de hujede og raabte efter Tolderen og hans Følge og indtog i det hele en højst truende Holdning. Nu lod Wormstrup sin Vogn holde og begærede i hans kgl. Majestæts Navn, at de forsamlede vilde lade ham og det øvrige Følge fare i Fred, da der ikke skulde blive foretaget nogen Inquisition der i Byen; men herom indlod de vrede Vrendstedboere sig aldeles ikke i nogen Diskussion, men „uden at sige noget“ gav de sig til med Sten at bombardere de uvelkomne Gæster, saa at disse i vild Flugt med Hænderne for Hovederne maatte køre ud af Byen, alt imens Stenene „i Hobetal“ susede dem om Ørerne. Peder Wormstrup blev ramt i Baghovedet og i venstre Side, Betjent Henrik Baggesen fra Aalborg oven i Hovedet, bag paa Ryggen og paa Halsen, en af Kuskene i Skulderen osv. Først da Ekspeditionen var kommet ud af Byen, ophørte Bombardementet, og Turen fortsattes derefter til Løkken, hvor en Sten, som fandtes i en af Vognene, blev indpakket i Papir og forseglet med 3 Segl, nemlig Lysholts, Wormstrup og Baggesens<sup>1)</sup>. — En god Maanedes Tid efter var Lysholt og Wormstrup ude paa en ny „Brændevinsinquisition“, denne Gang i Dronninglund og Voergaard Birker. Efter endt Undersøgelse, der havde strakt sig over 2 Dage, ankom de Fredagen den 3. Decbr. Kl. 6 om Aftenen til Hjallerup Kro, hvor de tog ind for at bede. Det var begyndt at sne, og Kroen blev efterhaanden fyldt med Gæster, da Snevejret udartede til stærkt Snefog, som gjorde Landevejsfærdselen vanskelig, hvorefter Lysholt med Ledsagere slog sig til Ro for at afvente, at Maanen skulde staa op. Kromanden, den gamle Peder Justesen, der havde haft Kroen i 40 Aar, „var ikke hjemme, da de kom, og de havde først noget Kvalm med hans Søn, der svor paa sin Sjæl, at han ikke vilde give

1) Aalb. Tgb. 28/11 1784.

deres Bæster Havre, da det var Sengetid, men da Kroman- den kom hjem, fik imidlertid baade Bæsterne og deres Her- skaber noget til Fortæring, hvorefter de sidstnævnte tilbragte Aftenen i behagelig „Discours“ med Værten. Da Klokken nærmede sig Midnat, kom Værtens Søn ind og syntes me- get ivrig for at faa Lysholt og hans Selskab afsted, end- skønt Faderen „i al Godhed“ gik til dem og sagde: „De rejser vel ikke længere i Aften, de gode Venner“. Sønnen motiverede sin Opfordring med, at nu var det paa Tide at komme i Seng, og at nu var det klart Maaneskin ude, saa lyst og sigtbart, at man kunde se baade Attrup og Lang- holt Lade. Der blev saa spændt for, og Inkvisitørerne kørte afsted ad Sundby efter mere, eller mindre „ved godt Hu- meur“; Klokken var da noget over 1. Om, hvad der her- efter passerede, forklarede den under Vrendstedaffæren om- talte Heinrich Baggesen følgende: Da de var kommen om- trent  $1\frac{1}{2}$  Fjerdingvej fra Hjallerup Kro, hørte han, som sad med en blaa Kappe over sit Hoved, saasom det var koldt, en stærk Skrigen af dem, som sad paa den første Vogn, og med det samme fik han et eller flere Slag i sit Hoved, saa han derved faldt af Vognen, og da han vilde rejse sig op, hvilket ikke let kunde ske, saasom han var indhyllet i ommeldte Kappe, fik han mangfoldige Slag, baade i sit Ho- ved og over sine Arme, hvoraf han blev saaledes tilredt, at han endnu ved Afhøringen d.  $\frac{9}{12}$  var sengeliggende, og han blev pryglet saa længe, til han tilsidst tumlede ned i en Grøft, hvor han kom ud af Kappen og ved Hjælp af et „Skur“<sup>1)</sup> paa et Dige, hvor han krøb igennem, undslap Voldsmændenes Hænder, og han saa nu fra sit Skjul, at en Del, omtrent 10 à 12 Mandspersoner, alle klædte i hvide Trøjer, havde været de, der saaledes havde behandlet ham og de andre, som havde været paa samme Inkquisition, hvilke alle til Fods begav sig ad Nye Kro til. Derpaa gik han i Følge med Lars Jensen, som havde været Kusk paa hans Vogn, saa hurtigt, som hans Tilstand tillod ham, ad Vejen

1) Rende, Aabning?

til Attrup Plovhus, hvor Kusken, som havde kørt den anden Vogn, kom til dem med begge Vognene og dem, der havde været med paa Inkquisitionen, undtagen Wormstrup og Niels Nielsen, som han frygtede var bleven slaet ihjel, hvorfor han fik en gammel Bonde, som boede lige i Nærheden, til at ride tilbage ad Vejen for at se, om han kunde finde dem i Sneen, og ved 6 Tiden kom virkelig Bonden tilbage med de savnede kørende paa en Vogn. Bonden, som efter Kromandens Søn, Peder Pedersens, Forklaring var fra et Hus ved Attrup, kaldet „Skoven“, havde i Mellemtiden været i Hjallerup Kro og der berettet om, hvorledes „Brændevinskarlene“ af nogle Skarnsmennesker var bleven overfaldt og pryglet ved Faurholts Markdige for Enden af Vasen; men Krofolkene lo ham ud og vilde i hvert Fald tilsyneladende ikke tro ham<sup>1)</sup> -- Det var en ret mystisk Historie, og Stiftamtet udsatte en Belønning paa 100 Rd. for Opdagelsen af Gærningsmændene, men Sagen ses ikke at være opklaret, uagtet flere synes at have været mistænkt for Meddelagtighed, som f. Eks. Kromandens Søn og vistnok ogsaa en af Brigadér Hallings Kuske, der var i Følge med Kromanden, da denne kom hjem.

#### H. Told- og Konsumtionsembetsmænd.

Da Told- og Konsumtionsvæsenet fra  $\frac{1}{1}$  1779 blev sat i en nøjere Forbindelse med hinanden, fik Hans Georg Friderich Guldberg Udnævnelse som Told- og Konsumtionsforvalter i Nørresundby og Jens Jørgen Lysholt som Kontrollør og Overkonsumtionsbestyrer sammesteds.

Guldberg var f. d.  $\frac{9}{3}$  1751 og døbt Palmesøndag s. A. i Nim Kirke. Hans Fader var Dines G., der da boede i Bræstenbro og antagelig var identisk med Dines Hansen Guldberg, som d.  $\frac{13}{4}$  1747 i Gylling blev viet til Bente Marie Krog. Han havde paa en eller anden Maade haft nær Tilknytning til 2 af Datidens bekendte Mænd, nemlig

<sup>1)</sup> Aalborg Politiprot.  $\frac{9}{12}$  1784 og  $\frac{17-21}{1}$  1785.

Statsminister Ove Høeg-Guldberg og Brigader Halling til Dronninglund, hvilket bl. a. tydeligt fremgaar af hans Børns Fornavne. Statsministeren har meget muligt været hans Fætter, og en Søster til Statsministeren, nemlig Helvig Høegh, der var g. m. Præsten ved Helligaandskirken i København, Peder Vogelius, skal have indbragt hans Ansøgning om Embedet i Sundby. Han synes i det hele at have haft Bekendtskab med adskillige fornemme Folk, af hvilke vi som Faddere til hans Børn bl. a. træffer: Excellensen Brigader Halling, Grevinde Holck fra Gl. Vraa, Stiftamtmandinde Levetzau og Frk. Studsgaard (Biskoppens Datter) fra Aalborg, Justitsraad Valeur fra Langholt, Amtsforv. Justitsraad Buschmann tilligemed flere andre „Raader“ og Storkøbmænd fra Aalborg som Jacob Kiellerup og Laurids Winde. — Saavel Guldbergs efterladte Garderobe som hans Indbo bærer da ogsaa et vist Præg af Fornemhed og hævede sig i hvert Fald over, hvad der paa den Tid var almindeligt i Sundby<sup>1)</sup>, men paa den anden Side har hans økonomiske Forhold neppe staaet i Forhold til hans tilsyneladende flotte Tendenser. Han købte sig 1781 en Ejendom, der laa paa Østergade ude ved østre Bom (Bpl. 91) og havde et vel indrettet Beboelseshus paa 15 Fag med indhegnet Gaard og Have. Guldberg var gift med Martha Andreasdatter Steen, til hvem han d. 18/11 1778 blev viet i Aarhus Domkirke<sup>2)</sup>. Han døde d. 15/6 1788, og hans Lig blev den 18. s. M. nedsat i Sundby Kirke („midt i Kirken“), hvor han, mens han levede, havde sin faste Plads „foran paa det gamle Choer“. Han Enke blev boende i Ejendommen, som imid-

1) Han synes saaledes at have haaret Paryk, idet han efterlod sig en Haarpung; hans Garderobe var vel forsynet og bestod af forskellige kulørte Kjølesæt, bl. a. en lyserød Kjole, sorte og hvide Silkestrømper etc; Sølvtoj og Bøger havde han ogsaa en Del af foruden forskellige fine Møbler og andet fint Inventar, hvorom nærmere i P. C. Knudsens Bog om Familien Stuhr.

2) For Oplysningen herom saavel som om G.s Herkomst takker jeg Hr. Arkivar S. Nygård.



lertid nedbrændte ved den store Ildebrand d.  $24/5$  1791, ved hvilken Lejlighed ogsaa det meste af hendes smukke Indbog gik tabt. Huset blev imidlertid genopbygget, men nu kun med 7 Fag, af hvilke hun bortlejede de 3 til en Skræder, saa at hun selv kun fik en meget lille Lejlighed. Hun døde utvivlsomt meget for Udkommet, og der var ved hendes Død 1803 næsten tomt i hendes Hjem, og den Smugle Bohave, der endnu var i Behold, synes kun at have været Skrammel. Af Sengeklæder er i Skiftet kun opført 2 Dyner, af hvilke den ene kun havde „lidet Fyld“; „udi Spisekammeret fandtes intet“, hedder det, hvilket maaske nok har Hensyn til Husgeraadet og ikke til Madvarer, men om Afdødes Gangklæder staar der, at de „var blot en sribet Trøje og et Kartuns Skiørt, gammel“ og havde en samlet Værdi af 1 Mrk. 8 Sk.<sup>1)</sup> — Ejendommen blev kort efter ved Auktion solgt til Jørgen Kold. Guldbergs havde følgende Børn, alle f. i N. S.: 1. Jørgen Andreas Dinesen, f. d.  $18/2$  1780, var 1803 i Tjeneste hos Urtekr. Bang paa Kultorvet i Kbh. 2. Ove, f.  $12/9$  1781, var 1803 Bødkersvend i Aalborg. 3. Juliane Marie, f.  $10/2$  1783, var 1803 i Tjeneste hos Frk. Moltke i Aalborg. 4. William, f.  $14/2$  1784, var 1803 i Drejerlære i Aalborg. 5. Christine Linde, døbt  $15/7$  1785, var i Hjemmet til Moderens Død<sup>2)</sup>.

Kontrollør Lysholt var født i Grenaa og Søn af Tolder sammesteds Mads L. og Hustru Mette Bloch. Han boede i Tidsrummet 1757—79 i Aalborg, og var vistnok hele denne Tid knyttet til Konsumtionsvæsnet; 1772 kaldes han „Kgl. Mait.<sup>s</sup> Strandvisiteur“<sup>3)</sup>. I J. E.  $2/12$  1785 omtales han som forrige „Consumtionscontrolleur udi Nørre Sundbye“, og han har meget mulig boet der en kortere Tid, men hverken han eller hans Hustru er død der. Sidstnævnte var Karen Nielsdatter Giørup, som han ægtede d.  $20/7$  1757; hun var Enke efter Købm. Johan Adolph Piping;

1) Aalb. Birks Skiftepr. 2) Aalb. Birks Skiftepr. og Sb. Kbg.

3) Aalb. Pantrepr. 6 fol. 458.

hun døde i Aalborg d.  $10/9$  1785, 64 Aar gl., og Lysholt synes at være død i Løbet af de to paafølgende Maaneder, idet en Bekendtgørelse i J. E.  $2/12$  s. A. omtaler „deres fælles Stervbo“, i hvilket iøvrigt de anmeldte Fordringer oversteg Aktiverne. Deres fælles Børn var: 1. Mette Marie, f. 1759 † 1773. 2. Mathias, f. 1760, var 1785 Forvalter paa Lolland. 3. Cæcilia, f. 1762, gift med Amtskirurg i Aabenraa Claus Hentz. 4. Niels, død som spæd, og 5. Johan Adolph Piping, f. 1765, kom til Handelen (i Kbh.).

Efter Lysholts Død blev Kontrollørembedet i N. S. besat med Stephan Bruun, der boede paa Østergade i et Hus, som han selv ejede. Huset laa lige vest for Guldbergs og var paa 8 Fag med murede Vægge, teglhængt og vel skikket til Beboelse for en honnet Familie<sup>1)</sup>. Han døde her  $17/9$  1802, 73 Aar gl. Han Hustru, Dorthe Cathrine Kragh (f. ca. 1734) solgte 1805 Ejendommen og forlod vistnok derefter Byen. De ses ikke at have haft andre Børn end Datteren Helena Cathrine, der var f. ca. 1772 og 1801 endnu var ugift<sup>2)</sup>.

Hans Peter Engholm blev d.  $8/12$  1802 Kontrollør og Konsumtions-Overbetjent i N. S. efter tidligere at have været „Patruljebetjent“<sup>3)</sup>. Han købte sig kort efter sin Ankomst her et lille Sted med Have, nemlig den paa Byplanen som Nr. 87 betegnede Ejendom<sup>4)</sup>, hvor han boede til sin Død, og hans Enke, Dorthe Cathrine Koken, saa længe hun levede<sup>5)</sup>.

Engholm døde i Sundby d.  $12/3$  1818, 49 Aar gl. Han skal have været en smuk Mand og en statelig Rytter<sup>6)</sup>.

1) J. E. 1805. — Huset har paa Byplanen Nr. 90.

2) Hun angives i Folket. 1787 at være 15 Aar, men var 1801 ikke naaet længere end til de 26.

3) Toldkamrets Bestallingsprot. 1773—1816 Fol. 194.

4) Skøde  $7/3$  1803.

5) Hun skødede det dog d.  $30/11$  1841 til Svigersønnen John Jensen.

6) Efter Meddelelse af hans Datterdatter, nu afd. Fru Ida Ovesen, f. Jensen, i N. S.

Ægteparret havde 2 Børn, nemlig: 1. Mette Magdalene Dorthea, f. ca. 1801 i Sehested, Haderslev Amt, g. m. Pottemager John Jensen i N. S., til hvem Engholm d.  $30/11$  1841 skødede sin Ejendom, og 2: Georg Ernst Christian, f.  $7/2$  1803 i N. S.

Niels Christian Rosenkrantz v. Holstein blev d.  $30/4$  1818 Overbetjent i N. S. med Prædikat af Toldinspektør. Han var f.  $21/8$  1776 i St. Heddinge, Søn af Byfoged Adam Casper v. H. og Birgitte Wandall, Frikorporal i slesv. Jægerkorps, 1796 Fenrik à la suite i Kongens Regiment, 1797 Sekondtløjtnant, udtraadte i Aaret 1800 af Militærtjenesten — paa Grund af en Broksskade, blev s. A. Assistent ved Toldvæsnet i St. Heddinge, fik  $31/3$  1801 tildelt Premierløjtnants Karakter, blev 1804 Konsumtionsinspektør i St. Heddinge, fik 1811 Afskedspatent fra Hæren som Major og kom 1818 til Sundby, hvor han en Tid havde Bopæl i „Hattemagergaarden“ (Bpl. 5) og gjorde Tjeneste indtil 1821, da han d.  $18/12$  blev Konsumtionsskriver ved Københavns Nørreport, 1823 fik han samme Stilling ved Vesterport, kom 1828 til Frederikssund som Toldinspektør og 1834 i samme Stilling til Køge, hvor han døde d.  $18/7$  1843. I Sundby synes han at have været ganske populær, og var i hvert Fald med til at stifte Byens første selskabelige Klub „Prøven“. Han var g. m. Marie Svendsen, f. 1777 i København, †  $9/5$  1840 i Køge<sup>1)</sup>. De efterlod sig følgende Børn: 1. Dorthea Birgitte, f. 1804, † 1875. 2. Christian Frederik Casper, f. 1805, blev Officer i Vestindien. 3. August Ferdinand, f. 1807, var 1845—76 Postmester i Nykøbing S. 4. Vilhelmine Marie, f. 1808, g. m. Toldinspektør Friis i Aalborg. 5. Aurelia Antoinette, f. 1809, blev efter Søsterens Død gift med nævnte Friis. 6. Augusta Henriette, f. 1810 † 1840. 7. Julie Emilie, f. 1814, g. m. Toldinspektør Fr. Vilh. Kauffeld og 8. Carl Conrad Christoffer, f. 1816, Ejer af Knuthslund.

1) Foranstaaende Oplysninger er mig for Størstedelens Vedk. velvilligt meddelt mig af Hr. Oberstl. F. C. v. Holstein.

Hans Dreyer de Hoffmann, der den  $23/4$  1822 blev Konsumtions-Overbetjent i N. S., var f. 1775 og S. af Oberstløjtnant Ernst Holchus de H., Ejer af Aaberg ved Ringkøbing, og Karen Elisabeth de Hoffmann. Han havde tidligere været Løjtnant ved Prins Christians Regiment og derefter Stabskapt. ved 2. jyske Inf.-Reg. 1831 blev han forflyttet til Aalborg, hvor han døde d.  $18/2$  1863. Han var g. 1. m. Charlotte Lindahl († 1808) og 2. G. med Ane Marie Qvist, D. a. Købm. i Svendborg Chr. Ulrik Kønig Q. og Birgitte Bech. Hans Børn var: 1. Birgitte Ernestine Christiane, f. 1813 i Svendborg, 2. Mathias, f. 1816 i Aalborg, Sognepræst til Tvede og Linde i Aarhus Stift, og 3. Carl Lindegaard, f. 1818 i Aalborg, Student 1838, Huslærer, † 1857 i København<sup>1)</sup>.

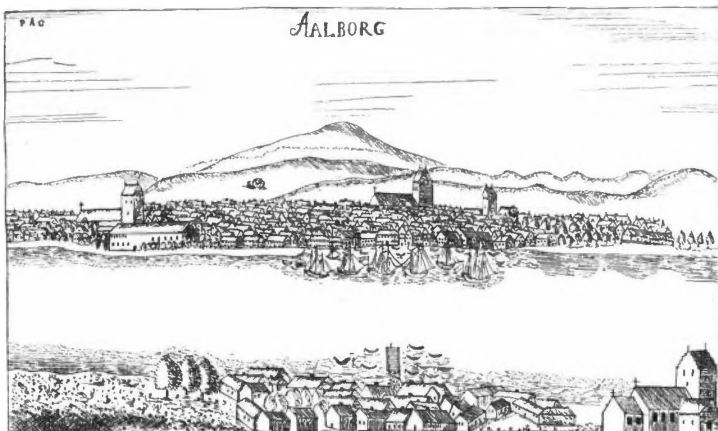
Af andre Tjenestgørende ved Konsumtionen i Sundby („Visiterere“ og „Betjente“) skal kortelig nævnes: Lars Bleeg, † 1797 i N. S., 76 Aar gl., hvis Børn var 1. Peder, „Domestique“ i Kbh, 2. Rosalene, g. m. Sigvard Rasch, Kromand i N. Snede, senere Forvalter paa Hastrup i Silkeborg Amt, 3. Anne Margrethe, g. m. Niels Hesseldahl i Viksø Sogn i Thy, 4. Mette Marie, Husholder paa Refsnæs i Himmerland<sup>2)</sup>. Han boede paa Søndergade (Bpl. Nr. 120). — Jens Jensen Bystrup, døde i N. S. d.  $12/5$  1777 i sit 77. Aar. Han havde iflg. J. E. tjent ved Konsumtionen i 57 Aar, nemlig som Under- og Overbetjent i 30 Aar og som Bogholder i 27 Aar. Han havde været 3 Gange gift, 2. G. m. Barbara Mortensd. Lund († 1758 i N. S. 64 Aar gl.), 3. G. (1764) med Maren Hansdatter. — Knud Nielsen Børglum, †  $27/5$  1806 i N. S., 54 Aar gl., var g. m. Kirsten Sørensd. og havde med hende Datteren Sarah Marie. — Johan Christensen, begr.  $6/7$  1748; hans Enke Maren Larsd. døde i N. S. 1763, 78 Aar gl. — Christen Sørensen Drastrup, f. ca. 1751 i Drastrup Sogn, † i N. S.

1) A. H. Nielsen: Embeds- og Bestillingsm. i Aalborg.

2) Aalb. B. Skiftepr.

$\frac{6}{4}$  1822, 1784 g. m. Eleonora Dorthea Friedrichsd. Schilder af N. S., i hvilket Ægteskab var Datteren Johanne<sup>1)</sup>. Deres Bolig eksisterer til Dels endnu; det er det gamle Hus, Skolegade 10. — Hans Eriksen, f. ca. 1749, ugift<sup>2)</sup>. — Anders Grishauge, f. ca. 1755, † i N. S. 1813, g. m. Maren Nielsd. Børn: Niels, Christen og Anne. — Peder Christian Holmann, f. ca. 1757, † i N. S.  $\frac{14}{3}$  1816, g. m. Anne Kristine Jensdatter Salstrup († i N. S. 1814, 71 Aar gl.). — Thomas Jepsen, f. ca. 1739, † i N. S. 1796, g. m. Maren Nielsd. Børn: Peder og Kirsten. — Friederick Købbel, f. ca. 1749, † i N. S. 1803, g. m. Bothilla Simonsd. Børn: Georg Henning, f. ca. 1787. — Andreas Moser, f. i Tyskland, begr. i N. S.  $\frac{19}{5}$  1799, g. m. Marie Jespersd., Børn: Carl Friderich (tjente 1799 paa Qvistrupgaard ved Holstebro) og Cathrine Dorthea<sup>3)</sup>. — Søren Olesen og Hustru Anne Madsd., fik d.  $\frac{31}{3}$  1755 døbt en Søn Mads i Sb. Kirke. — Christian Pedersen, begr.  $\frac{7}{7}$  1799 i N. S. Børn: Else Margrethe (g. m. Joseph Wentzel i N. S.) og Charlotte Helene (g. m. Jørgen Sørensen Saabye, Spækhøker i Kbh.)<sup>4)</sup>. — Johan Severin, f. ca. 1757, † i N. S. 1790, g. m. Laurine Constant, Børn: Martha Margrethe, Caroline og Otto. — Michael Terp, f. ca. 1784, var 1834 Consumtionsfuldmægtig i N. S. Med sin Hustru, Marie Laurentze, havde han Børnene: Ida Hansine, Andreas Frederik og Laurits<sup>5)</sup>. — Friderich Bernhardt Thaarup, f. ca. 1763, † i N. S. 1815 — Jørgen Ustrup, † 1796 som Konsumtionsbetjent i N. S., hvor han boede paa Søndergade (Bpl. 120), g. m. Mette Kirstine Tranders (?), Børn: William og Marie Cathrine<sup>6)</sup>. — Peder Vestergaard, † i N. S.  $\frac{6}{1}$  1809, 51 Aar gl.

1) Ft. 1787 og 1801. 2) Ft. 1801. 3) Aalb. B. Skiftepr. 4) do.  
5) Ft. 1834. 6) Aalb. B. Skiftepr.



Aalborg og Nørresundby ca. 1730

### III. Ejendomsforhold og Beboere.

#### A. Almindelige Oplysninger.

Om Ejendomsforholdene i Nørresundby gennem 1. Halvdelen af det 18. Aarh. foreligger der forholdsvis faa Oplysninger, men Byen bestod da endnu saa godt som udelukkende af Fæstegods, af hvilket Størsteparten tilhørte Dr. Niels Jespersens Arvinger, deriblandt Kancelliraad Jesper Jespersen til Høgholt, Anne Jespersen, der var g. m. Raadmand Erik Jensen i Aalborg, og Hans Jespersen, der 1756 solgte sin Del af Godset til Jørgen Christoffer Gleerup. Rødslet Gods ejede Bolet „Det røde Hus“ med en Del omliggende Smaahuse. Magister Thomas Hopp, der var Rektor i Aalborg<sup>1)</sup>, ejede 1727 2 Huse i Sundby<sup>2)</sup>,

1) F. 1692 paa Lerbæk i Vendsyssel, S. af Knud Hansen H. og Anne Thomasd., Stud. fra Aalb. 1710, Cand. 1715, Rektor i Aalborg 1726, † 1742. Jfr. nærmere Hunderup: Lærerstanden ved Aalb. Kathedralskole.

2) De beboedes henhv. af Morten Skomager og Niels Dodensig (Aalb. Tgb. 4/11 1727).

og det var maaske det ene af disse han d.  $15/4$  1735 tilskødede<sup>1)</sup> den bekendte Godsejer Frederik Kjær til Børglumkloster m. m.<sup>2)</sup>; det laa „næst ved Fjorden, østen for Færgebroen“ og har vel været det Sted, hvortil „Brusens Boel“ senere blev knyttet (Bpl. Nr. 4). Fremdeles nævnes i Aalborg Tgb. 1744 d.  $20/5$  nogle „Lejehuse“ tilhørende Peder Madsen Murmester, af hvilke der i det mindste var 4, nemlig et „Halvgadehus“, som Peder Murmesters Enke 1753 tilskødede Nicolaj Friederich Krag, et (helt?) Gadehus, som samme Enke d.  $2/6$  1755 tilskødede Christen Jensen, og et do., som hun d.  $15/10$  1761 skødede til Christen Sørensen af Møgelmoose, samt et Hus øster i Byen (Bpl. Nr. 91), som hun d.  $24/8$  1752 overdrog til Peder Andersen Bruun, Fuldmægtig og Foged ved det kgl. Universitetsgods i Sjælland, hvis Forældre tidligere havde haft det i Fæste, men som d.  $19/9$  skødede det til Lars Christensen Smith<sup>3)</sup>. Endelig staar nævnte Peder Madsen Murmesters Enke, Maren Pedersdatter, 1777 opført som Ejer af det da af Poul Sørensen fæstede Boel (Hk. 2—1—2—0), hvilket højst sandsynligt ligesom Lejehusene var erhvervet allerede inden Peder Murmesters Død 1750. Ved Aaret 1756 tilhørte Størstedelen af Sundby, „Sundby Gods“ Dr. Niels Jespersens Søn, Hans Jespersen, der boede ved Vesteraa i Aalborg og døde ugift i det nævnte Aar. Hans Jespersens Broder, Assessor Bendt Jespersen til Holmgaard, havde en Datter, Elisabeth Kirstine Jespersen, der den  $11/12$  1743 i Aalborg ægtede Jørgen Christoffer Gleerup, som da var Forpagter paa Aagaard i V. Hanherred,

1) Aalb. Tgb.  $13/6$  1735. Huset beboedes af Nicolaj Gudmundsens Enke, Bodil Jensd.

2) Ejer af Børglumkl. 1715—38, adlet 1722, men fik 1727 sit Adelskab kasseret for 1730 atter at faa det tilbage med Retten til at føre Navnet Kjærskjold, † 1738. Danner som Sagnfigur et Sidestykke til Ingeborg Skeel paa Voergaard og Brigader Halling.

3) Huset laa »ud til Byens østre Markeled norden for Gaden« (Aalb. Bys Skøde- og Pantrepr. Nr. 5, Fol. 47).

og til ham solgte Hans Jespersen umiddelbart før sin Død Godset i Sundby. Om Glerup findes udførlige Meddelelser i Pers. Tskr. 6 R. 1. B., og her skal derfor kun oplyses, at han var f. d.  $23/7$  1717 i Aalborg, Søn af Kommerceraad Hans Jørgensen G. og dennes 1. Hustru Mette Vibeche Mørch, Stud. 1737, cand. theol. 1740 — med non —, gav sig derefter til Landvæsnet og blev Forpagter, først paa Aagaard og 1746 paa Knudseje. 1748 blev han af Konferentsraad Benzon til Sohngaardsholm kaldet til Sognepræst for Torslev og Lendum. I den følgende Periode havde han en Del økonomiske Vanskeligheder og Bekymringer, men da han, som det synes, var i Besiddelse af et vist medfødt Forretningstalent, holdt han dog Stillingen, til det i 1756 begyndte at lysne for ham, hvorom han skriver i sine Optegnelser: „Endelig begyndte Vor Herre 1756 at lette mit Sind meget for den første Bekymring (∴ for det økonomiske), idet jeg blev af min Ven, Hr. Clementin, overtalt til at købe Sundby Gods af min Kones Farbroder Sr. Hans Jespersen; Hr. Clementin holdt det med mig snart  $1/2$  Aar, før han dertil kunde overtale mig, men haver ej Del, jeg kjendte ej Godsets Værdi, vidste ej, hvorledes jeg, som boede langt derfra, skulde faa det opagtet; jeg frygtede for at vove mig i større Gæld. Dog efter omsider at have indladt mig i Handel med Farbroder derom, var han strax færdig at afstaa mig det; Gud føjede, alt faldt i Traad til min store Fordel.“ Godsets Værdi ansatte Glerup 1757 til 5000 Rdl., og hans Formueforhold forbedredes derefter ved forskellige fordelagtige Transaktioner kendeligt, saa at han i Aaret 1759 kunde blive Konsistorialraad, hvilket skal have kostet ham 500 Rd. 1791 tog han sin Afsked som Sognepræst og flyttede til Vrejlev Kloster, der ejedes af hans Svigersøn Laurids Hastrup. Han døde i Aalborg d.  $23/12$  1797. Hans Hustru var allerede død d.  $4/12$  1778. Skødet af 1756 ses ikke at være indført hverken i Landstingets eller Aalborg Bys Skøde- og Panteprotokol, men i førstnævnte Protokol<sup>1)</sup>

<sup>1)</sup> Nr. 44 Fol. 741—42.



findes indført en Obligation af  $\frac{26}{3}$  1763 fra Gleerup til hans Stedmoder Fru Johanne Trap, og til denne Obligation er føjet en Jordebog, hvorefter Gleerup da ejede følgende Gods i Sundby, idet der ved hvert Sted er anført Navnet paa Brugeren, Hartkornet og den aarlige Afgift, hvorved bemærkes, at Husene ikke havde noget Hartkorn:

Boelsteder: Nr. 1 Jens Jespersen, Hk. 2—3—2—0, betaler aarlig Ldg. 2 Td. Byg og Penge 10 Rd. Nr. 2. Chr. Jørgensen, Hk. 2—1—1—1, 2 Td. Byg og 5 Rd. 12 Sk., Nr. 3 Lars Pedersen Brødland, Hk. 2—0—3—2, 3 Td. Byg og 5 Rd. 12 Sk., Nr. 4 Lars Michelsen, Hk. 1—0—1— $\frac{7}{6}$ , 4 Rd. 3 Mrk., Nr. 5 Lars Pedersen af et halv Boel: 2 Rd. 3 Mrk. 6 Sk., og Lars Michelsen af det halve Boel 3 Rd., det hele Boels Hk. 2—1—3—0, Nr. 6 Anders Hansen, Hk. 2—1—0—2, 2 Td. Byg og 5 Rd. 12 Sk., Nr. 7 Niels Larsen Brandborg, Hk. 2—1—2—0, 2 Td. Byg og 5 Rd. 2 Mrk., Nr. 8 Ertman Christian Claudi, Hk. 1—7—3—1, 2 Td. Byg, 5 Rd. 12 Sk., Nr. 9 Lars Poulsen, Hk. 2—0—2—1, 2 Td. Byg og Penge 5 Rd. 12 Sk., Nr. 10 Søren Ladefoged, Hk. 1—2—0— $2\frac{1}{16}$ , 10 Skp. Byg og 3 Rd. 1 Mrk. 3 Sk., Nr. 11 Brusens Boel, Hk. 1—6—2—0, er bortforpagtet til forskellige, som deraf betaler aarlig ialt 23 Rd. 4 Mrk. 10 Sk. Ovenanførte Landgildebyg er ialt 15 Td. 2 Skp., Tønden beregnet for 1 Rd., er 15 Rd. 1 Mrk. 8 Sk., Hk.s ganske Beløb er 21 Td. 3 Sk. 2 Fk.  $\frac{14}{16}$  Alb.

Gadehuse: Nr. 1 Niels Sparre 14 Mrk., 2 Peder Muurmester 14 Mrk., 3 Anders Larsen 15 Mrk., 4 Morten Juul 14 Mrk., 5 Peder Nørhale 14 Mrk., 6 Poul Knurborgs Enke 14 Mrk., 7 Byrge Ibsen 14 Mrk., 8 Niels Olesen 16 Mrk., 9 Joen Christensens Enke 13 Mrk. 2 Sk., 10 Jens Nielsen 4 Rd., 11 Søren Ladefoged 13 Mrk., 12 Jørgen Pedersen 14 Mrk., 13 Jørgen Knudsen 13 Mrk. 2 Sk., 14 Anders Sørensen 13 Mrk. 2 Sk., 15 Gotske Hansen 13 Mrk. 2 Sk., 16 Christen Rasmussen Væver 3 Rd. 5 Mrk. 2 Sk., 17 Peder Knudsen 3 Rd., 18 Rasmus Olsen 13 Mrk. 2 Sk., 19 Morten Larsen 13 Mrk. 2 Sk., 20 Thomas Larsen Brandborg 14 Mrk., 21 Lars Nørgaard 14 Mrk., 22 Ole Pedersen 13 Mrk. 2 Sk., 23 Peder Jørgensen Gandrup 13 Mrk. 2 Sk., 24 Chr. Rødhuus 14 Mrk. 2 Sk., 25 Chr. Sørensen 13 Mrk. 2 Sk., 26 Niels Raase 13 Mrk., 27 Henrik Christensen 14 Mrk., 28 Ole Nielsen 15 Mrk., 29 Søren Espensen 7 Mrk.,

30 Chr. Gravlev 7 Mrk., 31 Jens Poulsen 7 Mrk., 32 Stephen Jensen 7 Mrk., 33 Chr. Andersen 7 Mrk., 34 Niels Thorn 7 Mrk., 35 Niels Andersen 8 Mrk., 36 Niels Jensen Lindholm 7 Mrk., 37 Thomas Rasmussen 7 Mrk., 38 Jens Jensen Uttrup 7 Mrk., 39 Mads Jensen 7 Mrk., 40 Søren Steen 7 Mrk., 41 Lars Fladstrand 7 Mrk., 42 Jens Svendskes Enke 1 Rd. 9 Sk., 43 Anders Graule 7 Mrk., 44 Peder Jensens Enke 1 Rd. 9 Sk., 45 Poul Spormager 1 Rd. 9 Sk., 46 Peder Dodensig 1 Rd. 9 Sk., 47 Anders Beylers Enke 1 Rd. 9 Sk., 48 Terkild Jensen 1 Rd. 9 Sk., 49 Søren Nielsen Bøgen 14 Mrk., 50 Ole Frost 1 Rd. 9 Sk., 51 Lars Lindholm 7 Mrk., 52 Niels Bødkers Enke 1 Rd. 9 Sk., 53 Christen Vognsen 1 Rd. 9 Sk., 54 Christen Pülmann 1 Rd. 9 Sk., 55 Christen Nielsen Bødker 7 Mrk., 56 Mads Rasmussens Enke 1 Rd. 9 Sk., 57 Maren Justsens 7 Mrk. — Summa 195 Rd. 5 Mrk. 12 Sk.

Jordebogens Rigtighed er bekræftet af Gleerup, men skønt denne Bekræftelse er udateret, maa det dog efter det ellers foreliggende antages, at den skriver sig fra samme Tid som Obligationen, altsaa fra 1763.

Aarene 1769 og 1778 danner to Mærkepæle i Nørresundbys Historie, 1769 begyndte nemlig det store Bortsalg af Ejendomme, hvorved disse overgik fra Fæste til Selvejendom, og 1778 foregik Udskiftningen, der medførte Fællesdriftens Ophør. Den <sup>26</sup>/<sub>4</sub> 1769 bortskødede Gleerup de 2 Boel Nr. 5 og 8<sup>1)</sup> til Jens Jespersen i Sundby, Bolet Nr. 13 med et Gadehus til Boelsmand Anders Hansen samt Bolet Nr. 4 til Bolsmand Lars Pedersen Brøndland, fremdeles 2 Gadehuse til Chr. Jensen Strøm, 2 do. til Peder Jørgensen Gandrup, af hvilke det ene var Østergade Nr. 3, et do. til Chr. Graulev og et do. til Niels Sørensen Giølbø, der nu alle blev Ejere af de Huse, som de tidligere havde haft i Fæste. I Løbet af samme Aar solgte Gleerup under Haanden endnu 6 Gadehuse i Sundby til de tidligere Fæstere og afsluttede Aarets Salg med en stor Ejendoms-

1) Bolene betegnes, naar ikke andet er anført, ved samme Nr. under hvilke de er opført i 1. Del S. 175 ff, ∴: som i C. 5. Matr.

auktion, der blev afholdt den 22. November. Ved sidstnævnte Lejlighed blev der dog forholdsvis faa nye Selvejere, men den største Del af det bortsolgte vedblev at være Fæstegods, idet noget f. Eks. overgik til Rødslet Gods. Ved Auktionen bortsolgtes nedenstaaende Ejendomme, som her i det væsentlige vil blive betegnet som i Aalborg By og Birks Auktionsprotokol med Tilføjelse af de sammesteds vedføjede Bemærkninger.

Krigsraad Jens Gleerup<sup>1)</sup> til Rødslet købte:

1. Det saakaldte Bruusens Jord, hvori Hk. 1—6—2—0 og er fæstet bort stykkevis til Beboerne i Sundby, svarer ialt aarlig Afgift 23 Rd. 4 Mrk. 10 Sk., hvorimod Husbonden betaler alle ordinære og ekstraordinære Skatter og Udgifter; dog kan have aarlig frie Penge i det mindste 15 Rd. — Blev solgt for 210 Rd.

2. Et Bol, fæstet af Ertmand Christian Claudi. Hk. 1—7—3—1, 1 Søn Christen 18 Aar gl., svarer Landgildepenge 5 Rd. 12 Sk. og 2 Td Byg. Ved dette Sted agtes, at den Vej, som engang er udlagt over Hjørnet af hans Toft fra Peder Olesens Gaard, forbliver herefter som forhen ubehindret Kjørsel for bemeldte Peder Olesen efter hans ham meddelte Skiøde. — Solgt for 210 Rd.

3—5. 3 Gadehuse: Søren Nielsen Bøgin svarer aarlig Afgift 2 Rd. 2 Mrk, Søren Steens Enke 1 Rd. 1 Mrk. og Laurids Fladstrand 1 Rd. 1 Mrk., har en Søn Peder, 5 Aar, — solgtes samlede for 180 Rd.

6. Christen Pilemands Hus: 1 Rd. 9 Sk., har en god Haugeplads og 2de Sønner, Peder 10 Aar og Lars yngre. — Solgtes for 81 Rd.

7—8. Peder Dodensigs Hus, 1 Rd. 9 Sk., en god Haugeplads. Mads Jensens Enkes Hus, 1 Rd. 1 Sk., 1 god Haugeplads. Med dette Sted følger 2de Sønner, som er staaende Soldat for Sundby Læg, og Anders Thomsen

<sup>1)</sup> Jens Jakobsen G., en af Vendsyssels største Godsejere, ejede foruden Rødslet, som han købte 1756, bl. a. Dybvad, Knudseje og Bjørum.

Snedker, som er i Aalborg og 30 Aar gl. — Solgtes samlede for 55 Rd.

9. Peder Jensens Enkes Hus, 1 Rd. 9 Sk., 1 Søn Niels Pedersen 32 Aar gl. — Solgtes for 80 Rd.

Raadmand Gleerup<sup>1)</sup> købte:

10—13. Jens Skomagers Hus, 2 Rd, Maren Poulsdatters Hus, 4 Rd. 1 Mrk., Niels Andersens Hus, 1 Rd. 2 Mrk., har en Søn, Anders Nielsen, 10 Aar gl., Christen Røhuus, 2 Rd. 2 Mrk. 2 Sk., haver 3 Sønner, Niels den ældste, Christen 21 Aar og Rasmus 14 Aar. — Til hver af disse Steder er en Haugeplads, og som de for deres Beliggenheds Skyld ikke kan adskilles, sælges de under et. — Solgtes samlede for 100 Rdl.

Hr. Knud Schott i N. S. købte for Anders Gravlev sammesteds:

14. Hans Larsens Hus, hvortil en lille Haugeplads, 2 Rd. 4 Mrk. og en gaaende Rejse paa 6 Mile. Forrige Beboer har paa Stedet Anders Sørensens Søn, Søren Andersen, nu 25 Aar gl, følger med Stedet, om han ellers kan findes; han borttrømte 1766. — Solgtes for 40 Rd.

Sr. Henrich Torp købte:

15. Ole Rasmussens Hus, hvortil er en liden Haugeplads, 1 Rd. 2 Mrk. og en gaaende Rejse paa 6 Mile.

16. Peder Murmester Enkes Hus, hvormed følger 1 Karl Søren Pedersen Knurborg, 2 Rd. 4 Mrk. — Solgtes for 66 Rd. 4 Mrk.

Laurits Jensen Lindholm købte:

17—18. Jens Nielsen Skræders Hus m. en liden Hauge ved, 1 Rd. 2 Mrk. og en gaaende Rejse paa 6 Mile,

1) Poul Mørck G., f. 1754, S. af Konsistorialraaden, var Fuldm. paa Aalb. Stiftamt, blev 1782 Viceraadm. i Aalborg og 1807 Raadm. samt 1810 Kancelliraad. Var almindelig agtet for sin Redelighed og punktlige Embedsførelse. Var skønt ugift en sand Fader for sine Paarørende og følte en inderlig Glæde ved at lindre sine trængende Medmenneskers Kaar (A. H. Nielsen: Embeds- og Bestillingsm. i Aalb. S. 157).

Anders Beilers Enke 1 Rd. 9 Sk., haver en Søn Jens, 14 Aar. — Solgtes samlet for 54 Rd.

19—20. Jens Bystrups Hus, 1 Rd. 2 Mrk., afg. Kirsten Laursdatters øde Hus, hvormed følger hendes Søn Jens Larsen. — Solgtes samlede for 80 Rd.

Jørgen Pedersen i N. S. købte for 120 Rd.:

21. Sit eget Hus, Afg: 2 Rd. 2 Mrk., har en god Haugeplads og 2 Sønner, Peder 10 Aar og Lars yngre.

Jacob Dødensig i N. S. købte for 50 Rd.

22. Sit eget Hus, Afg.: 1 Rd. 2 Mrk. og en gaende Rejse paa 6 Mil, har en Haugeplads.

Niels Olsen i N. S. købte for 50 Rd.:

23. Sit eget Hus, Afg.: 2 Rd. 4 Mrk. og en gaende Rejse paa 6 Mile, haver en liden Søn, skylder paa Indfæstning 16 Rd.

Ogsaa i 1770 og følgende Aar solgte Konsistorialraad Glerup en Del af sine Ejendomme i Sundby til de respektive Fæstere og ved Aaret 1777 var Ejendomsforholdet m. H. til Bolene saaledes<sup>1)</sup>:

Bruger:	Ejer:	Hartk.:
1. Præstegaarden		4—3—3—0
2. Poul Sørensen	Maren Pedersd.	2—1—2—0
3. Lars Pedersen og Krigsr. Glerups fælles Bol		2—1—3—0
4. Lars Pedersen	Selvejer	2—0—3—2
5. Niels Brandborg	Jens Jespersen	2—1—2—0
6. Jens Jespersen	Krigsr. Glerup	2—3—2—0
7. Christian Ertmand	—	1—7—3—2
8. Søren Ladefogeds Enke	—	2—0—1—1
9. Lars Mikkelsen	—	1—6—2—1
10. Jens Søndergaard	Selvejer	2—1—1—1
11. Niels Rasmussen	Krigsr. Glerup	2—0—2—1
12. Jens Hvorup	Selvejer	1—6—2—0
13. Anders Hansen	—	2—1—0—2
14. Stygge Jensen	Krigsr. Glerup	2—3—0—0

<sup>1)</sup> Iflg. Udskiftningsforretningen.

Om de tilsvarende Forhold med Hensyn til Husmændene giver Udskiftningsforretningen derimod ingen Oplysning, men i Folketællingen af 1787 opføres der 45 af Husbeboerne som Selvejere, 23 som Husfæstere og 28 som „til Leje boende“. Af Boelsmændene var paa samme Tid — bortset fra Præsten — 7 Selvejere og 5 Fæstere<sup>1)</sup>. I den følgende Del af Aarhundredet steg Selvejernes Tal vedblivende, Fæstevæsnet forsvandt lidt efter lidt, og ved Aaret 1820 havde Rødslet Gods kun nogle ganske faa Huse tilbage i Sundby; de sidste, der gik over til Selveje, var vistnok Ejendommen Vestergade Nr. 3, der blev bortsolgt 1821, Vestergade Nr. 5 og Skolegade Nr. 7, hvilke sidste endnu 1822 tilhørte Rødslet Gods.

I Slutningen af det 18. og Begyndelsen af det 19. Aarh. afskaffedes her i Landet efterhaanden det System, efter hvilket man i umindelige Tider havde dyrket Jorden, nemlig den saakaldte „Fællesdrift“<sup>2)</sup>, og i Stedet traadte den nye Ordning, hvorefter hver Mand kunde dyrke sin Jord selvstændigt, som han fandt det tjenligt, kunde saa og høste til de Tider, som passede ham, uafhængigt af de andre Bymænds Drift. Men for dette nye System var den gamle Fordeling af Markjorderne ikke vel egnet, de enkelte Jordbrugere i Landsbyerne havde deres Markjorder mere eller mindre spredt imellem hverandre rundt omkring paa Bymarken, ofte i en Mængde temmelig smaa Stykker, og det blev derfor nødvendigt at foretage den omfattende Omlægning af Jordfordelingen, som kaldtes Udskiftningen. Denne blev som sagt ikke gennemført samtidigt over hele Landet, ja ikke engang indenfor det enkelte Sogn eller Pastorat. I Sundby-Hvorup Pastorat fandt Udskiftningen saaledes for samtlige derværende Byers Vedkommende Sted til forskellige Tidspunkter. Begyndelsen skete med Nørresundby,

1) I disse Angivelser er ikke indbefattet Embedsmændene, hvis Forhold i saa Henseende ikke er angivet.

2) Se I Del.

hvor Forberedelserne paabegyndtes allerede 1777, og den endelige Overenskomst blev afsluttet det følgende Aar i Maj. Udskiftningen, der foretoges af en Kommission, bestaaende af Stiftamtmanden og de to Landvæsenskommissærer Herredsfoged Nørager og Christen Lange, blev her gennemført paa følgende Maade: Genstand for Udskiftningen var dels Byens egentlige Agerjorder og dels det østre Kær eller Fælled, hvorimod selve Byen med Gaardspladser og derved liggende Kaalhaver, Tofter etc. var undtaget, Agerjorden blev efter Kvaliteten inddelt i 3 Hovedafdelinger eller Klasser, af hvilke 1ste Klasse indeholdt den bedste Jord og 3die den ringeste. I hver af disse Klasser skulde saa hvert af Byens 14 Bol have sit Stykke Jord af Omfang i Forhold til Bolets Hartkorn, og disse Jordstykkers indbyrdes Rækkefølge og Beliggenhed indenfor den enkelte Klasse afgjordes ved Lodtrækning.

Om de enkelte Klassers Beliggenhed og Omfang faar vi en udførligere Forklaring i en Synsforretning, som i Anledning af Udskiftningen blev afholdt d. 15/10 1777 og hvori det hedder:

„Til 1. Klasse regner vi det Strøg fra østre Ende af Byen og vester hen noget forbi Kirken til en af os afgraved Linie, i hvilket Strøg eller Klasse befindes Mølle-Agerne, Mederne, Kirke-Agerne og Sand-Agerne hen til den bemeldte Linie tilligemed den vester Del af Kors-Agerne i øster Ende fra Bakken af at regne, hvilke Jorder vi agte at være de bedste og af lige Godhed med hinanden. 2. Klasse det Fald eller Strøg Jord fra øster Ende af Byen og øster hen til Fælledet og Uttrup Markeskiel, hvorudi befindes Krog- og Nye Marks Agre, Nye Marks Blokene og Korn-Bakken, som ligeledes er med hinanden af lige Godhed. 3die Klasse, som er meget slet Jord, der bestaar af den øvrige Del af Sand-Agrene i vesten ved Lindholms Skiel og alt det, som er norden for Skanderne, nemlig 1 Stykke af Kors-Agerne fra forbemeldte

Bakke at regne, de egentlige Skandse-Baares og Kornbaks-Blockkene nordøst for den store Skandse. Udi denne Klasse Jorder befindes den Forskiel, at bemeldte Sand-Agre ved Lindholms Skiel er udi Værdi imod alle de øvrige Jorder norden for Skandserne som 5 Skp. Land mod 8 Skpr. . . . Iøvrigt er at agte, at paa den synder Kant af Skands-Bakkerne bør være Skiæl Linie for den nordre Ende af 1ste Klasses Jorder og den øster Kant af samme Banke bør være Skiellinie for den 2den Klasses Jorder . . .“

De samme Synsmænd besaa ogsaa Byens østre Kær og skønnede, at Græsningen her ikke var tilstrækkelig til mere end 50 Høveder. — Udskiftningen af dette Kær fandt Sted paa ganske lignende Maade som indenfor den enkelte Klasse, saa at det altsaa blev delt i 14 Parter, een til hvert Bol, dog saaledes, at der blev et Stykke til overs, som ikke blev delt. Husmændene var ikke tilfreds med denne Ordning og gjorde over for Stiftamtmanden gældende, at enhver af dem i forrige Tider havde haft 1 Ko og 4 Faar paa Byens „Fælligræsning“, hvilke Kreaturer de paastod fremdeles at maatte have Græsning til paa Fælleden<sup>1)</sup>.

Af Pastoratets andre Byer blev Vorbjerg udskiftet 1792, Hvorup 1794, Lindholm og Uttrup 1803.

Efter Udskiftningen fulgte Udstykningen. Endnu 1789 var der dog ikke sket nogen Forandring i saa Henseende<sup>2)</sup>, men den <sup>23</sup>/<sub>8</sub> 1793 skødede Ejeren af Bolet Nr. 14 („det røde Hus“) Halvdelen af dettes Jorder til Niels Clausen Lund, til hvis Ejendom (nu Østergade 14) der ikke tidligere havde hørt Markjord, og 1798 blev den anden Halvdel udstykket i 5 Parceller, hvoraf Lars Dam (Ejer af nuv. Østergade 3) købte de 2, Bendt Pedersen (Ejer af Bpl. 19 b) ligeledes 2, medens den 5te, der kun var paa 3 Fdk. Hk. blev tilbage ved det gamle Sted<sup>3)</sup>. 1807 udstykkedes Bolsjordet Nr. 11,

1) Jfr. nærmere nedenfor i Afsnittet om Landbrug.

2) Hartkornsspecifikationer over det contribunable Hartk. under Aalb. Amtstue 1789 (Rigsark.).

3) Ldtkom. J. N. 980/1798.



der allerede inden 1769 havde været adskilt fra sin oprindelige Gaardsplads og derefter været bortlejet til forskellige. Det ejedes nu af Krigsr. Gleerup, der d.  $\frac{28}{3}$  1807 fik Bevilling til Udstykningen<sup>1)</sup>, og blev efter at være udstykket i ikke mindre end 12 Parceller bortsolgt ved Auktion. Ogsaa med Hensyn til de Bol, som ikke blev udstykkede, skete der forskellige Forandringer i Ejendomsforholdet, nemlig derved, at Bolsjorden henlagdes til en anden Gaard end den, hvortil den oprindelig havde hørt, idet den f. Eks. ombyttedes med en anden, eller 2 blev sammenlagt osv., hvorom nærmere ved Omtalen af de enkelte Bol. — Nu er det altsammen en Saga blot, Kornet gror ikke længer op ad Bakkernes Skraaninger, Heste og Køer gaar ikke mere paa Græs nede i Kæret; det hele er bleven til By.

Hvad dernæst angaar Sundbys Folkemængde, kan der ikke opgives noget nøjagtigt Tal for den Perodes Vedkommende, der ligger forud for den første Folketælling, der fandt Sted i Aaret 1787. Nogenlunde fuldstændige Skattemandtal som de fra det 17. Aarhundredes Slutning findes der nemlig ikke for Sundby fra Tiden før 1787, men naar vi gaar ud fra, at der ved Aaret 1700 har været ca. 450 Indbyggere, hvad der efter det foreliggende nok kan have sin Rimelighed, og at der, som det fremgaar af Folketællingen, var 495 i Aaret 1787, maa Byen jo altsaa i Størstedelen af det 18. Aarh. have staaet omtrent i Stampe, med mindre der i Mellemtiden skulde være sket større Svingninger frem og tilbage; men herinod taler de Oplysninger, som fremgaar af Kirkebøgenes aarlige Opgivelser af fødte og døde. Ser vi paa disse<sup>2)</sup>, vil vi finde, at Antallet af aarlige Fødsler i de 3 første Aartier var i jævn Stigning, men i de følgende 50 Aar atter gik noget tilbage; det hele drejede sig imidlertid ikke om større Tal, som det vil fremgaa af følgende Oversigt:

1) Ldtkom. J. N. 294 b/1801 og 499/1807.

2) Det maa dog her tages i Betragtning, at Kirkebøgerne foruden Byen Nørresundby tillige omfattede Landsognet.

	Fødte	Døde	Tilvækst	Vielser
1701—10 . . . . .	234	212	26	65
1711—20 . . . . .	264	229	35	84
1721—30 . . . . .	315	292	23	68
1731—40 . . . . .	285	276	7	76
1741—50 . . . . .	221	255	÷ 34	80
1751—60 . . . . .	206	249	÷ 43	87
1761—70 . . . . .	194	229	÷ 35	70
1771—80 . . . . .	204	249	÷ 45	81
1781—87 . . . . .	153	151	2	45

I Aaret 1787, da den 1ste Folketælling blev afholdt, havde Nørresundby 495 Indbyggere, men fra den Tid har Folkemængden her været i stadig Stigning, hvis Tempo oplyses ved følgende Tal hentede fra de senere Folketællinger:

Aar 1801: 606 Indb.	Aar 1870: 1609 Indb.
— 1834: 874 —	— 1880: 1757 —
— 1840: 901 —	— 1890: 1825 —
— 1845: 895 —	— 1901: 3544 —
— 1850: 950 —	— 1906: 3728 —
— 1855: 1116 —	— 1911: 4570 —
— 1860: 1376 —	— 1921: 6083 —

## B. De gamle Bol.

### 1. <sup>1)</sup>

Præstegaarden (Jfr. nedenfor).

### 2.

Oprindeligt Hk.: 2—1—2—0. Gaardspladsen laa sydvest for Præstegaarden paa den Grund, der nu begrænses af Nellikestræde, Skolegade og Smedegade<sup>2)</sup>.

1) Bolene er her ligesom i I Del opført med de samme Nr. som i C. V.s Matrikel.

2) I et Skøde af  $\frac{4}{6}$  1783, e.  $\frac{15}{19}$  1793, paa det nuværende Skolegade Nr. 10 (Bpl. Nr. 77) angives denne Ejendom at ligge mellem Poul Sørensens paaboende Bygning paa østre og Degnens Sr. Mørchs paa vestre Side. «

Christen Joensen blev Fæster her 1707, men blev ved Aalborg Bytings Dom af  $10/8$  1722 — paa Grund af Ejendommens mangelfulde Vedligeholdelse — dømt til at have sit Fæste forbrudt. Han var født i Lindholm ca. 1682 og Søn af den i 1. Del omtalte Rytterbonde Joen Laursen, blev 1705 g. m. sin Formands Datter, Inger Stephensd., med hvem han fik de 3 Sønner Joen (f. 1706)<sup>1)</sup>, Stephan (f. 1708) og Henrik (f. 1711)<sup>2)</sup>, samt 2 Døttre af Navnet Birgitte (f. henhv. 1710 og 14). Han blev begravet i Sundby d.  $7/8$  1733 (51 A. — 3 M. — 3 U. — 5 Dg.).

Den følgende Fæster, Laurids Thomsen Brandborg, var født 1689 og Søn af Thomas Andersen Brandborg i N. S. Den  $27/12$  1722 blev han g. m. Johanne Christensdatter, med hvem han fik Sønnerne Thomas (døbt  $5/11$  1724) og Niels (døbt  $17/10$  1727), der begge boede og døde i Sundby; den første var 1770—96 Ejer af et Sted paa Søndergade (Bpl. Nr. 17), og den anden blev Fæster af Bolet Nr. 5. — Laurids Brandborg blev begr. i N. S. d.  $17/12$  1752, og hans Enke har muligvis beholdt Bolet til sin Død 1761. Den sidste Fæster var Poul Sørensen Piilgaard, der havde Stedet 1777 og beholdt det til sin Død 1803. Han var f. 1726 og Søn af Bolsmand Søren Nielsen P. i N. S. (Bol 5) og Anne Povlsdatter. Han var ugift, men forestod — iflg. Skiftet efter ham — sin Avling og Næring ved Hjælp af sin Søster Anne. Hans Bohave saavel som hans Garderobe var nemt at registrere, der opføres bl. a. 1 blaa Klædes Kjole og Vest med Kamelgarns Knapper, hvilke Dele synes at have hørt til hans Stadstøj, men til Supplering heraf ses ikke at være opført andet end et Par gule Skindbukser. Bolet ejedes 1777 af Maren Pedersdatter, Enke efter Peder Madsen Murmester (Bol 6), der sandsynligvis har købt det af en af de Jespersenske Arvinger; ved Skøde af  $13/6$  1796 blev det af hendes Svigersøn, Jørgen Kierulf, Forpagter paa Holmstrupgaard, overdraget til Poul Søren-

1) Bpl. 75

2) Bpl. 92.

sens Svoger Jens Hvorup, der 1803 afhændede Boelsjorden til Jens Nielsen Smith, der boede i den nuværende Bryggergaard, medens Gaardens Grund, der en Tid ejedes af Jens Mikael Larsen, i Tidsrummet 1803—16 blev delt i 4 Ejendomme, (Bpl. 81, 82 a og b samt 83), af hvilke den paa Hjørnet af Nellikestræde og Vestergade i et Skøde af 1835 fra Herredsf. Spies til Herredsf. Lange betegnes som „det saakaldte Nachtigals Hus“.

## 3.

Opr. Hk.: 2—0—3—0. Da Bolsjorden allerede inden 1762 var adskilt fra Gaardspladsen, har denne hidtil ikke kunnet stedfæstes, men efter sit Nr. i Matriklen har den maaske ligget i den vestlige Del af Byen. Af Fæsterne, forinden Bolet blev „øde“, kendes Peder Laursen Vorbjerg, der nævnes som Bolsmand her bl. a. 1718 og 1732. Han var vistnok Broder til den i I Del omtalte Bertel Vorbjerg. Med sin Hustru, Anne Jensd., havde han Sønnerne Laurits, Jens og Jens (f. henhv. 1709, 10 og 11). Han døde i Sundby 1755 i en Alder af  $93\frac{3}{4}$  Aar. 1763 var Bolsjorden delt i 2 Halvdele, hver af Hk. 1—0—3— $1\frac{1}{2}$ , af hvilke den ene var fæstet til Lars Mikkelsen, den anden til Lars Pedersen. 1777 var sidstnævnte bleven Ejer af sin Halvpart, medens den anden tilhørte Krigsraad Gleerup. Derefter blev Parterne igennem en Aarrække hver for sig drevel i Forbindelse med forskellige af Sundbys Ejendomme, indtil de i 1810 paa ny blev samlet og lagt til Gaarden Østergade Nr. 14 (Bpl. Nr. 12), hvortil de endnu hørte 1839.

## 4.

Opr. Hk. 2—0—3—2. Gaardsplads paa Hjørnet af Torvet og Østergade (Bpl. Nr. 9). Efter Iver Jensen Dodensigs Død 1716 blev Niels Nielsen Fæster af Stedet. Han blev d. 18<sup>o</sup>, 1718 gift med Bodil Nielsdatter, med hvem han Aaret efter fik Datteren Bodil, og døde 1722, 48 Aar gl. 1763 var Stedet bortfæstet til Lars Pedersen Brødland (født

ca. 1707, † i N. S. 1786), som ved Skøde af  $\frac{26}{4}$  1769 erhvervede det til Selvejendom og 1783 solgte det til Skipper Oluf Pedersen Knark (Skøde  $\frac{8}{12}$  1783), der ogsaa ejede Gaarden Østergade Nr. 10, hvor han boede. Den næste Ejer var Albrecht Pedersen, som boede her 1787, og foruden at være Avlsbruger og Muremester tillige drev Gæstgiveri. Han var gift med Karen Jensdatter (f. ca. 1755) og havde i dette Ægteskab Sønnen Jens, der var født 1786, og 1789 afgik han ved Døden i en Alder af  $44\frac{1}{2}$  Aar, og Enken giftede sig den  $\frac{14}{8}$  derefter med Christen Jørgensen Nyegaard, der saaledes blev Ejer af Stedet. Nyegaard var født i Tolne Sogn ca. 1755 og havde i dette Ægteskab følgende Børn: 1. Albrecht, f. ca. 1791, 2. Johanne Marie, f. ca. 1792, 3. Jørgen, f. ca. 1794, 4. Peder Christian, f. ca. 1797, blev Kasserer ved Færgelauget, og 5. Jens Lassen, f. ca. 1800. — Chr. Nyegaard, der var Oldermænd for Færgelauget, døde i N. S. d.  $\frac{17}{8}$  1825,  $70\frac{1}{2}$  Aar gl., og hans Enke beholdt derefter Gaarden indtil 1831, da den ved Skøde af  $\frac{8}{1}$  blev overdraget hendes Søn Albrecht Nyegaard, der paa den Tid var Ejer af Blegkildegård, men nu flyttede til Fædrenegaard i Sundby, hvor han blev boende til i sidste Halvdel af 1850'erne. Albrecht Nyegaard fik ved samme Skøde overdraget sin Faders Færge og Færgeret i „Sundet“ og blev ligesom sin Fader Oldermænd for Færgelauget. Han gav for alt det overdragne 3200 Rbd. Sedler, og skulde dertil have sin Moder paa Aftægt, hvorom Skødet indeholdt nærmere Bestemmelser, samt „taale“, at hans to Brødre, Jens Lassen og Peder Christian, udtog forskellige Ting af Boet, bl. a. det i „Stadsstuen“ henstaaende Chatol, den store Egekiste i „Bondestuen“ med deri værende Sengeklæder, forskellige Sølvskeer samt en Sølvkande, der „vog 50 Lød“, hvilken sidste tilfaldt Peder Christian, som var Ungkarl og vedblivende fik Kost og Logis i Gaarden. Albrecht Nyegaard var derimod gift, nemlig med Vilhelmine Sveistrup, der var født i Hornum Sogn ca. 1787. Deres

eneste Barn var Datteren Nielsine (f. 1829) der 1855 endnu var ugift. — 1860 beboedes Gaarden af Købmand Hans Peter Hansen, og senere ejedes den bl. a. af Urmager J. C. Nielsen og Skomager B. L. Berglind.

## 5.

Opr. Hk. 2—1--2—0. Gaardsplads paa søndre Side af Vestergade, hvor nu Haandværkerforeningens Ejendom ligger (Gade-Nr. 4). Ved det 18. Aarh. Begyndelse var Maren Andersdatter, sal. Jens Christensens, Fæster af dette Bol, men afstod det paa Grund af Alder. Hun blev efterfulgt af Søren Nielsen Piilgaard, der havde det i Fæste 1718 og beholdt det vistnok til kort før sin Død 1762. Han var født 1688, og havde i sit Ægteskab med Anne Poulsdatter, hvem han ægtede i N. S. d.  $13/3$  1718, følgende Børn: 1. Maren, f. 1719, g. m. Søren Christensen Ladefoged (Bol 8), 2. Dorethe, f. 1720, g. m. Jens Hvorup i N. S., 3. Marie, f. 1723, vistnok ugift, 4. Anne, f. 1724, ugift, 5. Poul, f. 1726 (se Bol 3), og 6. Else Margrethe, f. 1733. Sidstnævnte ægtede d.  $25/10$  1761 Faderens Eftermand, Niels Larsen Brandborg (se Bol 3), der havde Stedet til sin Død 1785; de havde af Børn: 1. Lars, f. 1765, 2. Anne, f. 1768 og 3. Anne Johanne, f. 1769, g. m. Skipper Lars Wils i N. S. — Niels Brandborgs Enke døde i N. S. 1809 hos sin yngste Datter. — De senere Brugere var tillige Ejere af Ejendommen. Denne blev ved Skøde af  $26/4$ , e.  $8/5$  1769 af J. C. Gleerup solgt til Bolsmand og Gæstgiver Jens Jespersen i N. S. (se Bol 6), hvis Enke, Mette Kristine Christensdatter Brønlund, efter at hendes Beboelsesgaard paa Torvet var nedbrændt 1791, flyttede her ind. Efter hendes Død 1816 blev den allerede s. A. udbudt til Auktion. Efter Avertissementet herom i J. E. 62/1816 bestod den da af et Vaaningshus paa 9 Fag (indrettet til 2 Stuer, 3 Kamre, Køkken og Bryggers), en Stald, ligeledes paa 9 Fag, en Lade paa 7 Fag samt et Vogn- og Tørvehus paa 4 Fag. Vaaningshuset var paa søndre Side og i

vestre Ende opført af Mur- og Bindingsværk, iøvrigt ligesom de andre Bygninger med klinede Vægge og tækket med Straa. Ved den omtalte Auktion, der afholdtes d.  $\frac{4}{8}$  1816 blev Gaard og Bolsjord tilslaaet Kirstine Brøndlunds 4 Sønner. Hendes efterladte Børn var efter Skiftet at 1816 følgende: 1. Anne Brøndlund, 54 Aar, hjemme, 2. Lorentze Marie, 50 Aar, Husbestyrerinde hos Etatsraadinde Quist i Aalborg, 3. Jesper Christian, 48 Aar, Borgerkaptain i Laurvig, 4. Gert Brøndlund, 45 Aar, hjemme, 5. Steffen Brøndlund, 43 Aar, hjemme, 6. Johanne, 41 Aar, Husjomfru hos en Købmand i Aalborg, 7. Jens Gleerup, 39 Aar, formentes at være i Laurvig, og 8. Kirstine Lykke, 37 Aar, „conditionerede“ paa Hiedsbækgaard. Gert blev boende i Ejendommen indtil den ved Auktion d.  $\frac{24}{9}$  1817 solgtes til Christen Jensen Søndergaard. Denne, der var f. i N. S. 1774 og S. af Bolsmand Jens Nielsen S. (Bol 10), giftede sig i en Alder af ca. 57 Aar med den 21aarige Johanne Marie Larsdatter, med hvem han fik Børnene Lars-Christian, Niels Christian og Anne Marie. Hun giftede sig efter hans Død med Købmand og Forligsmægler i N. S. Anders Soelberg. Datteren Anne Marie blev senere gift med Købmand P. Baadsgaard, der en Aarrække havde Forretning i samme Gaard, og blev i dette Ægteskab Moder til Forfatterinden Anna Baadsgaard; efter B.s Død giftede hun sig med Arkitekt Weber i Aalborg. Baadsgaards Forretning blev efter hans Død overtaget af Købmand V. Schiøtz, og Gaarden tilhører nu Nørresundby Haandværkerforening.

## 6.

Opr. Hk. 2—3—0—0, Gaardsplads paa den vestlige Side af Torvet mellem Vestergade og Torvegade. Endnu 1717 staar Niels Pedersen Kierulf opført som Fæster af dette Bol, og har mulig ladet det drive lige til sin Død 1720, omend han i denne Periode havde Bopæl i Aalborg. I Begyndelsen af 1720ne beboedes Stedet af „Monsieur“ Christoffer Neumejer, der bl. a. var Kirurgus — eller,

om man vil, Kvaksalver —, hvorfor Omtalen af ham er henført til Afsnittet om Sundhedsforholdene. Den  $26\frac{1}{8}$  1726 fik Peder Madsen Murmester, Fæstebrev paa Ejendommen<sup>1)</sup> og ægtede d.  $8\frac{1}{12}$  s. A. Maren Pedersdatter, D. af Peder Laursen i Vorbjerg og Mette Joensdatter. Han var utvivlsomt en meget velhavende Mand og ejede flere Ejendomme i Sundby; maaske har han derfor ogsaa følt sig noget mere end en almindelig Fæstebonde og kom i hvert Fald i Trætte med sin Herre og Husbonde, Hans Jespersen, der 1749 lod ham indstævne for Ulydighed mod det nysnævnte Fæstebrev. Peder Murmester maatte dog „afbede sin Forseelse med Løfte ingen Opsætsighed imod sin Husbonde efterdags at skulle vise“. Han havde følgende Børn: 1. Johanne, f. 1728, g. m. Eftermanden Peder Kjellingbro, 2. Anne, f. 1730, 3. Maren, f. 1732, g. m. Rasmus Poulsen i Randers, 4. Mads, f. 1735, 5. Mette Cathrine, f. 1736 og 6. Mette Cathrine, f. 1739. Peder Murmester, der var født ca. 1701, var antagelig Søn af Mads Murmester i Biersted, der er opført først blandt Fadderne til Datteren Johanne. Han døde i Novbr. 1750 og hans Enke 1779 (70 Aar gl.) Gaarden blev ikke længe efter hans Død overtaget af Svigersønnen Peder Jørgensen Kierulf eller Kiellingbro, der var f. i Kjellingbro, Ørum Sogn, 1722 og S. af Jørgen Christensen sammesteds og Karen Jensdatter. Med sit Avlsbrug forenede han ligesom sine Forgængere Færgefart og vistnok ogsaa Gæstgiveri, men drev yderligere en Del Handel med Landbrugsprodukter, hvilken sidste Virksomhed foranledigede en Indskriden fra Aalborg Købmandslavs Side, idet dette under  $14\frac{1}{2}$  1758 til Øvrigheden indgav en Besværing over dette hans uberettigede Næringsbrug<sup>2)</sup>. Til Sundby Kirke forærede han 1758 en udskaaet og delvis forsolvet Ligbaare. Han døde i Marts 1761 og efterlod sig følgende

1) Ab. Tgb.  $28\frac{1}{7}$  1749.

2) Jfr. herom og om hans Afkom C. Klitgaard: Kierulfske Studier S. 288 f.



Børn: 1. Jørgen, f. i N. S. 1754, død 1824 paa Skanderborg Ladegaard, som han da ejede; han var 1794 Forpagter paa Holmstrupgaard ved Aarhus, 2. Mathias Christian, f. i N. S. 1756, død i Holme 1834; var 1793 Godsforvalter ved Marselisborg, blev Stiftsrevisor, Krigsraad og Justitsraad, 3. Karen, f. 1758 i N. S., død 1799 i Aalborg, g. m. Købmand Niels Christian Brix sammesteds, og 4. Anne, f. 1761 i N. S., der som ugift boede sammen med Moderen i en denne tilhørende Gaard paa Søndergade (Bpl. 104)<sup>1)</sup>, hvilken Gaard hun (Anne) 1807 tilskødede Jens Nielsen Østergaard. — Den følgende Fæster var Gæstgiver Jens Jespersen, som i Henh. til Fæstebrev af  $\frac{25}{4}$  1762 fra Konsistorialraad Gleerup overtog Gaarden med det dertil hørende Bolsjord og 1772<sup>2)</sup> tillige 2—0—2—1 „øde Hartk. i Sundby af Niels Rasmussens Bol“. Han var ligesom de fleste af sine Forgængere der i Gaarden temmelig velhavende og ejede bl. a. 2 Bolssteder (Nr. 5 og 8) og 2 Huse ved „Vestre Toldbod“ i Sundby. Den  $\frac{21}{2}$  1779 afgik han iflg. J. E. ved en meget pludselig Død, og hans Lig blev nedsat i en Grav nederst i Sundby Kirke<sup>3)</sup> Bedriften blev derefter fortsat af hans Enke, Mette Kirstine Brøndlund (døbt  $\frac{10}{1}$  1734) D. a. Chr. Gertsen i Agdrup, Sulsted Sogn, og Anne Brøndlund. Da imidlertid Gaarden nedbrændte totalt ved den store Ildbrand den  $\frac{24}{5}$  1791, frasagde hun sig Fæstet saavel af Gaarden som de 2 Bolsjorder og flyttede ind i sin egen Gaard ved Siden af (Bol 5). Gaarden paa Torvet blev derefter af Krigsraad Jens Gleerup paa Rødslet stillet til Auktion, hvorom J. E. har en Annonce, i hvilken Gaardspladsen angives at være den største og anseeligste samt til Næringsdrift med Brændevinsbrænden og Værtskab bedst beliggende i Byen, ligesom det bemærkes, at der hørte en god Have til Gaarden, og at der i denne fandtes godt Brøndvand. Ved Auk-

1) Folket. 1787 og 1801.

2) Ved Paategn. af  $\frac{2}{7}$  1772 paa samme Fæstebrev. Jfr. Aalb. Tgb.  $\frac{3}{8}$  1791. 3) Kirkeregnsk.

tionen, der blev afholdt den  $\frac{1}{10}$  1791, blev Gaarden og det dertil hørende Bolsjord (2—3—2—0) tilslaaet Bertel Nielsen Murmester i Aalborg for 1195 Rd., men Gaard og Jord blev nu adskilt, idet de straks efter blev solgt videre hver for sig, Bolsjorden til Jens Nielsen Ladefoged, der var Ejer af den senere Herredsfoged- eller Apotekergaard paa Vestergade (Bpl. 15), til hvilken det derefter hørte en Aarrække for senere delvis at overføres til Gaarden Østergade Nr. 10 (Bpl. 75). Gården blev ved Købekontr.  $\frac{20}{10}$  1791 (Skøde  $\frac{15}{6}$  1792) overdraget Peder Nielsen Grindsted, som blev den 2den „Peder Murmester“ der. Han, der var fra Grindsted i Hammer Sogn og f. ca. 1755, ægtede den  $\frac{22}{10}$  1792 sin Nabo Chr. Gildsigs Datter, Anne, med hvem han fik 10 Børn. Han drev ligesom Forgængerne Avlsbrug og havde hertil købt sig 2 Parceller af „Niels Rasmussens Bol“ af Hk. 0—3—3— $\frac{5}{6}$  foruden 2—3—2— $\frac{15}{8}$  af Rødslets øde Jorder paa Lindholms Mark; fremdeles havde han en Færge paa Fjorden, drev Murmestervirksomhed samt Gæstgiveri og erhvervede øjensynligt baade Velstand og Anseelse; han var saaledes Kirkeværge og efterlod ved sin Død 1811 til de 7 af sine Børn, der overlevede ham, en Fædrearv paa over 3500 Rd. Disse Børn var følgende: 1. Niels, f. ca. 1792, 2. Marie, f. ca. 1795, g. m. Peder Jensen Ladefoged, Slagter i N. S., 3. Johanne, f. ca. 1799, g. m. Tømmermand Chr. Mortensen Egholm i N. S., 4. Christine Cecilie, f. 1802, 5. Bertel, f. 1804, 6. Christen, f. 1807, boede i Kobbermølle i Dronninglund Sogn, og 7. Bodil Marie, g. m. Kirkesanger og Skolelærer Jens Legind Gravesen af Højene ved Hjøring. — Peder Nielsen Grindsteds Enke giftede sig igen allerede den 3. Juli 1812, da hun holdt Bryllup med Ungkarl Peder Christensen af Snørholt i Dronninglund Sogn, der var f. ca. 1775. Han blev saa den 3die „Peder Murmester“, og det var ham, som gamle Folk endnu kan huske under dette Navn. Betegnelsen „Murmester“ er for hans Vedkommende meget mulig kun en Titet, som han havde arvet efter

sin Formand, men han drev i hvert Fald Næring som Brænde-  
vinsbrænder og Gæstgiver og var som saadan vistnok meget  
populær saavel i Byen som i Omegnen. Han og Anne  
Gildsig havde kun 1 Barn, nemlig Datteren Petrea Kirstine,  
der var f. 1813 og boede som ugift hjemme hos ham, efter  
at Hustruen 1844 var afgaaet ved Døden. Anne Gildsig  
betegnes paa sin Gravsten, der endnu findes paa den gamle  
Kirkegaard, som „den virksomme og agtværdige Kone“, hvis  
Minde skal hædres. Efter Peder Murmesters Død ejedes  
Gaarden en Aarrække af Anders Peter Larsen, der lige-  
ledes drev Gæstgiveri. 1865 brændte den under den store  
Ildebrand, efter hvilken den nuværende Bygning paa 2 Eta-  
ger er opført. Den ejedes senere en Tid af Malermester  
Grøndahl og er nu erhvervet af Banken for Nørre-  
sundby og Omegn.

## 7.

Opr. Hk. 1—7—3—1. — Gaardsplads paa det nuvæ-  
rende Østergade Nr. 7, hvilket Sted i ældre Tider kaldtes  
„Bakken“. Efter Niels Jensen Ulstedes Død 1707 blev  
Stedet fæstet til Jacob Joensen, der var Søn af Joen  
Laursen i Lindholm og f. 1676. Han var g. m. Johanne  
Madsdatter, og deres Børn var følgende: 1. Maren, født  
1701, 2. Joen, f. 1703, 3. Else, f. 1705, 4. Johan, f. 1707,  
blev gift med en Mand i Hvalpsund, 5. Maren, f. 1709, g.  
m. Lars Poulsen i N. S., 6. Christen, f. 1711, 7. Anne  
Marie, f. 1714, g. 1. med Peder Jensen, Kromand i N. S.,  
og 2. med Niels Christensen Hellesen i Lindholm, 8. Sophia,  
f. 1716, 9. Mads, f. 1718, 10. Christen, f. 1722 og 11. Ja-  
cob, f. 1724, rejste til Kina. Nogle Aar efter Jacob Joen-  
sens Tiltrædelse blev der paa Foranledning af hans Hus-  
bond, Jesper Jespersen til Høgholt, taget Syn over „Bachens  
Huse“<sup>1)</sup>, der befandtes at være i følgende bedrøvelige For-  
fatning:

„1. Raalingen, som der paa Stedet fandtes, er gandske

<sup>1)</sup> K. Hrds. Tgb. 27/2 1711.

forfalden og staar paa Støtter, Tømmeret raaden og fordærvet, og ikke ved, naar det ligger paa Jorden, og kan som Raaling ikke repareres, uden den fra ny igen at skulle opbygges. 2. Laden østerst i Gaarden: Tømmeret snart bortstaalen og borte uden nogle faa gamle Sparrer og Stolper, som der paa Stedet findes, hvilket er gandske raadent og ikke kan tiene til nogen Biugning uden en ringe Del deraf, og ej findes enten Lægter eller Tag derpaa. 3. Et lidet Huus, vesterst i Gaarden: Remmerne i Stykker, og ej heller kan staa uden igien at ombygges . . ." etc.

Jacob Joensen døde i Sundby i Marts 1741, og hans Hustru i Marts 1748 (67—8—0—2).

Den næste Fæster var Ertmand Christian Claudi, hvis Herkomst formentlig er ubekendt, men efter Slægtsnavnet at dømme har han muligvis hørt til en tysk Militærfamilie. Han var født ca. 1710 og gift med Anne Levisdatter fra Staae, i hvilket Ægteskab der kun var 1 Barn, nemlig Christian, der blev døbt i N. S. d.  $15/8$  1752. Ertmand Claudi døde 1770, og der blev da paa ny taget Syn over Stedet, hvis Rolling, der var paa 14 Fag, befandtes i slet Stand, og Laden, som bestod af 14 Gulve, at være meget brøstfældig. Foruden disse to Bygninger var der i Gaarden „det vestre Hus“ og „det østre Hus“, hver paa 6 Fag<sup>1)</sup>. Gaarden blev derefter foreløbig drevet af Anne Levisdatter, men gik senere over til Sønnen Christian Ertmandsen Claudi. Denne synes iøvrigt ikke at have brugt sit Slægtsnavn, men skrev sig dels Christian Ertmandsen dels Christian Ertmann, hvilket sidste Navn brugtes som Slægtsnavn af hans Efterkommere i Sundby. Omkring Aarhundredskiftet blev Gaarden opbygget af ny, men allerede 1804 udbød han den til Salg<sup>2)</sup>, saa at han altsaa da maa være bleven Selvejer. Han flyttede imidlertid først derfra 1806, da der den 29. April blev holdt Auktion over en Del af hans Indbo, Kreaturer m. v.<sup>3)</sup>. Han blev derefter boende i Sundby, hvor han drev Værtshushold øster i Byen, først i

1) Rødslet Skiftepr. S. 985.

2) J. E.  $9/3$  1804.

3) J. E.  $25/4$  1806 Tillæget.

Bolsgaarden Nr. 14, senere i et Hus der i Nærheden (Bpl. 131) og døde d.  $28\frac{1}{2}$  1820. Han var g. m. Else Pedersdatter, der døde 1797, og havde 4 Børn, nemlig: 1. Ertmand, f. ca. 1781, 2. Karen, f. ca. 1782, 3. Anne Johanne, f.  $25\frac{1}{10}$  1784, g. m. Niels Jensen Ladefoged (se nedenfor) og 4. Peder, f. ca. 1789, boede paa Vestergade i N. S. (Bpl. 31), g. m. Inger Marie Sindalsdatter, havde Sønnerne Christian Peter og Christen, af hvilke sidstnævnte, der i en Aarrække drev Gæstgiveri i Brogade Nr. 6, ved Testamente af  $29\frac{1}{3}$  1890 stiftede et Legat til Trængende i N. S. udenfor Fattigvæsnet.

— Den følgende Ejer, Jens Nielsen Ladefoged, boede, da han 1791 købte Bolsjorden Nr. 6, i Gaarden Nr. 9 paa Vestergade, hvor han havde „Herbergering af Reisende“, og muligvis er bleven boende indtil 1812, da han solgte den tilligemed sidstnævnte Bolsjord til Herredsfoged Spies. Han var f. ca. 1756 og g. m. Maren Pedersdatter, med hvem han havde følgende Børn: 1. Johanne Marie, f. ca. 1786, 2. Niels, f.  $8\frac{1}{2}$  1790, 3. Peder, f. ca. 1793, 4. Jens Christian, f. ca. 1798, og 5. Jacob, f. 1800, blev Færgfører i N. S. og boede i Strandgade Nr. 10. Ved Skøde af  $20\frac{1}{11}$  1815 overdrog Jens Ladefoged Ejendommen paa Østergade til sin Søn Niels Jensen Ladefoged, der som nylig omtalt var gift med Christian Ertmandsens Datter, Anne Johanne (†  $25\frac{1}{2}$  1852), til hvem han s. A. blev viet. Ejendommen bestod 1834 af et Vaaningshus paa 15 Fag til Gaden af Mur og dels Ege- dels Fyrrebindingsværk samt med Tegltag, et østen i Gaarden liggende Hus paa 8 Fag „med vedliggende lille Plads“, hvilket Hus, der var af Bindingsværk og med Straatag, var indrettet til Stald og Tørvehus, et sønden i Gaarden liggende Hus paa 12 Fag med Portindkørsel, bygget af Mur- og Bindingsværk, tækket med Straa og indrettet til Lade, Stald og Vognremise, samt et Bindingsværkshus vester i Gaarden paa 8 Fag, hvori var Folkekamre, Kostald, Saltkælder etc. Niels Ladefoged, der døde den  $30\frac{1}{6}$  1861, havde i sit 1ste Ægteskab Børnene:

1. Else Marie, f. ca. 1816 og 2. Christian, f. ca. 1824, og i sit 2det Ægteskab, nemlig med Anne Kirstine Nielsdatter (f. ca. 1821) Datteren Ane Johanne Jensen, f. ca. 1851. Efter at have overdraget Gaarden til Købmand Laurits Klitgaard, bosatte han, der tidligere havde drevet Brændevinsbrænderi, sig i det nuværende Østergade Nr. 9, hvor han drev en Restauration, som efter hans Død ( $\frac{30}{6}$  1861) blev fortsat af hans Hustrus 2den Mand Christian Nørgaard. Den gamle Bolsgaard har senere været ejet af Købmand N. C. Jørgensen m. fl.

8.

Opr. Hk.: 2—0—1—1. — Gaardsplads paa det nuværende Østergade Nr. 6 og Terrainet bag ved op til Nørre-



Østergade Nr. 6 (1889) opført 1838

gade. Ved det 18. Aarh.s Begyndelse hensad her Anne Mortensdatter som Enke efter Cornet Hans Bowitz, der var afgaaet ved Døden 1691. Af Børn havde de en Søn ved Navn Johan Friederich, der efter Faderens Død forblev i Hjemmet og hjalp sin Moder med Bedriften; han

døde imidlertid allerede 1713 i en Alder af 34 Aar og ses ikke at have været gift. De andre Børn var Døttre, nemlig 1. Johanne Cathrine, f. 1684, †  $\frac{2}{4}$  1717, g. m. Søren Pedersen Svenske i N. S., † 1736. 2. Anne Marie, f. 1687, g. m. Skipper Cort Hansen Bloch i N. S., † sammesteds 1734, samt 3. Theta Helene, i det daglige Liv kaldet „Tette“, der var f. 1690 og døbt d.  $\frac{29}{5}$  s. A., ved hvilken Lejlighed Ritmester Zeplin og Købmand Henrik From i Aalborg stod Fadder; hun blev d.  $\frac{16}{4}$  1719 i N. S. g. m. Niels Christensen Dodensig sammesteds. Da Johan Friederich Bowitz var død, blev Anne Mortensdatter imidlertid træt af at fortsætte med Avlsbruget og opsagde derfor Fæstet af Bolet og de to Gadehuse til Fratrædelse i Efteraaret 1715. Der opstod i den Anledning Proces mellem hende og Husbonden, Jesper Jespersen til Høgholt, som gjorde gjældende dels, at Ejendommen ikke var i behørig vedligeholdet Stand dels, at hun var i Restance med Afgifterne, hvilke Paastande hun dog begge bestred, idet hun i førstnævnte Henseende anførte, at hun efterlod Ejendommene i tre Gange saa god en Stand, som da hun modtog dem, og Gadehusene var oven i Købet 2 Loft høje, det ene med Jordkælder under, og hvad Restancerne angik, mente hun, at der var rigelig Dækning i det indavlede Korn<sup>1)</sup>. Der blev imidlertid den  $\frac{2}{10}$  1715 afholdt Synsforretning, som afhjemledes den  $\frac{7}{10}$  1715 og gav følgende Resultat: „1: Raalingshuset, som er 11 Gulv Hus, hvor til er en Kaarsstue, 5 Gulv, som er Jordkælder under, vel forsiufnet med Bielcker, og fattes Raalingen i øster Ende paa sønder Side til Rim 2 Støcker 12 Allen Trær à 2 Mrk., er 1 Dr. Taget overalt kan repareres med 3 Læs Tag à 2 Mrk. 2 Sk., er 1 Dr. 3 Mrk. 8 Sk. 2: Det øster Staldhus, som er 11 Gulv, kand forfærdiges med et 12-Allen-Træ: 2 Mrk, to 10 Allen Trær til Spare à 20 Sk. er 2 Mrk. 8 Sk. Til 7 Bielker, som i Enderne er noget forraadnet, behøfves Tilskæring: to 12 Al. à 2

1) Ab. Tgb.  $\frac{7}{10}$  1715.

Mrk., er 1 Dr. Til Taget at paaligge behøves 7 Tylter Straalegter à Tylten 2 Mrk., er 3 Dr. 2 Mrk. Langhalmet . . . 16 Læs à Læsset 2 Mrk. 8 Sk. er 10 Dr. 3: Det vester Hus er 5 Guvl, som behøver 4 Læs Tag à 2 Mrk. 8 Sk., er 2 Dr. 2 Mrk. 4: Laden med Udskaar<sup>1)</sup> paa begge Sider er 7 Guvl, da, saavidt vi nu kand siufne, eftersom den er fuld af Korn, behøver den udi øster Ende 2 Bielker og en Udskaar Rim, hvortil kand tiene otte 12 Allen-Trær à 2 Mrk., er 1 Dr. 2 Mrk. Til Gaulsparer behøvis to 10-Aller à 20 Sk., er 2 Mrk. 8 Sk. Noch en Udskod Sparre behøves en 10-Aller for 1 Mrk. 4 Sk. En Tylt Fiel til Gaulen i øster Ende for 2 Dr. Endnu et Udskod Spare paa Nørside hvor til kand tiene en 7 Allen-Træ for 12 Sk. Til Tæche paa Laden behøvis 8 Læs Tag à 2 Mrk. 8 Sk., er 5 Dr. 5: Et Stalhus ved væster Ende af Laden behøver 5 Læs Tag à 2 Mrk. 8 Sk., er 3 Dr. 8 Sk. Summa: 37 Dr. 3 Mrk.“

Processen endte vistnok med Forlig, og blev forøvrigt ført under de høiligste Former, — Indstævnte tituleres saaledes i et af Sagens Dokumenter: „Velærede gode Ven Anne Mortensdaatter“, — og hun fraflyttede saa i Efteraaret 1715 den Gaard, som i over 100 Aar havde været beboet af hendes Slægt, og som nu gik over til en ny Slægt, — med Tilnavnet Ladefoged —, som kom til at bo der i de næste 100 Aar. — Af Hjemmets vægfaste Dele havde Anne Mortensdatter dog reserveret sig sin Jærnkakkelovn, der paa et senere Tidspunkt gav Anledning til en bitter Familietvist mellem hendes Arvinger. Færgen beholdt hun ogsaa, og den blev ligesom Kakkelovnen Aarsag til Kiv og Avind, ja maaske en Pind til hendes Ligkiste. Som før nævnt blev Tette i April 1719 gift med Niels Dodensig, og allerede i Maj s. A. kunde det unge Par holde deres første Barselgilde; det saa altsammen meget fornøjeligt ud, det var en Søn, der naturligvis efter sin Morfader „salig Cornetten“

1) Udskud.



skulde kaldes Hans Bowitz. Mormoderen holdt den lille Hans over Daaben og i Situationens Glæde og Erkendtlighed over den udviste Pietet og Opmærksomhed underskrev hun følgende Dokument: „Eftersom det nu er min Villie og Samtøche uden nogen af mine Arvingers Paataalelse i alle Maader, og er det nu min Villie efter disse tvende Mænds Vordering, nemlig Anders Andersen Bislef og Giermand Enggelbretsen, begge Tømmermænd i Aalborg, som forfærdiged den Færge, som ieg haver overladt til min Svigersøn Niels Christensen Dodensig, som skal gaa for hannem i Sundet, som dend haver for mig, uden min Paataale, og før end hand vilde lade dend forferdige af dennem, lod hand disse ovenskrevne Mænd vordere dend d. 2. Maj 1719, hvad Ret var, for 20 Sldr. siger 20 Sldr. klingende Møndt, som ieg Anne Mortensdatter vel er tilfreds med, og samme Penge skal være foræret uden nogen Paataale til Niels Christensens liden Søn Hans Bovids til Faddergave, og nu ieg med samme Færge icke mere haver at bestille og til dets bedre Forsikring og disse tvende Mænds Paahør haver ieg med min egen Haand underskrevet og disse tvende Mænd venligen ombedet vilde med mig underskrive . . . (etc.).

Nørre Sundbye 12. May 1719.“

Men Samdrægtigheden varede ikke saa meget længe, og i September 1722 var det kommen til Proces, under hvilken Niels Dodensig i Anledning af den ovennævnte Gave indstævnedes Anne Mortensdatter, der den 28<sup>de</sup> 9 mødte for Retten og gjorde gældende, at hun jo nok havde givet den lille Hans Færgens Værdi, men dog saaledes at forstaa, at han først skulde nyde den efter hendes Død, og hun erklærede, at hun ikke vidste af at have underskrevet Gavebrevet. Den 12/10 derefter gik hun over til Offensiven og lod Niels Dodensig indstævne til Doms Lidelse og Vidners Paahør i Anledning af den ilde Medfart, han havde ladet hende blive til Del, mens hun havde været i hans Hus; hun beklager sig i Stævningen bl. a. over de ondsindede

Rygter, som han havde udspreedt om hende blandt Folk, og fremhæver særlig: „Eders (o: Indstævntes) overmaade Ublu-  
hed udi Gierninger og Ord imod mig Onsdag næst for  
Skiærtorsdag, som var den 1. April næst afviget, da I mig  
med Hug, Slag og Skiildsord saavel i som uden Eders  
Huus ilde og skammelig tracterede.“ Der mødte imidlertid  
ingen af Vidnerne, og den 26. s. M. begærede Anne Mor-  
tensdatters Sagfører Anstand, idet han forklarede, at hun  
nu laa dødelig syg. Sagen synes imidlertid at være bleven ord-  
net i Mindelighed, og Anne Mortensdatter levede endnu  $1\frac{1}{2}$   
Aar derefter; hun blev begravet i Sundby den  $27\frac{1}{4}$  1724  
efter at have opnaaet en Alder af 71 Aar 9 Mdr. 3 Dage.  
Efter hendes Død procederede hendes Børn og Svigerbørn  
indbyrdes om baade det ene og det andet; i 1734 verserede  
der saaledes en forbitret Proces imellem Niels Dodensig og  
Cort Hansen angaaende — hendes Jærnbilægger.

Om Christen Jensen Ladefoged, der var Fæster  
her fra 1716—1737, kan ikke oplyses videre udover, at  
han drev Gæstgiveri, at hans Hustru hed Kirstine Søren-  
datter, og at han ved sin Død i Juli 1737 efterlod sig Enke  
og to Sønner, nemlig Søren, der var døbt den  $26\frac{1}{12}$  1719  
og senere overtog Ejendommen, og Jens, der var døbt  $21\frac{1}{5}$   
1724. Hans Enke døde 1742, 54 Aar gl.

Søren Christensen Ladefoged blev den  $6\frac{1}{12}$  1744  
gift m. Maren Sørensdatter Piilgaard (Bol 5) og fik med  
hende følgende Børn: 1. Christen, f.  $16\frac{1}{1}$  1746, 2. Christen,  
f.  $2\frac{1}{6}$  1747, 3. Jens, f.  $17\frac{1}{1}$  1751, 4. Anne Kirstine, f.  $15\frac{1}{3}$   
1758, og 5. Søren, f.  $24\frac{1}{7}$  1759. I hans Tid (1769) blev  
Ejendommen af Konsistorialraad Gleerup tilskødet Jens Jes-  
persen, og Skødet (dat.  $26\frac{1}{4}$  l.  $8\frac{1}{6}$ ) omfattede tillige et dertil  
hørende Lejehus samt en Lade, hvilket alt tilligemed Bolet  
Nr. 5 samtidig blev pantsat for 300 Rd. til Landfoged Peder  
Zeuthen paa Læsø<sup>1)</sup>. Søren Ladefoged døde 1770, hvor-  
efter Enken en Overgang drev Gaarden til den blev fæstet

1) Aalb. Panteptr. fol. 128.

af Sønnen Jens Sørensen Ladefoged. Denne ægtede <sup>14</sup>/<sub>11</sub> 1784 i Sundby Karen Pedersdatter, der var f. i Jetsmark Sogn ca. 1758 og døde i November 1804. Jens Ladefoged var den 1ste Selvejer der i Gaarden, idet han d. <sup>26</sup>/<sub>6</sub> 1791 fik den tilskødet af Md. Jespersen for 600 Rd., efter at samtlige Bygninger den <sup>24</sup>/<sub>5</sub> s. A. var nedbrændt. Ejendommen bestod 1804<sup>1)</sup> af 1. Et Forhus til Gaden, 10 Fag langt, 1 Loft højt, med Fyrretømmer og murede Vægge samt Straatag. 2. Et Hus norden i Gaarden paa 8 Fag med Fyrretømmer, klinede Vægge og Straatag. 3. Et Hus vesten i Gaarden paa 8 Fag, og af lignende Beskaffenhed som foregaaende<sup>2)</sup>. Iflg. Skiftet efter Karen Pedersdatter var endvidere Lejligheden i Stuehuset indrettet saaledes:

#### I Dagligstuen:

Et langt rødmalet Fyrrebord, en do. Fyrrebænk, et Nyrrenberg-Klokkeværk, et rødmalet Chatol m. Skab, 2 Træstole med Hynder, et Messing Kakkellovnsbækken, et do. Sengebækken (til Opvarmning af Sengene) m. flere Messing og Kobberting, et rødmalet „Vingebord“, en Alkoveseng samt en Jærn-Bilæggerovn paa Træfod.

#### I Storstuen:

En blaamalet Dragkiste med Messingbeslag samt Skab, hvori Konens Tøj beroede, et blaamalet Hængeskab, en do. Fyrretræskiste med Sengeklæder i, et rødmalet Bord med

1) Aalb. Birks Skiftepr.

2) Efter en Brandtaksationsforr. af 1824 angives Stuehuset at staa i syd, at være paa 11 Fag og 10 Alen dybt med Fyrre Under- og Overtømmer, murede Vægge og Straatag, til Stue, Kamre, Køkken og Bryggers, m. Loft etc. og Fjælegulv, 1 Jærn Bilægger, 2 Kobberkedler i Grue paa <sup>11</sup>/<sub>2</sub> og <sup>1</sup>/<sub>2</sub> Tdr. Rum, 1 Skorsten af brændte Sten. Det havde tidligere været forsikret for 480 Rdlr. men blev nu forsikret for 530. — Det nordre Hus, der var Lade, beskrives som i Skiftet af 1804. Det vestre Hus, der var paa 10 Fag og 10 Alen dybt og med murede Vægge samt Straatag, var i søndre Ende indrettet til Stald og i de 3 nordre Fag til Beboelse med Loft, Vinduer, Skorsten etc. (Landb. Brandf. J. Nr. 454/1838).

Skuffe, 4 Træstole, 2 Læderstole, et Spejl i sort Ramme, 14 Skilderier m. m., en Alkoveseng med Katuns Omhæng og Kappe samt for Vinduerne 2 Fag Netteldugs Gardiner.

#### I Køkkenet

var der Gryder, Pander o. l. af Jern, medens Kobber, Tin og Messing havde sin Plads i

#### Spisekamret:

Her var der Æbleskivepande, Strygejern, et stort Tinfad, 9 Tintallerkener, Fyrfade af Kobber og Messing, Tinstager etc.

#### I Bryggerset

var der en indmuret Kobberkeddel „paa 1 Tønde Rum“ med Hat, Laag og Piber (o: til Fremstilling af Brændevin) m. flere Kedler, Ankere o. a.

#### I Bønderkamret<sup>1)</sup>

var der forskelligt Sengeinventar.

I Jens Ladefogeds Tid blev det gamle Bolsjord adskilt fra Gaarden, idet først et Stk. af Hk. 0—1—0—1 blev udstykket vistnok 1799<sup>2)</sup> og Resten (Hk. 1—7—1—0) ved Skøde af  $\frac{30}{7}$  1810 blev overdraget Søren Jensen Smith. Der var imidlertid endnu 0—4—1— $\frac{7}{8}$  Hk. tilbage, som hidrørte fra et andet Boelsjord og det solgte Jens Ladefoged 1814 og købte i Stedet for det Boelsjord, som oprindeligt hørte til Bryggergaarden (Hk. 1—6—2—1). 1820 overlod han Stedet til sin Søn og eneste Arving Søren Jensen Ladefoged, hos hvem han boede til sin Død d.  $\frac{16}{11}$  1826. Søren Ladefoged døde allerede d.  $\frac{1}{4}$  Aaret efter i en Alder af 29 Aar, og hans Enke, Poulina Stern, giftede sig d.  $\frac{31}{10}$  1828 med Ungkarl Peder Christensen Møller, der ved

1) Dette har muligvis ligget i det nordre Hus i Gaarden, i hvis sydlige Udskud der endnu i min Barndom var indrettet saadanne »Bønderkamre« med opredte Senge til Brug for de Bønder, der kom langvejs fra og ikke kunde komme hen og hjem paa samme Dag.

1) 1 Fd.  $\frac{11}{8}$  Alb. blev solgt til Peder Raps og Resten til Søren Christensen Guldbæk.

Skøde af 17/6 1831 overdrog Gaarden med den bagved liggende Toft til sin Svoger Mathæus Stern. Bolsjordet udlejede han først en Tid og afhændede det derefter ved Skøde af 22/6 1836 til Peder Jensen Smed i N. S.; han boede da paa Hunebrogaard i Hune Sogn. — Mathæus Mortensen Stern skal have haft sit Udspring fra en hollandsk Keddelførerslægt; han var født ca. 1802 i N. S. og Søn af Bolsmand Morten S. (Bol 13). 1826 tjente han som Kusk hos Herredsfoged Spies, men efter sin Overtagelse af Gaarden blev han i Overensstemmelse med Stedets Tradition Gæstgiver; hans Skænkestue skal have været i Fagene Nr. 6—9 (fra øst) i den nuværende Bygning, der er opført efter en Brand i 1838<sup>1)</sup>. Mathæus Stern var gift med Karen Enevoldsdatter (f. ca. 1789 i Guddum). De blev begge begravede paa Sundby Kirkegaard, hvor deres Gravsted, som laa opad den søndre Side af Kirken, nu er sløjft, men deres fælles Ligsten er indsat i Kirkemuren. Den gamle Bolsgaard, som Mathæus skal have givet Navnet „Sternseje“, — hvilket Navn som saa mange andre Navne havde den Skæbne, at det ikke slog igennem —, gik 1856 over til et nyt „Dynasti“, efter at det gamle efter god Tradition havde besiddet den i over 100 Aar. Det var jo ved den Tid, da Sundby skulde være Handelsplads, og Gaarden gik nu over til at blive Købmandsgaard, idet Mathæus ved Skøde af 26/5 1856 overdrog den til Købmand Hans Mørup, der havde Forretning ved Vesteraa i Aalborg og nu vilde anlægge en Filial i Sundby. Mørup solgte imidlertid ikke længe efter Gaard og Forretning til H. Marius Petresch Christensen, der var g. m. hans Broderdatter, Severine Mørup og drev Købmandsforretning her i over 40 Aar indtil 1899, da han ophævede Forretningen og solgte Gaarden til Bryggeriejer Erhard Pedersen, der havde været g. m. en anden Broderdatter af Hans Mørup. Den ejes nu af sidstnævntes Søn, Bryggeriejer Carl Erhardt Pedersen, og der er saaledes

1) Se Afsnittet om Ildebrænde.

en Chance for, at det nuværende Dynasti kan beholde den lige saa længe som de 2 foregaaende.

## 9.

Opr. Hk. 1—6—2—1. — Gaardsplads hvor nu Bryggergaarden ligger (Østergade 8). Efter Niels Andersen fulgte som Fæster Niels Laurits Sponmatt, der døde 1710,



Bryggergaarden (ca. 1920). Opført 1791.  
Fot. af Nationalm. II Afd.

38 Aar gl., hvorefter hans Enke, Kristine Rasmusdatter, drev Stedet, som hun endnu havde 1725, men som 1734 var overgaaet til Mikkellarsen Rytter, hvis Hustru hed Bodil Nielsdatter, hvorfor det er tænkeligt, at han har været Maren Rasmusdatters Svigersøn. Deres Børn var: 1. Lars, f. ca. 1731, 2. Kristen, f. 1732 og 3. Johanne, f. 1735. — Mens Mikkellarsen Rytter endnu levede, nemlig d.  $\frac{6}{2}$  („Søndag efter Kørmes“) 1762 hjemsøgte Gaarden af en ulykkelig Ildsvaade, ved hvilken „Rollingen“ og det østre Hus i

Gaarden nedbrændte<sup>1)</sup>. Mikkel Larsen, der da var gammel og svag, afstod den paafølgende Sommer Gaarden til sin Søn og døde i August s. A., 77 Aar gl.; hans Enke døde i Marts 1780, 84 Aar gl. Samme Sommer, som Lars Mikkelsen Rytter havde overtaget Gaarden, byggede han et nyt Stuehus og et dermed sammenbygget Hus mod øst, der ligesom dets Forgænger blev anvendt til Rejsestald, idet der nemlig her som i de fleste andre Gaarde i Sundby blev drevet Gæstgiveri. Den  $29/9$  1768 blev han efter kgl. Dispensation viet til Johanne Jensdatter, f.  $27/8$  1746, D. af Jens Jensen og Maren Christensdatter i Gildsig. De fik adskillige Børn, af hvilke dog kun 3 overlevede dem, nemlig 1. Anne Kristine, f. 1772, g. m. Politibetjent Anders Hegum i København, 2. Jens Michael, f. 1781, var 1807—11 Værtshusholder i Skraagade (Bpl. 103) men gik senere fallit, og 3. Maren, der var f. ca. 1783 og ved Moderens Død opholdt sig i Hjemmet. I Begyndelsen af 1770ne tilhørte Stedet med sit oprindelige Bolsjord og Halvdelen af Jordan til Bolet Nr. 3 Pastor Clementin i Aalborg, efter hvis Død det hele ved Auktion blev solgt til Krigsraad Gleerup paa Rødslet (Skøde  $1/6$  l.  $6/6$  1774), der 1779 for 690 Rd. afhændede det til Jens Nielsen Smith fra Hallund (Sk.  $26/4$ , l.  $10/7$  1780), og det ses af Panteprotokollen, at Landgilden paa den Tid var 9 Rd. og 2 Tdr. Byg samt en aarlig Rejse. Lars Mikkelsen flyttede derefter fra Gaarden og boede senere i Skraagade (Bpl. 103), hvor han drev Gæstgiveri og døde 1791. Hans Enke giftede sig den  $22/3$  1792 med Skipper Peder Jørgensen Møller, der var fra Aalborg, men nu bosatte sig i N. S., hvor han døde 1803,  $34\frac{1}{2}$  Aar gl. Hun døde 1807 og blev begravet den  $13/3$ .

Jens Nielsen Smith var født ca. 1751 i Hallund, hvorfra han kom her til Gaarden. Han havde dog forinden været knyttet til Egnen, idet han 1780 var bleven gift med Dorthe Nielsdatter, som var Datter af Mølleren i Lindholms

1) Aalb. Tgb.  $22/2$  1780.

Mølle Niels Christensen og Hustru Anne Eriksdatter, ligesom hans Søster Maren var gift med Anders Jegerum i N. S. (Bpl. 12). — Ved den store Ildebrand 1791 nedbrændte Jens Smiths Gaard fuldstændigt, saa at han maatte lade alle dens Bygninger opføre paa ny, og det var ham, som ved denne Lejlighed lod det nuværende af en vis Herskabelighed prægede Stuehus bygge. Jens Smith var nemlig saadan stillet, at han nok havde Raad til at koste en Del paa sit Hjem, hvis indre Udstyr efter det Skifte, der 1809 blev afholdt efter hans Enke, ogsaa synes at have hævet sig noget over, hvad der var almindeligt i Sundby paa den Tid<sup>1)</sup>. Der nævnes i Skiftet følgende Værelser og Rum: Dagligstuen, Storstuen, „et lidet Kammer“, „et Kammer indenfor“, Sovekamret, Kvisstkamret, Spisekamret, Bryggerset og Salkælderen.

I den første, der maaske har været Skænkestue, var der af Møbler et langt rødmalet Fyrrebord paa 4 Fødder, en lang rødmalet Skammel (o: Bænk), et Bord paa Krydsfod og 2 Bænke, 1 Lænestol med Plydses Sæde, 3 andre Stole og et 8 Dages Stueur i Futteral (o: Bornholmerur). Paa Væggen var der et Spejl i forgyldt Ramme, et Messing Krucifiks, et Par Skilderier forestillende Kristus paa Korset, og 1 Messing Sengebækken. Paa Kakkellovnen var der et Messing Kakkellovnsbækken. Endelig nævnes for sig endnu et rødmalet Bord med Klukflasker, Glas og andet Husgeraad. I Storstuen var der følgende Møbler: En Kanapé og 12 Stole med blaa Plydses Sæder, 2 Stole med sribet Lærreds Betræk, et Bord med Marmorplade og „forgyldte Zierater“, et do. med violette Stene (Flisebord?), en grønmalet Dragkiste, hvori en Del af Ægteparrets Gangklæder beroede; paa Væggene var ophængt et sort Spejl, 2 mindre do. i brune Rammer, 6 Lampetter med forgyldte Rammer og Messing Arme samt 5 Skilderier. Endvidere fandtes der af Husgeraad bl. a. en Kobber Themaskine, en Potpurikrukke, Porcellæn o. l. Af Gardiner omtales kun „4 Par lange Sørgegardiner“, saa

1) Jens S. tituleres iøvrigt »Sieur« og kaldes ved sit Bryllup »vel-agte og velfornemme«.



at denne Stue vel maa have været paa 4 Fag. I Sovekamret var der et „fast Sengested“, rigeligt forsynet med Sengeklæder, fremdeles et gulmalet Vingebord (Klapbord), 1 Lænestol med gult Plydses Sæde, 2 Stole med gule Lædersæder, en Bænkekiste, et blaamalet Skab med 2 Døre, en Hylde med 2 Katuns Gardiner, et lille Nøgleskab, et lille Spejl. Af Gardiner omtales „3 smaa Vindues Gardiner“. I det lille Kammer var der et Natbord med Netteldugs<sup>1)</sup> Betræk, en Lænestol med gult Plydses Sæde, 1 do. med stribet Sæde, en rødmalet Halvkiste samt et Traadgardin med Fryndser. Kamret indenfor var et Slags Fadebur og indeholdt en Mængde Husgeraad af Kobber og Messing. I Spisekamret var der lignende Ting og i Bryggerset 2 store Gruokedler med „Hat, Laag og Pibe“ til Fremstilling af Brændevin. Til Gaarden hørte der paa den Tid 3 hele Bolsjorder, nemlig det oprindelige (Nr. 8), „Fællesbolet“ (Nr. 3) og „Poul Sørensens Bol“ (Nr. 2). Paa den sidste Halvdel af „Fællesbolet“ havde Jens Smith under  $2\frac{1}{4}$  1797 faaet Skøde af Birgitte Christensdatter. Han døde den  $1\frac{4}{6}$  1806 efter nogle Dages Sygeleje, og Hustruen den  $3\frac{0}{8}$  1809. Begges Død findes bekendtgjort i J. E. paa en Maade, der vidner om et smukt Familieforhold. De efterlod sig 3 Børn, af hvilke Sønnen Niels arvede 9400 Rd., og hver af Døttrene halvt saa meget. Den ene af dem, Anne Cecilie, var f. ca. 1787 og blev gift med Chr. Pedersen, der ejede det nuværende Østergade Nr. 14 (Bpl. 12), den anden, Kirstine, var født ca. 1792.

Det blev Sønnen, Niels Jensen Smith, der nu overtog Gaarden, af hvis Jord han 1810 tilskødede sin Søster Cecilie „Fællesbolet“.

I Aaret 1810 holdt „velædle Hr. Niels Smith“ Bryllup i Huset med Maren Lausdatter, der var født ca. 1787 i Vadum. Han boede 1828 i Aalborg<sup>2)</sup> og var da Garver, men

1) Opr. tilvirket af Brændenælder, senere af Bomuld.

2) Ab. St. 28/1828.

er paa Folketællingen af 1834 opført som boende i Sundby, hvor hans Profession er angivet at være Avlsbrug og Brændevinsbrænderi. Senere flyttede han igen til Aalborg og boede her som „Garverientreprenør“, da han 1841 afhændede Gaarden i Sundby. Han efterlod sig vistnok kun et Barn, nemlig Datteren Henriette Marie, der var f. ca. 1821. Den følgende Ejer var Brygger Christen Schaltz, der fik Skøde d.  $21/6$  1841 og 1855 opførtes den store Bryggerbygning. 1860 bortforpagtede Schaltz Bryggeriet til Brygger, senere Bankdirektør i Aalborg Diskontobank, Erhard Pedersen, der 1874 købte Ejendommen af ham. Efter Erhard Pedersens Død 1900 overgik Bryggeriet, som senere fik Navnet „Skandia“, til hans Sønner, af hvilke cand. polyt. Bagge Mørup Pedersen ledede det til sin Død 1909, hvorefter den nuværende Ejer, cand. polyt. Carl Erhard Pedersen, overtog det.

## 10.

Oprindeligt Hk. 2—1—1—1. Gaardsplads, hvor Byens ny Raadhus nu skal opføres. Efter Anders Laursen Slagters Død 1698 synes Enken, Johanne Christensdatter, at være bleven boende i Gaarden; hun døde imidlertid 1701, og 1703 var Fæsteren en Jens Pedersen, som muligvis var den samme, der staar opført i Sb. Kirkebog som begravet den  $21/1$  1710 (66 Aar). Den næste Fæster var Peder Christensen Dodensig, og det kan godt passe, at han har overtaget Gaarden omkring ved den Tid, da han nemlig giftede sig i Aaret 1712. Han var f. ca. 1685 og Søn af Bolsmand Christen Jensen Dodensig i N. S. (Bol 13). Hans Hustru var Maren Pedersdatter (f. 1680, † 1759), og de havde følgende Børn: 1. Kirsten, f. 1713, 2. Christen, f. 1717, 3. Anne, f. 1715, 4. Peder, f. 1721, 1746 g. 1. med Kirsten Andersdatter († 1748), 1748 gift 2. med Zid-sel Sørens-datter, og 5. Jacob, f. 1723, 1765 gift med Anne Pedersdatter, Oluf Frosts Enke i N. S., boede paa Søndergade (Bpl. 119). Peder Christensen Dodensig døde i N. S.

1745 (begr.  $^{19}/_{12}$ ). Hans Efterfølger blev Christen Jørgensen, f. 1697,  $^{17}/_{11}$  1740 gift med Else Pedersdatter, der efter sin Mands Død d.  $^9/_1$  1767 overtog Gaarden, som hun beholdt, saa længe hun levede. Hun døde 1772 i en Alder at 69 Aar, og den næste Besidder blev da Jens Nielsen Søndergaard, der var g. m. hendes eneste Datter Giertrud Christensdatter (f.  $^{14}/_4$  1743). Jens Søndergaard var f. 1739 og Søn af Niels Jensen og Maren Jensd. i Søndergaard i Uttrup, men var efter Kirkebogen bosiddende i Aalborg, da han d.  $^8/_3$  1771 i N. S. blev viet til „Jomfru Giertrud Jørgensen“; — at Bruden kaldes „Jomfru“ og „Jørgensen“ i Stedet for „Christensdatter“, viser, at Præsten har villet gøre Stads af hende ved paa denne Maade at antyde, at hun var noget mere og fornemmere end en almindelig Bondepige. Hendes Mand blev iøvrigt ogsaa en anset Mand i Byen, idet han var Kirkeværge og Præstens Medhjælper samt ret velstaaende. Han var Færgeforpagter og blev den første Selvejer i Gaarden, som han købte af Krigsraad Gleerup. Denne havde 1769 købt Gaarden af Jens Jespersen i Sundby, og Skødet, som var af  $^{31}/_{12}$  1769 (l.  $^{12}/_2$  1770), omfattede tillige Ejendommen Østergade Nr. 10 (Bpl. 75), hvis Lade hørte til Gaarden paa Torvet og blev afbenyttet af dennes Brugere. Begge disse Ejendomme brændte iøvrigt 1791, og Bolsgaardens Bygninger bestod da af 5 Huse, af hvilke Rollingshuset, der ikke var hel nyt, men dog godt vedligeholdt, var muret. Jens Søndergaard havde 3 Børn, nemlig: 1. Else, f. 1772, 2. Christen, f. 1774 (se Bol 5) og 3. Niels, f. 1777, var 1808 Fuldmægtig i København.

Den  $^{10}/_6$  1807 skødede Jens Søndergaard og Hustru Gaarden med tilhørende Bolsjord til deres „eneste kære Datter“ Else Jensdatter for en Sum af 1600 Rdlr. danske courant. De døde begge kort efter, hun i Decbr. s. A. og han i Juli 1808.

1808 holdt „den dydige Pige“ Else Søndergaard Bryllup med „velfornemme unge Karl“ Peder Jensen af Lind-

holm. Denne, der var født 1781 og Søn af Jens Jensen Forpagter og Mette Pedersdatter i Lindholm, var en Tid Oiddermand for Færgelaugget, men døde allerede 1816, og Else Søndergaard fortsatte derefter en Aarrække baade Avlsbruget og Færgefarten, indtil hun — vistnok i 1840ne — overdrog begge Dele til sin eneste Datter, Giertrud Marie Søndergaard og dennes Mand, eksam. jur. Anders Müller (født ca. 1802 i Ø. Hassing), hvilket Ægtepar siden deres Bryllup 1828 havde boet i det gamle Hjem. Dette nedbrændte tildels ved Ildebranden 1838, der opstod i Gaardens Lade. Stuehuset var efter en Brandtaksationsforretning af 1819 paa 11 Fag og 13 Alen „dybt“, med murede Vægge og „Stentag“ samt 2 Skorstene etc. Udhusene havde Straatag, men var tildels opført med murede Vægge. Anders Müllers, der endnu boede her 1860, efterlod sig ingen Livsarvinger. Den følgende Beboer var Avlsbruger Carl Nørgaard, som ejede Gaarden i en lang Periode indtil sin Død for nogle Aar tilbage.

## 11.

Hk. 2—0—2—1. Gaardspladsen var, som i 1. Del oplyst, østligst i Byen ikke langt fra „det røde Hus“, og efter forskellige senere tilkommende Oplysninger maa det antages, at den har ligget mellem Skraagade og Søndergade paa den Grund, der udgøres af Bpl. Nr. 89 og 100—103, af hvilke 100 og 103 vides at have været Dele af en Gaard, hvis Grund i Slutningen af det 18. Aarh. er bleven delt. Bolsgaarden var endnu 1702 fæstet af Poul Nielsen Brems, der imidlertid af en eller anden Aarsag har trukket sig tilbage, thi i Aaret 1705 var den bortfæstet til Christen Mørcks Enke, Else Laursdatter. Denne var født ca. 1666 og ægtede d.  $23/3$  1690 Poul Simonsen (Rase?) i N. S. med hvem hun fik følgende Børn: 1. Anne, f. 1690, 2. Marren, g. m. Niels Nielsen Sadelmager i Aalborg, † 1717, og 3. Laust (Lars) f. 1694 (se nedenfor). Poul Simonsen døde i N. S. 1697, 38 Aar gl., og Else Laursdatter giftede sig

derefter ( $\frac{8}{1}$  1699) med Christen Jensen Mørck, med hvem hun fik Datteren Dorthea, som blev døbt  $\frac{21}{3}$  1700. Det er muligt, at Chr. Mørck har haft Bolet en kort Tid efter Povl Brems, men han døde allerede 1704 i en Alder af 44 Aar. Else Laursdatter beholdt Gaarden i adskillige Aar, sandsynligvis indtil 1730, da hun døde i Marts Maaned, hvorefter den overgik til hendes Søn af 1. Ægteskab, Lars Poulsen Mørck (eller Rase), som den  $\frac{12}{2}$  s. A. havde holdt Bryllup med Else Jacobsdatter, D. a. Jacob Joensen i N. S. (Bol 7), der formentlig var hans Genbo, hvilket sidste yderligere bestyrkes deraf, at Jacob Joensens Efterfølger, Ertmand Claudi, ved en senere Lejlighed blev afæsket Vidneforklaring med H. t. hans Drift af Gaarden og Bortsalg af dennes Besætning. Det gik nemlig i Begyndelsen af 1760ne stærkt tilbage for Lars Poulsen, saa at han „maatte sælge, hvad han havde ved Haanden til Levebrød og Avlingens Forrettelse“, som Tin, Messing og Kobber, bl. a. et Brændevinstøj med Tilbehør, og 1765 blev han sagsøgt af Husbonden, der beskyldte ham for at have bortsolgt af Besætningen og satte ham fra Fæstet. Lars Mørck døde i N. S. 1769. Han og Else Jacobsdatter havde følgende Børn: 1. Else, døbt  $\frac{5}{11}$  1730, gift med Poul Slagter i Aalborg, 2. Poul, f.  $\frac{30}{1}$  1733, blev Graver i N. S., og var g. m. Anne Pedersdatter, 3. Niels, f.  $\frac{13}{2}$  1735, 4. Johanne Marie, f.  $\frac{6}{10}$  1739, g. m. Anders Bælgetræder i Aalborg, og 5. Maren, f.  $\frac{18}{2}$  1742.

Efter Lars Poulsen Mørcks Fratræden blev Bolsjordnet adskilt fra Gaardspladsen og blev ikke senere knyttet dertil; det var altsaa, hvad man kaldte „øde“ og betegnedes i Slutningen af Aarhundredet og senere som „Niels Rasmussens øde Bolsjord“. Paa Udskiftningskortet af 1777 er denne Niels Rasmussen opført som Bruger, men har dog neppe været det mere, da Jorden som tidligere omtalt allerede 1772 var bortfæstet til Jens Jespersen. Samme Niels Rasmussen er ganske sikkert identisk med en ældre Ung-

karl af dette Navn, der 1787 boede til Huse hos sin Svo-  
ger, Niels Joensen, i en af de ovennævnte Ejendomme mel-  
lem Søndergade og Skraagade (senere Thranholms Gaard  
— Bpl. 100). I Aaret 1807 blev Bolsjordet fuldstændigt ud-  
stykket.

## 12.

Hk. 1—6—2—0. Gaardspladsen lader sig neppe sted-  
fæste. Efter Peder Brusens Enkes Død 1710 blev Bolet „øde“,  
idet „Bygstedet“ (o: Gaardspladsen) blev Fæstehus og Bols-  
jorden særskilt bortfæstet. 1718 boede der i Gaarden en  
Mand ved Navn Simon Foldsted, som døde 1742, uden  
at det kan sees, hvem der efter ham fik den i Fæste. Jor-  
den blev 1718 bortfæstet til Bolsmand Jens Jensen (se  
Bol 13), hvilket gav Anledning til en Retstrætte mellem denne  
og Ejeren, Raadmand Erik Jensen i Aalborg, der var g.  
m. Anne Jespersen<sup>1)</sup>. Jens Jensen, der var uskriftkyn-  
dig, gjorde nemlig gældende, at han havde forstaaet Fæste-  
brevet saaledes, at han ogsaa skulde have Gaardspladsen,  
men fik dog ikke dette sit Krav gennemført og maatte nøjes  
med Jorden, som gennem det meste af Aarhundredet var  
øde og 1762 bortforpagtet til forskellige. Ved Skøde af  $\frac{30}{4}$   
1771 (l.  $\frac{7}{7}$  1800) blev det imidlertid erhvervet af Jens  
Jacobsen Hvorup, som lagde den til sin Gaard paa Hjør-  
net af Brogade og Torvet (Bpl. 4), til hvilken Ejendom den  
derefter hørte til over Midten af det 19. Aarh. Om Jens  
Hvorup findes Oplysninger S. 92 f. Efter hans Død blev Ejen-  
dommen ved Auktion d.  $\frac{25}{7}$  1804 for 2220 Rd. tilslaaet  
Landmaaler Ole Hall fra Aalborg<sup>2)</sup>. Denne bekendtgjorde  
den  $\frac{1}{10}$  1804 i J. E. (79/1804), at han nu boede i Sundby  
og fortsatte den samme Næringsvej som sin Forgænger,  
sal. Jens Hvorups, „med at tage imod honette Folk af alle  
Stænder“. Med sin Hustru, Lovise Thystrup, havde Hall følg-  
ende Børn: 1. Iver Julius, f. ca. 1787, 2. Anne Dorthea, f. ca.  
1790, 3. Sophie Wilhelmine, f. ca. 1793, 4—5. Tvillingerne

<sup>1)</sup> Aalb Tgb.

<sup>2)</sup> Boede 1801 paa Algade Nr. 351.

Lars Christian og Louise Frederikke, f. 1794, 6. Anne Larsen, f. ca. 1795, 7. Peder, f. ca. 1797 og 8. Nicolai Julius, f. ca. 1798. Ole Hald havde saaledes ikke saa faa Børn at forsørge, men synes heldigvis ikke at have været blottet for økonomiske Evner, i hvert Fald ikke naar det gjaldt om Opfostring af hans Kreaturer, hvad følgende af ham i J. E. Nr. 23/1774 indrykkede Erklæring vidner om:

„Til Nytte for det Almindelige, og især for dem, som ere i eller befrygte Fodertrang, bekiendtgøres: At Kiør meget godt kan foeres med Hestemøg; de som tager dette i Tvivl, kan derom blive overbeviste hos undertegnede paa Tofteberg ved Løgstøer, hvor 6 Køer fortærer Morgen, Middag og Aften, det 4 Bæster producerer; disse Kreaturer trives endog bedre end efter sædvanlig Foering og malker mere Omgangsmaaden, som er meget simpel, vil med Fornøjelse, naar forlanges, erfares af

Ole Hall, Landmaaler.“

Efter Ole Halls Død 1823 blev Ejendommen stillet til Auktion. Den bestod da af Gaarden „med vedliggende Lejehus“ (ialt 70 Fag Hus), Bolsjorden samt en Tørveparcel ved Langbrokro. S. A. bortsolgtes ligeledes Halls Bohave, Besætning, Avlsredskaber etc. Ejendommen blev købt af Skipper Christian Larsen, som dog kun havde den et Par Aar, idet han 1826 solgte den til Guldsmed Peter Hiorth fra Aalborg, der imidlertid ikke kunde klare sig, hvorefter den 1828 ved Tvangsauktion blev solgt til Peder Dam for 1800 Rbd. Sølv. Denne, der var f. i N. S. ca. 1792, var Søn af Laurs Pedersen Dam og Hustru, Anne Pedersdatter, der ejede den Gaard paa Østergade, hvor nu Afholdshjemmet er (Bpl. 11). Peder Dam blev boende i Gaarden, til han omkring ved Aarhundredets Midte trak sig tilbage. Han boede senest i Ejendommen Brogade Nr. 3, hvor han efter Branden 1865 byggede sig et grundmuret et Etages Hus, der blev nedrevet i Slutningen af forrige Aarh. Man fortalte, at han var meget tilfreds med sit nye Hus, da han

her kunde gaa igennem Dørene uden at bukke sig, hvad han maatte i sine tidligere Boliger, eftersom han var en ualmindelig høj Mand. Han var gift med Rebekka Nielsdatter, med hvem han havde Sønnen Lars Peter, f. ca. 1831 og Datteren Ane, (f.  $21/3$  1828, †  $27/5$  1892), hvilken sidste til sin Død boede i Brogade Nr. 5. Hun stiftede ved Testamente af  $11/5$  1892 „Gaardejer af Nørre Sundby Peder Larsen Dam og Hustru, Rebekka Nielsdatters Legat“ med 3000 Kr., hvis Renter uddeles til ældre Piger eller Enker af Middelstanden i N. S. En af Nørresundbys Gader er opkaldt efter hende<sup>1)</sup>.

Det var vistnok den Aalborg Storkøbmand, Poul Pagh, der forvandlede Gaarden fra en gammeldags Avlsgaard til en mere nymodens 2 Etages Købstadbygning indrettet til Lejligheder og Forretninger. Der blev ogsaa i Gaarden opført et højt Pakhus med et bredt Tag, som man paa Kittenorffs store Litografi af N. S. og Aalborg (ca. 1854), kan se rage op over Omgivelserne. Gaarden brændte imidlertid ved den store Brand 1865, og Poul Pagh solgte derefter Brandtomten til Købmand Schou for 25,000 Rd, hvorefter denne lod de nuværende Bygninger opføre, i hvis sydligste Del ud mod Brogade Herredsfogederne Hald og Ramsing har haft deres Bolig paa 1. Sal med Kontor i Stuen. Senere har Gaarden været ejet af Købmand L. D. Klitgaard og dennes Enke.

## 13.

Opr. Hk. 2—1—0—2. — Gaardsplads paa østre Side af Torvet (Bpl. 13). Christen Jensen Dodensig, der var Fæster af Gaarden i Slutningen af det 17. Aarh., døde

1) Fra mine Barneaar husker jeg saa tydeligt Frk. Dam, som hun sad ved sit Vindu og nikkede venligt til de mange forbi passerende, som hilste paa hende, og der var gammeldags hyggeligt inde i hendes pyntelige Stuer, der var præget af Smagen fra Christian VIII's Dage; hun selv svarede til Hjemmet, hyggelig og gæstfri som hun var mod store og smaa; hun havde sikkert kun Venner.



i Juni 1701, 56 $\frac{1}{2}$  Aar gl., hvorefter hans Enke, Anne, fortsatte Bedriften nogle Aar. 1717 og mulig før var den fæstet til Jens Jensen, der var Oldermænd for Færgelauget. Han var g. m. ( $\frac{7}{1}$  1712) Anne Stefansdatter, D. a. Stefan Thomsen i Agdrup, Sulsted S. og Else Pedersdatter Kierulf, og havde med hende følgende Børn: 1. Stephan,



»Sundby Bod« ca. 1840.

(I Forgrunden t. v. Agent Galster, i Baggrunden ved Træet Pastor Vinding og Fru Galster. — Efter et gammelt Maleri malet af Agent Galsters Søn).

døbt  $\frac{18}{9}$  1712, † 1764 i N. S., 2. Jens, døbt  $\frac{13}{5}$  1714, 3. Christen, db.  $\frac{22}{2}$  1716, 4. Maren Margrethe, db.  $\frac{24}{7}$  1818, 5. Niels, db.  $\frac{26}{1}$  1721, 6. Jens, db.  $\frac{20}{3}$  1723, og 7. Michael, db.  $\frac{6}{5}$  1725. Jens Jensen boede endnu 1734 i N. S., men hans senere Skæbne er formentlig ukendt. En senere Fæster var Anders Hansen, der den  $\frac{27}{6}$  1745 blev g. m. Maren Jensd., Enke e. Christen Pedersen Hvorup i N. S.<sup>1)</sup>,

1) Maren J. blev g. m. C. P. H. d.  $\frac{29}{9}$  1729 og blev ved ham Moder til Chr. Nielsen Hvorup og Jens Nielsen Væver i N. S.

og blev den 1ste Selvejer i Gaarden, paa hvilken han den  $26/4$  1769 fik Skøde af Konsistorialraad Gleerup, hvilket Skøde tillige omfattede et Gadehus i N. S. Hans Hustru døde 1778, 76 Aar gl., og han trak sig nogle Aar efter tilbage, men blev boende i Gaarden hos sin Søn Niels Andersen, til hvem han overdrog den ved Skøde af  $14/12$  1784, og døde her 1788, 70 Aar gl. Niels Andersen var f.  $18/3$  1747, g. 1.  $12/2$  1775 m. Karen Olufsdatter (f. 1740, † 1798), Enke efter Laurits Hansen i Uttrup, g. 2.  $13/9$  1798 med Maren Frantsdatter (f. ca. 1735, † 1811), Enke efter Poul Olesen Rau i N. S. Han døde d.  $24/11$  1801 uden Livsarvinger. Af Skiftet efter ham ser vi, at han havde drevet Gæstgiveri, og yderligere, at det var hos ham Brigader Halling staldede ind, naar han kom til Sundby, idet en af Staldbygningerne betegnes som „Brigaderens Stald“, ligesom et Kammer, i hvilket der fandtes noget Sengetøj, kaldes „Brigaderens Staldkammer“, hvor Brigaderens Karl vel har overnattet. Der var 2 Gæsteværelser, aabenbart meget net udstyrede; i det ene af dem, det vestre, var der saaledes en Ege-Dragekiste, en Stol med blaat Plydses Sæde, en blaamalet Himmelseng med rødprykket Katuns Omhæng etc. Af Rummene i Huset nævnes iøvrigt Dagligstuen, Storstuen, Sovekamret, Ølkamret, Køkkenet og Bryggerset. Til Ejendommen hørte endnu det tidligere omtalte Gadehus, der laa ved østre Bom. Maren Frantsdatter solgte 1802 Gaard og Bolsjord til Morten Stern (Sk.  $16/6$ ). Denne, der var født ca. 1760 i Nederlandene ved Staden Leiden<sup>1)</sup> og kom her til Landet som Kobberfører, blev d.  $20/11$  1798 i N. S. gift m. Maren Olesdatter Rau (f. ca. 1764) og var da Kobberhandler i Hjøring; 1799 var han imidlertid bosiddende i N. S. (Bpl. 92), hvor han drev Værtshushold. 1807 solgte han den her omtalte Gaard, men blev boende i Byen, hvor han døde 1821. Om hans Børn se Bol 8. — Den følgende Ejer var en Landmaaler Jørgen Møller, som 1811 solgte Gaarden til Brænde-

1) N. S. Kb. Bgr.

vinsbrænder Knud Flendsted, der det følgende Aar igen solgte den til Agent Johan Georg Galster (Sk.  $13/6$  l.  $14/6$  1813), som vil blive nærmere omtalt i næste Kapitel. Efter Galsters Fallit 1820 tilhørte Gaarden en Tid Kammerherre Skeel paa Birkelse, og d.  $23/8$  1828 blev den — vistnok af nævnte Kammerherres Bo tilskødet Johan Georg Stoudt, der ejede den til 1835, da den paany overgik til Agent Galster, som derefter ejede den til sin Død 1848, efter hvilken den blev overtaget af Sønnen Købmd. Lorentz Galster. Denne lod den gamle Hovedbygning nedrive og opførte i Stedet en stor 2 Etages Bygning af en Fornemhed og Elegance, som N. S. aldrig havde set, og som de gamle tit talte om som en Pryd for Byen, idet de udtalte deres Beklagelse over, at den efter saa kort en Tid at have prydet Byen, skulde lægges i Ruiner, hvilket skete ved den store Ildebrand 1865. Efter denne blev den nuværende Bygning opført og fik Navnet „Enighedsværk“. Senere har Gaarden været ejet af Aalborg Diskontobank og Købmand I. A. Høy. Den nuværende Ejer er Købmand Emil Haack.

## 14.

Opr. Hk.: 2—3—0—0. — Gaardspladsen, der endnu 1766 kaldes „det røde Hus“, laa ved østre Bom (se Planen S. 4). Ejendommen indtog en Særstilling i Forhold til de andre Bol, idet den ikke vides at have hørt hverken til Vitskøl Kloster eller Kronen, men derimod indtil 1793 til Rødslæt Gods. — Efter Jacob Jensens Død 1724 blev den fæstet af Jens Nielsen Møller, der var født 1695 i Utrup Mølle og Søn af Niels Christensen Møller. Han var g. med Margrethe Steffensdatter, f. 1694 i N. S. og D. af Steffen Christensen, og havde følgende Børn: 1. Margrethe, db.  $10/1$  1727, var 1766 endnu ugift, 2. Niels, db.  $22/5$  1729, boede 1766 i Stae, 3. Inger Cathrine, f. 1735, 4. Christen, f. 1738, tjente 1766 i København, og 5. Steffen, f. 1741. I Aaret 1746 døde Jens Møller, og hans Hustru opsagde s. A. Fæstet,

men er sandsynligvis bleven boende i Gaarden, hvor hun døde 1766. Den følgende Fæster var Peder Bendtsen, der var f. paa Egholm ca. 1714 og hvis Forældre var Gaardmand Bendt Andersen<sup>1)</sup> paa Egholm og Hustru Maren Christensdatter. Han var g. 1. m. Maren Sørens datter (f. 1719, † 1752) og havde med hende følgende Børn: 1. Marie, f. 1747, opholdt sig 1762 paa Egholm, 2. Anne, f.  $22\frac{1}{2}$  1748, opholdt sig 1762 i Aalborg, og 3. Bendt, f.  $3\frac{3}{4}$  1752<sup>2)</sup> — Den  $26\frac{1}{10}$  1753 blev Peder Bendtsen g. 2. m. Bodil Marie Jensdatter, Datter af Jens Nielsen i N. S., og havde i dette Ægteskab Sønnen Peder, født 1758. — I Peder Bendtsens Tid bestod Lejligheden af „Lillestuen“, „Vester-Stuen“, „et lidet Kammer“ samt Bryggerset. I det sidste fandtes der bl. a. Brændevinstøj med Tilbehør og en hel Del Brændevinsankere. hvilket i Forening med Tilstedeværelsen af en rigelig Mængde Glas og Krus tyder paa, at Peder Bendtsen foruden Avlsbruget har drevet Gæstgiveri. Han døde 1763, og Enken giftede sig s. A. med Stygge Jensen, som derefter var Fæster af Gaarden til sin Død. I sit Ægteskab med Stygge Jensen, der var f. ca. 1726, vistnok i Vadum Sogn, havde Bodil Marie Jensdatter Sønnerne Jens og Hans Styggesen, f. henhv. 1766 og 1769. Hun døde 1807 i N. S., 80 Aar gl. Den  $13\frac{1}{8}$  1793 fik Peder Pedersen Bendtsen af Krigsraad Gleerup til Rødslet Skøde paa sin Fædrene-

1) Søn af Anders Pedersen paa Egholm og Karen Bendtsdatter og Sønnesøn af Peder Andersen smsts., der nævnes bl. a. 1658 og 73.

2) Blev i Modsætning til Broderen Peder en velhavende Mand. Han fik den  $13\frac{1}{6}$  1792 Skøde paa en Gaard paa Vestergade (Bpl. 19), hvor han boede til sin Død 1807. Hans Enke, Kirstine Nielsdatter, en af de rige Møllerdøttre fra Lindholms Mølle, giftede sig Aaret efter med Peder Jørgensen, der havde samme Gaard indtil 1830, da den blev overdraget Bendt Pedersens eneste Søn, Niels Peder Bendtsen, der var f. ca. 1799 og boede her indtil 1838, hvorefter han en Aarrække var Ejer af Lindholms Mølle. Peder Bendtsen, der var g. m. Bodil Marie Christensdatter, havde adskillige Børn, deriblandt Købmændene Bendt og Georg Bendtsen i Aalborg og Fru Marie Theisen i N. S.

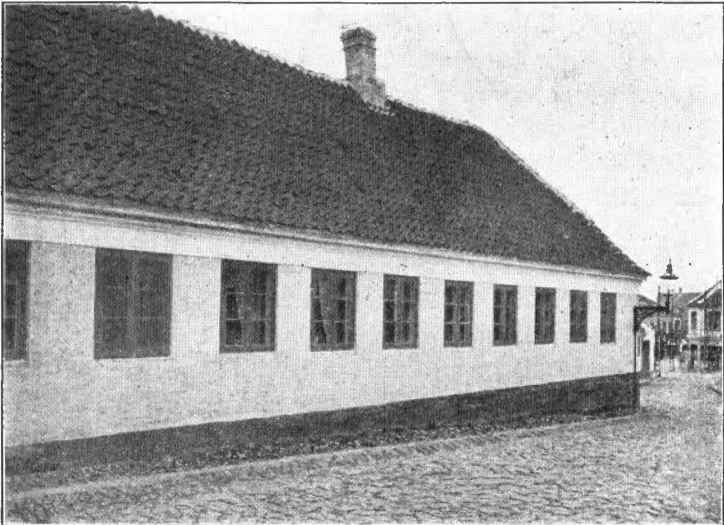
gaard, der da endnu havde sit fulde Hartkorn, men allerede o. 23. s. M. bortskødede han Halvdelen af Jorden til Peder Clausen Lund (Bpl. 14), og den  $1\frac{4}{6}$  1794 udstedte han til Jens Jensen Forpagter i Lindholm, en Obligation paa 999 Rd. med Pant i den tilbageblevne Jord med Bygninger, Bohave og Besætning og  $7\frac{1}{3}$  1796 en do. paa 150 Rd. til sin Broder Bendt med 1. Prioritet i et Engskifte og 2. Prioritet i den øvrige Ejendom med Indbo, og 1798 udstykkede han Jorden, saa at der kun blev 3 Fd. Hk. tilbage til Gaarden, medens Bendt Pedersen købte 1 Skp. 3 Fd., og Lars Dam Resten. Peder Pedersen, der paa Købstadvis anvendte sin Faders Patronymikon, Bendtsen, som Slægtsnavn, var g. m. Maren Nielsdatter, som var fra Dronninglund Sogn, og havde de 2 Døttre Anne Marie og Bodil Marie, f. henhv. 1795 og 1796. I Aaret 1800 kunde Peder Bendtsen ikke klare sig længere; Gaarden blev solgt ved Auktion, og han selv flyttede ind i en Lejebolig og ernærede sig derefter af Fiskeri. Den følgende Ejer var Christen Nielsen Printz, som havde Gaarden indtil 1809 og drev Værtshushold samt lidt Avlsbrug. Han var f. ca. 1769 og g. m. Johanne Laursdatter (f. ca. 1770) Deres Børn var: Anne, f. ca. 1792 og Christen, f. ca. 1794. — 1809 blev Gaarden ved Auktion solgt til Christian Ertmand (Sk.  $16\frac{1}{12}$  1809, l.  $18\frac{1}{3}$  1810) (se Bol 7), som drev Gæstgiveri og Brændevinsbrænderi her indtil 1816, da han under  $23\frac{1}{5}$  skødede den til sin Søn, Peder Ertmand. I Aaret 1828 blev Ejendommen solgt til Peder Jensen Smed, og er senere, ogsaa for Gaardspladsens Vedkommende, bleven yderligere delt.

### C. Andre Ejendomme.

Af Byens øvrige ældre Ejendomme skal herefter i Korthed nævnes et lille Udvalg, for hvis Vedkommende det er lykkedes at udfinde en Del af Beboerne i det 18. og 1ste Halvdel af det 19. Aarh. Ejendommene anføres med deres Nr. paa Byplanen fra 1812 (s. S. 6) eventuelt med Angivelse af det nuværende Gade Nr.

## Bpl. 5.

Tidligere: Tingshusgade 3 — kaldtes en Tid „Hattemagergaarden“, idet der under Galsters Ejerperiode var et Hattemageri der. — Fæstere: Morten Pedersen (nævnes bl. a. 1607, 40 og 46) — Peder Larsen Væver (1713—36) — Lars Pedersen Væver (1736—60) — Lars Pedersens Vævers



»Hattemagergaarden«, fot. ca. 1920 af Nationalm. II Afd.

Enke, Karen Jensdatter Toftgaard (1760—61) — Jens Nielsen Væver g. m. sidstnævnte, Fæster 1761—70, Ejer 1770—89. Senere Ejere: Erik Nordkjær, g. m. samme Karen J. (1790—92) — Peder Andersen (1792—1804) — Agent Galster (ca. 1812—20) — Major Holstein, boede her 1818—21 — Niels Christian Møller 1820—66 — Thomas Møller 1866—86.

## Bpl. 11.

Østergade 3 — Peder Jørgensen Gandrup, Fæster 1745—69, Ejer 1769—78. Senere Ejere: Skipper Lars Gay, g. m. Formds. Datter, Else Pedersdatter, som 1808 stiftede et Legat paa 500 Rd. til Pastoratets Fattige (1778—86) —

Lars Pedersen Dam (1786—1815) — Lars Dams Enke og hendes Søn Peder Larsen Dam (1815—29) — Anders Madsen Mølgaard (1829—33) — Jens Jensen Digmann erhvervede Gaarden 1833 og boede her til hen i 1880ne.

Bpl. 12.

Østergade Nr. 14. Ejere: Søren Espensen (1770—76), havde tidligere haft Stedet i Fæste. — Anders Jæge-



Parti af Østergade, i Midten Nr. 14, i Forgr.: Det Knurborgske Hus.  
(Fot. af Nationalm. II Afd.).

rum, der købte Gaarden 1776, døde 1780, hvorefter Enken, Maren Nielsdatter, giftede sig paa ny, 1781 med Peder Clausen Lund, der døde 1795, og 1795 med Jørgen Nielsen Cold, der 1804 solgte Gaarden til Niels Jensen Smith, hvis Datter, Anne Cecilie, arvede den 1810. Den bestod da (iflg Skødet) af: „Et Forhus til Gaden og Sidebygning til Køkken og Bryghus, af Grundmur med Tegltag, samt en østen for Gaarden beliggende Toft eller Haugeplads, hvilken mod norden støder til Vejen, mod øster Side til Skipper Clausens Plankeværk, med sønder Ende til Ben-

dix Niensens do., og ligeledes den vesten for Gaarden ubebyggede Plads, der bruges til Udkjørsel fra Gaarden og til andre nødvendige Ting, der støder til Vejen paa nordre Side, Pottemager Jensens Ejendom paa vestre Side og Madam Engholms Hus paa søndre Side.“ Ved samme Skøde fik Cecilie Smith overdraget „det fælles Bolsjord“ af Hk. 2—1—3—0 (Bol 3). Hun indgik 1812 Ægteskab med „velfornemme unge Karl Christen Jonassen af Forløv i Skanderup Sogn“ og efter hans Død med Christen Pedersen († 1832). Hun døde selv 1834, hvorefter Ejendommen gik i Arv til hendes to Børn af 1. Ægteskab, Peter Jonassen og Clara Eleonora Jonassen (senere g. Hartmann), hvilke <sup>22/6</sup> 1839 skødede den til Diderik Thaarup af Aalborg. Denne, der kaldte sig Proprietær, flyttede faa Aar efter til København og afhændede Ejendommen, som senere har været ejet bl. a. af Prokurator Ingerslev. Den nuværende Ejer er Sagfører A. Olesen.

#### Bpl. 16.

Østergade Nr. 5. 1769—78 var Ejeren Peder Jørgensen Gandrup, medens Anders Laursen Nørgaard var Bruger. 1778—79 var Skipper Laurs Pedersen Gay Ejer og Friederich Johannes Skiøtt Bruger. — Jacob Pedersen Ladefoged (Lykkegaard), der ejede Gaarden 1779—1802, var g. m. Karen Christensdatter, som i et tidligere Ægteskab havde Datteren Anne Madsdatter, († 1838). Denne blev g. m. de to efterfølgende Ejere, Poul Rasmussen (1816—25) og Ole Pedersen, hvilken sidste, hvem hun ægtede 1826, i Aaret 1846 stiftede et Legat bærende hendes Navn og tilfaldende 2 ugifte Kvinder eller Enker i N. S.

#### Bpl. 24.

Østergade Nr. 4. — Det var denne Gaard Stygge Høg og Jens Høg til Vang i sin Tid havde Livsbrev paa og tog ind i, naar de kom til Sundby, og den har, saa længe man kan følge den tilbage, altid haft Gæstgiveri og Indstaldning.



Den er nu nedrevet for at give Plads for et nyt Posthus. Af Fæstere kendes: Anders Andersen (1609) — Svend Christensen (1648) Jep Andersen og Troels Olufsen (1651 og 57), Anders Jensen (1717) — og af Ejere: Peder Olsen, hvem den 1769 tilskødedes af Konsistorialraad Gleerup, og som døde 1781, 96 Aar gl. — Niels Pedersen, Søn af foregaaende, ejede Gaarden til 1808, da hans Søn, Sognefoged Peder Nielsen, overtog den. Efter Peder Nielsens Død 1830 giftede hans Enke, Christiane Sindalsdatter sig (1836) med Bertel Larsen Holt, og dette Ægtepars Efterfølger blev deres Søn Peder Bertelsen, efter hvem fulgte Lars Hansen, Steffen Sørensen og senest Jens Nielsen, der i en lang Aarrække havde drevet Gæstgiveri her, da han solgte Gaarden til det offentlige.

## Bpl. 44.

Vestergade Nr. 20. — Ole Nielsen Digmann var Fæster her indtil 1769, da Stedet af Konsistorialr. Gleerup blev solgt til Poul Larsen Raase (Rase), som ejede det til 1794. Af senere Ejere kendes: Lars Poulsen Raase (1794 —1823), Poul Larsen Raase (1823—1828), Poul Raases Enke, Else Nielsdatter, giftede sig 1829 med Niels Andersen Gjøl, der herved blev Ejer af Gaarden og ligesom sine Forgængere blev kaldet Raase.

## Bpl. 50.

Vestergade Nr. 14. — Morten Lindholm var Fæster 1769, da Stedet af Konsistorialraad Gleerup blev solgt til Mads Sørensen, som endnu ejede det 1790. Den følgende Ejer, Anders Larsen Maler, skødeds det 1822 til Peder Nielsen, hvem det tilhørte indtil 1828, Nikolaj Andersen var Ejer fra 1828—1837, da han solgte det til Rebslager Laurits Hald.

## Bpl. 52.

Vestergade Nr. 8. — Ejere: Jens Nielsen Søndergaard<sup>1)</sup> († 1779). — Jens Søndergaards Enke, Inger

1) F. 1730, S. af Niels Jensen i Uttrup Søndergaard.

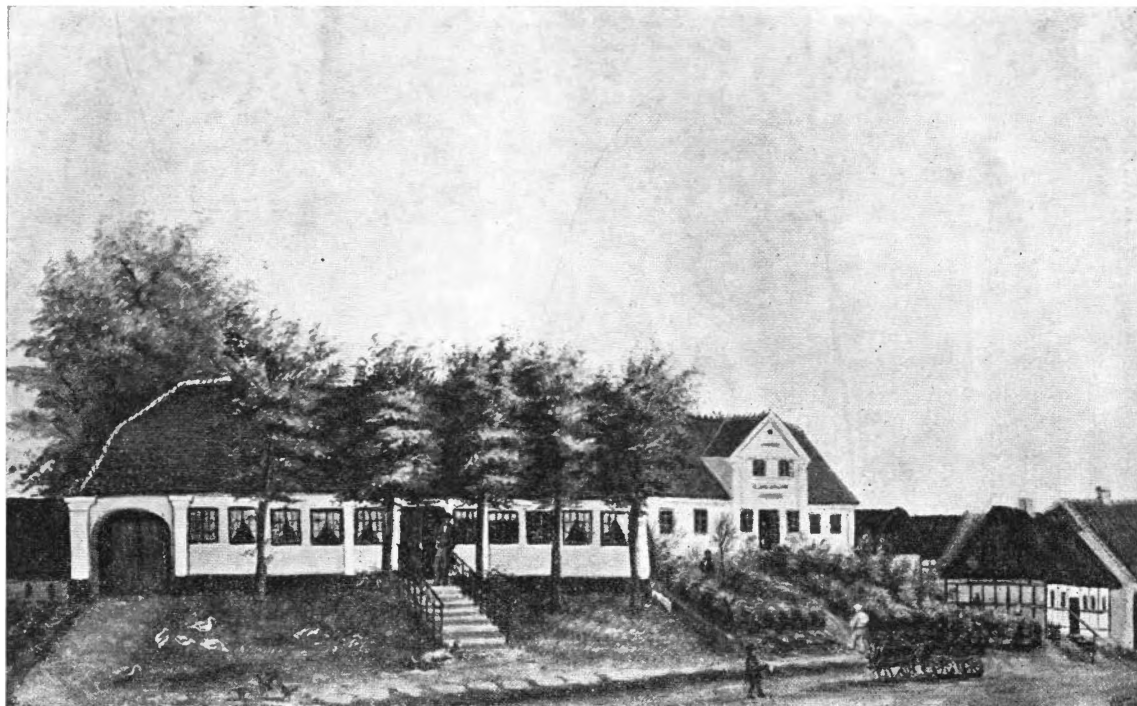
Marie Godskesdatter. — Sindal Christensen Langholt af Skæve Sogn, 1788 g. 1. med Johanne Jensdatter Søndergaard († 1789), 1792 g. 2. med Karen Christiansdatter, der efter hans Død 1829 havde Ejendommen til 1832, da hun solgte den til Snedker Christen Mortensen Egholm. — Gaarden nedbrændte 1808.

## Bpl. 62.

Vestergade 29 og 21. — I Gaarden, der laa ved vestre Bom, boede i Beg. af det 18. Aarh. Bertel Pedersen Glarmester († 1723), 1770—85 ejedes den af Chr. Nielsen Væver, 1785—1813 af dennes Søn Rasmus Christensen Væver, 1813—26 af sidstnævntes Enke, Lene Larsdatter, 1827—37 af Anders Jørgensen Kraghede og dennes Enke, Else Bolette Thomasdatter, 1837—41 af Skipper Peder Tønder Madsens Enke, der 1841 solgte den til Skipper Claus Clausen. Den havde da et teglhængt Bindingsværks Forhus paa 14 Fag til Gaarden samt 2 straatækte Udhuse paa henhv. 5 og 6 Fag samt en Toft mod øst. Købesummen var 1100 Rbd. Sølv.

## Bpl. 75.

Østergade Nr. 10. — Stedet, denne Ejendom laa paa, kaldtes i det 17. og 18. Aarh. „Bakken“. — 1629—36 nævnes i Jordebøgerne: Else Michelsdatter paa Bakken. og 1637—57: Anders Nielsen paa Bakken. Af Fæstere i det 18. Aarh. kendes Joen Christensen, som boede her ca. 1728—1748, hans Enke, Anne Nielsdatter 1748—63 og Peder Andersen Bak 1763—1771. 1771 blev Skipper Oluf Pedersen Knark Ejer af Gaarden, efter at denne i de nærmest foregaaende Aar havde haft forskellige Ejere (Jens Jespersen, Krigsr. Glerup og Peder Jørgensens Enke). Oluf Pedersen boede i Gaarden til sin Død og efter ham hans Enke, Anne Pedersdatter, der 1812 afhændede den til Brændevinsbrænder Knud Flensted, som ejede den indtil 1821. Den blev saa købt af Pottemager



Østergade, Nr. 8, 10 og 12, efter et Maleri paa N. S. Tingshus (ca. 1850).

Hans Larsen i Hvorup, som ved Skøde af <sup>20</sup>/<sub>10</sub> 1823 overdrog den til sin Slægtning Pottemager John Jensen, der senere opførte Huset „Aldershvile“, hvor han tog Bolig med sin Hustru Dorthea Engholm og Datter Ida, senere gift Ovesen<sup>1)</sup>. 1845 blev Nørresundbys første Apotek grundlagt i den gamle Gaard paa Bakken af Apoteker Lars Conrad Møller.

## Bpl. 76.

Skolegade 14 — Ejere: Jomfru Anne Marie Larsdatter Møller (1778—82) — Herredsf. Peder Høegs Enke (1782—84) — Chr. Jensen Thranholm (1784—89) — Sophie Kierulf Pastor Bondorphs Enke (1789—1810) — Bertel Christensen (1810—26) — Anders Møller (1826—41) — Færgekarl Peder Christensen Thybo (1841—42) — Sidstnævntes Enke, Anne Kirstine Nielsdatter (1842).

## Bpl. 77.

Skolegade 10 — Ejere: Morten Jensen Vadum 1770—73) — Anders Hansen Hvorup (1773) — Niels Hansen Smed (1773—83) — Eleonora Dorthea Schilder og Ægtefælle Chr. Drastrup (1783—1808) — Skomager Jens Nielsen og hans Enke, Birgitte Thomasdatter (1808—1830).

## Bpl. 92.

Østergade Nr. 13. — Skipper og Gæstgiver Cort Hansen Block, Kornet Hans Bovitz Svigersøn, boede her en Del Aar indtil sin Død 1744; Henrik Christensen, der 1745 ægtede hans Enke og 2den Hustru, Maren Christensdatter, havde Ejendommen i Fæste indtil 1769, da han købte den af Konsistorialr. Gleerup, og ejede den til sin Død 1782. Maren Christensdatter døde 1786, 87 Aar gl, men havde 2 Aar forinden solgt Stedet til Gæstgiver Poul Olesen Rau, hvis Enke, Maren Frantzdatter, 1791 ægtede Bolsmand Niels Andersen, som ejede det

<sup>1)</sup> Gamle „Tante Ida“, som saa mange af os husker og altid vil mindes med Venlighed og Sympati.

indtil 1799, da Morten Stern (Sterren) købte det. De nærmest følgende Ejere var: Morten Sterns Enke, Maren Rau, † 1830, Slagter Nicolaj Andersen Cold og Peder Christensen, hvilken sidste fik Skøde den  $\frac{22}{3}$  1841. Af Ejendommens Beboere efter 1850 skal nævnes: Rebslager N. Chr. Hald og Muremester H. F. Cordes.

## Bpl. 100.

Skraagade Nr. 3. — 1787 skødede Niels Joensen denne Gaard til Chr. Jensen Thranholm, som 1822 overdrog den til sin Søn, Jens Christensen Thranholm, der ejede den til sin Død 1844. Den tilhørte derefter sidstnævntes Enke, Kirstine Christensdatter (f. 1799, † 1887), Niels Larsen Thranholm, Laurids Thranholm og N. C. Thranholm, alle Værtshusholdere og for de flestes Vedkommende tillige Avlsbrugere.

## Bpl. 126.

Skraagade Nr. 5. — Følgende Ejere kendes: Jacob Olsen (—1782), Jens Wamdrup (1782—83), Jørgen Jokumsen Bødker (1783—89), Peder Pedersen Kroer (1789—90), Mikkel Jensen Bundgaard (1790—97), Lars Jensen Bødker (1797—99), Peder Pedersen Mørck (1802—05), Peder Andersen Mørck 1805—20, P. A. Mørcks Enke, Mette Marie Christensdatter 1820—24, Snedker Jens Henningsen af Fjelleradgaard, der fik Skøde d.  $\frac{8}{7}$  1824, og som boede her i mange Aar. Den store Ildebrand i Aaret 1865 opstod i denne Gaard.

D. *Nogle af de gamle Sundby-Slægter<sup>1)</sup>*.

Bang, Peder, g. m. Johanne Jensdatter, fik 1773 døbt en Søn Laurs.

Bejler, Anders Jensen († 1758) g. 1. m. Anne Sørens-  
datter, g. 2. (1744) m. Kirsten Jensd. († 1754), g. 3 (1755)

<sup>1)</sup> Af Hensyn til Bogens Omfang kan her kun gives et mindre Udvalg, hvorhos der henvises til Registeret.

m. Bodil Thomasdatter († 1774). Børn: Anders (f. 1739), og Jens (se nedenfor). — Christen Thomsen (f. ca. 1665, † 1732) — Jens Andersen (f. 1755, † 1820), g. m. Anne Jensd. (f. ca. 1752), Børn: Bodil Marie (f. ca. 1789), Lars Hansen, 1761 g. m. Maren Olufsd. i Uttrup — Niels (f. ca. 1659, † 1702) — Niels Andersen, g. m. Margr. Madsd. († 1736).

Bondrup. Om denne Slægt, der kom til Sundby fra Blokhus, findes udførlige Efterretninger i C. Klitgaard: „Hvetbo Herred“, og her skal kun oplyses, at den første af Slægten der kom til N. S., var Christen Nielsen B., som var „Skudehandler“ og boede i en Gaard nede ved Fjorden vest for Færgebroen (Bpl. 58). Han døde 1790, og en af hans Sønner, nemlig Niels (f. 1763, † 1831) overtog senere hans Ejendom. Nævnte Niels Christensen Bondrup, der var Brændevinsbrænder, Fiskeriudreder og Brandfoged i N. S., blev d.  $^{10}/_{12}$  1802 i N. S. g. m. Birgitte Møller, som var barnefødt i Klitmøller i Thy. Deres ældste Barn, Christen Bondrup (f. d.  $^{19}/_{7}$  1803, †  $^{12}/_{3}$  1888) blev Student fra Aalborg Skole og 1829 cand. theol., var derefter i flere Aar Lærer ved Holmens Fattigskole i Kbh. indtil 1837, da han blev Sognepræst til Serup og Lemming i Aarhus Stift, hvorfra han 1852 blev forflyttet til Hinge og Vinderslev i samme Stift. Han viste sin Barndomsby den Interesse i sit Testamente ( $^{8}/_{9}$  1881) at betænke den med et Legat paa 8000 Kr. Bondrupsgade er opkaldt efter ham.

Brems. Lars Larsen, (f. ca. 1741, † 1774), 1767 g. m. Karen Christensd. (u. B). — Se iøvrigt I. Del.

Bruus, Peder Andersen (f. ca. 1641, † 1705), jfr. I Del S. 190 — Jens Simonsen († 1758),  $^{13}/_{3}$  1718 g. m. Anne Jensd. (f. ca. 1683, † 1747) — Simon, g. m. Maren Andersd. (f. ca. 1691, † 1757).

Calmer, Jens Pedersen, (f. ca. 1647, † 1726) — Peder Jensen (f. 1676, † 1719),  $^{30}/_{7}$  1702 g. med Kirsten Laursdatter.

Cold (Kold). Af dette Navn træffer vi i det 18. Aarh. Niels Andersen Cold, der var f. ca. 1737, uden at det ses, om han har nogen Forbindelse med den ældre Slægt Cold (se. 1. Del). Han blev 1766 i N. S. g. m. Johanne Jørgensd. (f. ca. 1735, † 1805) og fik med hende 2 Sønner, nemlig Anders (f. 1767, † 1806) og Jørgen (f. 1770, † 1813). Han var 1779—92 Gaard- og Færgjeejer i N. S. (Bpl. 19) og senere Slagter i Aalborg, hvor han døde 1796, som det synes, adskilt fra Hustruen, der boede hos Sønnen Jørgen i N. S., hvor hun døde 1805. Begge Sønnerne boede i N. S., Anders et Sted i Torvegade og Jørgen paa Østergade (Bpl. 12, senere 91). Førstnævnte, der var g. m. Gjertrud Cathrine Madsd. Møller (f. ca. 1776., † 1811), havde Børnene Maren Johanne (f. 1799) og Nicolaj (f. 1804). Anders Nielsen Colds Enke giftede sig efter hans Død med Mikkel Andersen Soldat i N. S. Af Anders Colds Børn blev Nicolaj Slagter i N. S., hvor han boede forskellige Steder (Bpl. 92, 50 og 112). Han var g. m. Birgitte Nielsd. (f. ca. 1801 i Mosbjerg) og havde følgende Børn: Niels Peter (f. ca. 1829), Anders Christian (f. ca. 1830), Jens Christian (f. ca. 1832), Nicoline Christine Amalie, (f. ca. 1837) og Gjertrud Marie Emilie (f. ca. 1839).

Digmann (Digmand, Deigmand etc). Denne Familie, der gennem 200 Aar har levet i Sundby og Omegn, stammer muligvis fra Gaarden „Digel“ i Ø. Hassing Sogn. Den dukker først op i Uttrup, hvor Jens Pedersen Deigmands Hustru, Margrethe Sørensdatter, døde 1725, 74 Aar gl. En af deres Sønner, Jens Jensen D., flyttede til Sundby; han blev 1726 g. m. Maren Jensd. af V. Hassing og 1737 m. Maren Nielsdatter af Uttrup, i hvilket sidste Ægteskab han havde Sønnen Jens, der blev f. i Sundby d.  $\frac{5}{3}$  1741. Denne, der 1764 blev g. m. Ingeborg Larsdatter Røggel, og døde 1777, havde 3 Sønner, nemlig Jens (f. 1764), Lars (f. 1768) og Hans (f. 1770). Sidstnævnte Jens, der var Fisker i N. S. (Bpl. 97), hvor han døde 1825, var g. 1. m. Maren

Andersd. (f. 1745, † 1803) og g. 2. m. Maren Jensdatter. I sit sidste Ægteskab havde han en Søn, der blev f. 1808 og ligesom sin Fader, Farfader og Oldefader kom til at hedde Jens. Denne, den 4de Jens Jensen Digmann, der boede i Gaarden Østergade Nr. 3, hvor han drev Værtshushold, var g. m. Mette Marie Dietz, D. af den bekendte Vrendsted Degn, Martin Dietz, og havde flere Børn, deriblandt Købmand, senere Kanceliraad, Jens Andreas Digmann. — Den 2den Jens Jensen Ds. Søn, Lars (f. 1766), der ogsaa boede i N. S., var g. m. Mette Kristine Christensd., havde Sønnen Jens Christian (f. ca. 1800) og Christen (f. ca. 1801) Sidstnævnte, der var Færgeroer i N. S., havde med sin Hustru, Hansine Christiane Pedersd., de 4 Sønner Jens Christian (f. ca. 1833), Lars Peter (f. ca. 1835), Hans Christian (f. ca. 1838) og Anton Johan (f. ca. 1845) foruden 4 Døttre. — Fremdeles skal nævnes Ole Nielsen Digmand, der ligeledes boede i N. S. og var f. ca. 1724. I Skiftet efter den 2den Jens Jensen D. kaldes han dennes „Broder“, men har muligvis kun været hans Halvbroder. Han boede paa Vestergade (Bpl. 44) og var g. m. Kirstine Christensdatter, med hvem han havde Sønnen Jens Olesen D. (f. 1764). — Endelig findes i Folket 1834 en „Herbergerer“ Anders Digmann (f. ca. 1797 paa Øland), der havde en Søn, Jens (f. ca. 1833).

Frost — Chr. Nielsen (f. ca. 1795 i Hammer S.). Fisker, senere Værtshush. i N. S. — Jens Jensen (f. ca. 1657, † 1713), Husfæster i N. S. Børn: 1. Karen (f. 1704), 2. Anne (f. 1707) og 3. Kirsten (f. 1711). — Jens Thomsen (f. 1730, † 1783), Husfæster i N. S., S. af nedennævnte Ths. J. F., 1751 g. 1. m. Anne Christensd. († 1779), 1779 g. 2. m. Bodil Marcusd. († 1788). Børn: 1. Thomas (f. 1754), 2. Rasmus Christian (f. 1758), boede i Fjordgade (Bpl. 135), 3. Christen (f. 1760), 4. Thomas (f. 1780). — Povl Christensen († 1714). — Niels Christensen (f. paa Gjøøl ca. 1790, † i N. S. 1825), g. m. Birthe Andersd. Møller. Børn: 1. An-



ders Christian (f. ca. 1819), 2. Anne Kirstine (f. 1821). — Oluf Christensen (f. 1692, † 1764), boede i Søndergade (Bpl. 119), g. m. Anne Tøgersd. (f. 1689, † 1755), g. 2. (1755) m. Anne Pedersd. Børn: 1. Mette (f. 1719), 2.—3. Karen og Maren (f. 1722), 4. Anne (f. 1755), 5. Peder Christian (f. 1757). — Povl Jensen (f. ca. 1680, † 1723), g. m. Anne Laursd. Børn: Jens (f. 1722). — Thomas Jensen (f. 1701, † 1750), g. m. Gjertrud Nielsd. (f. ca. 1683, † 1752), Børn: 1. Birgitte (f. 1724), g. m. Thøger Pedersen Pillemand i N. S., 2. Jens (f. 1730), se ovenfor, 3. Niels (f. 1733), Skoleholder i Aalborg. — Thomas Jensen (f. 1754), se ovenfor, Husm. og Fisker i N. S. (Bpl. 132), g. m. Anne Thomasd. Børn: 1. Anne Kirstine (f. ca. 1792), 2. Else (f. ca. 1798).

Gildsig. — Denne Slægt har sin Oprindelse fra Gaarden Gildsig i Sundby Landsogn. I Tiden omkring Aaret 1700 boede der i Gildsig en Kone ved Navn Anne Laustdatter; hun var 3 Gange gift, 1. G. i sin tidlige Ungdom med den aldrende Enkemand, Jens Christensen i Gildsig, der døde 1699, 88 Aar gl., 2. G. (1700) med Peder Laustsen (f. ca. 1665, † 1701) og 3. G. 1704 med Christen Andersen af Hvorup Østergaard. Hun døde imidlertid kort efter, 43 Aar gl., og Enkemanden giftede sig Aaret efter med Bodil Hansdatter, med hvem han fik flere Børn, deriblandt Datteren Maren, der var f. 1709 og 1734 blev g. m. Jens Jensen (f. ca. 1705, † 1776). Disse sidste overtog efter Chr. Andersens Død (1733) Gaarden, og fra dem nedstammer den største af de nu eksisterende Slægter af Navnet Gildsig. Jens Jensen og Maren Christensd. havde flere Børn, af hvilke Jens (f. 1743) kom til Hvorup Østergaard, Johanne Marie blev g. m. Lars Mikkelsen i N. S., Maren g. m. Peder Nielsen i Uttrup Søndergaard, Hans fik Gildsig og blev Stamfader til Slægtens største Linie, til hvilken bl. a. hører Familien Gildsig i Viborg, og Christen, som blev Stamfader til Nørresundby-Linien. Nævnte Christen Jensen Gildsig (f. 1737, † 1812) bosatte sig i N. S., hvor

han var Færgemand og Avlsbruger Han var gift med Sidsel Gregersdatter Graulev og havde følgende Børn: 1. Anne, f. 1771, g. 1. m. Peder Nielsen Grindsted i N. S. og 2. m. Peder Christensen Murmester (Bol 6), 2. Anne Marie (f. 1776), 3. Niels, f. 1778, 4. Bodil, født 1782, g. m. Lars Søndergaard i N. S. (Bol 5) og 5. Jens, født 1786, Skolelærer i V. Hassing. Sønnen, Niels Christensen Gildsig, overtog Faderens Færge og Gaard, hvilken sidste laa paa vestre Side af det nuværende Torv (Bpl. 56 a); han var g. m. Kirsten Marie Sørensd. og havde 7 Børn, nemlig Cecilie Marie, f. c. 1815<sup>1)</sup>, Christen, f. ca. 1817, Bodil, f. ca. 1819, Marie, f. ca. 1822, Severine, f. ca. 1824, Anne Marie, f. ca. 1828, g. m. Gæstg. Niels Christensen i N. S., og Søren Christian, f. 1830, g. m. Ane Marie Henningsen, † i N. S. 1902.

Kierulf. — Peder Jørgensen, kl. Kiellingbro (se S 130) — Peder Pedersen, Husm. i N. S. (se 1. Del S. 196), Børn: 1. Peder, db. 1700 i Ørum, † 1760 i Moss, var allerede 1725 Tolder i Moss og nævnes 1755 som Kontrollør og Toldskriver smstds., 2. Ivar, db. 1701 i Ørum, † 1755 i Aalborg, hvor han først var Hanskemagersvend, senere Podemester, 3. Søren, db. i Ørum 1702, boede 1755 i Ørsø, Dronninglund Sogn, 4. Kirsten Marie, db. i Ørum 1704, g. m. Anders Kierulf i Kbh., 5. Christen, f. og † i N. S. 1706, 6. Sofie, f. og † i N. S. 1707, 7. Maren, f. i N. S. 1709. † 1710, 8. Hans, f. i N. S. 1711, † 1718 (?), 9. udøbt Barn, f. og † 1713, og 10. Maren, f. i N. S. 1715. — Se iøvrigt C. Klitgaard: Kiærulfske Studier.

Knurborg. — Christen Nielsen, Husm. i N. S. (f. ca. 1681, † 1726), 1704 g. m. Else Jensd. Børn: 1. Jens, f. 1705, 2. Anne, f. 1709, 3. Maren, f. 1712, 4. Maren, f. 1713). — Jens Jensen, g. m. Birgitte Larsdatter (f. 1669, † 1745), Børn: 1. Laurits, f. 1694, 2. Jens, f. 1695, 3. Poul,

<sup>2)</sup> Moder til Urmager N. Jacobsen i N. S., der var g. med en Datter af hendes Broder Christen.

f. 1700, † 1760, 1732 g. m. Maren Nielsd. Graulev i N. S., f. ca. 1705, † 1769. 4. Maren, f. 1700, † 1769, 1740 g. 1. m. Hans Jensen Farstrup i N. S., 1758 g. 2. m. Jens Hvorup smstds., 5. Christen, f. 1704. — Niels Nielsen (f. ca. 1683, † 1736), g. 1. m. Maren Larsd. (f. 1661, † 1722), 1724 g. 2. m. Maren Andersd., Børn: 1. Niels, f. 1725, 2. Bodil Marie, f. 1728. — Peder Sørensen (f. 1697, † 1780), g. 1. m. Barbara Jensd. (f. 1697, † 1728), 1727 g. 2. m. Maren Jensd. (f. 1698, † 1736), 1737 g. 3. m. Anne Birgitte Peitersd. (f. 1705, † 1778). Børn: 1. Mads, f. 1724, 2. Barbara, f. 1730, 3. Else Marie, f. 1732, 4. Søren, f. 1738, † 1826 i N. S., ugift, var en Tid Ejer af et Hus paa Østergade (Bpl. 89), hvor han ved sin Død opholdt sig hos sine nedennævnte Søstre (Nr. 6 og 7), der da ejede det. Han var ugift. 5. Kirsten, f. 1742, 6. Kirstine Cathrine, f. 1745, ugift, 7. Anne Marie, f. 1749, ugift, 8. Mads, f. 1754. — Søren Jensen (f. 1653, † 1730), g. m. Anne Sophie Pedersd. (f. 1665, † 1742), Børn: 1. Peter, f. 1702, 2. Jens, f. 1706.

Møller. — Det var kun en enkelt Linie af Slægten, der bar dette Navn, nemlig Efterkommerne af Mølleren Lars Joensen i Lindholms Mølle. Hele denne i sin Tid paa Sundbyegnen saa udbredte Slægt er Afkom af Rytterbonden Joen Laursen, der boede i Lindholm, og om hvem der findes forskellige Oplysninger i I Del (S. 244). Joen Laursen havde følgende Børn: 1. Erik Joensen, (f. ca. 1671, † 1743), havde Børnene Joen, der kom til Aalborg, Anders, der boede i Lindholm og blev Stamfader til en Slægt der, samt Anne, der blev g. m. Niels Christensen Møller i Lindholms Mølle. 2. Lars Joensen, (f. ca. 1673, † 1744), Gaardmand i Vorbjerg, havde 8 Børn og et stort Afkom. Hans Søn, Joen Laursen, blev Fader til Lars Joensen Møller i Lindholms Mølle. Denne Lars Joensen (f.  $\frac{4}{5}$  1749, †  $\frac{23}{7}$  1818) var g. m. Anne Christesdatter og havde følgende Børn: a. Joen Møller, der blev Prokurator (se S. 95), b. Niels

Christian Møller, der blev Avlsbruger og Gæstgiver i N. S. (Bpl. 5) og Fader til Købmand John Møller samt Avlsbruger og Gæstg. Thomas Peter Møller sammesteds, c. Maren, g. m. Skolelærer Gildsig i V. Hassing. — 3. Jacob Joensen (se Bol Nr. 7). — 4. Johanne Joensd. (f. ca. 1680, † 1758), 1701 g. 1. m. Chr. Knudsen i N. S. (f. ca. 1657, † 1711), 1711 g. 2. m. Fændrik Andreas Thomas Muttersbach smstds. Hendes Børn var: a. Joen Christensen, b. Else Marie Christensd., g. m. Niels Bruun i Aalborg, c. Christen Muttersbach, d. Birgitte Sofie Muttersbach, der døde som ugift i N. S. 1783. — 5. Christen Joensen (se Bol 5). — 6. Hans Joensen (f. ca. 1684, † 1731), boede i N. S., havde 1 Søn, Anders Hansen, der boede i N. S., og 2 Døttre, men hans Afkom er uddød paa Mandssiden. — 7. Anne Joensdatter (f. ca. 1687, † 1767), 1709 g. m. Jens Sørensen i Vestbjerg. Havde 2 Sønner, Niels og Joen Jensen, der begge boede i N. S. — 8. Bernt Joensen (f. ca. 1690, † 1739), 1710 g. 1. m. Anne Madsd., 1737 g. 2. m. Marg. Vallentinsd., boede i N. S. Børn: a. Mads Berntsen, f. 1711, b. Else Berntsd., f. 1717, g. m. Anders Erslev i Aalborg, c. Joen Berntsen, f. 1721. — 9. Mette Joensd., g. m. Peder Laursen i Vorbjerg, Børn: a. Else Pedersd., g. m. Peder Laursen i Vorbjerg og Moder til Oluf Pedersen Knarks Hst. i N. S. (Bpl. 75) samt til Lars Pedersen Vorbjerg smstds. (Bpl. 87), b. Christen Pedersen, c. Anders Pedersen i Vorbjerg, d. Maren Pedersd., g. m. Peder Madsen Murmester i N. S. (Bol 6), e. Lars Pedersen Brødland i N. S. (Bol 4).

Mørck. — Anders Jensen (f. 1745, † 1798), Fisker og Husfæster i N. S., S. af nedennævnte Jens A. M., 1774 g. m. Anne Marie Pedersd., Børn: 1. Peder, f. 1775, 2. Jens, f. 1780, 3. Kield, f. 1783. — Jens Andersen (f. 1711, † 1772), Husfæster i N. S., 1736 g. m. Maren Pedersd. af Lindholm (f. 1707, † 1773). Børn: 1. Bodil Marie, f. 1737, 2. Peder, f. 1738, 3. Bodil Marie, f. 1739, 4. Bodil, f. 1741, 5. Anders (se ovenfor), 6. Kield, f. 1749, † 1772. — Lars

Poulsen (se S. 151). — Peder Andersen (f. 1775, † 1820), g. m. Mette Marie Christensd., Børn: 1. Anne Marie, f. 1806, 2. Anders, f. 1809, 3. Christian, f. 1811, 4. Mette Christine, f. 1815. — Søren, se under Skoleholdere. — Thomas Jensen, 1745 g. m. Maren Christensd. af Aalborg.

Pillemand. — Christen (f. ca. 1659, † 1714). — Christen, g. m. Maren Jensd., fik 1716 døbt Datteren Maren. — Christen Pedersen (f. 1714, † 1773), 1744 g. m. Anne Nielsd., Børn: 1. Peder, f. 1747, † 1808. 2. Niels, f. 1749, † 1787. — Niels Christensen (f. 1692, † 1728), S. af Christen Pedersen P. i N. S., 1715 g. m. Maren Jensd. (f. 1661, † 1745). — Peder Christensen (f. 1686, † 1733), g. m. Mette Thøgersd. († 1751), Børn: 1. Mette, f. 1718, 2. Maren, f. 1721, 3. Tøger, f. 1726. — Poul Jensen (f. 1687, † 1741), g. m. Anne Andersd. (f. 1681, † 1739). — Tøger Pedersen (f. 1726, † 1775), g. m. Birgitte Thomasd. Frost. Børn: Peder, f. 1757.

Raase (Rase, Rose etc). — Jørgen Mortensen Raase, der var f. i N. S. 1698 og døde smstds. 1752, var Søn af Morten Jørgensen og rimeligvis Fader til Niels Jørgensen Raase i N. S., der var f. 1729 og døde 1768. Nævnte Niels Jørgensens Hustru, Anne Pedersd., (f. 1732, † 1810), giftede sig i Decbr. 1768 med Poul Larsen (f. 1733, † 1796), der som sin Formand kaldtes Raase, men var S. af Lars Poulsen (S. 151), som i Kirkebogen ved sin Vielse er kaldet „Mørch“, hvilket Kendingsnavn han mulig har faaet efter sin Stedfader, Chr. Mørch, medens hans Fader har været kaldt Raase eller muligvis ikke har haft noget Kendingsnavn<sup>1)</sup>. — Niels Jørgensen Raase og Anne Pedersd. havde en Søn, Jørgen Nielsen Raase (f. 1755, † 1802), der var g. 1. m. Maren Sørens. († 1797), 1799 g. 2. m. Anne Pedersd. Grøn af Utrnp og havde Børnene: 1. Niels Jør-

<sup>1)</sup> Det skete nemlig oftere, at Kendingsnavne (eller Familienavne) blev overført fra Stedfader til Stedbørn, og fra en Hustrus 1ste Ægtemand til den 2den.

gensen Raase, f. 1783, hvis Opholdssted 1802 var ukendt, og 2. Birgitte, f. 1779. — Poul Larsen og Anne Pedersd. havde følgende Børn: 1. Lars Poulsen Raase, f. 1769, † 1828, og 2. Jens Poulsen Raase, f. 1776; førstnævnte (L. P. R.), der var Husejer og Graver i N. S. (Bpl. 44), var g. m. Anne Pedersd. (f. ca. 1773, † ca. 1824) og havde følgende Børn: 1. Poul Larsen Raase, f. 1798, † 1829, Husejer og Fisker i N. S. (Bpl. 44), var g. m. Else Nielsdatter. Deres 3 Børn, Christiane, Andrea og Lars Peter, døde med faa Dages Mellemliv i Novbr. 1832 af en epidemisk Sygdom. Enken havde 1829 giftet sig med Niels Andersen Gjøl, der overtog Stedet — og Navnet Raase, hvilket Navn ogsaa blev baaret af deres Børn: Anders Peter, f. 1830, Poul, f. 1832, og Ane Christiane, f. 1835, g. m. Malermester i N. S. Jørgen Brochmann Petersen. 2. Mariane Larsd. Raase, (f. 1803), g. m. Mads Nielsen Grindsted i N. S., hvis Afkom paa Spindesiden endnu lever (bl. a. Familierne Ringer og Kasten). 3. Johanne Marie Raase, f. ca. 1809. — Rasmus Christensen Raase, g. m. Maren Nielsd., fik 1779 døbt en Søn, Niels Christian.

Sundorph. — I Aaret 1703 fik Søren Povlsen og Maren Christensd. i Sundby døbt en Søn, Christen. Denne Christen Sørensen, der blev Fisker smstds., hvor han døde 1763, blev 1742 g. m. Maren Jensd. fra Uttrup (f. 1713, † 1754) og fik de to Sønner, Søren, f. 1742, og Jens, f. 1751, samt Døttrene Maren, f. 1745, og Johanne Kirstine, f. 1748. Søren blev sat i den tyske Skole i Aalborg, hvor han foruden Sprog lærte „der kleine Buchalter“. 1760 fik han af Husbonden, Konsistorialraad Glerup, et Fripas, idet han ønskede at rejse til København for der at søge sin Lykke. Passet var nødvendigt af Hensyn til det da endnu ikke ophævede Stavnsbaand, der paahvilede alle Fæstebønder og deres Sønner. Paa Passet skrev Præsten, Hr. Knud Schott, en venlig anbefaling, og Søren drog saa til København, hvor han kom i Lære hos Peder Møller, der havde

Borgerskab som Grosserer og boede i Fortunstræde, hvor han førte Handel under Firma Peder & Ole Møller med „asiatiske Varespecerier og Farvevarer“. Søren tog her Navneforandring og kaldte sig Søren Christian Sundorf, hvilket sidste Navn senere blev ændret til Sundorph. — Navnet Sundby maatte jo have en udenlandsk Form; det ansaas for det „fineste“. 1173 indgik han Kompagniskab med Theog Porcellænshandler Nicolai Henrich Wismer, som ejede Nr. 245 i Boldhusgade, og fik kort efter kgl. Bevilling til „i store og smaa Partier at udsælge de fra vore Vestindiske Eilande kommende Varer, saasom Sukker, Sirup og Caffebønner“. Dette Interessentskab ophørte imidlertid, da Sundorph 1778 giftede sig med Mette Christine Laursdatter Colstrup (f. 1752 i Kolding), der var Enke efter den 1777 afdøde Købmand Hans Pay, hvis Forretning han derefter overtog; han tog 1779



Borgerskab som Urtekræmmer og fik s. A. Privilegium til at forhandle alle Slags Tobakker samt selv at skære og rive Snustobakker. Det gik godt med Forretningen; han drev en temmelig stor Vekseltrafik, havde Skibsparter og indkøbte meget store Partier af The ved „østasiatisk Kompagni“s Auktioner. Han kom ind i de rige københavnske Købmandshuse, blev 1784 „Skydebroder“ og skænkede til Skydeselskabet en Skive, paa hvilken er afbildet hans Gaard, Ved Stranden, Hjørnet af Boldhusgade. 1789 blev han en af „Københavns 32 Mænd“ og regnedes altsaa blandt Byens fornemme Borgere. Allerede 1794 døde Søren Sundorph, men hans Enke fortsatte Forretningen, der senere overgik til hans Søn og endnu den Dag i Dag føres i den samme Ejendom<sup>1)</sup>). Søsteren, Johanne Kirstine Sundorph, blev 1776

1) Om Søren Sundorphs Afkom og nærmere Enkeltheder ham vedr. henvises til Elvins: En slesvigsk Slægt.

g. 1. m. Møller Chr. Kiølsen i Uttrup Mølle og efter hans Død gift 2. 1790 med Peder Pedersen Juul, der overtog nævnte Mølle, hvor de endnu boede 1801. I Sundby Kirkebog nævnes endelig „velfornemme unge Pige Johanne Christensdatter Sundorph af Sundby“, der d.  $15/10$  1784 blev viet til Lars Thomsen Solsbæk, Købmand i Sæby.

Som Afslutning paa dette Kapitel skal anføres en Samling Slægtsnavne uddragne af N. S. Kirkebog eller de 3 ældste Folketællinger for N. S. med Angivelse af den Periode eller det Aar, indenfor hvilket Navnet er forefundet<sup>1)</sup>:

Alumnus 1776, Bleeg 1797, Brems 1816—34, Brandborg (Brandenburg) 1724—87, Brødland 1748—1808, Bøgen 1758—89, Børglum 1801—06, Calum 1771—1825, Centner 1783, Dodensig 1713—99, Egholm 1736—1834, Floridon 1834, Foldsted 1704—42, Friis 1787—1834, Frittte 1711, From 1702, Gay 1788—79, Grishauge 1806—13, Grüive 1733—35, Grøn 1804—34, Haufvelt 1704, Hegervalt 1737, Hofgaard 1703—45, Holck 1730—85, Holm 1776, Juul 1753—1834, Kiøn 1708—54, Krag 1752—54, Leegaard 1747, Lund 1761—1801, Mührmann 1834, Nisted 1819, Pilborg 1711—36, Pilgaard 1706—1804, Præstø 1722—23, Raps 1807—34, Rau 1798, Ring 1758, Rus 1754, Schilder 1780—1834, Schjøtt 1719, Skeel 1705, Skriver 1716, Sort 1759—1834, Sponmatter 1703—07, Steen 1721—81, Strangeesen 1728, Strøm 1769—1811, Svenske 1716—51, Svandemand 1805, Svike 1742—63, Svinth 1773, Thorn 1716—1805, Tode 1834, Wentzel 1784—1814, Wils 1806, Winther 1822.

---

<sup>1)</sup> Listen gør ikke Fordring paa at være udtømmende, men kan dog formentlig være til Nytte for Slægtsforskning.



## IV. Erhverv.

---

Som Indledning til dette Kapitel skal gengives følgende Brudstykke af en Indberetning fra 1735<sup>1)</sup> angaaende de daværende Erhvervsforhold i Nørresundby med Landsogn, i hvilken det bl. a. hedder: „Sundbys Indbyggere nære sig af Avling og Fiskeri udi Fjorden med Vaad og Nedgarn samt med Tapperi og Logement for Rejsende over Fjorden, hvorved de fleste haver god Næring, Lindholms Indbyggere ved Avling og lidet Fiskeri udi Fjorden baade med Vaad og Nedgarn, og Wordbergs af Avling alene og Kreaturers Opfødning. Sundby har intet Skov eller Tørve-mose, lidet Eng og slet Græsning og Ilding. Lindholm ligesaa hel slet for Græsning og Ilding samt lidet Eng. Vordberg har lidet bedre Græsning og Ilding samt lidet Eng. Sundbys Indbyggere er kun af slet Tilstand i Almindelighed, Lindholms ligesaa af ringe Vilkaar, Wordbergs af slet og maadelig Tilstand og er Hovningsbønder. Sundby har god Agerland, nogle Steder leret Bund, andre Steder med sort Muld og nogle Steder sandige. Lindholms giver god Agerland af sort muldet Jord, dog meget tung og nogle Steder sandige. Vordberg god Agerland af sort Muld, dog noget sid.“

Med Hensyn til de her for Sundbys Vedkommende angivne Erhverv hørte de ogsaa gennem den øvrige Del af den her omhandlede Periode til Byens Hovederhverv, blandt hvilke ogsaa maa nævnes Færgefarten, der til Stadighed

---

1) Indberetninger i Henh. t. Frd. 25/6 1735.

beskæftigede en ikke ringe Del af Indbyggerne, saavel som' Haandværk, der efterhaanden traadte mere og mere i Forgrunden, medens Handelen først blev af nogen Betydning, efter at Sundby 1856 var bleven „Handelsplads“.

Af de enkelte Erhverv skal her omtales:

### A. Landbrug.

Paa dette Omraade var der neppe sket større Forandringer fra Forholdene i det 17. Aarh. før i 1770ne, da Fællesdriften ophørte, og Ejendommene begyndte at overgaa fra Fæste til Selveje, hvilke Forhold ere omtalt i forrige Kapitel. Om Agerbruget i Sundby-Hvorup Pastorat meddeler Pastor Winding følgende i en Indberetning af 1827<sup>1)</sup>: „Agerbruget i disse Sogne gaar fremad. Kartofler og Vikker saa man for 16 Aar siden ikke i Marken, og Kløver sjælden. Nu er disse Afgrøder almindelige, og sees hele Vange heraf. Endskiønt Sædfølgen ikke er den bedste endnu som forhen — 4 à 5 Kiærve langstraet Sæd efter hinanden —, saa er dog Afgrøden forbedret med ovennævnte rensende Sædarter.“ Iøvrigt bemærker Præsten, at Jorderne til Sundby By er „maadelige“, og at de kun frembringer god Afgrøde ved Hjælp af den megen Gødning, der paa Grund af den store Indstaldning af de tilrejsendes Heste stod til Beboernes Raadighed. Om Dyrkningsmaaden oplyses nærmere i C. Christensens Beskrivelse af Aalb. Amt (1832), at det var det almindelige der i Amtet, at Sædskiftet begyndte med: „1) Byg, hvortil Grønjorden om Efteraaret vinterlægges (fældes) og efter at være næste Foraar atter pløjet besaaes. Gjødningen anvendes til denne Halm. Dernæst: 2) Rug efter en Pløining. 3) Paa de bedre Jorder Stubbyg, paa de ringere atter Rug. 4) Havre og som oftest 5) atter Havre, hvorpaa Markerne i 3 til 5 Aar udlægges til Græsning, uden at Græsfrø saaes med sidste Halm. Der,

1) Pakken: »Aalb. Amt. Diverse Dokumenter 1826—28 i E. C. L. Moltkes Arkiv i Rigsark.

hvor Jorderne ansees uskikkede til anden Gang at bære Rug eller Byg, saaes til Slutning 3 Gange uafbrudt Havre . . .“ Fra denne Hovedregel anføres der for hvert Herred forskellige Undtagelser, uden at der i saa Henseende bemærkes andet for Sundbys Vedkommende end, at der paa Markerne her ogsaa fandt Udlæg med Kløver Sted, samt at nogle Folk der anvendte Gødningen til Rugen. Den første Mand, der forsøgte Kløveravl paa Sundby Mark, synes at have været Bolsmand Niels Andersen, som i et „Pro Memoria“ af 18/2 1796 til Stiftamtmanden<sup>1)</sup> fortæller om sine Rejser i Sønderjylland, Holsten og Fyn, hvor han med overordentlig Glæde havde set, hvad Landvæsenet kunde bringes til. Han udtaler, at Sundby Mark er vel skikket til Kløversæd og anfører, at han dermed havde besaaet „en liden Hauge“, hvilket havde lønnet sig „utroligt“; fremdeles ønsker han Staldfodring indført og sine Jordlodder indkastede, hvorved han bemærker, at han ikke alene der i Byen er den første, der gør dette Skridt, men den første i hele Vendsyssel, der begynder med Indkastning. Om han fik sin Plan realiseret, vides ikke, men i Pastor Windings Indberetning siges det, at Markernes „Indhegning“ er ganske tilsidesat i Pastoratet, og efter Amtsbeskrivelsen af 1822 synes Indgrøftning endnu kun at have været almindelig i Kær og Enge. -- Til Græsning benyttede man fra gammel Tid Sundbys østre og vestre Kær, men de fleste af Sundbys Avlsbrugere havde deres særlige Englodder østerude paa den anden Side af Ultrup, navnlig nede ved Fjorden. Ved Udskiftningen 1778 blev det østre Kær inddelt i Lodder, af hvilke hver af Bolsmændene fik sin, hvorimod der ikke blev afsat særlige Lodder til Byens øvrige Grundejere (3: Husmændene), hvis Ejendomme ikke var sat for Hartkorn. Ikke destomindre gjorde Husmændene Krav paa Græsningsret gældende og sikkert med Føje. Det ses nemlig, at adskillige af dem allerede i Aaret 1722 dømtes til

1) Landvæsenskontoets Arkiv.

Betaling af „Græspenge“<sup>1)</sup>, en Slags Skat, som endnu 1805 erindredes af Husmand Anders Pallesen i Sundby. I en Indberetning af  $\frac{5}{4}$  1785 fra Jens Hvorup og Byens andre Selvejer-Bolsmænd<sup>2)</sup> anføres dernæst følgende: „Da Udskiftningen skeede paa Kornmarkerne, vilde en Del af Bolsmændene haft det til Byen værende smalle og lidet Kiær, som stedse er til og har været Kiær, som Fædrift afdeelt for sig allene og ekskluderet Husmændene for al Nytte og Brug derudi, hvorover de sidste klagede. Men efter adskillige Forestillinger . . . . afgiorde Land-Commissarerne at, da Kiæret var smal og lidet, kunde det ej afdeles til Nytte med Grøfter . . . . ., men at det skulde forblive derved, at Husmændene hver skulde have Ret at sætte en Ko paa Græs, og Resten af Græsningen haves af Boelsmændene og Præsten, og at i den liden Stribe vesten Byen skulde Svin og Giæs for samtlig Byen holdes.“ Ikke desto mindre kom det i Aarene 1805—06 til en Proces imellem Boelsmændene og Husmændene om den nævnte Græsningsret, som de førstnævnte vilde formene de sidstnævnte. Af de under Sagen førte Vidner forklarede den 72aarige Anders Pedersen Pallesen, at det østre Kær i de sidste 60 Aar havde været til fælles Drift saavel for Husmænd som Boelsmænd, at der ved Udskiftningen blev tillagt Husmændene en Strækning af Østerkæret, men at dette „iifjor“ var bleven lukket med et Dige, saa at Husmændenes Køer ikke kunde komme der, undtagen i et lille Stykke, der kaldes „Bløden“. Noget lignende forklarede Murermester Peder Nielsen og Niels Bondrup, dog at de ikke mente, at Husmændene havde Græsningsret for deres Heste. Endelig bemærkede det 70aarige Vidne, Mads Paaske, at den omstridte Græsningsret formentlig kun knyttede sig til de saakaldte „hele Huse“, men derimod ikke til de saakaldte „halve Huse“.

1) Ab. Tgb.  $\frac{15}{9}$  1722.

2) Indberetninger om Forbedringer i Landvæsnet Aalb. Amt 1770—1821 (Rigsark.).

Om Vesterkæret fremgik det af Vidneforklaringerne, at det i ældre Tid var bleven benyttet til Lergravning, Oplægning af Fiskevaad samt til Græsning af Svin; disse blev samlede og vogtede af en fælles Hyrde, der imidlertid blev afskaffet ca. 1792, og siden da havde der ingen Svinehyrde været i Byen eller været Græsning udlagt til Svin. Der havde tidligere — til Skade for Græsningen — saavel af Husmænd som Bolsmænd været gravet Græstørv til Husmyndinger i begge de to Kær men siden 1806 ikke mere i Østerkæret. Ved samme Lejlighed fremkom Spørgsmaalet om Antallet af de Dyr, der skulde græsse, og det oplystes da, at Bolsmændenes Besætning bestod af 2—4 Heste og 3—4 Køer eller endnu færre. Husmændene havde som Regel en Ko, men kunde ogsaa have flere, foruden Heste og andre Husdyr som Faar og Svin, idet der ligesom i tidligere Tider var adskillige af dem, som havde udenbys Jorder til Eje eller Leje. Om Husdyravl en i Pastoratet faar vi i Pastor Windings Indberetning af 1827 yderligere følgende Oplysninger: „Fækreatureur er det Opdræt, der især lægges Vind paa, hvor Lejlighed til saadan haves . . . . . Racen er af den mindre og kuns middelmaadig og vil vanskelig forbedres, da Bonden aldeles ingen Sans har herfor at vælge de fuldkomne Tillægsdyr<sup>1)</sup>. Vendsyssel har ikke den Fordel som Sjælland at have en forædlet Race, som kunde vække Bondens Opmærksomhed og hvorefter Tillægene kunde dannes.“ Alligevel mente Pastor Winding, at der her var en særlig god Chance for at tilvejebringe en ypperlig Kvæg-race, „thi med al den Fordel Sælland har at have den Frederiksborgske Qvægstamme, hvorfra sikkert mangan god Tyr og Ko er bleven fordelt i Landet, er dog den vendsyssel-ske i Almindelighed meget bedre end den sællandske,

1) Forholdet var det, at der fandtes Mulighed for Udvikling af gode Heste og Kvæg-racer, men at Bønderne ofte lod det gaa med Dyrenes Bedækning som det bedst kunde, idet Tyre og Hingste til Tider gik løse paa Marken mellem Køer og Hopper.

og det samme er Tilfældet med Hestene, hvorvel disse meget har tabt sig, siden de mange Stutterier paa Herregaardene nedlagdes.“ — Efter Amtsbeskrivelsen af 1832 havde Kjær og Slet Herreder de bedste Kvægracer i Amtet, og Racen i Kjær Herred udmærkede sig i Særdeleshed ved „vel ansatte Horn, god Knokkelbygning, et bredt og lige Kryds, lave, velstillede stærke Ben, en sluttet, velproportioneret Hals og dyb Bringe“. Hvad Farven angaar, faar man efter de gamle Tingbøger og Skifteprotokoller det bestemte Indtryk, at det meste Kvæg der paa Egnen var sort eller sortbroget, en Del graat eller graabroget, hvorimod den røde Farve vistnok kun forekom undtagelsesvis. Hestenes Farver var mere varierende (sorte, brune, sortbrune, gule, skimlede etc). — I Kjær Herred blev der, som ogsaa andre Steder i Nordjylland, gjort forskellige Forsøg paa at forbedre de hjemlige Husdyrracer ved Krydsning med fremmede, og det var for Hesteavlens Vedkommende Yorkshireracen, man havde knyttet en Del Forventninger til. Af denne Race var der paa Birkelse opstaldet Hingsten „Odin“, der var f. 1830. Af Kvægarter har man forsøgt at indføre Ayrshire, Angler, Korthorn og hollandsk Kvæg til Vendsyssel, men de Vendsyssel Bønder nærede en sejt Mistro til det fremmede, hvorfor de hjemlige Racer længe holdt sig saa temmelig ublandede; de havde jo ogsaa deres Fortrin, idet Køerne gav rigeligt Mælk, og Hestene var kraftige og vel egnede til Pløjning og anden Arbejdsbrug. — Der blev i Aarene omkring 1840 af Stutterikommissionen paa de forskellige Egne afholdt „Stutteribesigtelser“ (af Heste), ved hvilke der dels blev tilkendt Præmier for de bedste Dyr, dels blev udpeget de Hopper, som skønnedes at være „stutteridytige“. I Vendsyssel blev der en Gang om Aaret afholdt saadanne Besigtelser i Hjøring og Nørresundby, og af nævnte Kommissions Besigtelsesprotokol fremgaar det, at Kammerherre Skeel paa Birkelse var en af Egnens Foregangsmænd paa dette Omraade, idet han udstillede et ikke ringe Antal Dyr og fik

adskillige Præmier. Af andre Præmietagere fra Egnen skal nævnes Lars Jensen i Ø. Aslund, Propr. Ilum i Aitrup, Propr. Gleerup paa Vang, Mads Andersen i Nordkjær og Jens Christensen i Gandrup.

Blandt Husdyrene gracerede der i gamle Dage en Del mere eller mindre pestagtige Epidemier, af hvilke den saakaldte Kvægsyge optraadte adskillige Gange i det 18. Aarh. og forvoldte mangan Landbrugers Ruin, f. Eks. i Aarene 1722, 1745—47, 1768—74 og 1777—87. I Tiden fra Juni Maaned 1746 til hen paa Foraaret 1747 var det særlig galt fat i Kjær Herred, hvis østlige Sogne var haardest hjem-søgt. Paa Vraa Gods i Ulsted, V. og Ø. Hassing Sogne døde i denne Periode ca. 300 Køer, paa Langholt Gods i Hvorup, Lindholm, Hune og Jetsmark<sup>1)</sup> over 700, paa Aalborg Hospitals Gods i Horsens over 50, paa Baggesvogn og Ormholt Gods i Hvorup (o: Uttrup) et lignende Antal, paa Vang Gods i Hvorup 22 osv. Selve Nørresundby synes derimod at have været forskaanet ved denne Lejlighed og vistnok ligeledes i den næste Epidemi, der kom til Herredet sidst paa Efteraaret 1771 fra Himmerland over Mors og Hals og i Januar 1772 ogsaa trængte ind vest fra og angreb Kreaturerne paa Birkelse og andensteds i Aaby Sogn, hvor den bortrev ca. 130 Dyr. Epidemien, der ikke var slet saa ondartet som den foregaaende, var til Gengæld langvarig og var først helt ophørt i August 1773; i Nørresundby var der i Juni Maaned død et enkelt Dyr, som man frygtede af Kvægsyge, men der synes dog ikke at være fulgt andre Tilfælde efter<sup>2)</sup> — Af andre Sygdomme hos Husdyrene der paa Egnen hører vi 1713 om Skab, idet vel-agte Mand Erik Jensen af Lindholm d. 22/9 førte Vidner paa, at han i Foraaret s. A. „ved ulykkelig Hændelse af Skab paa sine Øgbæster ved Dødsfald havde mistet trede

1) De to sidste Sogne hørte dog til Hvetbo Herred.

2) Foranst. Meddelelser hidrører fra Pakkerne: Efterretninger om Kvægsygen i Aalborg og Viborg Stifter 1746—49 samt Jydske Indberetninger om Kvægsygen 1769—78.

Stykker, som han haver maatte lade brænde for samme Skade og ej kan have nogen Nytte af; desforuden forgangen Aar ved anden Svagheds Tilfældighed mistede trede Stykker Øgbæster.“

Avlsbrugerne i Sundby havde til Stadighed nogen Indtægt ved at sælge en Del Kød til Aalborgs Forbrug, men af Landbrugsprodukter som Smør, Ost og Mælk har Sundby neppe haft nogen nævneværdig større Eksport; det Smør og Ost, man lavede der paa Egnen i gamle Dage, kunde unægtelig ikke altid i lige Grad henregnes til Delikatesser<sup>1)</sup>, og meget blev der forøvrigt ikke produceret i Forhold til nu. Hvad Sundby kunde producere af den Slags udover til eget Forbrug, var der rigelig Afsætning for i Aalborg, hvor Priserne nok kunde drives op, om ikke paa anden Maade saa ved „Kædehandel“, hvad man kan se af følgende — i berettiget Indignation fremsatte — Forespørgsel, der findes i Aalb. Stiftstd. for <sup>27</sup>/<sub>5</sub>, 1837: „Nogle Kjærlinger fra Nørre Sundbye, som hverken eie Koe eller Mark, komme hver Torsdag til Aalborg med Smør, mest opkøbt i Sundbye paa Vejen til Aalborg. Herved er dette i faa Dage opdrevet fra 16 til 24 Sk. Naar skal denne Skjændsel ophøre? og hvis er Skylden, at slig Forprang drives?“

Som allerede omtalt, havde Sundbys Indbyggere gennem mere end <sup>2</sup>/<sub>3</sub> af det 18. Aarh. ikke selv Ejendomsretten over deres Boliger med tilliggende Jorder, men var kun Fæstere. Som Vederlag for denne Brugsret skulde de til Ejeren — eller „Husbonden“, som han gerne betegnedes — for det første svare Indfæstning (Stedsmaal) og Landgilde. Den første, der var en Pengeydelse, skulde svares een Gang for alle ved Tiltrædelse af Fæstet, medens den sidste var en aarlig tilbagevendende Ydelse, som oprindeligt erlagdes i

1) Hvad jeg erindrer fra min Barndom. Smørret var ofte harsk eller havde anden Afsmag og blev undertiden indbragt fra Landet i mere eller mindre appetitlig Emballering, som f. Eks. blaatærnede Forklæder, der i uhyggelig Grad mindede om Lommetørklæder.



Naturalier, men senere — i hvert Fald delvis — omsattes i Penge, hvilket synes at have været Tilfældet for Sundbys Vedkommende allerede 1662. Angaaende den Landgilde, som ved Aaret 1763 blev svaret til Konsistorialraad Glee-rup af hans Fæstere i Sundby, henvises til det foregaaende (S. 115 f.). — Foruden ved de nævnte to Præstationer kunde der yderligere gives Vederlag i Form af Arbejdsydelse, det saakaldte „Hoveri“. Dette var i mange Tilfælde afløst af en aarlig Pengeafgift, men bestod endnu ved det 18. Aarh.s Slutning i sin oprindelige Form adskillige Steder i Sundby-Hvorup Pastorat. I den ovenfor citerede Relation af 1735 bemærkes det, at Vorbjergs Beboere var „Hovningsbønder“ og ligeledes de fleste af Indbyggerne i Hvorup, medens Uttrupboerne var fri for Hoveri og som Følge heraf i bedre Forfatning. Om Lindholms og Sundbys Indbyggere oplyses ikke noget udtrykkeligt i saa Henseende, men det vides ad anden Vej, at i det mindste nogle Bønder i Lindholm var hoveripligtige, medens Sundbynitterne neppe har gjort Hoveri af videre Betydning, bortset fra de tidligere omtalte aarlige Rejser, som f. Eks. de „gaaende Rejser“, som skulde foretages af Husmændene. Forholdet var jo her det, at kun de faa, der hørte under Rødslet Gods, havde deres Husbonds Gaard i Nærheden. Af de i Rigsarkivet opbevarede „Hoveriforeninger“ (o: Kontrakter) fra Begyndelsen af 1790ne vedr. Herregaardene i Kjær Herred fremgaar det, at 4 Bønder i Lindholm da gjorde Hoveri til Attrup, og 13 Bønder i Hvorup, hvoraf 3 Helgaardsmænd og 10 Halvgaardsmænd, gjorde Hoveri til Rødslet, hvorimod nævnte Hovedgaards Fæstere i Lindholm og Sundby ikke er opført som Hovbønder, og i de andre Hovedgaardes Hoveriforeninger findes der paa dette Tidspunkt overhovedet ikke opført Hovbønder i Sundby eller Hvorup Sogn. Hoveriet var oprindeligt ikke bestemt afgrænset, men blev ved Forordn.  $\frac{6}{5}$  1769 fastsat til visse Dage ugentlig, hvorover hver Bonde skulde have et Hoverireglement. Ved Frd.  $\frac{22}{2}$  1771 blev

Hoveriet bestemt efter Hartkornet, men ved Frd. af  $12/8$  1773 gjort afhængig af vedkommende Landsdels „gamle Skik og Brug“. Hoveriarbejdet, om hvilket der i sidstnævnte Frd. gives en Del detaljerede Bestemmelser, f. Eks. m. H. t. Tjenestetidens og Arbejdets Udførelse, kunde inddeles eller maales i 3 Slags Enheder, nemlig: Plovdage, Spanddage og Gangdage, af hvilke hver Bonde da aarlig skulde præstere et vist Antal. Gennem de nys omtalte Hoveriforeninger faar vi et lille Indblik i den nærmere Ordning, der synes at have været noget varierende paa de forskellige Hovedgaarde. De 4 Lindholmboere, der var Fæstere til Attrup, havde Ejendomme af Hk. henholdsvis 6—3—2—1, 3—1—2—1 $\frac{1}{4}$ , 3—1—1—1 $\frac{1}{2}$  og 4—1—0—2 og skulde aarlig præstere af Plovdage, Spanddage og Gangdage den første 2, 13 og 11, og hver af de andre tre: 2, 12 og 10. Til en Plovdag krævedes efter Reglementet Pløjning af 10,500 □ Al. eller 6 Skp. Rugland, og med Hensyn til Spanddage hedder det:

„Af Hø hjemfører en Vogn daglig 6 Læs, — et Læs Korn i Straa skal veje fra 60 til 10 Lispd., et Læs Hø fra 50—60 Lispd. Under Hjemførsel af Korn og Hø forstaas tillige, at Kiøresvenden selv med fornøden Hielp paalæsser Vognen samt uden Hielp afstikker Kornet i Attrup Ladegulv eller Stakke og Høet paa Randerne eller andre anvisende Steder, ligesom Kiøresvenden og hielper til at samle Høet af Kaabelstederne — 20 Læs Giødnings Udførsel, naar Vejen er af 1000 Alens Længde, og naar Vejen er længere, afkortes et Læs Hø for hver 500 Al. den er længere, ansættes for en Spanddag — — — En Rejse til Sundby anses for en Spanddag, ligesom til Hals — —“ etc.

Om Gangdage siger samme Reglement:

„En Karl skal daglig afmeje Afrøde af 14,000 □ Al. eller 1 Td. Rugland samt tillige sammensætte det af ham høstede Korn og desuden rive Halvdelen af den Plet, han har afmejet. En Pige afbinder daglig alt det Korn, en Karl i samme Tid afmejer og tillige river Halvdelen af den afmejede Plet. En Karl skal daglig afslaa Afrøde af 14,000 □ Al. Eng. 3 Piger skal daglig sammenrive i Dynger alt

det Græs, som 2 Karle afslaar, læsse dette paa Vognene samt strø det paa tør Land i Rækker. — Tre Piger skal paa de Steder, hvor Engene er saa bløde, at Vognene ikke kan køre deri, rive og i Land bringe paa Høebaarer samt strø det i Kobler — — —“ etc.

Paa Rødslet var Forholdet det, at Gaardens Mark bestod af 8 Vange eller „Indtægter“, hvoraf de 5 aarlig tilsaaedes, og i hvilke hver Bonde „modtog sit Hovmaal efter Lodkastning“, saa at han i hver af dem skulde dyrke et nærmere angivet Areal, der for en fuld Gaards Vedkommende androg fra ca. 16,500—22,500 □ Al. i den enkelte Vang eller ialt ca. 159,000 □ Al. pr. Gaard. Arbejdet skulde udføres efter Tilsigelse paa de af Husbonden bestemte Dage og paa ganske lignende Maade forholdtes der med Hoveriet paa de Gaarden tilhørende Enge.

Om Sundbys Grandevæsen i det 18. Aarh. foreligger der neppe mange Efterretninger, og det er vel gaaet ud af Sagaen samtidig med Fællesdriften; men det skal dog her omtales, at der lige til Slutningen af forrige Aarh. var en vis Sammenhørighed mellem de Sundby Avlsbrugere, idet de næsten alle havde sammensluttet sig i en Forening eller „Selskab“, der bar Navnet „Foreningen om Markfred“. Dette Selskabs Forhandlinger og Regnskaber er fra Aaret 1826 og indtil 1898 indført i en lille Bog, som tidligere har tjent som Forhandlingsprotokol for Klubben „Prøven“. Det ses ikke, naar Selskabet er stiftet, men det eksisterede 1825, da Peder Jørgensen og senere Agent Galster var Formand. Der var iøvrigt 3 „Forstandere“, af hvilke en afgik efter Tur hvert Aar; første Forstander var Formand, og efter hans Afgang rykkede de to andre Forstandere op efter Tur, hvorhos der blev valgt en ny 3die Forstander. Som Navnet viser, var Selskabets Formaal at vaage over Markfreden, hvilket skete ved, at Medlemmerne ubønhørligt tog de fremmede Kreaturer i Hus, som dristede sig til at betræde deres Enemærker, hvad enten Dyrene tilhørte Selskabets Medlemmer eller andre. De derved indkomne Opta-

gelsespenge tilligemed talrige Mulkter for Upræcisitet ved Møderne eller Udebliven derfra. Mulkter for Udeblivelse udgjorde Selskabets væsentligste Indtægter, hvilke anvendtes til forskellige nyttige Foranstaltninger. 1826 blev der saaledes anskaffet en Hypeplov og en Tromle, som stod til Medlemmernes gratis Afbenyttelse indenfor en kortere Tid men paa Grund af den store Efterspørgsel ogsaa fra uvedkommendes Side snart maatte forsynes med en forsvarlig Lænke og Hængelaas. Af Protokollen fremgaar dernæst, at en forholdsvis stor Del af Sundbys Indbyggere paa den Tid drev Avlsbrug, navnlig en Mængde for hvem det kun var et Bierhverv, som f. Eks. Brygger Bernhard, Overauditor Thim, Mathæus Stern osv. Den sidstnævnte Medlemsfortegnelse er fra 1892 og indeholder følgende Navne: J. Galsters Enke, Laurits Thranholm, Ths. Møllers Enke, Slagter A. Poulsen, Gustav Kindt, Gjørup, Forpagter Larsen, Droskeholder A. Madsen, Blikkenslager Kindt, Brygger E. Pedersen, Carl Nørsgaard, Slagter Gregersen, Svend Bech, P. Sondrup, Thomas Jensen, Forpagter Weis og Jens Lambert Jensen. Ved det senest indførte Møde, d.  $\frac{1}{5}$  1898, bestod Selskabet af Formanden J. T. Bech og kun 7 Medlemmer.

### B. *Fiskeri.*

Angaaende Fiskeriet ved Sundby verserede der i Aarene 1736 og 37 en Proces, der rejste sig af, at 4 af Nørresundby Mænd, som brugte Vaadfiskeri i Limfjorden, nemlig Chr. Sørensen, Lars Poulsen, Jens Nielsen Møller og Mikkel Rytter, havde forment Aalborg Bys Indvaanere at fiske ved Nørresundby Varpsted og ved en enkelt Lejlighed konfiskeret et af de Aalborg Fiskeres Vaad. Dommen, der afsagdes d.  $\frac{12}{6}$  1737 ved Aalb. Byting gik imidlertid Sundbynitterne imod og kendte dem pligtig at betale Erstatning. — Om Fiskeriforholdene paa disse Steder blev der d.  $\frac{20}{11}$  1741 afgivet nogle Forklaringer til Brug for „den over Limfjordens Examination anordnede Commissarier“<sup>1)</sup>. De fra Uttrup

Aalb. Tgb.  $\frac{2}{2}$  1763.

By i Hvorup Sogn tilstedeværende berettede, at der ved deres Fiskelede brugtes 4 Sildevaad og 3 Sundvaad; desuden brugtes Sildefiskeri af Aalborg Bys Indbyggere foran deres Grunde, hvad de beklagede sig over, eftersom der ikke kunde være over 4 Vaaders Brug paa dette Varpsted. Kaagenes Tal var 22 for Hvorup Grund og 32 for Uttrup Fiskelede. Lindholmsboerne forklarede, at de havde et Interessantskab, brugte 6 Sildevaad og 3 Sandvaad samt 15 Vandkaage. — De fra Nørresundby mødte forklarede, at der af de derværende fiskeridrivende Indbyggere brugtes 5 Sildevaad for Sundby Varpsted, „nemlig den 1ste af Jens Nielsen Møller, den 2den af Lars Poulsen, den 3die af Mikkel Larsen, den 4de af Laurs Pedersen og sal. Niels Pedersens Enke, som derudi haver den 4de Part, og den 5te af Præsten i Sundby for den halve Del samt Christen Sørensen og Lars Thorn hver for  $\frac{1}{4}$ . I forrige Tider, da der ickun brugtes 4 Vaader, beskattedes der aarlig 12 Rd. af samme, hvilken Afgift Lodseierne i Sundbye, Hr. Justitsraad Jespersen, Madame Erich Jensen, Consistorialraad Hopp, sal. Justitsraad Lasson paa Rydslet og Mons. Hans Jespersen dielte imellem sig . . . .“

Der var 22 Nedkaage, hver med 2 Anparthavere, for enkeltes Vedkommende dog flere. Af Aalevaad havde de i Sommeren 1741 brugt 7, af hvilke hvert indehavdes af 3 — 4 Interessenter. — Som man ser, var der paa den Tid slet ikke saa faa Folk i Sundby, der gav sig af med Fiskeri, og hvad de senere Tider angaar, faar vi gennem Folketællingerne Oplysninger i saa Henseende. I 1787 var der saaledes i Sundby 21 Personer, der i Folketællingen er opført som Fiskere, 1801: 33, 1834: 30, og 1845: 5, hvilket sidste Tal dog formentlig ikke er til Hinder for at antage, at adskiligt flere har drevet Fiskeri som Bierhverv.

### C. Færgesfart (se Kap. I).

#### D. *Gæstgiveri, Udsækning og Brændevinsbrænding.*

Hvem af de gamle Sundbynitter i det 18. Aarh. havde ikke i større eller mindre Grad Udsækning og „Herbergering af Rejsende“? Man behøvede i alle Tilfælde ikke at gaa mange Huse forbi paa „Sundby Gade“, før der var Logemente at faa og Lejlighed til at indtage en Hjertestyrkning. Foretager vi i Tankerne en lille Tur — f. Eks. midt i 1780ne — ind gennem østre Bom, passerer vi først de to Toldere Guldbergs og Bruns Boliger, men derefter har vi, naar vi gaar videre ned ad Østergade, Gæstgivere til højre og venstre: Peder Lund (Nr. 12), Jens Smith (Nr. 8), Jens Ladefoged (Nr. 6), Niels Pedersen (Nr. 4), Poul Rau (Nr. 13), Chr. Ertmandsen (Nr. 7), Jacob Ladefoged (Nr. 3), og videre ad Torvet ned ad Færgebroen, paa vestre Side: Albrecht Pedersen, Niels Andersen (hos hvem Brigader Halling staldede ind) og Jens Hvorup, paa vestre Side: Jens Jespersens Enke og Chr. Gildsig. De færreste af disse Folk ernærede sig dog af Gæstgiveriet alene men drev tillige Næring som Avlsbrugere, Færgemænd etc.

Om Forholdene, som de var i 1840ne, fortæller Forfatteren Niels Hancke<sup>1)</sup>: „Denne By (∴ Sundby) der nu, især siden Pontonbroen er lagt, kun er en Forstad til Aalborg, som de fleste kjøre igjennem, havde den Gang et ganske særeget Præg — — — næsten alle Folk i Byen levede af Værtshushold. Det var en hel lille By af lutter Gæstgivere, hvor alt havde et vist gammeldags troskyldigt Præg. Folk fra samme Egn toge som oftest ind hos en bestemt Mand, nogle hos „Mikkel“, andre hos „Peer Murmester“ osv., medens de fra de større Gaarde mest holdt til hos „Peer Dam“ eller „Anton“<sup>2)</sup>. Hancke fortæller videre om, hvorledes næsten alle de Sundby Værtshusholdere havde deres Telte opslaaet paa Hjallerup Marked, og hvorledes Markeds-gæsterne ogsaa her trofast søgte hos dem, de plejede at

1) Nord for Limfjorden, Kbh. 1880, S. 26 f.

2) Anton Ludvig Andersen, boede paa Torvet (Bpl. 56 a).

tage ind til, og han omtaler, at man der altid var sikker paa at træffe Kendinge ved det veldækkede Frokostbord, hvor den med indprikkede Kryddernelliker i skønne Mønstre prydede Skinke dannede Centrum. Her sad Proprietærene, Præsterne og Storbønderne i gemytlig Snak Side om Side, mens adskilt herfra ved et Lærredsskillerum Smaafolk og de unge drak deres Kaffe og „Punser“ under en livlig Tuskhandel af Piber og Ure osv. Af Gæstgiverne skal den her omtalte Per Murmester, alias Peder Christensen Snørholt, have været noget af en Original, om hvem der fortæltes en Del Anekdoter. I hans Gæstgiveri, Hjørnet af Torvet og Vestergade, var der en stor Skænkestue, i hvilken var opstillet lange hvidskurede Borde, ved hvilke Gæsterne sad paa nogle ligesaa prunkløse Bænke. Her kunde de tilrejsende Landboere nyde deres medbragte Mad, som de medførte i Tejner, men det var jo saa en stiltiende Forudsætning, at de til Gengæld undte Gæstgiveren deres Søgning for de vaade Varers Vedkommende, og for Bordenden sad da gerne Per Murmester i egen Person og vaagede over, at dette hans billige Krav skete Fyldest, og naar det forekom ham at trække i Langdrag hermed, kunde han halveller helhøjt — som for sig selv — fremkomme med smaa diskrete Antydninger som: „Pæne dannede Folk fra Ulsted!“ eller lign. Samme Gæstgiveri synes ogsaa at have været det mest benyttede ved Sundbys selskabelige Sammenkomster. Dengang kendte man i Sundby kun „Værtshusholdere“ og „Gæstgiveri“, noget saa fint som „Restaurationer“ var ganske ukendt der før i 1860ne, da der i Brogade fandtes et Etablissement med denne Betegnelse, hvis Vært var Schweigert. „Restaurant“ og „Hotel“ hører for Sundbys Vedkommende den seneste Menneskealder til.

„Brændevin indeholder en fysisk Kraft“, udtalte i sin Tid en nu hedengangen Kæmpe fra Sundbys Nabolag, og ser vi tilbage paa Sundbys Erhverv i denne Mands Ungdomstid, 3: 6te Frederiks og Christian VIII's Dage, maa man tro, at en

Del med ham har hyldet dette Dogme, eftersom Sundby-  
niterne under denne Periode i særlig rigelig Grad synes at  
have draget Omsorg for, at hverken By eller Land kom til  
at savne den omtalte „Kraft“, og heller ikke vides at være  
ruinerede ved denne deres Virksomhed — Brændevinsbræn-  
ding. Der var en Mængde Brændevinsbrændere i Sundby  
dengang, og nu var Privilegiet i Orden, hvad det jo ikke  
altid var i det 18. Aarh. I Aalborg (Nørresundby) Birks  
ældste Stiftsprotokoller, af hvilke den første begynder ved  
Aar 1794, træffer vi i de fleste bedre stillede Sundbynitters  
Boer i Bryggerset „alt til Faget henhørende“, nemlig en  
indmuret Kobberkeddel paa 1 à 1<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Tønde Rum med Hat,  
Laag og Piber tilligemed diverse „Oxhoveder“<sup>1)</sup>, Ankere m.  
m. — Af de større Brændevinsbrændere skal følgende næv-  
nes: Peder Christensen Snørholt („Per Murmester“). Poul  
Rasmussen, og hans Eftermand Ole Pedersen (Østergade 5),  
Lars Dams Enke (Torvet), Niels Jensen Ladefoged (Øster-  
gade 7), Knud Flendsted (Østergade 10), Anne Cecilie Smith  
(Østerg. 14) samt Jens Thranholm (Skraagade).

### E. Haandværk og Industri.

Bagning: Den <sup>3</sup>/<sub>2</sub> 1756 paadømtes ved Aalborg By-  
ting en Sag, der rejste sig af, at Terkild Jensen i N.  
S. i Vinteren 1754 og 1755, mens Fjorden var tillagt med  
Is, havde bagt og solgt Brød i sit Hus i Sundby til en Del  
Aalborgensere, hvorved Bagerlauget i Aalborg følte sig  
„fornærmet og præjudiceret“. Terkild Jensens Husbonde,  
velædle Hr. Hans Jespersen, gjorde under Sagen bl. a. gæl-  
gende, at det, siden Nørresundby Bys Beboere havde faaet  
Tilladelse til at brygge Øl og sælge Brændevin formedelst  
den dem paalagte Konsumtion, ogsaa maatte antages at  
være bleven dem tilladt at bage og sælge Brød, men Ba-  
gerlauget vandt Sagen, og Terkild Jensen maatte „for saa-  
dan hans overbeviste Forseelse og Forbrydelse“ bøde 8 Rd.

<sup>1)</sup> 1 Oksehoved = 6 Ankere.



samt udrede 30 Rd. i Sagsomkostninger, hvorhos Hans Jespersen idømtes en Bøde for unødigt Trætte. I Efteraaret 1761 indgik imidlertid en Del af Sundbys Beboere til Kongen med et Andragende, hvori de anførte, at flere Folk der i Byen ikke formaaede at købe Korn til Brødbagning men maatte købe Brød, hvor det kunde faaes, og at andre af dem, som kunde overkomme at købe noget Korn, for Størstepartens Vedkommende ikke havde nogen Ovn at bage det i, samt at det kneb med at skaffe Brændsel, selv om der havdes en Ovn, idet der ikke var Skov eller Tørveskjær i Nærheden. „Og som de ikke kan faa baget deres Deig hos Bagerne i vor Kiøbstad Aalborg, formedelst Limfjorden, som har giort Skilsmisse mellem Aalborg og Sundby, ofte gjør Hindring, og de om Vinteren saavel som om Sommeren i Stormvejr underliden i 2, 3 eller flere Dage ikke kan komme derimellem“, saa begærede de, at det maatte tillades dem, at formaa „een eller nogle dertil beqvemme“ til mod en rimelig Betaling at bage for hvem af dem, der maatte begære det, og have Grovbrød til Falds for dem, som ikke selv formaaede at lade bage. Efter indhentet Betænkning fra Amtet, — hvorefter det ansøgte vilde være Aalborg Bagerlaug til „Præjudice“ —, fik Sundbynitterne ikke destomindre den ønskede Bevilling, dog med den udtrykkelige Klausul, at den Mand, hvem det omtalte Hverv blev betroet, kun maatte bage for andre der i Byen og „at ingenlunde derunder Bagerne i Aalborg til Fornærmelse maa foretages i Henseende til Brøds Udsalg“<sup>1)</sup>. Det blev vistnok den ovennævnte Terkild Jensen<sup>2)</sup>, der fik det omtalte Hverv at bage Brød for Sundbynitterne. Han levede endnu 1787 og boede efter Folketællingen s. A. i Huset hos sin Fosterdatter, Johanne Terkildsdatter, Chr. Strøms Enke, der paa dette Tidspunkt var den eneste Bager i Sundby og ejede et Hus i Nærheden af Bejlerstræde, vistnok Nr. 20-22 i Skole-

1) J. T. 125/1761, dat. 20/11 1761.

2) † 1792 i N. S. 84 Aar gl.

gade, hvor hun endnu boede og bagte Brød i Aaret 1801. Hun døde i Januar 1811, 74 Aar gl. — Den næste Sundby-Bager, vi træffer paa, var Anders Nielsen, der i Tiden 1790—1803 boede i Nr. 13 paa Vestergade, i hvilken Ejendom der siden da næsten altid har været Bageri. Af andre der boende Bagere kan nævnes: Niels Andersen Estrup (1803—07), Bendt Winther (f. ca. 1786 i Hobro, † 1821 i N. S.), der købte Ejendommen 1812 men afhændede den 1815, hvorefter han flyttede til Skolegade Nr. 4 og boede her til sin Død, Peter Lund, der nedsatte sig her 1818 og 1843 efterfulgtes af sin Broder, Johannes Vilhelm Lund, Harald Valdemar Viggo Øhlenschläger, der boede her ved Aaret 1860, og O. de Molade (i 1880ne og 90ne). — I Ejendommen Østergade Nr. 5 var der iflg. Folket. 1845 ligeledes et Bageri, drevet af Mads Christian Nielsen, der efterfulgtes af sin Søn Niels Johan Nielsen, som i 1880ne solgte Bageriet og Ejendommen til Bagermester Chr. Halkier.

**Bogbindere:** Hans Severin (1804).

**Bødkere.** Af saadanne nævnes: Chr. Olufsen († 1727), Kield Andersen († 1758), Anders Jensen († 1758), Terkild Jensen († 1763), Jørgen Jochumsen (Ft. 1787), Laurs Sørensen, ejede 1803—19 Fjordgade Nr. 4 (Bpl. 137), Jochum Bech (Ft. 1834), Jens Viderup (Ft. 1834) og Lars Bredesen (Ft. 1845).

**Børstenbindere.** I J. E. for  $24/3$  1825 noteres det, at det lille Sundby har det forud for Aalborg, at det har faaet en Børstenbinder og en Pottemager, begge duelige i deres Fag, men Børstenbinderen har aabenbart ikke kunnet trives, da man ikke i Folket. 1834 eller senere finder nogen af dette Fag.

**Drejere:** Chr. Michelsen († 1750), Niels Larsen (1806) og J. Hjort, der var Rokkedrejere (Ft. 1834).

**Garvere (Feldberedere):** Jens Jacob Lund, der 1796—1803 ejede en Gaard „paa søndre Side af Gaden

ved Østerbom“, bestaaende af et Vaaningshus paa 9 Fag med en Kvist til Gaden samt et Sidehus, ligeledes paa 9 Fag (Bpl. 127). — Ole Peitersen, der 1845 boede paa Vestergade (Bpl. 28) og Oluf Myhrmann, der 1823 købte Ejendommen Vestergade Nr. 23, hvor der senere har været drevet Garveri af Schack og C. Klitgaard. Myhrmann var fra Sæby og havde været med i de bevægede Dage, da den noksom bekendte Martin Diez satte denne By paa den anden Ende<sup>1)</sup>.

Glarmestere: Bertel Pedersen († 1723).

Handskemagere: Anders Pedersen (1765), Chr. Thøgersen (Ft. 1801).

Hattemagere: I den nylig nedrevne Gaard, Tinghusgade Nr. 3, anlagde Agent Galster i det 2det Aarti af forrige Aarh. en Hattfabrik, der blev forestaaet af hans Fætter, Hattmager Floridon fra Erlangen, som endnu 1822 var bosiddende i Sundby<sup>2)</sup>. Jfr. næste Afsnit.

Hjilmænd: Peder Sørensen Dahl (Ft. 1801), Jørgen Nielsen, der 1834—43 var Ejer af Fjordgade Nr. 4, og Jens Chr. Petersen (Ft. 1845).

Kleinsmede: Jens Pedersen, ejede 1798—1803 Fjordgade Nr. 4, Niels Christensen Schanderup, Gjørtler, boede 1793—1830 paa Vestergade, hvor han ejede 2 Ejendomme (Bpl. 65 og 66), Hans Peter Jensen (f. i Ny Hageded Sogn ca. 1815), boede paa Østergade i Nr. 20, som han 1742 fik tilskødet af sin Svigerfader, Skipper Jørgen Clausen.

Kridtpibefabrikation. I Nørresundby anlagdes Jyllands første Kridtpibefabrik af Johan Adolph Rømer omkring ved Aaret 1772. Rømer var født d. 24. Febr. 1749 i en By af Navnet Mühlhausen — uvist hvilken — og var formentlig en Søn af Pibemager Johan Cornelius R., der

1) Jfr. Vendsysselske Aarb. II S. 113 ff.

2) Der blev d. 7/1 1822 paa Aalb. Byting læst en Obl. fra ham til Else Rostock i N. S., til hvem han pantsætter en Kobbergrukedel for et Laan paa 69 Rbd. Sølv.

1762 kom til Danmark, hvor han først blev Mester paa Urtekræmmernes Pibefabrik paa Christianshavn og senere anlagde sin egen Pibefabrik uden for Københavns Vesterport. Johan Adolf lærte Professionen i København og giftede sig i en meget ung Alder med den 15 Aar ældre Kirstine Christensdatter. Under 24. Maj 1773 indgav han følgende Ansøgning om kongeligt Privilegium:

„Til Kongen!

Da jeg har lært paa Pibefabriken i Kiøbenhavn og derefter indladt mig udi Ægteskab udi den Tanke ved Flittighed at kunde vinde Brød for min Hustrue og mine Børn af min lærte Profession, jeg og i saadant Øjemed har nedsat mig i Nørresundbye ved Aalborg og begyndt at fabriqvere en Del Piber, som jeg hidtil har kundet afsætte, men jeg til Dato, dels af nogen Uformuenhed, dels af Mangel paa anden Assistance, hvilken de har nægtet mig af Frygt for, det ikke uden Deres Majestæts allernaadigste Consession skulde være mig tilladt saadan en Fabrique at anlægge, ei har kundet udvirke eller sætte det begyndte Anlæg i saadan Drift, som jeg gierne ønskede, til bedre Subsistence for mig og min Familie, saa bønfalder jeg allerunderdanigst til Deres Majestæts Naade, at det allernaadigst maa være mig tilladt enten i bemeldte Nørresundbye eller paa hvad somhelst andet Sted udi Deres Majestæts Riger, jeg maatte finde det for mig tienligt, at anlægge en Pibefabrique og dertil anskaffe og holde saa mange Folk, som jeg fandt fornøden, samt at de Piber, som paa samme min Fabrique blive forfærdigede, overalt udi Deres Majestæts Riger og Lande, Kiøbenhavn indbegreben, toldfri maatte transporteres og ubehindret forhandles.

Saadan Høy Kongelig Naade til min og mines nødtørf-tige Underholdning udbeder jeg mig.

Nørre-Sundbye ved Aalborg den 24. Maj 1773.

Allerunderdanigst

Johan Adolph Rømer.“

Denne Ansøgning fik af Magistraten i Aalborg paatrykt en Anbefaling af følgende Indhold:

„Vi have seet noget af hans Arbejde, som vi befinder saa vel gjort og forsvarlig brændt, at det intet giver efter for de udenlandske, desaarsag da hans Arbejde bestaar i

Bønder-Piber, hvoraf store Quantiteter fra Engeland og Holland indføres, anse vi hans Ansøgning gavnlige for Landet i Henseende ved denne Fabriques Anlæggelse Distriktet heromkring, om ikke ganske dog for en Del, kan forsynes deraf med det fornødne, hvorfor vi i Tanke om, at dennes Etablissement og deraf nydende Udkomme med Tiden vil animere flere til lige Anlæg, og saaledes uformærket udvirke, at der i den Del kan undværes Tilførsel fra Fremmede, saa meget mere fordriste os til allerunderdanigst at indstille Supplikantens allerunderdanigste Ansøgning til allernaadigst Bønhørelse.“

Under 1. Juli 1773 fik Rømer det ansøgte Privilegium, hvorefter der meddeltes ham Ret til Anlæg af en Pibefabrik i Nørresundby eller hvor andensteds i Kongens Riger og Lande han maatte finde for godt, samt Toldfrihed paa de ved ham paa hans Fabrik fabrikerede Piber overalt i Landene, København ikke undtaget, naar samme Piber var forsynede med Fabriks-Stempel og bevislig var fabrikerede paa hans Fabrik.

Hvad Rømers Fabriksmærke angaar, findes der paa samtlige de opbevarede hele Pibehoveder paa den Knop, der sidder paa Overgangen mellem Hovedet og Røret, anbragt hans Forbogstaver A og R enten samlede eller paa hver sin Side af Knoppen. Endvidere findes et enkelt af Hovederne tillige mærket med Tallet 88, hvorover er anbragt en Krone. Endelig skal efter Sigende Stilken paa nogle nu ikke længer opbevarede Piber fra Fabriken have været mærkede „Nørre Sundby“. Efter at Rømer havde faaet Privilegiet, var der flere, som vilde hjælpe ham med hans Foretagende bl. a. nogle Købmænd fra Aalborg, og det gik herefter en Tid ret godt med Fabrikationen, saa at han ikke længe efter blev Selvejer, idet han 1774 af Provst Lassen i Vadum købte Gaarden Nr. 16 paa Vestergade<sup>1)</sup>, der i over ca. 150 Aar med en kort Afbrydelse har været i hans Slægts Besiddelse. Denne Gaard bestod ved Aaret 1804<sup>2)</sup> af følgende

1) Sk. 28/6 1774 l. 12/7 s. A.

2) Iflg. Skiftet efter R.s Hustru. (Aalb. Birks Skiftepr).

Bygninger: 1. Et Forhus med Enden til Gaden, 8 Fag, 1 Loft højt med klinede Vægge og Straatag, indrettet til Beboelse. 2. En Tilbygning med Siden til Gaden, indrettet til Fæ- og Tørvehus og bestaaende af 5 Fag. 3. Et nyere Hus vesten i Gaarden, 10 Fag, af Mur og Bindingsværk, teglhængt, 1 Loft højt med Kvist paa 3 Fag og indrettet til Beboelse. 4. „Endnu et do. Hus“ sønden i Gaarden, 10 Fag, af Mur- og Bindingsværk samt teglhængt, indrettet til



Pibemagergaarden 1924

Pibefabrik. 5. Et Halvtaghus, ibygget sidstnævnte, 5 Fag, af Brædder. Til Gaarden hørte der „en liden Lyst- og Frugthauge“ og „en liden Toft sønden for Haugen af 3 Fr. Bygsæds Størrelse“. Af disse Huse staar det søndre og det vestre endnu; det nuværende Forhus ud mod Gaden skal ogsaa være opført af Rømer; det var for en Menneskealder siden helt af Mur- og Bindingsværk, og havde en smuk Gadedør med Udskæringer i Empirestil, Vinduer med smaa Ruder etc. I Sydfløjen findes der endnu en Ovn, der skal have været anvendt ved Pibe-Fabrikationen. Trods den

nævnte Fremgang for Rømer, kneb det dog i Længden for ham med at skaffe den nødvendige Driftskapital, og det har maaske været i den Anledning, at der i det maanedlige Tillæg til „Jydske Efterretninger“ for 1776 blev skrevet en større Afhandling med Titlen: „Efterretninger om den i Nørre-Sundby her ved Aalborg anlagte Pibefabrik“. Det hedder i denne Artikel bl. a., at Rømer nu har købt Hus og Bolig i Nørresundby og „efter sin tarvelige Økonomi indrettet samme til sit fornødne Brug“. „Fabriquen“, hedder det videre, „er allerede i nogenlunde god Drift men kunde bringes til ønskeligere Fremgang, dersom han alene kunde nyde nogen Understytning, da et Forskud og Laan paa 200 Rd., som vel paa 4re Aar kunde igien afbetales, vilde vist sætte denne duelige og arbejdssomme Mand med sin Familie i Stand til med desto større Flid at forsyne sin Fabriqve med alle de endnu behøvende Materialia. For nærværende Tid arbejder han selv femte og har allerede bragt det saa vidt, at han om Aaret forfærdiger 10 til 1200 Gros Piber. De, som hidtil have været mest afsættelige, er de saakaldte Bønder-Piber; ellers forfærdiger han ogsaa Middel Piber og de saakaldte Konge- og Keiser-Piber. Han har ganske god Afsættelse paa sine Piber; eengang hver Maaned brænder han, og ligesaa snart de da er færdige, ere de og strax solgte, og naar ingen her i Stiftet eller Nærheden skulde blive ham til Præjudice (da flere end Een vilde ikkun ruinere hinanden), saa haaber han at bringe sin Fabrique inden kort Tid i den Stand, at han da ogsaa kunde forsyne andre og flere Steder end nu blot alene de her i Aalborg Handlende, og da vilde ogsaa Tilførslen andensteds fra af sig selv ophøre. Overalt er hans Arbejde ligesaa godt om ikke bedre end de udenlandske. Det værste er, at her omkring ikke gives den Art Ler, som han kan bruge, uden alene til Forme, men han maa have det fra Holland. Imidlertid er det at ønske, at denne hans lille Fabrique maatte ophielpes til at komme i god Drift“ . . etc.

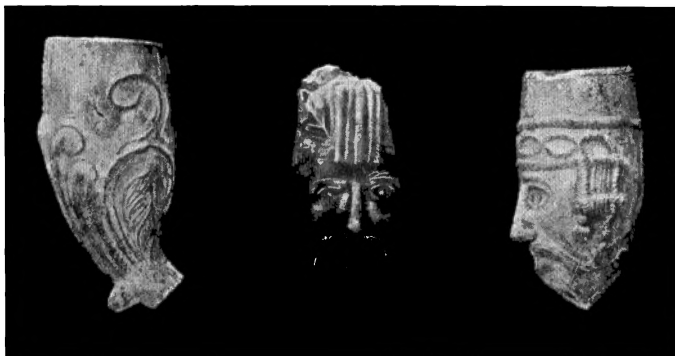
I Aaret 1786 skete der fra Oldermændene for Urte- og Isenkræmmerlauget i København en Henvendelse til Rømer med Anmodning om at oversende nogle af sine Piber til Forevisning for Laugets Medlemmer, og i Københ.s Adresseavis for  $\frac{8}{8}$  s. A. bekendtgør Oldermændene, at Piberne i 8 Dage er udstillede paa Hjørnet af Klosterstræde og Vimmel-skaffet til Eftersyn for dem, som have kgl. Privilegium paa at handle med indenlandske Piber, og i J. E. for 25. s. M. meddeles dette i en Artikel, hvori det hedder: „Dette vil blive en stor Opmuntring for denne dueelige og vindskibelige Fabriqvær, der uden mindste Forskud har arbejdet sig frem og nu har bragt det saa vidt, at vore Handlende selv tilstaa, at hans Piber baade i Godhed og Priser kunne sættes ved Siden af de udenlandske, og dette er allerede en Ære for Landet, — og da denne veltænkende Mand vil vist endnu mere søge at forbedre og udbrede sin Fabrik, saa ønsker man, at han ved god Afsætning og Udførsel maa selv nyde Frugten af sit Arbejde, og andre derved tillige blive overbeviste om, at vi have (naar de kunne blive udmærkede) selv dueelige Folk, som tænke maaske „mere økonomisk, end de er i Stand til at iværksætte.“ — At Rømer naaede sin Hensigt m. H. til sine Varers Afsætning paa det københavnske Marked fremgaar af „Aalborg Lommebog“ for 1804 (udgivet af J. E.s Redaktør, Wandahl). Det omtales heri, at Fabriken stadig er i god Drift, og at den beskæftiger en Mester, 2 Svende samt en Arbejdskarl. Fabriken havde nu bragt sin Produktion op til 5 à 6000 Gros aarlig og derover, og Piberne, der mest forarbejdedes efter den engelske og nogle efter den hollandske Smag, fandt hurtig Afsætning saavel i Hovedstaden som omkring i Landet.

Til Forarbejdelsen af de første Piber, der blev lavet i Sundby, skal Rømer have anvendt Ler der fra Omegnen, men disse Piber blev ved Brændingen røde og dueede ikke, saa at han derefter maatte forskrive det Ler, han skulde

1) Ny kgl. Saml. Fol. 382 Nr. 5 ab. Fol. 153.



bruge til Fabrikationen, helt nede fra Holland. Det hjemlige Ler anvendte han herefter kun til de firkantede Plader, i hvilke Piberne efter at være formede i Messingforme og derefter tørrede blev stukket ned med Spidserne og saaledes anbragte i disse endnu raa og bløde Lerplader brændt i Ovn, hvorefter de blev skaaret fra Pladerne og tildannet i Spidsen. I Dansk Folkemuseum findes en saadan Plade fra Rømers Fabrik, fundet i Pibemagergaardens Have. Brændingen har fundet Sted, og Pladen er over hele sin Flade spækket med de afbrudte Kridtpibeender, der bære Præg af



Brudstykker af Pibehoveder fra J. A. Rømers Fabrik

at have været forsynet med Glasur. — I Rømers Tid var en Kridtpibe ikke en Kridtpibe, nej, der var mangfoldige Slags og Kvaliteter med ligesaa mange Navne. Der var Pavepiber, Kejserpiber, Kongepiber <sup>1)</sup>, Middelpiber, Helmaals- og Undermaalspiber, Bønder- eller Halvskillingspiber. De længste regnedes for de fineste, og man kan af en Prisliste fra det 18. Aarh. danne sig et Begreb om deres indbyrdes Rangfølge. Prisen var herefter pr. Gros for Pavepiber 19 Mrk., Kejserpiber 15 Mrk. 8 Sk., Kongepiber 10 Mrk., Maalpiber 7 Mrk. og Bønderpiber 36 à 32 Sk. Rømer

1) Navnet skyldes maaske oprindeligt den Omstændighed, at Pibehovedet var formet som Hovedet af en eller anden Pave, Kejser eller Konge.

begyndte som tidligere omtalt med Bønderpiber, men drev det senere til baade Middel-, Konge- og Kejserpiber. Der er ikke ret mange opbevaret af dem og formentlig kun i Brudstykker, deriblandt nogle paa Dansk Folkemuseum. Paa foranstaaende Billede ser man 3 saadanne Piberester fra Rømers Fabrik, af hvilke den midterste er udstyret med flaskegrøn Glassur, — den har maaske hørt til en Kejserpibe.

Fabriken nævnes endnu 1816 i Thaarups Statistik, men overlevede ikke sin Grundlægger, der døde 1822; den blev maaske allerede nedlagt 1816, da Rømer i September solgte Ejendommen til Brygger Bernhardt, der dog ikke tog hele Gaarden i Besiddelse, men kun den vestre Fløj<sup>1)</sup>. -- Efter Fabrikens Nedlæggelse erhvervedes Pibeformene af Pibefabrikant Christian Bruun i Nøvling<sup>2)</sup>.

Johan Adolf Rømer havde foruden Datteren, Cathrine Elisabeth, der døde i en tidlig Alder, kun 1 Barn, nemlig Mette Kirstine, f. 1771, g. 1. m. Rebslager Johs. Gerhard Schilder i Løgstør, og 2. m. Skipper smstds. Thomas Bedsted. I hvert af disse Ægteskaber havde hun en Datter, nemlig Johanne Kirstine Schilder og Johanne Cathrine Bedsted, af hvilke sidstnævnte, som ved hans Død var den eneste Livsarving, blev g. m. Bødker Jokum Jensen Bech, der senere blev Ejer af den gamle Pibemagergaard, og hos hvem Rømer tilbragte sine sidste Aar. Gaarden gik senere i Arv til Jockum Bechs Søn, Smed Jens Thomsen Bech, og derefter til dennes Sønner, Johan Adolf Bech og Jens Johan Bech.

Johan Adolf Rømer var ikke alene en virksom og dygtig Forretningsmand og Haandværker, men tillige en dannet Mand, der baade nærrede boglige Interesser og var i Stand til at føre en Pen. Han var dertil meget godgørende

1) Skøde af  $\frac{12}{9}$  l.  $\frac{16}{9}$  1816. S. Dg. læstes Obl. fra Bernhardt til Rømer, stor 12,000 Rbd. N. V. m. 1. Pr. i samme Ejendom.

2) Blev 100 Aar.

og i høj Grad afholdt og agtet blandt sine Medborgere, hvorom bl. a. vidner det lille Træk, at han uden Balottering blev optaget i Klubben „Prøven“, hvorom nærmere nedenfor. Han døde d. 17. Maj 1822 og blev d. 24. s. M. begravet paa Nørresundby Kirkegaard. Paa hans „Ligplade“<sup>1)</sup> fandtes der følgende Indskrift:

„Under denne Plade hviler Støvet af Pibefabrikant Herr Johann Adolf Rømer. Han blev født i Mühlhausen den 24. Februar 1749 og endte sit virksomme Liv i Sundby den 17. Maj 1822. Gift med den ham i Evigheden foregange fromme og huslige Kone, Kirsten Christensdatter, blev han Fader til tvende Døttre, som modtager ham i de Saliges Rige. En Datterdatter begræder Tabet af en kjær og omhyggelig Bedstefader, som ved Flid, Retskaffenhed og Beskedenhed udmærkede sig blandt sine Medborgere og vandt deres Agtelse, ligesom han ved Munterhed i Omgang og velvillig Tjenstagtighed vandt Hjerter og Venner. Roligt som hans Liv var hans Endeligt. Fred være med ham.“

„Af Rømers Medhjælpere skal nævnes Carl Gustav Schilder, der boede i Huset Nr. 18 paa Vestergade og nævnes i Ft. 1801 som Pibemagersvend, men blev senere Fisker. En Søn af ham, Frederik Schilder, var Færgeroer og boede ligeledes i N. S.

Malere: Jens Højslev, fik 1826 Skøde paa en Ejendom paa Søndergade (Bpl. 117). — Anders Pedersen, blev 1830 g. m. Jens Højslevs Enke. — Jakob Pedersen (Ft. 1834), Mads Peter Krogh (f. ca. 1818 i Frederikshavn), boede 1845 i Bejlerstræde Nr. 6. — I Lindholm boede der i 1830'erne og 40'erne en Portrætmaler Ole Rasch, som foruden det her i Bogen gengivne Billede af Agent Galster har malet et Portræt af Stiftsprovst Schiødt i Viborg. Han var f. ca. 1783 i Aarhus og g. m. Christiane Møller (f. ca. 1786 i Aalborg). Af hans Børn anlagde Chr. Mathæi R. en Stift-fabrik i Lindholm.

<sup>1)</sup> Kisteplade.

Murermestere: Peder Madsen († 1750 — jfr. S. 129) — Peder Christensen († 1763) — Anders Christensen († 1794) — Peder Nielsen Grindsted (se S. 132) — Albrecht Pedersen (se S. 127) — Niels Chr. Andersen (Ft. 1834 og 45) — Jens Chr. Binderup (Ft. 1834 og 45) — Henrik Frederik Blanche (Ft. 1834 og 45), boede Vestergade 67—.

Parykmager: Der ses kun at have været een saadan bosat i N. S., nemlig Peder Knudsen, der var g. m. Maren Simonsd. og nævnes i Kirkebogen i Tidsrummet 1747—52, da han fik sine Børn døbt.

Pottemagere: Af saadanne træffer vi ingen der paa Egnen før i Tiden omkring 1720, da der dukker en op i Hvorup By, nemlig Hans Mortensen. Hvorup By hørte paa den Tid for Størstedelens Vedkommende under Rødslet, og det har maaske været paa Foranledning af Herskabet der, at Pottemageriet blev indført i Kjær Herred; omtrent paa samme Tid var der af samme Herskab etableret en anden Gren af Lerindustrien ved Anlæggelse af Nyborg Teglværk. I den følgende Del af det 18. og første Tredjedel af det følgende Aarh. træffer vi stadig Pottemagere i Hvorup By som Laust Henriksen, der blev viet 1716, Lars Hansen (1750) og Hans Larsen Salling (f. ca. 1758, † 1824), medens de senere i Stedet for nedsatte sig i Uttrup, hvor Pottemageriet gennem de sidste 100 Aar har floreret livligt saavel i Henseende til Frembringelse af Nyttegenstande som af Vaser, Grise, Hunde etc., af hvilke de sidste for en Menne-skealder siden var en sand Fryd for Børnene i Nørresundby, de var gule med brune og grønne Dekorationer, ligesom de andre Lervarer fra Uttrup dengang. I selve Nørresundby ses der ikke at have været nogen Pottemager før Jacob Flemming, der nævnes i Aalb. Tgb. under  $2\frac{1}{4}$  1755 og maa have boet et Sted i Torvegadekvarteret. — Af senere Pottemagere i N. S. skal nævnes John Jensen, der var en Slægning af ovennævnte Hans Larsen (Lassen), Salling (se S. 163), Jens Clemmensen (Ft. 1834 og 45), Øster-

gade 19, samt P. Pedersen, der ca. 1840 boede paa Søndergade (Bpl. 114).

Rebslagere: Peder Raps (Ft. 1801) og Laurits Hald (Ft. 1834 og 45), der boede Vestergade Nr. 14.

Sadelmagere: Niels Nielsen († 1729), Jens Pedersen († 1744), Jens Vadum (Ft. 1845).

Skomagere: Peder Justesen (1703 f. f.), Laust Pedersen (1705 f. f.), Anders Pedersen Skoflikker († 1750), Lars Berg († 1772), Jens Poulsen († 1785) — Niels Christensen, (Ft. 1787), Christian Holm (do), Niels Olesen Kirkegaard (do.), — Peder Christian Olesen (Ft. 1787 og 1801), — Niels Bonnerup (Ft. 1801), — Andreas Nielsen Lund, der 1813—25 boede i Søndergade (Bpl. 107), — Ole Christensen († 1819), boede 1812—19 paa Vestergade (Bpl. 29), — Christen Andersen († 1821), — Niels Christensen (Ft. 1834 og 45), der 1829 fik Skøde paa Bejlerstræde Nr. 1, Jens Eriksen (Ft. 1834), hvis Ejendom 1804 blev solgt ved Auktion, — Erik Jensen (Ft. 1834), Christian Hermann Friis (Ft. 1834 og 45). — Niels Sørensen (Ft. 1834 og 45). — Jens Veile (Ft. 1834 og 45). — Knud Veile (Ft. 1834), Vilhelm Andersen (Ft. 1845). — Chr. Christensen (Ft. 1845), — Johan Fr. Raps (Ft. 1845).

Skrædere: Jacob Skræder (1711), — Ove Jensen (1717), Anders Andersen († 1734), — Niels Bertelsen (1737), — Peder Olufsen († 1738), — Niels Pedersen († 1745), — Niels Gregersen (1747), — Jens Nielsen (1753 og Ft. 1787), — Henning Nielsen (1755), — Niels Andersen (1757 f. f.), Mikkel Jensen (1762 f. f.), — Chr. Sørensen (1764), — Niels Mogensen (Ft. 1787), — Søren Pedersen († 1826), boede i Torvegade (Bpl. 53), — Jens Nielsen (Ft. 1801) — † 1813). — Lars Christensen Dytschov, hvis fremmedartede Navn har sin Oprindelse af Gaarden Dødskov i V. Hassing Sogn, hvor han var født. Han stiftede 1843 et Legat til Sundby Sogn med 500 Kr., hvoraf Rente uddeles til 5 Enker i N. S. og Landsogn. L. D. boede i Sønder-

gade i det Sted, der tidligere havde været ejet af Herredsskriver Fanøe og dennes Enke, efter hvis Død han købte det. Han boede her i Tiden 1810—1843. — Laurits Jørgensen Thaarup (f. ca. 1787 i Aalborg), var tillige Fattigforstander og boede paa Søndergade i et Sted, som han købte 1817 (Bpl. 18 b). Han stiftede 1871 et Legat paa 100 Rd. til Sognets Fattige, — Peder Christian Broder Holm (f. ca. 1815 i Nørre Tranders), — Peder Poulsen Lønstrup (Ft. 1845), — Frederik August Lund (Ft. 1845).

Slagtning. Som allerede omtalt i I Del synes det, som om der fra gammel Tid har været den Ordning, at 4 à 5 Mænd i Sundby havde Tilladelse til paa et dem dertil anvist Sted i Aalborg at sælge Oksekød i „hele, halve og fjerdinges Kroppe“ til Indbyggerne der. Den  $31\frac{1}{2}$  1794 fik Erik Nordkjær kgl. Bevilling til at nedsætte sig som Slagter i N. S. „samt tillige at sælge Kiød til Aalborg uden Indsigelse af Slagterlauget sammesteds, hvad enten han indgaar i dette Laug eller ikke“<sup>1)</sup>, og den  $11\frac{1}{7}$  s. A. blev det paa lige Maade bevilget Niels Johnsen af N. S., „at han sammesteds som fri Slagter maa slagte Creaturer samt føre Kiød til Aalborg for at sælge“<sup>2)</sup>. Efter at have opnaaet disse kgl. Bevillinger indrykkede begge Slagtere i J. E. Annoncer herom, idet Erik Nordkjær skriver, at han nedsætter sig som Slagter „med den uindskrænkede Betingelse at maa føre fersk Kød og Flæsk til Aalborg og der udsælge samme i flere og smaa Qvantiteter, samt at han fra nu af hver Torsdag og Lørdag har Udsalg fra en Bod i Købmand Kiellerups Gaard ved Vesteraa, og Niels Johnsen, at han som „Fri-Slagter“ slagter Kreaturer i N. S. og fører Kød over til Aalborg, saavel Oksekød som Lammekød og Flæsk, hvilket han agter at falholde 2 à 3 Gange om Ugen i Md. Skous Gaard i Jomfru Annegade Nr. 252 — Af andre Slagtere i N. S. skal nævnes: Mikkell Jensen (Ab. Tb.  $\frac{4}{4}$  1712), Lars Andersen († 1735), — Chr. Larsen

1) Jydske Tegnelse: 30/1794.

2) J. T. 168/1794.

(† 1748) — Brd. Ole og Thomas Rasmussen (Ab. Tb.  $\frac{17}{12}$  1755), — Poul Andersen (1816), — Bendt Winther († 1821), — Peder Christian Nachtigal (1821), — Poul Gregersen († 1828). I Folketællingen 1834 nævnes: Nicolai Andersen Cold, Jens Bram, Chr. Hjallerup, Chr. Jørgensen og Baar Thorsen. — I Ft. 1845: Anders Digmann, Chr. Christensen, Chr. Jørgensen, Peder Nielsen og Chr. A. Nyborg.

Smede: Poul Jensen, blev 1738 sagsøgt af Smedelauget i Aalborg, der forment, at han gik dem i Næringen; det oplystes under Sagen, at han i de sidste 10 Aar havde været Leverandør af Rokkejærn m. m. til Aalborgs 4 Mesterdrejere<sup>1)</sup>. — Christen Andersen (1707), — Peder Larsen Smed, druknede 1721 i Lindholms Aa, — Poul Jensen, var hjemmehørende i Aalborg, da han 1723 blev g. m. Karen Rasmusdatter, men boede senere i Sundby. Blandt deres Børn var Rasmus Poulsen Smed (f. 1729, † 1805), der efter god Tradition boede nær Byens Led (Bpl. 69), hvor han i Tiden 1770—1805 udøvede sin Profession. — Søren Andersen (f. ca. 1757, † 1804), — Niels Hansen, boede 1773—83 i Skolegade Nr. 10, anbefaler sig 1781 til at reparere Ambolte og falbyder 1785 „tvende nye beslagne Vogne og et complet Smede Redskab“, — Thomas Christensen (f. ca. 1723, † 1797), — Søren Jensen, boede 1808—10 paa Vestergade (Bpl. 40) og derefter indtil 1822 paa Hj. af Fjordgade og Kærvejen (Bpl. 22), — Jens Nyborg (1828), — Johan Arenholdt (f. 1781, † 1844), boede i Ejendommen paa Hj. af Skolegade og Smedegade, hvor hans Søn, Frederik A., og dennes Søn, August A., har fortsat Forretningen. — Peder Jensen Smed (f. ca. 1794 i Sønder Harritslev), var tillige Avlsbruger og boede udenfor østre Bom (Bpl. 14)<sup>2)</sup>. Hans Forretning blev fortsat<sup>3)</sup> af hans Svigersøn, Enevold Peter Wraa og dennes Søn, T. C. Wraa; den indehaves nu

1) Ab. Tgb.  $\frac{6}{10}$  1738.

2) Skøde  $\frac{10}{9}$  1828.

3) Østergade Nr. 24.

af sidstnævntes Enke. — Chr. Larsen, fik 1828 tilskødet en Ejendom paa Vestergade (Bpl. 43). — Hans Peter Jensen (f. ca. 1812 i N. Hagested S.), købte 1842 Ejendommen Østergade 20 af sin Svigerfader, Skipper Clausen. I Aalb. Stiftst.  $\frac{3}{2}$  1848 findes følgende Avertissement fra ham:

„Formedelst anden Bestemmelse agter jeg underhaanden at sælge min iboende Ejendom bestaaende af et Forhus til Gaden, 8 Fag, Mur og Bindingsværk med Tegltag, indrettet til Beboelse, og et Udhus til Brændsel, et do. Forhus til Gaden, 7 Fag, Mur- og Bindingsværk med Straatag, indrettet til 2 Familier, et Baghus, 50 Al. langt, nyt, grundmuret og teglhængt m. 2 Fag Qvist over Midten, indrettet til Værksted og Fabrik, 2 smaa Haver og en fuldkommen Gaardsplads. Ejendommen er meget smukt og fordelagtigt beliggende for en Haandværker, for Fabriksdrift eller for en Handlende . . . etc.

Nørre Sundby d. 1. Febr. 1848.

H. P. Jensen, Fabrikant og Smedemester.

Snedkere<sup>1)</sup>. Om Konflikter mellem Aalborg Snedkerlaug og Snedkere i selve Nørresundby har jeg intet fundet i Tingbøgerne, hvorimod nævnte Laug i Aaret 1755 havde en Sag med en Snedker i Lindholm, hvorom Stævningen, der blev fremlagt i Kjær Herreds Ret d.  $\frac{28}{2}$  1755<sup>2)</sup> oplyser, at „det vellovlige Snedker Laug i Aalborg“ d. 18. Febr. s. A. ved Rettens Middels Assistance og Overværelse havde inquireret paa Landet efter „Bønhaser“<sup>3)</sup>, som dér maatte findes til deres Laugs og Professions Fornærmelse, og da i Niels Jacobsens Uldals Hus i Lindholm havde attrapperet Clemén Christensen med en Ligkiste at gøre og forfærdige til fornævnte Uldals afdøde Hustru, hvorfor de med Rettens Assistance straks bemægtigede sig det til samme Arbejds Brug der forefundne Værktøj og forlangte, at Clemén Christensen straks skulde betale sine forbrudte Bøder

1) Flere af disse var tillige Tømrere.

2) K. H. Tgb.  $\frac{4}{4}$  1755.

3) Bønhaser,  $\sigma$ : en i Smug arbejdende uprivilegeret Haandværker — Fusker.



etc. eller være under Arrest saa længe og følge med dem til Aalborg, men Clemen sneg sig imidlertid lumskeligen bort af Huset, da han fornam, at han skulde betale eller arresteres, og havde ikke siden ladet sig finde eller præsteret Betaling. Dommen, der afsagdes den 4. April s. A., kendte Clemen Christensen skyldig i 1. Gang begaaet Bønhaseri og idømte ham en Bøde paa 4 Rd. samt 5 Kr. i Sagsomkostninger. — Af Sundby Snedkere kendes følgende: Christen Christensen (1723), — Simon Johansen (1729 f.f.), — Laurits Lauritsen († 1756), — Jens Nielsen († 1762), — Johan Gotfred Alumnus, ejede 1776—78 Vestergade 23 og 25, — Peder Christensen (Ft. 1787), — Anders Thomsen (do.) — Morten Jespersen (Ft. 1801), — Guldbrand Olsen (do.), — Hans Pedersen (do.), ejede 1793—96 Skraagade Nr. 7—9 — Chr. Nielsen Printz (f. ca. 1762 i Vadum, †  $\frac{9}{8}$  1825 i N. S.), — Jens Henningsen (se S. 167), — Chr. Mortensen Egholm, der 1832 fik Skøde paa Vestergade Nr. 8, — Jørgen Schou, der 1829 fik Skøde paa Skraagade Nr. 7—9.

Soldbindere: Niels Larsen († 1731).

Spaanmattere<sup>1)</sup>: (Niels Spaanmatter (Kb. 1703), — Christen Spaanmatter (Kb. 1705).

Teglværker. Medens der i den foregaaende Periode ikke fandtes saadanne i Sundbys Nærhed — bortset fra Teglgården i Aalborg —, blev der i den her omhandlede anlagt 2, nemlig Nyborg Teglværk (i 1710ne), og Loftsbrosens Teglværk i 1840ne. Det førstnævnte hørte til Rødslet, og det sidstnævnte ejedes en Tid af Albrekt Nygaard i Sundby, der d.  $\frac{15}{8}$  1850 i Aalb. Stiftst. averterede det til Salg med Bemærkning, at den aarlige Produktion androg ca. 500,000 Mursten I Folket. for s. A. nævnes Niels Alexander Petersen som „Teglværker“ her.

Tøffelmagere: Bendix Nielsen, købte 1834 Østergade Nr. 18, — Chr. Larsen (Ft. 1845), — Chr. Nielsen (do.).

<sup>1)</sup> Se I. Del.

**Tømrere:** Thøger Pedersen († 1721), — Jens Jensen Thorn († 1805), — Søren Christensen (f. ca. 1773 i Aasted S., † 1823 i N. S.), samt følgende i Ft. 1845 opførte: Tobias Andersen, Peter Marius Brandt (Skibstømrer), Hans Peter Christiansen og Niels Isaksen.

**Urmager:** I Skiftepr. nævnes en Urmager Terp 1832.

**Vævning.** Fra gammel Tid har adskillige af Sundbys Indbyggere ernæret sig ved dette Haandværk, der yderligere blev drevet en Del som Husflid. Det Stof, der særlig blev tilvirket her, var det saakaldte „Drejl“,  $\sigma$ : mønstret Hørgarns- eller Bomuldslærred, der anvendtes til Duge, Haandklæder o. l. — Omkring ved Aaret 1811 anlagde Agent Galster et Linnedvæveri i Sundby, forestaaet af Væver Prægh fra Christiansfelt, og der var efter Ft. 1834 i N. S. 27 voksne Personer, der beskæftigede sig med Vævning, og efter Ft. 1845 26, af hvilke 1 var Strømpevæver. Af Personer, der drev selvstændigt Væveri i N. S., skal nævnes: Laurits Pedersen († 1713), — Rasmus Larsen († 1726), — Peder Larsen († 1732), — Jeppe Larsen († 1747), — Lars Pedersen († 1760), — Christen Nielsen og hans Søn Rasmus Christensen, begge Drejelsvævere (se S. 164), — Jens Nielsen (se S. 160), — Eleonora Schilder (se S. 166), — Mads Sørensen (Ft. 1787 og 1801), — Bolette Carlsdatter (Ft. 1801), Johanne Marie Johnsdatter (do.), — Johan Peter Prægh, f.  $28/11$  1784 i Christiansfeld<sup>1)</sup>, var vistnok nylig kommen til N. S., da han her d.  $2/8$  1811 ægtede Enken Anne Marie Nielsdatter Skou (f.  $18/11$  1781 i Vadum, †  $5/1$  1852 i N. S.). Han forestod i N. S. J. G. Galsters Linnedvæveri, der var i hans Gaard i Søndergade Nr. 12—14 og fortsatte efter Galsters økonomiske Sammenbrud for egen Regning samme Væveri, i hvilket der arbejdedes med 8 Væve. Han døde i N. S. d.  $28/5$  1823 og efterlod sig de to Døttre, Ellen Dor-

1) Fra sit Hjem medførte han en »Stambog«, hvori en Mængde af hans Bysbørn havde skrevet deres Navne, Fødselsaar, Fødested m. v., hvilken Bog nu findes i Rigsark.

thea og Johanne Marie, af hvilke sidstnævnte blev g. m. Skipper Claus Severin Clausen i N. S. og Moder til Skolebestyrerinderne Cathrine og Sophie Clausen, der i en lang Aarrække holdt Skole i Nr. 37 paa Vestergade. — Joachim Christian Krabbe, f. ca. 1794 i Stralsund, ægtede d.  $^{10}/_{12}$  1826 Præghs Enke og fortsatte Væveriet i samme Ejendom. I Ft. 1845 kaldes han Drejelsvæver og havde da (ligesom i 1834) 7 Væverpiger til sin Hjælp. Han skal have været musikalsk og spillede undertiden paa Valdhorn i Sundby Kirke, hvor man dengang endnu ikke havde noget Orgel. — I Ft. 1834 nævnes Poul Poulsen Elsøe og Else Johanne Nielsdatter og i Ft. 1845 Strømpevæver Thyge Christensen (f. ca. 1807 i Aalborg).

Ølbrygning. I Aaret 1816 købte, som ovenfor omtalt, Friederich Bernhardt Pibemagergaarden af Johan Adolph Rømer og anlagde der — efter Traditionen i den vestre Fløj — Nørresundbys første Ølbryggeri. Han gik imidlertid faa Aar efter fallit, og i Sommeren 1819 blev Gaarden med Have etc. averteret til Auktion. Rømer, der havde 12,000 Rbd. (N. V.) staaende i Gaarden, synes derefter at have overtaget denne og sluttede d.  $^{26}/_{1}$  1821 en Kontrakt med Bernhardt, hvorved han for et Tidsrum af 10 Aar til denne bortlejede „en Del Lejligheder“ i Gaarden for en aarlig Lejesum af 300 Rbd. Sedler<sup>1)</sup>. Bryggeriet blev nemlig trods Fallitten fortsat af Bernhardt og bestod vistnok indtil 1829, da Pibemagergaardens Ejer, Jochum Bech, bekendtgør, at den af ham tidligere beboede Lejlighed er at faa til Leje<sup>2)</sup>. Om Ølsorterne og Priserne m. v. faar vi nærmere Oplysninger i følgende velklingende Annonce i J. E. for  $^{5}/_{3}$  1818:

„Priserne paa Øl hos Fr. Bernhardt i Sundbye:

Dobbelt Øl à 30 Rbd. pr. Tønde,

Godt dito à 30 Rd. pr. dito,

Bord dito à 18 Rd. pr. dito,

Husholdnings dito à 9 Rd. pr. dito.

dito dito à 8 Rd. pr. dito.

1) Læst paa Aalb. Byting  $^{12}/_{2}$  1821.

2) Aalb. St. 102 1829 for 1. Juli. Bernhardts Lejlighed bestod af 4

Øllet leveres 2 eller 3 Gange om Ugen aldeles frit i Huset, og hvem, der maatte ønske det, kan faa tillaans saavel hele Tønder som mindre Træer indtil et halvt Anker uden nogen Godtgjørelse . . . .“ etc.

Frederich Ludwlg Heinrich Bernhardt, der var f. d.  $14/4$  1788 i Hamborg, havde, inden han kom til Sundby, en Tid været Købmand i Aalborg, hvor han 1814 blev g. m. Dorothea Cathrine Cecilie Hübertz, D. af Købm. og Raadm. Chr. Lassen H. smstds. Fra Sundby flyttede han tilbage til Aalborg, hvor han fortsatte sin Virksomhed som Brygger, og 1838 blev han Bestyrer af en Sukkerfabrik i Malmø og var her i nogle Aar, indtil han flyttede til København, hvor han endnu levede 1860 og ernærede sig som Bogholder.

Efter Bernhardts Tid vides der ikke at have været noget Bryggeri i Sundby, før Chr. Schaltz i Aaret 1855 anlagde det nuværende, „Scandia“, paa Østergade.

### F. *Handel og Skibsfart.*

Hvis man overhovedet kan tale om „Handel“ for Nørresundbys Vedkommende i den Tid, der ligger før 1814, bestod den dels i saakaldt „Smaahandel“ og illigitim Handel dels i Afholdelse af Markeder. Aalborg Købmandslaug besværede sig adskillige Gange over, at der blev drevet ulovlig Handel i Sundby, Lauget til Præjudice og Fornærmelse, og besluttede f. Eks. ved et Møde d.  $12/2$  1753, at der saavel i Sundby som forskellige Steder i Aalborg, bl. a. ved V. og Ø. Aa, hvor Vendelboerne kom i Land, skulde opslaas Plakater med Forbud mod saadan ulovlig Handel, hvorom Beboerne tidligere havde været advarede; det drejede sig særlig om Handel med Korn, men ogsaa i den følgende Tid blev adskillige af Sundbys Indbyggere anklagede for „Land- og Forprang“ samt anden ulovlig Handel, bl. a., som S. 130

---

rummelige Værelser m. Bryggers, Staldrum, Have og andre Bequemmeligheder.

omtalt, Peder Kjellingbro. I Aaret 1813 blev der igen klaget over Beboerne i Sundby, deriblandt Niels Christensen Bondrup og fhv. Kedelfører Jakobsen (Bpl. 55), som drev stort Opkøb af Uld, medens Bondrup havde et ikke ubetydeligt Sæbesyderi, samt Jens Ladefoged og Chr. Søndergaard, der begge holdt ulovligt Udsalg af forskellige Varer.

Efter danske Atlas (1768) var der i Sundby hele 4 aarlige Markeder, der dog var upriviligerede og alene omfattede Handel med Bonderedskab og Trævarer, nemlig: Pinsemarked, Sct. Hans, Sct. Olufs og Sct. Mikkel's Marked. Som vi har set S. 51, blev det sidstnævnte holdt allerede 1739, uagtet der da endnu ikke i Almanakkerne stod omtalt noget Marked i Sundby. Der gives iøvrigt følgende Oplysninger i saa Henseende: I Tiden 1792—1825 var der i Sundby kun 2 aarlige officielle Markeder, det ene Onsdag efter Pinse (Pinsemarked), paa hvilket der forhandlede Trævarer, og det andet i Oktober for Handel med Slagteheveder. 1826—40 var der yderligere 2 Markeder<sup>1)</sup> (i Januar og April) for Handel med Heste og Kvæg, og fra 1841 kom der i December Maaned endnu et Marked af sidstnævnte Art. Det sidste Pinsemarked i Sundby blev afholdt i Aaret 1882, samme Aar som ogsaa det store Pinsemarked i Aalborg gik ind. Markedspladsen for det omtalte Mikkel'smarked synes at have været paa Pladsen inden for østre Led, hvor Cort Hansen jo boede i Vinklen mellem Østergade og Skraagade<sup>2)</sup>. At en Del af de senere Markeder har været holdt udenfor Byen, viser en Artikel i Aalb. St. <sup>29</sup>/<sub>9</sub> 1849, hvori „flere Landboere“ klager over, at det allerede ved de seneste Markeder i N. S. har vist sig, hvor aldeles ubelejlighet det er, at Markedet er henlagt ind i Byen i Stedet for paa dets forrige Plads udenfor. „Markedet“, bemærkes det, „er dog til for Landboernes Skyld og for Omsætningen i Kvæg osv. ikke for Afsætning paa vaade og tørre Varer, som der desuden vil være Lejlighed nok til at tilføre Markedsgæsterne paa Markedets tidligere Sted.“

1) I Henh. til Rescr. <sup>28</sup>/<sub>9</sub> 1825.

2) Jfr. S. 50 f.

I Tiden mellem Folketællingsaarene 1787 og 1801 var Sundbys Indbyggerantal vokset en Del, og Byen begyndte i det hele at gaa saa smaat fremad ogsaa i den følgende Tid, saa at man saavel i selve Sundby som i den vendssyselske Omegn begyndte at tænke paa Muligheden af at skaffe den en gunstigere Stilling i Henseende til Handel og Haandværk ved at faa den ophøjet til Købstad. Da Kri-gen var forbi i 1814, blev der saaledes omtrent samtidigt til Kancelliet indsendt hele 2 Ansøgninger om Købstadret for Nørresundby, den ene af Herredsfoged Spies for Be-boerne i Kjør og Hvetbo Herreder<sup>1)</sup>, den anden af Niels Smith og Johan Jacobsen paa N. S. Beboeres Vegne<sup>2)</sup>. Paa samme Tid indgik der endvidere til Kancelliet An-søgning fra Handelsbetjent af Aalborg, Peder Christen-sen Lønstrup om Tilladelse til at nedsætte sig som Urtekræmmer i N. S.<sup>3)</sup>, men Kancelliet fandt sig, — som det saa smukt hedder i Journalen — „ikke foranlediget til at indgaa med Forestilling om det ansøgte“. Med Hensyn til Købstadprivilegiet ses det, at saavel Aalborg Købmandslaug som Aalborg Stiftamt havde været afæsket Erklæring over Ansøgningen, og det kan neppe forbavse nogen, at Lauget var alt andet end gunstig stemt og indstændigt fraraadede Bevillingen. Det var naturligvis ikke, fordi Lauget mente, at en saadan Bevilling kunde gøre noget nævneværdigt Af-bræk i dets egne Interesser, men kun af Omsorg for Vend-syssels — og Aalborg Bys Ve og Vel, hvorom det nær-mere hedder i Erklæringen, der er dateret <sup>11</sup>/<sub>3</sub> 1815:

„Skønt Købmandslauget ingenlunde kan tro, at Hans Majestæt vil gjøre nogen Forandring i de Aalborg som Han-delsstad af hans højsalige Forfædre allernaadigst forundte Rettigheder, Friheder og Privilegier, eller foranstalte noget, hvoraf denne By, der næst Kjøbenhavn indtager den første Rang i Hans Majestæts danske Stater, atter skulde synke

1) 3. Dep. J. Nr. 323/1815.

2) 3. Dep. J. N. Q. 324/1815.

3) 3. Dep. J. N. Æ. 316/1815.

ned til Ubetydelighed, kan dog Kjøbmandslauget ikke, om det ansøgte allernaadigst skulde bevilges, anse dette for noget saa betydeligt Bræk i Handelsstandens Interesse som blot Handelsstand betragtet, at det med nogen særlig Iver skulde kæmpe med disse Ansøgninger, der synes mere at være et Foster af den fromme Indbildning, Vedkommende have gjort sig eller troet at burde gjøre sig om de Fordele, som deraf skulde flyde for N. Sundby og det derom liggende vendsysselske Omland, end fra nogen objektiv Overbevisning om et saadant Resultat.“

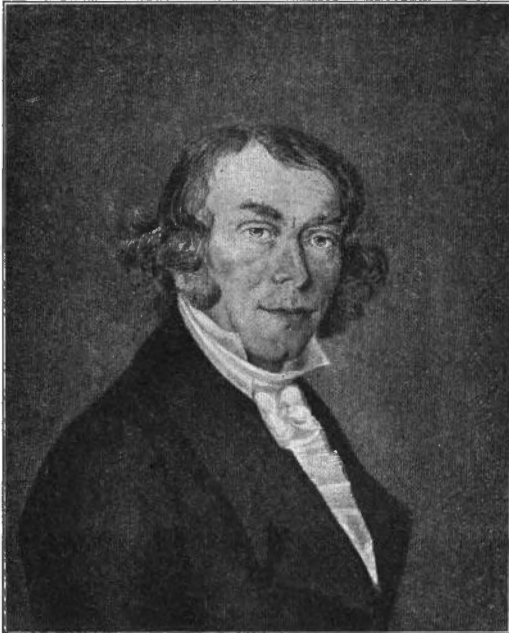
Men derefter skildrer Lauget de skæbnesvangre Følger, som en eventuel Bevilling ikke desto mindre vilde kunne medføre, og anfører „at intet kan blive fordærveligere for Vendsyssel og Aalborg end, at Sundby faar Købstadret, og de derved blev givet til Pris for alle de Høkere eller „titulære Kjøbmænd“, som da vilde fremkomme i Sundby.

Stiftamtet fraraadede ogsaa Bevillingens Meddelelse, og dermed maatte jo saa Planen strande. Den blev derefter genoptaget i 1820 ved en Ansøgning fra Beboerne i Hjøring Amt, men led samme kranke Skæbne.

Skønt Nørresundby maatte vente en rum Tid paa Købstadværdigheden, havde den dog, ganske kort før de mislykkede Ansøgninger blev indsendt, opnaaet den Bekvemmelighed at faa en Købmand, men kun een, nemlig „Fabriksentreprenør“ J. G. Galster, og Hensynet til ham har maaske ikke været uden Betydning for Kancelliets Nægtelse af Købstadbevillingen.

Johan Georg Galster var f. d. <sup>20</sup>/<sub>11</sub> 1776 i Fabriks- og Universitetsbyen Erlangen i Bajern, hvor Faderen var Skomagermester og Ejer af en Gæstgivergaard. Han lærte Handelen i sin nævnte Fødeby hos det derværende Firma, Georg Brüner, der drev Handel en g:os med Stedets Fabrikata. I Aaret 1800 rejste han til England, hvor han fik Ansættelse i Birmingham paa Firmaet Boulton, Walkers & Collins Kontor og fra 1802 foretog flere Rejser paa Fastlandet for

dette Firma, bl. a. ogsaa i Danmark og Norge. I Aaret 1807 opholdt han sig i København, da denne blev bombarderet af Engelskmændene. Da paa den Tid alle Penge, som danske Undersaatter skyldte til engelske, skulde indbetales i den danske Statskasse, og G. jo var Agent for et engelsk Firma, blev han anset for mistænkelig, saa at det



J. G. Galster

blev ham forbudt at forlade Landet, ligesom en Rejse, som han ønskede at foretage til Aalborg, kun blev ham tilladt under Politiopsyn<sup>1)</sup>. I Aalborg havde han nemlig paa et tidligere Tidspunkt anlagt en Strømpfabrik<sup>2)</sup>, der blev be-

- 1) Endnu d. 21/5 1808 resolverede Kongen i Anledning af en Ansøgning fra G, at denne »indtil videre fremdeles maa forblive under Politiets nøje Opsyn« (Dansk Canc. Forestillingspr.).
- 2) Denne synes at have bestaaet noget, forinden J. M. G. skriver



styret af hans Broder J. M. Galster, og Johan Georg tog nu fast Ophold her og nedsatte sig som Købmand. Der var paa den Tid gode Betingelser for den indenlandske Industri, og G. kunde derfor snart udvide Strømpefabriken, ligesom han startede forskellige ny Industrivirksomheder saavel i Aalborg som i Nørresundby. I Aalborg anlagde han saaledes en dansk Handskefabrik, som bestyredes af en Handskemager fra Hamborg, en fransk do. under Ledelse af Handskemager Wührmann fra Erlangen, der senere blev g. m. G. s Søster, samt et Feldberederi under hans Fætter Feldbereder Floridons Ledelse. Fremdeles anlagde han i Forening med Etatsraad Qvist i Aalborg en Klædefabrik og foranledigede, at en dygtig kirurgisk Instrumentmager ved Navn Fleron samt en Kammager nedsatte sig der i Byen. I Sundby anlagde han det ovenfor omtalte Linnedvæveri, ledet af Prægh, og et af Hattemager Floridon (Broder til Feldberederen) ledet Hattemageri i Hattemagergaarden (Bpl. 5), hvor der ogsaa ses at have været en Stampemølle i Galsters Ejertid<sup>1)</sup>. Ved alle disse Industrianlæg medvirkede, særlig ved det vigtigere Arbejde, en stor Del indforskrevne Udlændinge, mest Tyskere, men ogsaa en Mængde af Stedets Folk, navnlig Kvinder og Børn, tjente deres Brød ved at arbejde der, og der var f. Eks. i en Periode saa stor en Afsætning for Handskefabriken, at over 100 Kvinder i Aalborg blev beskæftiget ved Syning af Handsker, hvilket var

følgende i J. E. <sup>25</sup>/<sub>2</sub> 1806: Da jeg har bragt i Erfaring, at en mig endnu ubekendt Person hør misrecommenderet mine Varer, saa finder jeg mig nødsaget herved at bekiendtgjøre, at hos mig kan bekommes alle Sorter fra de fineste til de groveste Bomuldsstrømper, ligeledes kan og hos mig faaes saavel Over- som Underbenklæder samt Nattrøjer. Mit Lager er hos Hr. Ellesøe i Urbansgade.

1) Hattemagergaarden bestod iflg. J. E. <sup>15</sup>/<sub>5</sub> 1820 af: 1. Et Vaaningshus paa 12 Fag af Mur- og Bindingsværk samt teglhængt, og 2. En Tilbygning paa 20 Fag, best. dels af Mur- og Bindingsværk, dels af klinede Vægge med Straatække til Stampemølle, Stald og Brændebus.

noget nyt dengang, da Forholdet tidligere havde været det, at Handskemagerne selv havde syet deres Handsker. Galsters Handsker ansaas derhos for at være gode, saa at de i enhver Henseende kunde stilles ved Siden af de udenlandske, og Regeringen saa i det hele med Velvilje paa hans Foretagender og ydede dem Støtte, bl. a. ved Forskud af Penge til Maskiner og iøvrigt til Fabrikernes Drift. Saa snart Krigen var forbi, fik Galster fra sit gamle Firma i Birmingham et meget smigrende Tilbud om, saafremt han vilde vende tilbage dertil, at faa Firmaets udenlandske Handel afstaaet og overdraget. Men han kunde nu daarligt løsrive sig fra Danmark og sine Virksomheder der, som han havde mere Lyst til at fortsætte og udvide, og han indgav da, forinden han havde bestemt sig m. H. til det engelske Tilbud, et Andragende til Kancelliet om Privilegium til at drive Bondehandel m. m. i Sundby. Stiftamtmanden anbefalede Andragendet, og G. fik Privilegiet, der var dateret  $\frac{4}{8}$  1814 og gik ud paa, at han i Nørresundby maatte „drive Bondehandel med at sælge til Landmanden Jærnvarer, Hamp, Hør, Salt, Tjære, Trælast, Stenkul og indenlandske Alenvarer samt derimod indkøbe Skind, Huder, Uld osv. til Forædling ved sine Fabriker“. Da denne Bevilling d.  $\frac{28}{8}$  blev kommunikeret Aalborg Købmandslaug, synes der at være bleven en sand Panik imellem de Aalborg Købmænd, skønt disse jo dog i deres ovennævnte Erklæring  $\frac{1}{2}$  Aar senere yttrede en vis Fortrøstningsfuldhed m. H. til Udviklingen af Sundby Handelsforhold i den paagældende Retning. Men nu blev der indkaldt til et Møde paa Kompagnihuset, og Resultatet af de der førte Forhandlinger blev, at der nedsattes et Udvalg af 4 Købmænd, som fik det Hverv at indsamle Oplysninger om Galsters Fabriksvirksomhed, og da disse Oplysninger var tilvejebragt, indsendte Lauget gennem Stiftamtmanden et udførligt og indigneret Andragende om at faa Galsters Privilegium ophævet ved kgl. Resolution<sup>1)</sup>.

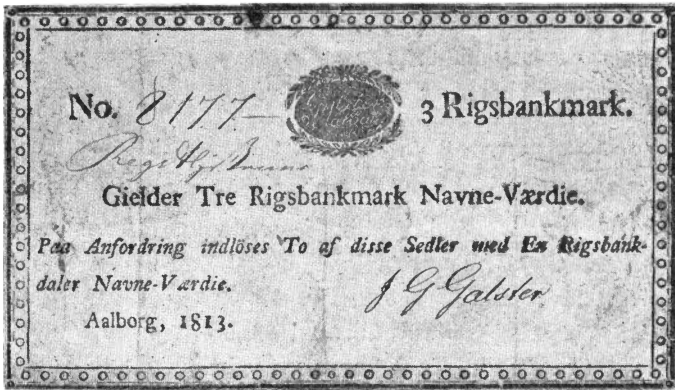
1) Jfr. nærmere C. Klitgaards Bog: »Aalborg Handelsstands Historie« S. 153 f.

Men Stiftamtmanden, Frederik von Moltke, var paa Galsters Parti, og Kancelliet resolverede under  $3/_{12}$  s. A., at det maatte have sit Forblivende med den meddelte Bevilling. Den  $7/_{11}$  1814 var denne bleven læst paa Aalborg Byting, og i Juli 1815 averterer Galster i J. E., hvor han „gør sig den Ære at bekendtgøre, at han har aabnet sin Boutique i Sundbye og der sælger alle Slags grove og andre Varer til billigste Priser“, og køber af Landets Produkter som Uld, Skind, Huder etc. Ligeledes sælger han Lyneborgersalt til billigste Pris og køber klippede og uklippede Lammehuder til højeste Pris. Ifl. J. E. for  $24/_{11}$  s. A. sælger han „ved sin Handel i Sundby“ Klædevarer af forskellig Bonitet og Farve, forfærdiget paa Aalborg Klædefabrik, fremdeles flere Sorter Alenvarer, nye Citroner samt Skrive- og Konzeptpapier. Forretningen eller, som den i daglig Tale kaldtes, „Butikken“ eller „Sundby Bod“ var, som tidligere omtalt, i Galsters Gaard paa den østlige Side af Torvet, og findes afbildet paa Side 155. Det kan jo ikke nægtes, at Galster har gjort en ret liberal Fortolkning gældende med Hensyn til Arten af de Varer, som Privilegiet tillod ham at forhandle i Sundby, hvilket ses af en i Aalb. Birks Skifteprotokol opført Registrering af hans Varebeholdning der. Der nævnes f. Eks. Røg- og Skraatobak, Urkæder, Dragkistebeslag, Messingsigneter, Knive, Gafler, Metalknapper, Theskeer, Spiseskeer, Spejle samt forskellige Krydderier o. l. som Nelliker, Muskatblomme, Ingefær i Glas og Rosiner. Af Ting, som med større Ret kunde henføres under Bevillingen, var der Spader, Stigbøjler og andet Isenkram samt af Manufakturvarer Tørklæder, Kniplinger, Forklæder, Fløjelsbaand, Katun, Gangan<sup>1)</sup> m. m. Til Butikken hørte der en Pakbod i Gaardens vestre Længe, der var paa 13 Fag og tidligere havde været et selvstændigt Gadehus (Bpl. 93).

I den Levnedbeskrivelse over Galster, der findes i „Ne-krologiske Samlinger 1848—49, udg. v. Selmer, siges det,

<sup>1)</sup> En Slags tærnet eller stribet Stof, som oprindeligt blev lavet i Ostindien. Bruges navnlig til Damekjoler.

at der hos de lavere og mindre dannede Handelsmænd i Aalborg viste sig meget Had og Misundelse mod ham, hvorved han udsattes for mange Chikaner. Det anføres herved, at da han, efter at Rigsbankpengene var indført og der var opstaaet stor Mangel paa Skillemønt<sup>1)</sup>, hvilken især var følelig for ham, som ugentlig skulde udbetale Lønninger til en stor Mængde Fabriksfolk, havde maattet gribe til det Middel, som de fleste andre af hans Fagfæller, nemlig



selv at udstede Sedler paa Mark og Skillinger, af hvilke en betydelig Sum kom i Omløb, skete det, at der under hans Fraværelse paa en Forretningsrejse, i Aalborg udspreddes et skammeligt for hans Kredit højest skadeligt Rygte, der bevirkede, at paa een Gang næsten alle disse Sedler præsenteredes til Indløsning paa hans Kontor i hans Fraværelse; da imidlertid alle de præsenterede Sedler uopholdeligt blev

1) Englenderen Macdonald, der paa den Tid var i Aalborg, skriver herom: Man kan ikke opdrive nogen Metalmønt i Aalborg, alt er Rigsdaler paa graat Papir, og naar man gaar ind i en Butik for at købe for et Par Sk. Brød eller et Glas Brændevin, maa man enten deponere en Rigsdalerseddel eller købe andre Ting, som tilsammen naar op over dette Beløb. Den Ulempe, der opstaar af denne Mangel paa Metal er ubeskrivelig . . . etc. (J. S. 3 — III — S. 379 ff).

indløst, hævdes hans Kredit sig hurtigt igen og „den onde Vilje naaede ikke sit Maal“. Af de større og mere dannede Købmænd som Etatsraaderne Jacob og Lauritz Kiellerup, Qvist og Brd. Wigelsen var G. meget afholdt og agtet, ligesom han havde mange gode Venner og Velydere i Embedsstanden baade i Aalborg og andensteds. Blandt de sidste nævnes Statsministrene Schimmelmann og Bluhme, Kammerdirektør Schönheider samt Stiftamtmandene Gehejme-konferensraad Moltke og Kammerherre Castenskjold ikke at forglemme. Han opnaaede da ogsaa i Aaret 1815 at blive udnævnt til Agent og saaledes at blive Rangsperson, hvorved hans Hustru blev „Frue“ og som saadan ragede højt op over Sundbys menige Madammer, hvad hun ikke skal have lagt Skjul paa. Men for at vende tilbage til Pengesedlerne var saadanne foruden af Galster bleven udstedt af de forskellige Privatfolk der paa Stedet, Købmænd, Skippere, Proprietærer, Møllere osv., og for Brd. Galsters Vedkommende allerede 1809, da han udgav Sedler („Billetter“) af Paalydende 4, 8, 12 og 16 Sk. dansk for at kunne udbetale Spindelønnen til de mange Spindere, som de beskæftigede i Aalborg og Omegn, hvilket de i J. E.  $\frac{1}{6}$  1809 bekendtgør for Publikum med Bemærkning, at der paa alle deres Billetter baade med Ord og Tal findes anført Værdierne, ligesom hver Billet var forsynet med Segl J. G. G. — I samme Blad for  $\frac{23}{12}$  1814 findes endelig følgende Avertissement fra J. G. Galster:

„Ser jeg mig beføiet at lade bemeldte af mig udstædte Pengebilletter endnu i nogen Tid forblive i Cirkulation, efterdi jeg ikke ser mig i Stand til at erholde saa stort et Parti Skiellemynt Banktegn, som jeg til mine daglige Udgifter behøver. Mine Billetter have aldrig været indkaldte, som Rygtet har gaaet, men paa Forlangende ere en Deel deraf blevne indløste, hvilket og herefter stedse vil skee, endog stykkeviis, saa at Besidderne eller Eierne let og hurtigt kan, naar han ønsker det, bliver dem qvit, og det fra Morgen

til Aften alle Dage i Ugen, baade ved min Handel i Nørre-Sundbye og i min Bopæl her i Aalborg.“<sup>1)</sup>)

Efter Krigens Afslutning var Betingelserne for den hjemlige Industri i det hele ikke saa gunstige som forhen, og dette fik ogsaa Galster at føle. De udenlandske Varers Billighed, Mangelen af Arbejdere og deraf følgende højere Arbejdsløn foranledigede, at hans Fabriker i lang Tid maatte arbejde med Tab, Etatsraad Qvists Enke maatte trække sine Penge ud af Klædefabriken, hvilket naturligvis svækkede dennes Drift i betydelig Grad; tilmed var den indrettet i den aller dyreste Tid, og de Varer, som var fabrikeret der, maatte sælges med uhyre Tab. Hertil kom yderligere nogle uheldige Spekulationer, haarde Tab, dels ved Transaktioner i Udlandet, dels ved Pengevæsnets daværende slette Tilstand og de springende Kurser, og det endte med, at Galster i Slutningen af Aaret 1816 brød sammen, idet han søgte Accord med sine Kreditorer og maatte opgive saavel sine Fabriker som Handelen i Aalborg, hvorefter han bosatte sig i Sundby for at leve af sin Forretning der, hvilken i de første Par Aar paa Grund af de daarlige Tider for Landboerne kun havde givet sparsomt Udbytte, men senere hævede sig betydeligt. Her gav han sig tillige af med Landbrug, da der jo var Markjorder til Gaarden, og udfoldede ogsaa stor Iver og Interesse paa dette Omraade, ja udgav endogsaa et dansk Uddrag af Thaers Skrift under Titel: „Det vigtigste ved Kløverens, Vikkernes og Boghvedens Dyrkning“, men hans agrariske Virksomhed skal dog have tjent ham mere til Fornøjelse end til økonomisk Fordel. — I Aaret 1818 maatte Galster gøre Opbud, og der var da end ikke Dækning for  $\frac{1}{5}$  af hans Gæld. Ogsaa ved denne

<sup>1)</sup> G. ejede M. Nr. 403, 404 og 406 paa Algade, hvilke Ejendomme efter hans Fallit blev solgt ved Auktion, de to førstnævnte til Auditør H. G. Kofoed, den tredje til en Værtshusholder Fich. Endvidere ejede han M. Nr. 393 i samme Gade, hvor Vævermester J. H. Staudt boede 1816. I Nr. 404 drev G. Forretning og har mulig ogsaa haft Bopæl der.

Lejlighed blev der vist ham en særlig kgl. Naade, nemlig derved, at hans Bo blev behandlet af Kommissarier, hvilke var By- og Raadstueskriver i Aalborg Kanceliraad Brorson og Hospitalsforstander Schou smstd.<sup>1)</sup>. Denne Naadesbevisning vakte som de tidligere en stærk Indignation hos Aalborg Købmandslaug, af hvilket han iøvrigt selv var Medlem, og Laugets Bestyrelse blev ikke venligere stemt, da det skulde erklære sig om et Andragende fra Galster til Kongen om Tilladelse til at overdrage sit Privilegium paa Bondehandel i Sundby til en anden; Overkøbmanden kunde slet ikke tænke sig sligt, og Lauget udtaler bl. a., at hans Fabriksvirksomhed, bortset fra Strømpevæveriet, havde været „aldeles intetsigende og tjente kuns for at gøre ham stor, skaffe ham Laan og Credit til betydelig Tab for Staten og mange Familier“. Man ansaa det for ganske udelukket, at han kunde begynde nogen Handel igen, omend han godt paa anden Maade „som et ellers sprogkyndigt og brugbart Menneske“ kunde erhverve Udkommet inden- eller udenrigs, og saa kunde han jo ligesaa lidt tilstedes at handle med sit Privilegium. Det siger sig selv, at en Erklæring, som Lauget afgav i August s. A. i Anledning af et Andragende fra den københavnske Grosserer, K. A. Christiani, en af Galsters Venner, om Overtagelse af Privilegiet, var i nøje Overensstemmelse med de tidligere, og maatte fraaade en saadan Ordning paa det indstændigste. Privilegiet i Sundby blev da heller ikke overdraget til nogen anden, idet Galster forholdsvis hurtigt kom paa Fode igen og fortsatte sin Handel i Sundby Bod, hvilken Forretning nu stadig gik fremad og forblev i hans Eje gennem Resten af hans Liv. 1832 fik han sit Privilegium udvidet til ogsaa at omfatte Urtekram- og Farvevarer, men tog, som vi før har set, ellers ikke Privilegiets Ordlyd saa bogstaveligt og handlede navnlig en Del med udenlandske Varer, hvorved han stadig blev

1) G. foretog i den Anledning i Juni en Rejse til Kbhvn., og havde navnlig en god Fortaler i en Etatsraad Bertelsen.

mere og mere generende for Aalborg som Konkurrent. Resultatet heraf blev da, at Lauget i Aaret 1843 anlagde Sag mod ham, og denne Sag, der antog et betydeligt Omfang, fik først sin Afslutning i Aaret 1846, da den afgjordes ved en Højesteretsdom, ved hvilken Galster, der under Processen stadig drev Handel med de forbudte Varer, — som han for Resten ogsaa solgte til Aalborg Købmænd, — blev idømt en Bøde paa 200 Rdl. for uberettiget Næringsbrug. Derefter lod han sine 2 Sønner, Gabriel og Julius, nedsætte sig som Købmænd i Aalborg (1847) og kunde saa gennem dem forskaffe sig de Varer, han havde Brug for. Samtidigt hermed søgte han om Udvidelse af sin Handelsret, men afgik ikke længe efter ved Døden d.  $23/9$  1848.

Dødsfaldet meddeles af hans Enke i Aalb. St. for  $25/9$  s. A. ved følgende Bekendtgørelse:

„Fraværende Slægt og Venner meddeles herved det Sorgens Budskab for mig og mine, at min elskede og retskafne Mand, Agent Johan Georg Galster, den 23. ds. overgik til de himmelske Boliger, næsten 72 Aar gammel og i vort Ægteskabs 34te Aar. Hans Bortgang herfra var som hans Vandel her rolig og blid. Syv Sønner begræde med mig Tabet af den bedste Mand og Fader.

Nørre-Sundbye d. 25. Sept. 1848.

Charlotte Galster, f. Castonier.

Galsters Hustru, Elise Charlotte Morine Castonier, hvem han i Aaret 1814 ægtede i Aalborg, var f.  $21/5$  1797 i Fredericia og D. af den senere Generalleuten. Frieder. Julius Christian v. C. og Charlotte Augusta Christiane, f. Bruun. Hun døde i N. S. d.  $28/11$  1860. Deres 7 ovennævnte Sønner var følgende: 1. Jens Johan Julius Christian August Galster (f.  $30/11$  1819, † 1889), var en Tid Købmand i Aalborg og blev senere Fabrikant i N. S., hvor han bl. a. anlagde Jernstøberiet „Gabrielsværk“ og byggede de Arbejderboliger, vi ser i Forgrunden paa det store Litografi af N. S. fra 1850ne. Han var g. m. Laura Hygum og havde flere Børn, af hvilke



en Søn, Julius, fortsatte Fabriken. 2) Lorentz Bertelsen Galster (f.  $^{21}/_1$  1821, † i 1880ne), Købmand i N. S., senere Landmand, var g. m. Margrethe Due. 3) Johan Georg Galster (f. 1823, † 1845), Styrmand. Det er ham, man ser paa Billedet S. 155 staaende t. v. for Døren ved Siden af sin Moder<sup>1)</sup>. 4) Henrik Ludvig Galster (f.  $^{21}/_1$  1826, † 1901), Marine- og Portrætmaler (se Weilbachs: Nyt Kunsterleksikon). Han har malet flere Partier fra N. S., bl. a. det S. 155 gengivne, og vistnok ogsaa det Billede af den vestlige Del af Sundby med Skansebakken i Forgrunden, som vi ser længere henne i Bogen. Ligeledes har han malet flere Billeder af selve den gamle Skanse. 5) Frederik Galster (f.  $^{3}/_2$  1833, † 1906), Grosserer i Kbh. 6) Carl Galster (f. 1835, † 1891), Kaptajn, bekendt Lærer for vordende Officerer (jfr. Dansk biogr. Haandleksikon). 7) Harald August Galster, Grosserer i Kbh. (f.  $^{27}/_3$  1838),  $^{5}/_7$  1887 g. m. Elise Marie Bistrup; deres Søn er Museumsinspektør J. G. C. Galster, hvem jeg skylder Tak saavel for en Mængde Oplysninger denne Familie vedrørende som for Udlaan af Familiepapirer og adskillige Billeder til Brug ved nærværende Bogs Udstyrelse med Billedstof.

Der findes i den Galsterske Familie opbevaret en ret betydelig Samling af Breve, som Agent Galster paa sine Rejser havde skrevet til sin Hustru, hvilke Breve er skrevet i følgende Tidsrum:  $^{11}/_6$ — $^{18}/_7$  1818 (fra København),  $^{27}/_5$  1819 (Randers),  $^{20}/_7$ — $^{30}/_{11}$  1819 (Kbh.),  $^{25}/_{11}$  1820 (Sæby, paa Vej fra Læsø),  $^{3}/_4$  1821 (Hals paa Vej til Læsø),  $^{26}/_4$ — $^{18}/_6$  1825 (fra Kbh.),  $^{29}/_7$ — $^{16}/_9$  1826 (fra Kbh.),  $^{28}/_8$  1829 (Sundby),  $^{18}/_2$ — $^{16}/_2$  1830 (Fredericia),  $^{4}/_9$ — $^{30}/_9$  1833 (do.). Brevene er alle holdt i den hjerteligste — undertiden skæmtefuld — Tone og omhandler foruden de rent huslige Forhold (f. Eks. Hustruens og Børnenes Befindende), navnlig

1) Af de andre Personer paa Billedet er Manden med den høje Silkehat Agent Galster og Præsten, der sidder ved Siden af Fru G., Pastor Winding.

G.s energiske Virksomhed i København for at befordre sine Ansøgninger m. v., Begivenheder af forskellig Art (f. Eks. Jødeforfølgelserne og Dronningens Fødselsdag), fremdeles om Svigerforældrene og disses Børn samt andre Venner i Kbh., deriblandt Christiani og ikke mindst „den ædle Olding“ Etatsraad Bertelsen, Omgangskredsen i Sundby og Aalborg, til hvilken navnlig hørte Major Holsteins, Læge Westergaards og Politimester Kløcker, hvis vanskelige Forhold G. omtaler en Del; derimod synes G. ikke særlig venligt stemt overfor Herredsf. Spies. Landbruget til Gaarden i N. S. var G.s Kæphest, og herom skriver han i de fleste af Brevene med en Mængde Instrukser desangaaende, idet Kløver og Kartofler<sup>1)</sup> særlig synes at have været hans Kælebørn. Under hans Fraværelse i 1819 blev Landbruget tilset af Knud Flensted (Flindstedt), ligesom Major Holstein ogsaa blev spurgt til Raads<sup>2)</sup>. Om Sundbys Forfremmelse til Købstad skriver G. følgende i et Brev af  $\frac{3}{8}$  1819:

„Du er igjen bange, da Jens Graven har fortalt dig, at Sundbye skulde blive Kiøbstad. Collegieherrerne har intet yttret desangaaende, og derfor er det usandt, at en Commission skulde existere i denne Anledning. Mueligt er det imidlertid, at Amtmanden i Hjøring arbejder paa at faa Sundbye ophøjet til en Kjøbstad, den gode Spies har jo ogsaa havt den samme Hensigt, men skulde det ogsaa være, at Amtmanden i Hjøring og Spies og Scheel<sup>1)</sup> indgiver en Ansøgning, saa vil det dog holde vanskelligt for dem at opnaa deres Hensigt. Jeg kender Canceliherrernes og Moltkes<sup>3)</sup> Tænkemaade saa temmelig og tror ej, at Aalborg vil have saa meget at frygte af Sundbye. De gode Herrer be-

1) Af »Kartøfler«, som han skriver, avlede han i Aaret 1819 i Kjørmærken 90 Td. foruden nogle, som var sat i hans Toft.

2) G. satte megen Pris paa H., selv om han ved en enkelt Lejlighed yttret, at det ikke var H.s stærke Side at holde paa en Hemmelighed.

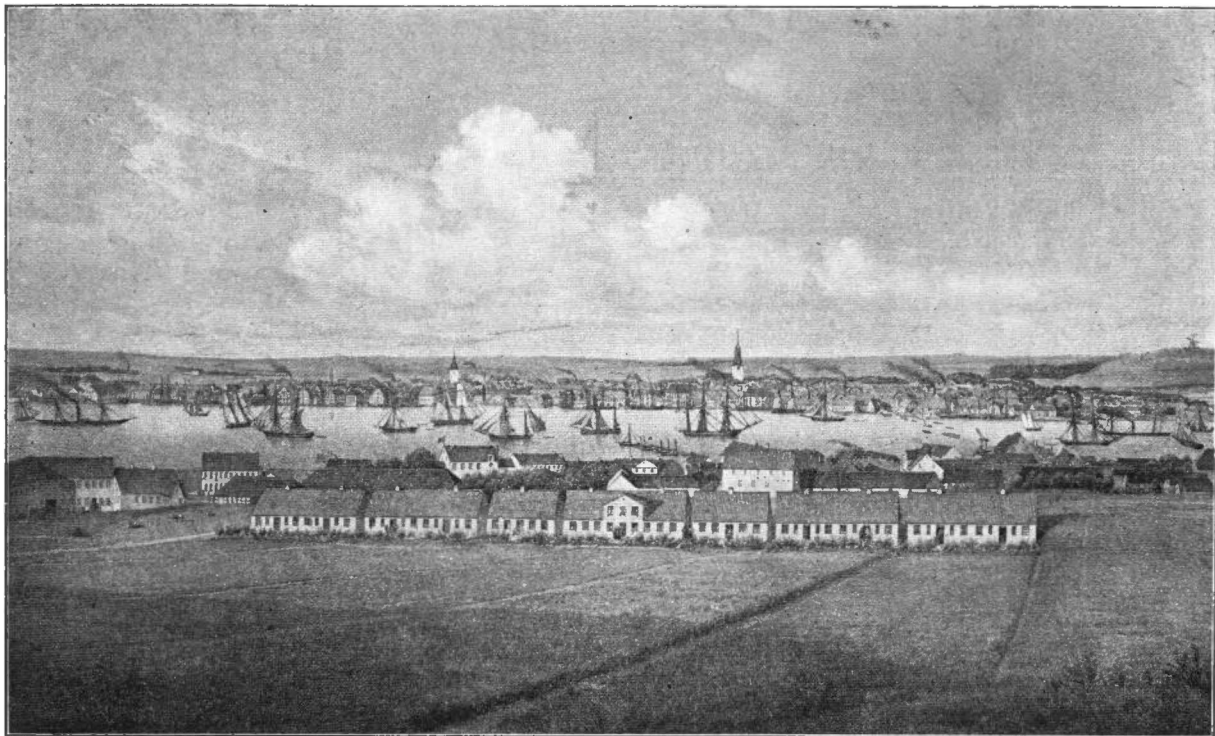
3) Sandsynligvis Kammerherre S. P. Fr. Skeel til Birkelse († 1826).

4) Stiftamtmanden.

tænker ikke, at Kongen vil betænke sig at have en ubetydelig Bye som Sundbye paa hans jydsk Hovedstads Ruin. Nej min gode Kone, jeg er derfor ganske rolig *for*, hvad Projecter disse Herrer ogsaa maatte oplække i deres Hovedskal.“ —

Rejsen til Kbh. i 1819 foretog G. for at bringe sine Forhold paa Fode igen, til hvilket Øjemed han dels forsøgte at faa afstaaet sin Forretning til Christiani, saaledes at de skulde dele Fortjenesten af samme, dels søgte at opnaa et Laan. Rejsen til Kbh. i 1825 angik bl. a. Ordningen af Etatsraadinde Qvist Pengesforhold og af en Forretning mellem G. og det østersøiske Kompagni. I Juli—Sept. 1826 var G. i Kbh. for at ansøge om Postmesterembedet i Aalborg, hvilket han dog ikke fik, skønt han havde udvist den største Flid ved talrige Visiter og Audienser hos forskellige formaende Folk lige op til Kongen. Rejsen blev forhalet ved Udsigten til et Laan paa ca. 5000 Rbd. Brevet 1830 var skrevet til Fru G., medens hun var paa Randrup i Besøg hos Krigsr. B. C. Bahnson, og de øvrige fra Familiebesøg hos Svigerfaderen i Fredericia.

Da Galster var død, nærrede Købmandslauget i Aalborg det Haab, at det nu skulde være forbi med Handelen i Sundby, og da det gennem Øvrigheden erfarede, at dette Haab neppe vilde blive opfyldt, idet Galsters Privilegium sandsynligvis vilde overgaa til hans Enke, som ansøgte derom, indsendte det til Justitsministeriet et længere Andragende om at nægte Fru Galster Bevillingen, i hvilket Andragende der, som C. Klitgaard siger i sin Aalborg Handelstands Historie „gentages de uendelige Jerimiader over, at J. G. Galster, denne „Udlænding, som i ingen Henseende havde gjort sig fortjent til nogen Gunstbevisning“ var bleven saa stærkt begunstiget af den kongelige Naade, men paa Bekostning af Aalborg Bys Handlende.“ Det hjalp imidlertid ikke, Fru Galster fik Bevillingen, og „saaledes endte da den første puniske Krig“, — den næste kom i Midten af 1850ne, da Sundby skulde være Handelsplads.



Nørresundby i Sl. af 1850ne efter Naturen af L. C. Bruun. (Tegner & Kittendorffs lit. Instit.)

Foruden Galster var der af Handlende i denne Periode kun Smaahandlere o. l., af hvilke vi i Folketællingerne finder følgende: Spækhøker Anton Ludvig Andersen (1834, 40 og 45)<sup>1)</sup>, Krejler Jens Bagterp (1834), Amalie Brandt (do.), Pottehandler Chr. Laursen Brygger (1840 og 45), Kobberhandler Peter Cortes (1834), Spækhøkerske Johanne Christensd. (1845), Krejler Simon Christensen (1834), Kreaturhandler Ole Chr. Damgaard (1840), Kobberhandler Anton Freisen (1845), Jeppe Fynbo (1834), Kedelfører Johan Jacobsen (Jacobs) (1834), Kobberhandler Mathias Melskens (1840); Træhandler Hans Nielsen (1834), Smaahandler Niels Raase 1840 (se S. 176) og Smaahandler Peder Vadum (1840). — Endvidere kendes Træhandler Jens Christensen Præst († 1821), Chr. Sørensen Drastrup († 1822) samt den tidligere omtalte Niels Bondrup. — De nævnte Kobberhandlere, der ogsaa kaldtes „Kedelførere“ eller „Kobberførere“, havde deres Borgerskab i Hjøring; de tilhørte et Laug eller Broderskab, hvis Medlemmer, der bestod af Hollændere, havde Borgerskab i de forskellige Byer, men som Regel ikke boede i vedkommende By men rejste om paa Landet, hvor de i stort Omfang drev Handel med Kobbertøj, som jo var særlig meget brugt til Husgeraad i ældre Tid<sup>2)</sup>.

I Aaret 1856 fik Nørresundby Handelsret, den blev endnu ikke Købstad men kun „Handelsplads“, i Lighed med Løgstør, Frederikssund og andre Smaabyer. Dette skete ved Lov af  $16/2$  1856, der traadte i Kraft den  $1/10$  s. A., og hvis § 1 bestemmer følgende:

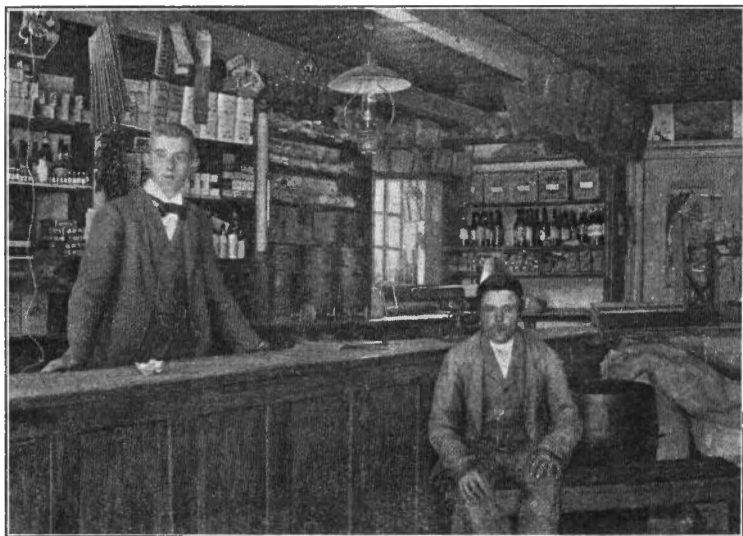
„Handlende og andre Næringsbrugere, der have Borgerskab i Aalborg. skulle være berettiget til at øve deres Næring enten tillige eller alene i Nørresundby, paa lige Maade som de ere berettiget til at øve samme i Aalborg. Dog undtages herfra de Næringsveje, til hvis Udøvelse der efter Lovgivningen foruden Borgerskab i en Kjøbstad udkræves

1) Blev senere Gæstgiver.

2) Om disse Kedelførere og deres Organisation henvises til Lærer Andreas Hansens Afhandling i J. S. 3 — V S. 1—176.

en særlig Bevilling. Handlende og andre Næringsbrugere, der nu udøver deres Næring i Nørresundby, skulle være berettiget til fremdeles at fortsætte deres Næringsvej der, paa samme Maade og i samme Omfang som forhen, uden at tage Borgerskab i Aalborg.“

Det Terrain, paa hvilket der i Nørresundby maatte drives Næring i Henh. til Lov af 16. Febr. 1856, indbefattede den daværende samlede By og den Del af de til samme hørende Jorder, som faldt indenfor en Bue, dragen med Færgebroen som Centrum og med en Radius af 1000 Alen. Nu begyndte adskillige af Aalborgs Købmænd at købe Ejendomme i Sundby for at aabne Forretninger der, idet nogle,



Den gamle Butik, Østergade 6

som f. Eks. Laurits Klitgaard, flyttede deres Forretning derover, andre, — hvoriblandt Købmand Hans Mørup ved Vesteraa —, aabnede en Filial i Sundby, medens Hovedforretningen forblev i Aalborg. Den ovenfor afbildede Butik er et Interiør fra den af Købmand Hans Mørup oprettede Købmandshandel, som var i Nr. 6 paa Østergade, og

2 Aar senere blev afstaaet til Forretningsbestyreren, M. P. Christensen. Billedet er fotograferet ca. 1897, men Butikken skal da i alt væsentligt have haft ganske samme Udseende, som den havde gennem hele sin 43aarige Tilværelse. Der var slet ingen Vinduspynt, — ikke saa meget som nogle Kopper, hvilke i 1880ne gerne tjente til Ziir for de Sundby Købmænds Vinduer, — der var ene og alene en



Lorentz Galsters Gaard i Nørre Sundby (Se S. 235)

Pakke Tvist, som, uvist af hvilken Grund, i al den Tid, jeg kan huske tilbage, stadig var udstillet i det ene af Vinduerne, der alle var forsynet med Jernstænger, ligesom der, naar Butikken var lukket, var svære Skodder for Døren ud mod Gaden. Men uagtet den fuldstændige Mangel paa ydre Komfort, Pynt og Reklame, fandt Kunderne dog der ind, hvorved det skal bemærkes, at der dog fandtes den „Komfort“ i den gamle Købmandsgaard, at de tilrejsende Kunder blev gratis trakterede saavel i Butikken som i Købmandens

private Lejlighed<sup>1)</sup>, og at der i Gaardens nordre Længe forefandtes 2 saakaldte „Bønderkamre“, hvor de Landboere, der kom langvejs fra, kunde overnatte; men disse Kamre blev dog kun sjældent afbenyttet i de senere Aar, da der var kommen Jernbaneforbindelse med Omegnen.

Af Købmænd var der i N. S. ved Aaret 1860 følgende<sup>2)</sup>: Anton Otto Fabricius Krag (Vestergade 20), Anders Soelberg (Vestergade 7), Laurits Mørup Nielsen (Hj. af Torvet



John Møller



M. P. Christensen

og Vestergade), Jens Christian Schou (Gaarden paa østre Hjørne af Torvet og Brogade), Lorentz Bertelsen Galster i Fædrengaarden paa Torvet, hvor han havde ladet den

<sup>1)</sup> Jeg mindes herved en Gaardmand, der efter sin Ankomst tilligemed Hustru og en anselig Flok Børn bevægede sig fra Butikken ind i Kontoret, idet han med glad Røst tilraabte sin Familie: »Se saa Børn, nu skal vi ind og ha' vor Kaffe!« Og en ung Pige, der efter at have tjent i Hjemmet i ca. 8 Dage en Lørdag Formiddag erklærede, at her var »haatte lissom i e' Krowr.«

<sup>2)</sup> Iflg. Folket. s. A.



gamle „Sundby Bod“ nedrive og i dens Sted opført en elegant 2-Etages Bygning, der ses paa foranstaaende Billede<sup>1)</sup>). Hans Peter Hansen (Hj. af Torvet og Østergade), Hans Marius Petresch Christensen, der i Kompagniskab med Adolf Møller under Firmaet „M. P. Christensen & Co.“ drev 2 Købmandsforretninger, af hvilke Møller forestod den ene, der laa paa Hjørnet af Vesterbro og Kirkegaardsgade i Aalborg, og han selv den anden, som nylig er omtalt. Laurits Klitgaard (Østergade 7), Lars Peter Jepsen (Østergade 10 i nederste Etage af den østre Fløj), John Møller (Østergade Nr. 19, senere i Nr. 28), Jens Peter Petersen (Østergade 28, hvis Bygninger han skal have opført), Jens Henrich Jensen (Østergade 31) og Christen Andersen Kondrup (Søndergade 7).

Nogen egentlig Havn havde Sundby ikke paa den Tid; der var af Anløbssteder kun Færgebroen og, — omtrent hvor Havestationen nu ligger —, en fremspringende Pynt, man kaldte „Galsters Havn“ samt en lignende Pynt vest for denne, men her kunde, som man ser paa omstaaende Billede, kun Baade og smaa Fartøjer lægge til. Først 1872 fik Sundby en virkelig Anløbsbro, nemlig den saakaldte „Dampskibsbro“ umiddelbart øst for Pontonbroen. 1895 udvidedes Havnen med ca. 160 m Bolværk, 1898 med en ny Anlægsbro og 1908 og 13 med en betydelig Kaj. Det er herefter indlysende, at Sundby i Tiden forinden 1850 ikke kan have haft nogen Skibsfart af Betydning, og det har neppe drejet sig om stort mere end lidt Handel paa Norge. Ikke desto mindre har der til de forskellige Tider boet ikke saa ganske faa Skippere i Sundby, hvis Skibe dog maa antages at have hørt til i Aalborg. — Af de i Sundby bosatte Skipperer skal nævnes følgende: Cort Hansen Block (se S. 166), der ejede Jagten „Sct. Marie“, drægtig 7 Læster, hvilken han 1735 afhændede til Hans Ottesen og Chr. Lind. —

<sup>1)</sup> Paa 1. Sal boede Herredsf. Meining. Under Krigen 1864 var der Lasaret i Gaarden.

Lars (Laurs) Pedersen Gay (se S. 160 f). — Oluf Pedersen Knark (se S. 164). — Tobias Clemmensen, boede 1787—90 i Søndergade (Bpl. 120). — Peder Jørgensen Møller (se S. 145). — Lars Wils († 1807). — Peter Nisted, Løjtenant, f. i Stige ved Odense, ejede Nr. 90 paa Østergade, hvor han boede til sin Død d.  $20/12$  1819. — Jørgen Clausen boede senere i samme Ejendom, som han 1842 afhændede til sin Svigersøn, Smedemester H. P. Jensen. — Claus Clausen (Søn af foregaaende), fik 1841 Skøde paa Vestergade Nr. 27-29. — Jens Clausen (Ft. 1834). — Niels Sørensen Møller, f. ca. 1772 i Hune Sogn, boede en Tid i Arendal, hvor han skal have drevet en Del Handel; blev i Norge g. m. Birthe Jørgensd. (f. ca. 1776 i Øistad Sogn ved Arendal), mistede sin Formue i Pengekrisen, bosatte sig 1814 i Pirupshvarre, hvor han drev Handel, og kom derfra i Aaret 1829 til N. S. Han købte her i Skolegade Nr. 3—5 det Hus, som i sin Tid sal. Christoffer Lindenov til Restrup tog fra Sundby Præst. Han levede endnu her 1845 og var da Stokkemand og Postbud, vistnok Byens første. Huset gik i Arv til 2 af hans Børn og ejedes indtil for faa Aar siden af hans Sønnedatter, Frk. Amalia Møller<sup>1)</sup>. — Lars Cortsen Nielsen, f. ca. 1795 paa Læsø, ejede og beboede Huset Nr. 9 i Nygade, hvilket han erhvervede 1834; det havde tidligere været bebøet af Chr. Clemmensen. — Endelig skal her omtales, at den tidligere nævnte Avlsbruger Bendt Pedersen, d.  $24/2$  1795, af Købmand Laurits Kiellerup i Aalborg, fik tilskødet Galeasen „Ebenezer“, drægtlig „ungelæhr 320 Td. Korn Vare“, for en Købesum af 190 Rd.

### G. Møller.

Ved Begyndelsen af det 18. Aarh. var der i Sundby-

<sup>1)</sup> Jeg husker hans Datter, den gamle blinde Jfr. Anne Møller, der var f. 1801 og opnaaede en meget høj Alder. Hun fortalte ofte om sit Hjem i Arendal, om den engelske Krig og om, hvordan alle Faderens Papirspenge var bleven ganske uden Værdi.

Hvorup Pastorat kun een Mølle, nemlig den i Uttrup, men Nørresundbys Beboere ansaa den ikke for tilstrækkelig til deres Behov, efter at Vadum Vandmølle ved Lindholms Aa var bleven „øde“, og 2 Mænd fra N. S., nemlig Jens Jensen og Berent Joensen, forsøgte derfor i Aaret 1733 at faa oprettet en ny i Stedet for Vadum Mølle, der hørte under Vang Gods, og indgav i den Anledning et Andragende til Rentekamret om „til bekvemmelig Maling for Sundbys, Waarberg og Lindholms By“ at maatte for egen Regning opføre en ny Vejmølle, hvilket Andragende derefter blev bevilget.

I Høstens Tid 1734 blev saa Lindholms Mølle opført og var „malefærdig“ imellem Mikkelsdag og Mortensdag, „hvor da i samme Tid forestod Møllen en Møller, navnlig Johan, og blev samme Møller derved indtil Aaret nest efter ved Philipi Jacobi Tider, da itzige Møller Niels Christensen den overtog“<sup>1)</sup>. Fæstebrevet, som blev meddelt sidstnævnte af Lars Hauch til Nørre Elkjær, var dateret Aalborg d.  $14/11$  1736 og lyder paa „een min Veyermølle og et nyt derved opsat Hus“. Møllen skattede af Hk. 1—4—3—0. Niels Christensen, der var fra Saltum Sogn, skulde ifølge samme Fæstebrev beholde som Inventarium ved Møllen en Messing Toldkop, en Dunkraft, et stort Tov, 7 Bilhamre m. m. samt „nyde al Told og Rettighed, som hannem af Møllegæsterne efter Loven tilkommer“. I aarlig Landgilde og Huspenge af Mølle og Hus skulde han til hver „Martini“ (5: Mortensdag) og 1. Maj svare 15 Rdl. — Niels Christensen blev d.  $3/10$  1742 gift 1. m. Anne Eriksdatter (†  $22/7$  1761) og d.  $10/11$  1765 g. 2. m. Birthe Poulsdatter. Han havde 7 Døttre, der endnu for faa Aar siden blandt ældre Folk i Sundby levede i Sagnet som „de 7 Møllerdøttre“: De var følgende: 1. Johanne Marie, f. 1744, g. m. Niels Pedersen i N. S., 2. Else, f. 1746, g. m. Niels Sørensen Kjærsgaard i Lindholm, 3. Ide, f. ca. 1749, g. m. Potte-

1) K. H. Tgb.  $20/4$  1741, iflg. Forklaring af Engelbrecht Jensen.

mager Hans Larsen i Hvorup, 4. Dorthe, f. 1752, g. m. Jens Smith i N. S., 5. Kirsten, f. 1754, g. m. Bendt Pedersen i N. S., 6. Bodil Marie, f. 1758, g. m. Jens Mortensen i Uttrup<sup>1)</sup> og 7. Anne, f. 1766, g. m. Peder Andersen i Vorbjerg.

I Oktober 1793 frasagde Niels Christensen sig Fæstet af Lindholms Mølle, som da hørte til Rødslet Gods. Han døde i Vorbjerg 1799, 83 Aar gl. — Den næste Møller var Lars Joensen, der var i Slægt med Niels Christensens første Kone (se S. 173). Han ejede Møllen indtil sin Død 1818. I Aaret 1834 var der her en Møller ved Navn Jens Jensen, som 1838 blev afløst af Niels Peter Bendtzen, der var en Søn af Kirsten Christensdatter (den 5te af de 7 Møllerdøtre<sup>2)</sup>), og gennem en længere Aarrække boede i Lindholms Mølle. — Denne staar endnu paa sin gamle Plads, hvor den snart har staaet i 200 Aar, men den er nu beklædt med Tagpap i Stedet for som før med Straa.

Af Uttrup Møllere i det 18. Aarh. kendes: Niels Christensen Møller († 1705) — Christen Nielsen Møller, g. m. Kirsten Pedersd., fik 1724 døbt Sønnen Kield Nicolaj og 1729 Datteren Johanne Cathrine. Faddere til Sønnen var bl. a. Herredsfoged Erik Emmiksen, Adam Schnechel i Lindholmsgaard og Mads Corfixen i Hvorupstorp. — Jørgen Møller (1745). — Christen Kjeldsen blev 1776 gift med Johanne Kristine Christensdatter Sundorph (se S. 177), der efter hans Død (ca. 1789) giftede sig med Peder Juul, som derefter overtog Møllen. — Thomas Christoffer Thuesen, gift med Ane Marie Springborg. Han døde d. 11/11 1829, 50 Aar gl. „efter 2 Aars svageligt Helbred og 8 Dages smerteligt Sygeleje“. I Dødsannoncen, som er undertegnet af Hustruen, hedder det videre: „I 24 Aar levede vi sammen i det kjærligste Ægte-

1) Hun blev Moder til Pottemager John Jensen (Bpl. 75).

2) Jfr. S. 138.

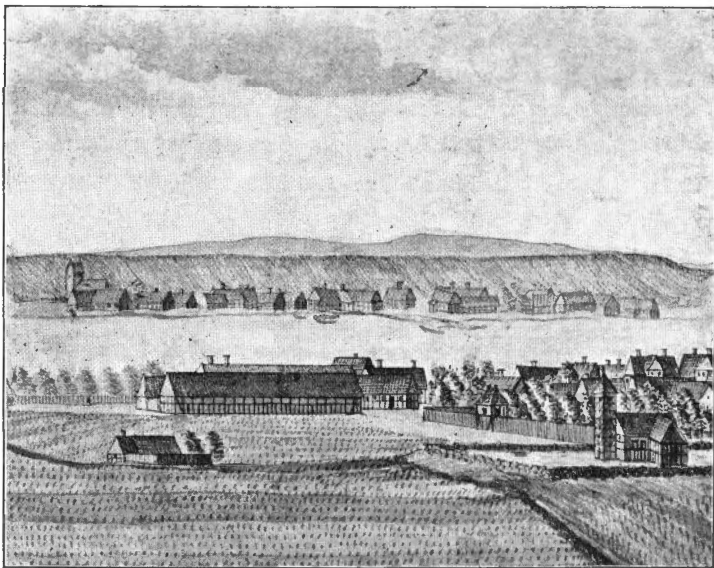
skab, stedse var han mig den trofasteste Mand, den utrætteligste Forsørger for mig og eneste efterladte Søn, derfor begræder vi hans tidlige Bortgang . . ." 1834 var hun imidlertid bleven gift med Christen Bredesen, som havde overtaget Møllen; han var da 26 Aar og hun 51. — De boede der endnu 1845, men trak sig ikke længe efter tilbage, idet de fik en Gaard i Uttrup, medens Møllen blev overdraget til Niels Østergaard, som var g. m. deres Plejedatter, Christence Springborg.

„Den blaa Mølle“, der i sin Tid pyntede i Landskabet, naar man ad den nordre Lindholmsvej havde passeret Bonnes Skov, hører egentlig til 2den Halvdel af forrige Aarh. Den laa nedenfor Gejbjerg og var opført af Mursten men er nu nedlagt. I Størstedelen af sin Tilværelse blev den drevet af Møller Chr. Springborg, der var fra Skørping Mølle og i Slægt med Møllerfamilien i Uttrup.

---

## V. Boliger, Klædedragt, Levevis etc.

Der findes fra det 18. Aarh. adskillige Billeder af Nørresundby, dels set fra Skansen, dels set fra Aalborg, men de har alle mere eller mindre det tilfælles, at de Byg-



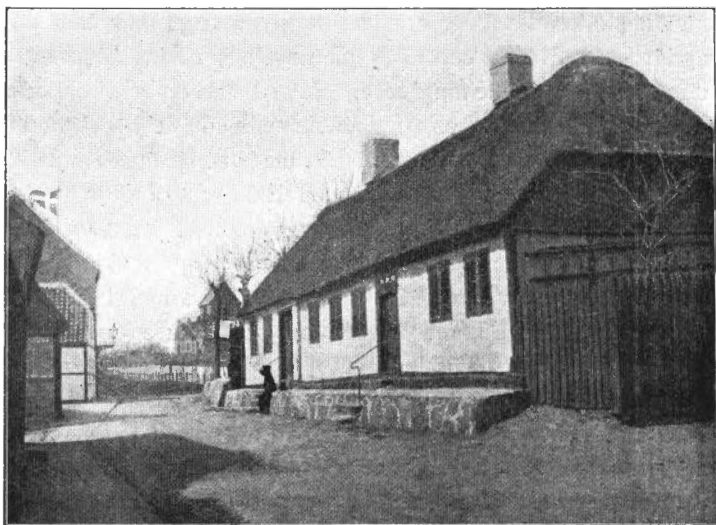
Gammelt Billede af N. S. set fra Aalborg  
(Efter Fr. V's Atlas — c. 1750)

ninger m. v., som man ser der paa, mere ligner Signaturer, end de gør Indtryk af at være troværdige Gengivelser efter Virkeligheden, og for nogles Vedkommende er Fremstillingen af Sundby — specielt Kirken — øjensynligt ganske opdigtet, som om Tegneren aldrig havde været paa Stedet,

men kun havde rettet sig efter et Kort — eller maaske sin egen Fantasi. Af Hensyn hertil er der af de nævnte Billeder kun gengivet 2 her i Bogen, nemlig de to, der for Aalborgs Vedkommende ser nogenlunde troværdige ud og som derfor kan antages at være kommen de virkelige Forhold nærmest ogsaa for Sundbys Vedkommende. Paa næsten alle Billederne ser man østligst i Sundby 2 eller flere Træer, hvad der maaske kan skyldes, at der virkelig dengang har været en større Have eller lignende paa dette Sted, hvilket kunde støttes deraf, at der paa et — iøvrigt ikke helt nøjagtigt — Kort fra ca. 1730 sammesteds findes Signaturer, der synes at skulle angive en Have<sup>1)</sup>. Hvis vi imidlertid vil søge at forestille os, hvilket Helhedsindtryk Nørresundby har gjort i den anførte Periode, maa vi nærmest forestille os den som en lille Flække med Ététages Bindingsværksbygninger, delvis med Tegltage og enkelte med en Kvist paa, men for de flestes Vedkommende straatækte, smaa Tofter og Kaalhaver ved Husene, navnlig langs Fjordbredden og i Byens Udkant, Møddinger opad Huse og Gaarde, Gaderne uden Brolægning, ofte ujævne, sølede og med mere eller mindre dybe „Puntser“ (∩: Vandhuller) til Gene for Færdselen. — Navnlig fra Tiden efter 1793 findes der mange Beskrivelser af Sundbys Bygninger, og man faar derigennem det Indtryk, at der før 1820ne kun undtagelsesvis fandtes grundmurede Bygninger der i Byen, blandt hvilke Undtagelser var Østergade Nr. 8, 12 og 14; de bedre Vaaningshuse var ellers opført af Fyrre- eller Egebindingsværk samt Mursten og meget hyppigt tækkede med Tegl. Bortset fra det tidligere omtalte Gadehus, der hørte sammen med Bolsgaarden Nr. 8, ses ingen af Husene at have været i mere end et Stokværk, idet der dog paa adskillige af dem fandtes en Kvist eller Frontespice til Gaden. Udhusene var saa at sige alle tækkede med Straa; en Del

1) Muligvis kan de ogsaa hentyde til »Batteriet«, som laa der i Nærheden.

var opført af Mur- og Bindingsværk, men de fleste, ligesom ogsaa de tarveligste Beboelseshuse, af Bindingsværk med klinede Vægge. Hvad angaar Husenes Størrelse varierede den naturligvis meget, hvilket man faar den bedste Oversigt over ved at betragte Byplanerne S. 4 og 6. Nogle Stuehuse var paa kun 3 à 4 Fag, andre paa 15—18, idet dog den almindelige Størrelse var 7—8; og af Udbygningerne var de længste paa 19 Fag.

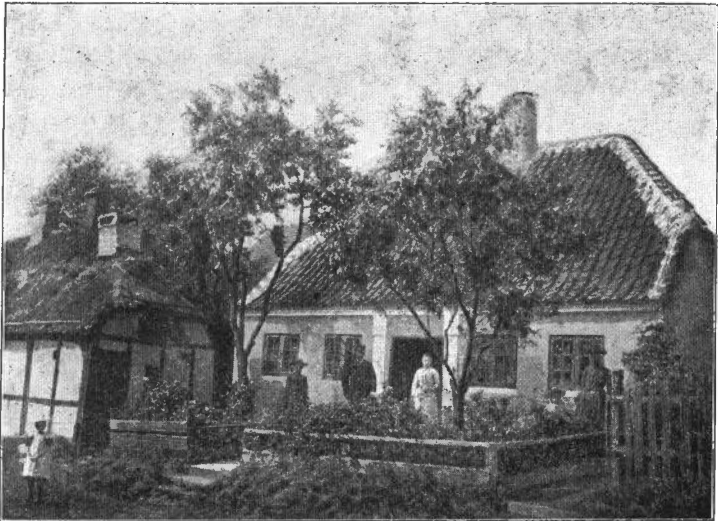


Gamle Huse i Skolegade (Fot. af Forf. ca. 1897)

Efter Branden 1791 blev det sat som Betingelse for at nyde godt af den i samme Anledning i Nørrejyland iværksatte Kollekt, at vedkommende Brandlidte ved Genopførelsen af sine Bygninger forsynede disse med Tegltag, men denne Betingelse blev dog for manges Vedkommende ikke opfyldt af Hensyn til de dermed forbundne Omkostninger, hvorfor de fik en Frist af nogle Aar til at ombytte Straataget med Tegl, hvad dog muligvis ikke er bleven gennemført. Efter Norges Adskillelse fra Danmark blev Tømmeret dyrere, og



dette havde til Følge, at man i N S. ligesom ogsaa andre Steder begyndte at bygge grundmurede Huse, af hvilke der i 1820ne og 30ne blev ikke saa faa opført, navnlig paa Østergade, f. Eks. Nr. 2, 4, 6 og 7. I samme Periode fik Byen nogle af Gaderne brolagt, hvilket jo altid var et nyt Skridt henimod Købstadpræget, og fra den Tid har vi en lille Beskrivelse af Sundby, som skyldes St. Steensen Blichers Fader, Præsten Niels Blicher, som i Aaret 1824 fore-



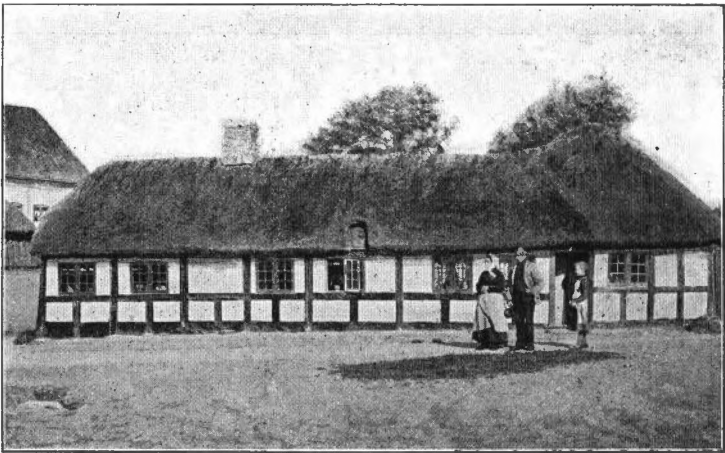
Gamle Huse i Bejlerstræde (Fot. af Forf.s Hstr. ca. 1960)

tog en lille Rejse i Vendsyssel<sup>1)</sup> Blicher, der tillige var topografisk Forfatter<sup>2)</sup>, skriver følgende: „Sundby tager sig særdeles godt ud fra Aalborg, ret som en ikke liden Kjøbstad, med dens mange teglhængte Huse, og paa den nordre Side højt liggende Kirke. Foruden den brede brolagte Gade fra Broen af har den en temmelig lang, bred og smuk brolagt Gade fra den østre til den vestre Ende. Byen har kun en

1) »Læsefrugter« 1824 II 414.

2) Han skrev »Topographie over Vicum Præstekald«, Viborg 1793.

privilegeret Købmand, men den har Huse ligesaa smukke, som dem i de fleste Kjøbstæder, skjøndt den ikke har Kjøbstads-Privilegier, fordi at dette maatte blive til Afbræk for Aalborg. Den har een Vægter. Mig forekom den større, skjønnere og folkerigere end Hobro, denne skal have 600 Beboere; men en kyndig Mand i Sundby sagde mig, at denne har over 700.“



Gustav Kindts Hus i Kirkestræde i 1890ne (Bpl. 37)

Til de fleste Ejendomme i Sundby hørte der gerne „en liden Hauge“ og sommetider tillige et Stykke Toftejord umiddelbart ved Huset; der var ogsaa til enkelte Steder en større Have, men hvor Jordtilliggendet var nogenlunde stort, blev det gerne benyttet til Korn, Græsning eller lign., idet man først i det 19. Aarh. begyndte at faa Sans for Havebrug. De Smaahaver, der var, blev derfor i ældre Tid neppe anvendt til andet end Dyrkning af Grønkaal. Vi har tidligere hørt om den store Frugt- og Lysthave, der allerede i Herredsfogeds Høegs Tid fandtes paa Vorbjerggaard, men dette var en ren Undtagelse. Ogsaa Jens Hvorup i N. S. havde dog — maaske noget senere — indrettet sig en større Frugt-

og Lysthave ved sin Gaard og paa samme Maade J. A. Rømer og Kapt. Heinen, hvis Haver omtales henholdsvis 1804 og 1810. I Boerne fra den følgende Tid omtales nok ofte en Have ved Huset, men uden Angivelse af dens Art. Først 1833 ses det, at der til Skipper Clausens Sted paa Østergade hørte „en liden Frugt- og Køkkenhauge“.

Agent Galster har uden Tvivl været en af Sundbys Foregangsmand paa Køkkenhavernes Omraade, idet han foruden paa sine Marker at dyrke Kartofler, Ærter, Lindser, Hamp og Kommen, i sin Have ved Gaarden paa Torvet allerede 1819 avlede Sellerier, Hvidkaal og Løg; 1825 omtaler han i sine Breve tillige Agurker, Salat samt Radiser og 1826 Gulerødder. At ogsaa Herredsfoged Spies havde en „Frugt- og Urtehaug“, ses af en Annonce i J. E. <sup>15</sup>/<sub>3</sub> 1828, og at Præstegaarden heller ikke har manglet en saadan, maa vel nok formodes, men Haver efter mere moderne Fordringer som de nævnte, synes der i alle Tilfælde at have været meget faa af i Sundby i Tiden før 1850.

Af Byens Folk havde vistnok Jens Hvorup den største Lejlighed, der i Følge Skiftet efter ham (1804) bestod af følgende Værelser og Rum: Østerstuen, Gæstekamret næst ved, den mørke Gang, det grønne Kammer, Sengekamret, Mellemgangen, Dagligstuen, Vesterstuen, nordre Overstue, søndre do.<sup>1)</sup>, Spisekamret, Køkkenet, Saltkælderens, Bønderkamret, Mjødkamret etc. Agent Galsters Lejlighed bestod (1820) af den store og den lille Dagligstue, Kabinettet nord for den førstnævnte, Sovekamret, det søndre Gæstekammer, Køkkenet og Spisekamret, Folkestuen m. m. Hos de andre velstillede Folk i Sundby bestod Lejligheden gerne af Storstue, Dagligstue, Sengekammer, et eller flere mindre Kamre samt Køkken, Spisekammer, Bryggers og Saltkælder; men de fleste nøjedes dog med 2 Stuer (Inder- og Yderstue eller Dagligstue og Sovekammer) eller for de Fattigstes Vedkommende kun 1 Stue, men til de 2-Værelsens Lejlig-

1) Vistnok Kvistværelser.

heder hørte der som oftest baade Spisekammer, Køkken og Bryggers. Man skulde vente ret ofte at finde omtalt Skænkestuer, men saadanne nævnes saa at sige aldrig, da Forholdet var det, at Skænken havde sin Plads i Dagligstuen, saa at Gæstgiverierne i de Tider havde en temmelig privat Karakter.

Som Prøver paa Sundbyhjemmenes Udstyr ved Midten af det 18de Aarh. skal her omtales Peder Bendtsens Hjem i det røde Hus 1752<sup>1)</sup> og et mindre Hjem, som Ths. Frost efterlod sig 1750. — I Peder Bendtsens Lillestue var der et Fyrrebord med Skuffer under og Fod, to smaa Fyrreskabe med Laas og Nøgle, et Fyrreskrin med Jærn-Haandgreb, 2 Stole med Læderbetræk, 2 do. med Lærredsbetræk, et Spejl, en Vugge, en Spinderok, et lukket Sengested med Masser af Sengeklæder samt en stor Jærn Kakkellovn. Af mindre Genstande fandtes der i samme Stue 2 Pottekruis med Tinlaag, 3 Halvpottekruis med Laag, en Kobber Ildpande, en Malmmorter, Glas, Tintallerkener m. m. I et lidet Kammer beroede der et Egebord med Glas og Flasker, i Vesterstuen et Fyrrebord, en Fyrrekiste, et gl. Egeskab med 2 Rum, en Seng med Forhæng og Tilbehør samt en Del Klædningsstykker. I Bryggerset var der Gryder og Ankere og naturligvis „et Brændevinstøj med sit Behør“ (vurderet til 30 Rd.). — Thomas Frost havde kun en Stue, „et lidet Kammer“ og et „Frammers“. I Stuen forefandtes et Fyrrebord med aaben Fod, en Jærn-Bilæggerkakkellovn (som tilhørte en Mand i Aalborg), 2 Træstole, et lille rødt Egeskrin, et umalet do., 9 gamle Skildrier, et gl. Fyrre-Hængeskab, en brun Fyrretræs Halvkiste, en Del Sengeklæder samt af mindre Ting nogle Stenkruis og Stentalerkener m. v. I Kamret og Frammerset var der Pander, Gryder o. l. af Jærn. — I Boet efter Ertmand Christian Claudi, som døde 1770, befandtes der i hans Dagligstue: 1 Egebord og 2 Bænke, en do. „med Slag Seng under“,

1) Skifte efter hans Hustru (Rødslet Skiftepr.).

en Jærnbilægger med Fod, 3 smaa Stole med Hynder, 1 do. uden Hynde, 1 lidet Skab med Laas, 1 lidet Spejl med brun Ramme, 1 lidet Skab i Væggen, 2 Krus med Tinlaag og en Manglefjæl. I Sengekamret var der foruden et fast Sengested med Tilbehør et lidet Skrin med Laas og en Træstol, og i Kjælderkamret bl. a. 2 Spinderokke, 1 Stræntetræ, 2 Tin-Lycestager, 8 hollandske Fade og 2 hjemmegjorte do., i Bryggerset Brændevinstøj, og i Køkkenet det sædvanlige Tilbehør (Trefod, Rist, Ildklemme, Hakkebræt etc.). Fremdeles var der i Storstuen et Fyrrebord paa Fod med et blaat og hvidt Teppe, et lille grønt Thebord, 1 gl. Gueridon, 6 læderbetrukne Stole, en brunmalet Egetræskiste med 4 Skuffer indeholdende Konens Gangklæder, 7 Skilderier, 27 Stk. „Papiers Skilderier“, et Valdhorn, en gl. Violin, et Dambræt, foruden forskellige Kister, et Sengested med grønt Røskes Omhæng, en Jærnbilægger m. m. Endelig var der i Vesterstuen forskellige Sengesteder, en Egekiste, diverse Træstole etc.

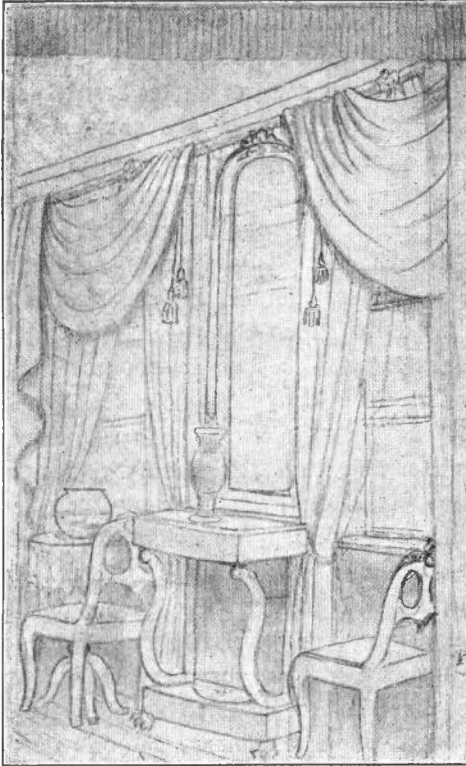
Herredsskriver Fanøe († 1800) havde i sin Storstue: 1 Kanapé og 5 Lænestole, alle betrukne med gult Plyds, et blaat „Vingebord“, et „Sten Thebord“, et 8 Dages Sangur i Futteral, et stort Spejl i brun Ramme og et gl. do. i blaa Ramme, 4 Lampetter i røde Trærammer med Arme og Lysepiber, 3 do. i Glasrammer, endnu et Spejl i sort Ramme, 14 Malerier forestillende den oldenborgske Kongefamilie, 4 „Kobberstykker“ (∩: Kobberstik) i sorte Rammer og 5 do. i forgyldte Rammer foruden 6 mindre do.; endelig 2 store og 2 mindre grønmalede Dragkister samt en Jærn-Vindovn med Tromle og Rør hvilende paa Træfod. I Fanøes Dagligstue stod der et rødt Vingebord, et gl. blaat Stenbord, 2 Træ-Lænestole og 4 andre Stole, et 8 Dages Sangur i blaat Futteral, et blaamalet Chatol (i hvilket hans Papirer gemtes), en Dragkiste af Eg og et lille Skab med Glasdør, hvilket benyttedes som Sølvskab. — Jens Hvorups Hjem var efter Skiftet 1804 ganske særlig vel forsynet, hvorfor der

her kun skal omtales Udstyret i nogle enkelte af Værelserne, nemlig først „Vesterstuen“, der vistnok var Stadsstuen, og indeholdt en Kanapé med 12 Stole, alt med Plydses Betræk, et Marmorbord paa Træfod, et Sten Thebord, et Spejl i forgyldt Ramme og 6 Lampetter i do. Rammer med Arme, et Spejl i Glasramme og 6 Lampetter, ligeledes i Glasramme samt et gulmalet Vingebord. Endelig var der 9 Fag Gardiner. I det grønne Kammer stod Jens Hvorups Bogsamling i en Reol m. 10 Hylder, og derforuden fandtes der et Chatol, et hvidmalet Bord med sorte Kanter, paa Krydsfod og med Skuffe, fremdeles et rødmalet jærnbeslagen Skrin med Konens Klæder i; paa Væggen var der 10 Skilderier. I Dagligstuen stod bl. a. Skænken, gulmalede Stole, Borde og Bænke, et 8 Dages Stueur i brunmalet Futteral med forgyldte Lister, og paa Væggen hang der Lampetter, Kobber- og Messingtøj, Skilderier etc. Gæstekamrene gør Indtryk af at have været ret hyggelige: Toppenge med Omhæng, Spejle, Lænestole, Netteldugs Gardiner etc.

Agent Galsters Hjem (1820) repræsenterede vistnok Empirestilens første Tilsynekomst i Nørresundbys Interiører. I hans Dagligstue var der saaledes følgende Møbler af Mahogni: 2 Borde, en Divan, et Divanbord med Voksdugs Betræk samt et Spejl i oval Ramme; endvidere 8 Birketræs Stole, der ligesom Divanen havde grønt Sirtses Betræk. For Vinduerne (3 Fag) var der Netteldugs Gardiner og paa Gulvet et graastribet Teppe. I Kabinettet nord for samme Stue var der 4 Birketræs Stole med Manchesters Betræk, en Lænestol med Læderbetræk og et rødmalet Bord; for Vinduerne (2 Fag) var der grønne Gardiner. I den lille Dagligstue var der en Sofa og 5 Stole, alt med Manchesters Betræk, en Mahogni Kommode med Voksdugsbetræk, et sort Skab og et Spejl i brun Ramme samt for de 3 Fag Vinduer røde Gardiner<sup>1)</sup>. I Sovekamret beroede der et rød-

<sup>1)</sup> I dette Værelse var der ogsaa en Kanarieugl i Bur, hvad der var noget nyt i N. S. Fru G. skal for Resten ogsaa have haft en

malet Stolpesengested med røde og hvide Gingangs Gardiner og Kappe, en Birketræs Kommode, 2 do. Stole med Manchesters Betræk, en Egekommode og et Natskrin. Paa



Agent Galsters Stue (efter en gl. Tegning)

Gulvet var der et graastribet Teppe, og for Vinduerne (2 Fag) lange Gingangs Gardiner.

Efter at vi nu har gennemgaaet disse mere velstaaende Hjem, maa det bemærkes, at Gennemsnitshjemmene i Sundby,

---

Papegøje, som hun med Henblik paa en af Familiens Venner, Major Seidelmann, havde afrettet til at sige: »Klip Dit Skæg Seidelmann!«

som man kan tænke sig, ikke var saa flot indrettede, men gjorde et mere landsbyagtigt Indtryk. Som et Eksempel paa saadanne Lejligheder, hvor der kun var 2 Opholdsværelser, skal nævnes Rasmus Poulsen Smeds, der blev registreret 1805. I Smedens Dagligstue bestod Møblementet af et rødmalet Bord paa Krydsfod med en dertil hørende lang Bænk, som vel har været en løs Bænk, der har staaet frit udenfor Bordet, medens der maa antages at have været en vægfast Inderbænk langs Muren; dernæst 2 gamle Træstole og et 24 Timers Stueur i Futteral (o: Bornholmerur). Flere Møbler var der ikke, og Væggenes Prydelse bestod af et Messing Sengebækken, en Bismær, 6 smaa Skilderier og et gammelt Spejl i sort Ramme. Endelig fandtes der i Stuen en Spiderok. Den anden Stue (Øster Stuen) svarede til den, der ellers benyttedes som Sovekammer, og der stod her en brunmalet Dragkiste med 4 Skuffer, hvori forskellige Klædningsstykker gemtes, foruden 2 Stole, medens Sengene havde Plads i et lille Rum ved Siden af; den ene var en Stolpeseng med blaat og hvidt Omhæng, den anden en Alkoveseng med 2 Stkr. blaa- og hvidprikkede Lærredsgardiner. — I en Annonce af 1829 ang. Herredsfoged Spies' Gaard bemærkes det, at der i Lejligheden fandtes „14 tildels gibsede og betrukne Værelser“, saa at denne Lejlighed vel nok har været Sundbys mest herskabelige paa den Tid, og der ses ikke tidligere at have været noget Hjem der i Byen med tapetserede Stuer, men der kan naturligvis derfor godt have været adskillige saadanne. Gardiner finder vi i de mere velstaaende Hjem allerede i Slutningen af det 18. Aarh., de var som oftest af Netteldug, men i Agent Galsters Værelser finder vi, som nys nævnt, ogsaa andre Slags, og her forefinder vi for første Gang Gulvtæpper. — De Møbler, som fandtes i de fleste Hjem, var Borde, Stole, Bænke, Skabe, Laagkister (Hel- og Halvkister samt „Ørker“ eller „Ørkener“), Hængeskabe, Smaaskrin o. l. Disse Møbler var gerne af Fyrretræ, sjældnere af Eg eller andet, og



var malede røde, brune, grønne eller blaa, hvorimod gule og hvide Møbler kun fandtes i ringe Antal; ligeledes var Møblerne i samme Værelse oftest af forskellig Farve, som det nu kunde falde; Borde og Bænke var gerne røde. Af Skuffemøbler var Dragkisterne de mest almindelige; de var mest lavet af Fyr, havde 4 Skuffer med Beslag og var bemalede med livlige Farver. Chatoller fandtes derimod kun i de mere velhavende Hjem, og Kommoder var ret ualmindelige. De fleste Steder fandtes der Ure („Viserværker“) ligefra Nürnbergerure og almindelige 24 Timers „Viserværker“ til Sangure; den Slags Ure, vi nu kalder „Bornholmere“, var ingenlunde Sjældenheder men fandtes i de allerfleste Sundby-Hjem i Tiden omkring 1800 og betegnes i Skifterne som Viserværker eller Ure „i Futteral“. — Man sov mest i Alkover, men der fandtes ogsaa „Stolpesenge“, „Himmelsenge“, „Topsenge“ og „Skabsenge“, af hvilke Betegnelser nogle maaske til Tider kan dække over samme Begreb. Disse Sovesteder var næsten altid udstyrede med Kapper og Forhæng, hvortil der i Slutningen af det 18. Aarh. og nærmest paafølgende Periode mest blev anvendt „blaa- og hvidtrykket Lærred“, eller blaa- og hvidstribet do., men ogsaa gult eller blaat „Hverken“, gult eller grønt „Røsk“, Katun, rødt „Stof“ etc. og senere hen overvejende tavlede (tærnede) Stoffer, mest blaa og røde.

I en Sekvestrationsforretning, der 1736 blev afholdt hos Engelbrecht Jensen i Lindholm<sup>1)</sup>, nævnes af Sengesteder: En Ege Himmelseng med drejede Stolper, udstyret med brunt Omhæng og Kappe, kantet med blaat Lærred, samt en gl. Fyrretræs Himmelseng med hjemmegjort Omhæng „med røde og hvide Crepiner“<sup>2)</sup> og Kappe. Af mindre Sengesteder nævnes „Slagbænke“ eller „Slagsenge“<sup>3)</sup> og (1826) en Kanapéseng. Sengeklæderne var af ganske lignende Art

1) Kjær Hrds. Tgb.    2) En Slags Fryndser med lange Traade.

3) Ikke at forveksle med de sjællandske »Foldbænke«, der var Bænke med flyttelig Ryg, men ikke beregnede til Sengeleje.

og Mængde som i 1. Bind omtalt. — Af Borde nævnes i Boerne 1794—1840: „Borde med Krydsfod“, „med Skab under“ eller „med aaben Fod“, „Fløjborde“, „Vingeborde“ (en Slags Klapborde) og „Stenborde“, ved hvilken Betegnelse antagelig sigtes til Borde, hvis Plade var belagt med Fajanceplader, der var dekorede med bibelske Billeder o. l., mest i blaa eller rødlig Farver; fremdeles „Kegleborde“ (1801), Spilleborde (1808) og Theborde, hvilke sidste var gul-, blaa- eller grønmaalede og ofte udstyrede med Plade af Fajancefliser. At Bordtæpper kunde forekomme, ses af den ovennævnte Registrering 1736 hos Engelbrecht Jensen, der havde „2de røde Vadmel's Bordklæder paa det lange Bord“. Stolene var de fleste Steder tarvelige Træstole, undertiden med Sæder af Halmsimer eller med Lærredsbe-træk, men der fandtes dog i flere af Byens Storstuer Lænestole og andre Stole betrukne med blaat eller gult Plyds, „Ryslæder“, ja endogsaa „Guldælæder“. Kanapæer forekommer adskillige Steder hos de velstaaende; de stod i Storstuerne og var for det mest betrukne med gult eller blaat Plyds. Af de mindre fornemme Siddepladser nævnes naturligvis Bænke, Skamler, Slagbænke og Kistebænke, af hvilke sidste der f. Eks. hos Engelbr. Jensen fandtes en „med tvende Rumme“. Af Skabe fandtes der enkelte væg-faste, mest med Glasdøre, og iøvrigt Klædeskabe, Skænke, Hjørneskabe, Chatolopsatser samt Hængeskabe. Af mindre Bohave nævnes f. Eks. Mælkehylder (1804), Tinrækker (1800), jernbeslaaede Skrin og Smaakister, der til Tider kunde være opstillede paa et større Møbel, som vi ser det hos Engelbr. Jensen, der havde „et firkantet med Ibenholt indlagt Skrin“, som stod paa Dragkisten. Som Vægprydelser anvendtes, som ogsaa tidligere, alle mulige Slags Messing- og Kobbertøj, navnlig Sengebækkener og Lampetter, endvidere „Tabletter“ eller, som de paa et senere Stadium ogsaa kaldes, „Pyramider“, der brugtes til Opstilling af Porcellæn og Fajance eller til Tobak („Tobakspyramide“). I sidste Halvdel

af det 18. Aarh. træffer vi Spejle i saa at sige alle Hjem, omend de i de fattiges Stuer mulig nok har været af beskeden Størrelse og Udstyrelse. Ellers var der Malerier, „Kobberstykker“, Voksportrætter, og navnlig en Rigelighed af Skilderier, selv i de smaa Hjem. For Fuldstændighedens Skyld skal endelig nævnes nogle mindre Luksusgenstande, som Porcellæns- og Gibsdukker (o: Statuetter), Urtepotter, Potpurikrukker og Hovedvandsæg, hvilket dog altsammen maa siges at have hørt til Sjældenhederne i det meste af denne Periode.

Kobber- og Messingtøj havde — bortset fra det, der fandtes i Stuerne, gerne sin Plads i Spisekamret. Af saadanne Ting træffer vi i Tiden 1701—1850 i det store og hele de samme, som er omtalt i 1. Del, altsaa Kedler, Varmebækkener, Æbleskivepander, Lysestager, Strygejern, Ildpander etc., og noget lignende gælder om Tinsagerne, der mest bestod i Fade, Talerkener og Krus, men Husholdningernes Udstyr var dog ved det 18. Aarh.s Slutning i de fleste af Hjemmene bleven forøget med Thekedler og Kaffekander samt i de mere velhavende med en Thema-skine, der som Regel var af Kobber.

Belysningen synes derimod ikke at være gaaet videre frem, det skulde da være, naar det drejede sig om mere festlige Lejligheder, idet der i mange Storstuer fandtes en hel Del Låmpetter ophængt, men om Lysekroner eller Lamper hører vi endnu ikke Tale, saa at der neppe har været mange af dem.

Brændsel var der ikke videre af i Sundbys Nærhed, og Beboerne maatte derfor tilkøbe sig saadant; det, man brændte, var hovedsagelig Tørv, som især tilførtes fra Vildmosen, men det ses dog, at enkelte Folk i Byen til deres Forbrug har ejet et Stykke Tørvejord („Tørvehauge“) ude i Nærheden af Langbrokro. I Løbet af det 18. Aarh. blev Boligerne i Sundby, som det synes, noget rigeligere forsynede med Kakkellovne, hvilke til hen imod Aarhundredets

Slutning næsten udelukkende var Jærn-Bilægger, der dog fremdeles var ret kostbare og som Følge heraf ikke altid tilhørte Husets Ejer eller Bruger, men i adskillige Tilfælde var lejet af denne hos en Tredjemand. De hvilede paa Fødder af Jern, Træ eller Murværk og kunde være af mere eller mindre pyntelig Udstyrelse, f. Eks. med Relieffer, fremstillende haarfagre Monarker, flyvende Engle, Scener fra Bibelen etc. eller paa anden Maade — som Peder Lunds Bilægger (1795), der var zieret med 6 „Malmskruer“, ligesom Tilstedeværelsen af et blank Messingfad, det saakaldte „Kakkelfad“ eller „Kakkelovnsbækken“, der fandtes i adskillige Hjem og var opstillet ovenpaa Bilæggeren, tjente til yderligere at forhøje dennes dekorative Virkning. Omkring 1800 var Bilæggerne hist og her bleven afløst af finere Ovne; i Bolsmand Niels Andersens Storstue fandtes der 1801 en 2 Etages Jærn-Vindovn og i hans Sovekammer en 1 Etages do. Herredsskriver Fanø havde — ligeledes i Storstuen — „en Jærn-Vindovn med Tromle og Rør paa Træfod“, og lignende Ovne fandtes ogsaa i andre Huse paa den Tid. Herredsfoged Spies havde flere, og i hans Lejlighed var der ikke mindre end 9 forskellige Ovne.

Hvad dernæst angaar Fødemidlerne, har Levemaaden i Sundby og Omegn i de første ca. 50 Aar af det 18. Aarh. sikkert været en ganske lignende som i det 17. Aarh.s 2den Halvdel. Som et enkelt Bidrag til Belysning af disse Forhold skal her gives et Uddrag af en Købmandsregning af 1727 til Engelbrecht Jensen i Lindholm, der dog maa antages at have levet paa en forholdsvis stor Fod. Af Regningens Poster, der udviser, at man da i Overensstemmelse med de gamle Kogebøger brugte meget rigeligt af Krydderier i Maden, skal her nævnes følgende, idet vi ogsaa vil medtage andre Ting end netop Fødevarer:

14. Decbr. 1726: 17 Mrk. Humle à 8 Sk. — 1 Rd. 2 Mrk. 2 Sk., 3. Jan. 1727: 1 Pd. Rosiner 10 Sk., 1 Pd. Sæbe 4 Sk., 1 Pd. Ris 10 Sk., 1 Lod Cardemomme 8 Sk., 1 Lod Negliker 8 Sk., 14. Febr. 1727: 1 Pd. hollandsk

Tobak, 29. Marts 1727: 1 Top Sucher, vog  $2\frac{3}{4}$  Pund à 24 Sk., er 4 Mrk. 2 Sk., 2 Pund Rosiner à 10 Sk., er 2 Mrk. 9 Sk., 1 Pund Ris 10 Sk., 1 Pund Corenter 14 Sk., 1 Pund Mandler 20 Sk.,  $\frac{1}{4}$  Pd. Annis 3 Sk., 1 Lod Cardemomme 8 Sk., 1 Lod Negliker 8 Sk., 1 Lod Canel 8 Sk. . . . Safran 10 Sk.,  $\frac{1}{2}$  Lod Muskatblomme 10 Sk., . . . Laurbærblade 2 Sk., Rosmarin 2 Sk., 1 Pd. Sirup 8 Sk., Pomerantzskal 2 Sk., 1 Skaalpd. Erter 3 Mrk., 1 Pd. fin Sucher 28 Sk., 1 Pd. Toback 24 Sk., 1 Dusin Piber<sup>1)</sup> 4 Sk., Lyneborgsalt 4 Sk., 2 Potter Edike 8 Sk. Den 7. Maj 1 Rulle hollandsk Tobach og 7 Pd. à 24 Sk -- 1 Rd. 4 Mrk. 8 Sk.

Kaffe, The og Chokolade ses ikke at være kendt i Sundby, bortset fra Præstegaarden<sup>2)</sup>, før efter 1750. I Ertmand Claudis Bo (1770) findes opført et Thebord og 2 Thepotter men ingen Brugsgenstande til Kaffe. Tolder Guldberg derimod havde baade Kaffe- og Theservice m. v. og „Kopper til Chokolade“, men i 1790ne fandtes der over hele Linien alt til Servering af Kaffe og The — Kaffeværne, Kaffe-kander, Kopper, Thekedler, Themaskiner osv. Chokolade var derimod stadig en Luksusdrik, der kun undtagelsesvis blev nydt. At man ogsaa til Tider kunde tage sig et Glas Punsch eller Mjød fremgaar af Punchedollers Tilstedeværelse i forskellige Boer i 1790ne, og af Jens Hvorups tidligere omtalte „Mjød-kammer“, ligesom der naturligvis ogsaa er bleven nydt nogen Vin, men de almindeligste Drikke har utvivlsomt ligesom tidligere i Tiden været Øl og Brændevin, af hvilken sidste Vare Sundby jo selv producerede et anseeligt Kvantum. Paa Spisevarernes Omraade kom der i Begyndelsen af det 19. Aarh. en hel Del nye Grøntsager i Brug, om end de til at begynde med næppe har været anvendt udenfor Foregangsmændenes Hus-holdninger, som f. Eks. Agent Galsters. Tidligere havde man af vegetabiliske Retter i det væsentlige kun spist Grøn-kaal, men nu holdt Kartoflerne deres Indtog i Sundby, antagelig omkring Aaret 1810, og derefter fulgte Gulerødder, Agurker, Sellerier, Radiser osv., hvorom nærmere S. 245. Med

1) Kridtpiber.

2) I H. M. Muules Bo (1724) fandtes en Thepotte.

Hensyn til Madens Anrétning skal oplyses følgende: I Boet efter Chr. Madsens Hustru i Sundby († 1737) fandtes der følgende Serveringsgenstande: 3 gl. Tinfade, 7 Tintalerkener, 4 Brikker, 4 Stentalerkener og 1 do. Fad samt til Drikkevarer 2 gl. Stenkrus, 2 Stenflasker og 2 Glas. — I Peder Bendtsens Hus var der 1752 bl. a. 6 Tintalerkener, en Asiet, en stor Glasflaske til 12 Potter, 2 „Pottokruse“ m. Tinlaag, 3 Halvpottokruse m. Laag, og 3 „Spitzglas“ samt 4 andre Glas, og Ertmann Claudi efterlod sig 1770 af tilsvarende Ting 8 hollandske Fade, 6 Talerkener, 6 sorte Bouteiller, 2 Krus m. Tinlaag, 2 Spølkummer, 2 Par gl. Kopper, 2 Thepotter, 1 Ølglas og 1 „Spitzglas“. Det var, som man ser, ikke nogen særlig god Forsyning, men der har sagtens været en hel Del mere, som af Hensyn til dets ringe Værdi ikke er optaget i Registreringerne. I Boerne efter 1790 var der da ogsaa opført adskilligt mere og mange flere Slags Ting, ikke mindst af Porcellæn og Stentøj, af hvilket der blev indført en større Mængde, navnlig fra England, gennem Byens søfarende Folk, Duge og andet Dækketøj var ikke ualmindeligt, og der var ogsaa i mange af Hjemmene en ret god Forsyning af Sølvtøj, navnlig alle mulige Slags Skeer, fra Theskeer til Potageskeer, men ogsaa større Ting som Kaffekander, Thepotter, Bægere og Krus<sup>1)</sup>, hvorimod Gafler og Knive ikke ses at være nævnt i Registreringerne inden 1830 bortset fra enkelte Tilfælde, f. Eks. i Jens Hvorups Bo (1803), hvor der er opført et „Bestik“ med 12 Par pletterede Knive og Gafler, og i et Bo af 1808, hvori der fandtes en Kniv og Gaffel i Futteral, vurderet til 6 Rdlr., men dette Forhold maa vel ligge i, at de Knive og Gafler, man dengang brugte, som Regel var af ubetydelig Værdi; der hengik imidlertid ikke saa mange Aar,

<sup>1)</sup> Jeppe Jensen i N. S. (en Søn fra Hvorupstorp) ejede saaledes 1797 et Sølvkrus med Navnet Jens Bertelsen Kierulff og flere Navne af hans Slægt samt Aaret 1702, endvidere et Bæger med Bogstaverne J J S L og A J D samt et do. med Indskrift N P S — K C D — 1723.

inden de Sundby Hjem kompletteredes med Terriner, Souce-skaale, Plat de menager etc., og saaledes kunde tilfredsstille mere moderne Fordringer.

Det vilde føre for vidt her at indflette en længere historisk Udvikling om Klædedragten i N. S. og Omegn, men vi skal nøjes med at betragte nogle af de stedlige Folks Garderober, navnlig fra det 18. Aarh., og derefter høre lidt mere almindeligt om de forskellige Beklædningsgenstande i Perioden 1794—1820, fra hvilken Tid der i Skifteprotokollerne findes det fyldigste Materiale desangaaende. — Vi kan jo saa begynde med Damerne, f. Eks. Chr. Madsens Hustru, der døde 1737 i N. S., 58 Aar gl. Iflg. Rødslet Skifteprot. var den sal. Kones Klæder følgende: 1 Kjole af Danzigtøj, en sort Vadmels Kjole, en rød bunden (o: strikket) Nattrøje, en gl. rød Klædestrøje, et rødt „saxis“<sup>1)</sup> Skjørt, en gl. rød Klokke, et graat Hverkens (o: Hvergarns) Skjørt, en Danzigtøjs Kaabe, 2 sorte Huer, et Par Støvler samt forskelligt Linned, Tørklæder m. v. Peder Bendtsens Hustru († 1752, ca. 33 Aar gl.), efterlod sig en brun hjemmegjort Trøje, en blaa Stoffes<sup>2)</sup> do., en sort Stoffes Kjole og Skjørt, en blaa Stoffes Kjole, et sribet Danzigtøjs Skjørt, 3 hvide og røde hjemmegjorte Skjorter, et blaat do., en gl. sort Damaskes Kaabe, en blaa „Scherings“ (?), do. med Sølvhager samt en rød Nattrøje. — Konsumtionsbetj. Chr. Pedersens Hustru († 1795, 70 Aar gl.), efterlod sig en gl. grøn Klædestrøje, en hvid- og rødtribet Skjørt af hjemmegjort Tøj, et grønt og hvidt do., en brun Uddamaskes Undertrøje, en rød Multums Underklokke, et violet og hvid Sirts-Katuns Kaabe, en sort Hverkens Kjole, et gul- og rødtribet Skjørt samt 2 Blåargarns Særke. — Endelig efterlod den ovennævnte Jeppe Jensens Hustru, Birthe Jacobsdatter († 1796) sig en blaa Damaskes Kaabe med sølvforgylde Hager, et blaat Damaskes

1) Skal maaske være »Sasch«, en Slags Netteldug.

2) Stof = stift, groft toskaftet Kjoletøj.

Skjørt og Trøje, en blaa vatteret Stoffes Kjole, en blaagrøn ulden Damaskes Kaabe med Sølvhager, et grønt Stoffes Skjørt, et rød- og grønstribet hjemmegjort do., en rød og hvid Kammelots<sup>1)</sup> Trøje, en rødbrun Katuns Trøje og Skjørt, et rødt og hvidt hjemmegjort Skjørt, en ny rød Stoffes Stoppeklok<sup>2)</sup>, en sort og hvid Katuns Trøje og Skjørt, en gl. sort ulden Damaskes Kaabe med Hægter, en gl. blaa Barkanttrøje<sup>3)</sup>, et sort Damaskes Forklæde, et hvidt Skjærlærreds<sup>4)</sup> do., et violet Katuns do., et blaåtærnet Lærreds m. m. — Af Mændene havde Peder Bendtsen († 1763, 49 Aar gl.) en sribet Nattrøje med 14 Sølvknapper, en Skindvest med Metalknapper, en blaa Vadmel skjol, en gl. Nattrøje med Tombaksknapper, en brun Klædeskjol med tilhørende Vest og Bukser, hvilket Sæt tilligemed 43 gl. Sølvknapper, der var registreret under samme Nr. og muligvis hørte til Sættet, var vurderet til ialt 4 Rd., endvidere et Par Lærredsbukser, 2 Par Skindbukser, en gl. sort Kjol og Vest, et Par gl. Plydses Bukser, en gl. Skindvest, en hvid Vadmelvest, et Par gl. Sko med Messingspænder samt en gl. Hat til Værdi 8 Sk. Den gamle Ungkarl, Jakob Nielsen, der døde 1795, efterlod sig en blaa Kjole af Rye, en graa Brystdug, 3 Par gl. Skindbukser, diverse uldne Strømper, en Skindpels, et blaat og hvidt Halstørklæde, en gl. Hat og 2 Huer, et Par Støvler og et Par Træsko samt 2 Blaargarns Skjorter. I Boet efter Chr. Nielsen Vaagkarl, († 1796, 44 Aar gl.), beroede i en Kiste: En graa og en blaa Klædeskjole og Vest med rødt Underfor, en rødstribet Trøje af hjemmegjort Tøj med Metalknapper, en gl. sort Klædes Kjole, Vest og Bukser, en sort Hat, en rød- og blaastribet Trøje, et Par gl. Skindbukser, en Skind-Brystdug og et Par blaa uldne Strømper, og Ungkarl Niels Jensen

1) Tøj vævet af Kamel- og Angoragedchaar.

2) vatteret Klokke.

3) Barchent (Barchet), et 3—5-skaftet, kipret Tøj, tæt vævet, glat eller mønstret, der sædvanlig fremstilles helt af Bomuld.

4) formentlig af fint gennemsigtigt Lærred (jfr. »Skærdug«).



(† 1797, 36 Aar gl.) efterlod sig en blaa Vadmels Kjole og Vest, en gul Skindtrøje med Metalknapper, en sribet Brystdug, en blaa Vadmels do. med Metalknapper, en Skind do., en rød- og grønribet Undertrøje med Metalknapper, et Par gl. Skindbukser med do. Knapper, et Par hvide Klædes Bukser, et gl. Hætteslag, et brunt Katuns Tørklæde, forskellige uldne Strømper (hvide eller blaa), 2 Par Finger- vanter, en rød ulden og en sribet Nathue, en blaa Hue med Ræveskindsfoer, 1 gl. Hat, et Par Støvler, et Par Sko med Metalspænder, 2 Blaargarns Natskjorter osv. Af de mere fornemmes Garderober er S. 106 omtalt Kontrollør Guldbergs og her skal endnu tilføjes, at Herredsskriver Fanøe bl. a. efterlod sig en rødviolet Kjole med Vest og Bukser, et do. Sæt af lysegrøn Farve, en blaa Silkestoffes Vest og Bukser, en sort Klædes Kjole, en sort Atlaskes Vest og Bukser, et Par Manchesters Bukser, en graa „Rejsekjol“ med gule Knapper, en Rejsepels, en blaa Klædes Kavaj, en sort trekantet Hat samt en rund do. Heller ikke Jens Hvorum stod tilbage, han efterlod sig (1803) en grøn Klædes Kjole, en ny sort Klædning til Værdi 10 Rd., en grøn silkebroderet Vest og Bukser, et rødt Kjolesæt, en graa Silkevest med 10 Sølvknapper, en sort Fløjels Vest og Bukser, 6 Sæt Hørgarns Kraver, 13 do. Halsklude, Halsbind, Støvlemanchetter, en trekantet Hat foruden en Mængde andre Kjoler, Veste, Fodtøj etc. (Se ogsaa Kap. VII og VIII).

Af kvindeligt Hovedtøj var sorte Kyser og „Skæghatte“ absolut de mest almindelige i Sundby under Perioden 1794—1820, Silkehuer og Kapper forekommer ogsaa henholdsvis i Begyndelsen og mod Slutningen af samme Tidsrum. Forholdet var det, at de vendsysselske Kvinders Hovedtøj i det 18. Aarh. almindeligvis var en Hue, der for de unges Vedkommende gerne var af Silkebrokade og for de ældres af sort Fløjl. Huen, der var forsynet med Hage- og Nakkedusk samt Pandeskygge<sup>1)</sup>, var kantet med en Blonde af

<sup>1)</sup> Denne var en Strimmel Fløjl, kantet med Blonder, smallere eller

Sølvtraad, hvorfor den var ret kostbar og undertiden gik i Arv fra Slægt til Slægt, men den kunde naturligvis ogsaa findes i billigere Udstyrelse. Efter Midten af det 18. Aarh. anbragte man ved festlige Lejligheder to Pibestrimler langs med Sølvblonden paa den Del af Huen, som ikke dækkedes af Pandeskyggen, 3: fra Tindingen til Nakkedusken. Disse Piber brugtes i Tidens Løb længere og længere og strittede ud til Siderne ligesom et Skæg, hvorfor de kaldtes „Skægstrimler“ og hele Hovedbedækningen „Skægghat“. Fra Begyndelsen af det 19. Aarh. blev imidlertid Skægghattene lavede af et andet Stof, nemlig hvidt Bobinet; Pullen udstyredes med hvidt Broderi og Piberne blev fastsyede til Huen<sup>1)</sup>; de blev derfor billigere, og der findes i de Sundbydamers Garderobe ret anseelige Forsyninger af dem, ofte 5—6 Stkr. saavel som af Pandelin, de saakaldte „Snipper“. Derimod hørte det til Undtagelserne, naar der forekommer „en Fløjels Kapperylik<sup>2)</sup> med Knippel“ (1798), en Voksdugs Solhat (1809), en grøn Silkehat (1815), et Korsklæde<sup>3)</sup> eller „et Floers Hovedsæt med Baand paa“ (1798). Tørklæder havde man baade i Silke og andre Stoffer, men om det var Hovedtørklæder eller Halstørklæder, oplyses ikke. Man

---

brede efter som Haaret var mere eller mindre fyldigt, ligesom Udstyrelsen efter de økonomiske Forhold kunde være forskellig. Pandeskyggen blev bunden i Nakken, og Sammenknytningen skjultes af en lille Sløjfe, der kaldtes »Nakkedusken«, medens »Hagedusken« var en større Sløjfe, som blev heftet paa Hagebaandene. Som Regel blev denne Prydelse dog kun brugt udenfor Arbejdstiden, under hvilken et mindre Tørklæde, »Pandetørklædet«, traadte i Stedet. (Lønborg Friis: Vendsyssels Nationaldragter S. 11.)

- 1) Jfr. nærmere Lønborg Friis: Vendsyssels Nationaldragter.
- 2) Kapperølliken var et Hovedtøj, der kom i Brug samtidig med, at Kvindehuen begyndte at forsvinde; det var en Art stor, langt fremstaaende Hat eller Kyse lavet af sort Fløjel eller Damask og med rødt For. En Afbildning findes i Lønborg Friis' ovennævnte Bog S. 114.
- 3) Et lille hvidt trekantet sammenlagt Tørklæde til at binde over Haaret.

brugte nemlig dengang i Vendsyssel begge Dele. Hovedklæder blev fra ældgammel Tid sædvanligt knyttet over Is-sen, ikke under Hagen, saaledes som det først blev Skik efter Midten af 1830'ne, da Tørklædet afløste Huer og Kap-per ogsaa ved festlige Lejligheder.

Kvindetrøjer fandtes i følgende Stoffer: Sirts, der var meget almindeligt i Tiden efter 1798 og forekom i mange forskellige Farver og Mønstre (blaat, violet, grønt, rødprykket, hvidblommet etc.), Uld- og Silkedamask, grønt Klæde, (f. Eks. en grøn Klædes Frakketrøje 1799), Silke, Katun, Taft, Uld, „Stof“, blaat „Barkant“), Kanevas (1799), Kalemank (1805), Taborets<sup>1)</sup> og hjemmegjort Tøj. — Skjørt-terne forekommer i ganske samme Stoffer som Trøjerne, og vi finder ofte Trøje og Skjørt af ens Stof opført som sammenhørende. Hele Kvindekjoler var vist ikke saa almindelige; de fleste af dem var af Silke eller Sirts, enkelte af hvidt eller grønt Netteldug, blaat og hvidt Katun, sort Flonel, Gros de Tours<sup>2)</sup> (1816) Koffe (1815)<sup>3)</sup> eller „Stof“, blaat Lystring<sup>4)</sup> (1799) eller af hjemmegjort Tøj. De eleganteste, nemlig en af rød- og gulstribet Silke og en af grøn broderet do., tilhørte henholdsvis den unge Pige, Kir-sten Bonderup, † 1799, og en ældre Kone, Jens Hvorups Hustru, † 1803, af hvilke sidstnævnte bl. a. ogsaa var i Besiddelse af to paa Stedet ualmindelige Klædningsstykker, nemlig en sort Silkedamaskes Adrienne<sup>5)</sup> og en grøn Silke Contouche<sup>5)</sup> med tilhørende Skjørt. Kaaberne, der var

1) En Art broget mønstret Uldstof.

2) Taftagtigt Silkestof, vævet af svære Traade.

3) Kaffa, et mønstret Fløjelsstof.

4) Blankt atlaskagtigt Stof, tilvirkedes saavel af Silke som af Kam-garn.

5) Cantouchen, der skal stamme allerede fra Regenttiden i Frankrig, var en Overkjole, som uden Indsnævring i Livet, foran faldt glat ned over det i det 18. Aarh. brugte Fiskebønskjørt, men samlede sine Folder i en Række midt paa Ryggen og endte i et langt Slæb.

5) En Variant af Contouchen,

Kvindernes kostbareste Klædningsstykker, var ikke ualmindelige; de skal ialtfald for de fineres Vedkommende have været korte og lignet en Art Slag, men flere findes dog udtrykkelig betegnet som „Ærmekaaber“. Man brugte ogsaa lange Kaaber, der dog gerne var af tarveligere Stof. De fine var forsynede med „Sølv- eller endog Guld-Hager“ og forekommer i forskellige Stoffer; de var ofte forede med Multum, enkelte med Graaværk. De mest anvendte Kaabestoffer var Silke- eller Ulddamask (sort eller blaat, undertiden rødt eller violet), blaat eller sort Silke, men man anvendte ogsaa Atlask og Flonel, blaat „Stof“ m. m. Af andre kvindelige Beklædningsgenstande finder vi „Livstykker“ og Forklæder. Handsker synes ikke at have været almindelige, saa lidt som Muffer, af hvilke der kun nævnes ganske enkelte. Undertøjet bestod i Hørgarns- eller Blaargarns Særke og en Rigelighed af Skjorter eller „stoppede“ Klokke, Fodtøjet i Spændesko og for de flestes Vedkommende Træsko i det daglige. Hvad endelig angaar Smykker, var kun faa forsynede med saadanne (f. Eks. Ørenringe).

Tophuer og Hatte var de Hovedbedækninger, som Mændene i Sundby brugte i Tidsrummet 1794—1820. Huerne har formodentlig været af den spidse Slags, som man fra gammel Tid brugte i Vendsyssel, men der nævnes imidlertid kun ganske faa -- vel paa Grund af deres ubetydelige Værdi, de, der nævnes, var dels røde, dels af graat eller hvidt Bomuld, de røde strikkede, som i Vendsyssel var de almindeligste, skal være gaaede af Brug omkring ved 1840. Hattene var af sort Filt og betegnes oftest som runde. 1796 indførtes her i Landet den høje Cylinderhat, der utvivlsomt ogsaa har været brugt her paa Egnen; den var meget stor og solid, og blev undertiden paa Grund heraf anvendt som midlertidigt Opbevaringssted for forskellige Ting, idet Foret, der sad meget lavt og var til at snøre sammen, ogsaa var meget stærkt, men denne Opbevaringsmaade kunde dog til Tider, navnlig hvis „Sagerne“ var af skørt Materiale, have

de mest skæbnesvangre Følger, f. Eks. naar der skulde hilses. Trekantede Filthatte træffer vi flere af i Registreringerne, ogsaa hos Byens mere jævne Folk, men de forsvandt vel nok paa samme Tid, som de høje Hatte trængte igennem. Der fandtes dernæst i mange af Boerne de saakaldte „Hatteslag“, en Hovedbedækning, der ligesom Mundklædet var beregnet for Rejser og barsk Vejr. De havde en stærk Lighed med de gamle Hættekraver eller „Kolhætter“ fra Dronning Margrethes Tid og skal da ogsaa have haft deres Oprindelse fra disse, ja maaske endnu længere tilbage; begge Klædningsstykker var Kombinationer af en Hætte og en kort Skulderkappe og derfor særlig praktiske mod Vind og Vejr. Hattekapperne var af Vadmel, røde eller hvide. — Parykker brugtes foruden af nogle Præster og Degne kun af enkelte Mænd i Sundby, f. Eks. af Konsumtionsbetjent Moser og Jens Hvorup, der hver især efterlod sig 2 Eksemplarer af denne Prydelse. Sundbymændenes Fæstdragt var Kjolen, der sjældent manglede i nogen mandlig Garderobe og undertiden fandtes i et helt lille Udvalg. De fleste af dem maa have gjort et meget pynteligt Indtryk, da de var af Klæde og ofte af livlige Farver, blaa grønne, rødbrune, ja endog røde, men ogsaa graa eller sorte; de var dertil, ligesom ogsaa de tilhørende Veste, mere eller mindre rigt upstyrede med Knapper af Sølv eller andet Metal, senere undertiden med „Kamelhaarsknapper“. Selvejer Salomon Nielsen efterlod sig (1799) f. Eks. en Vest med 30 Sølvknapper, samt en blaa Klædeskjole og Vest med 36 smaa Sølvknapper. Der var dog ogsaa en Del af Mændene, hvis Kjoler kun var af blaat (eller hvidt) Vadmel eller af Hvergarn. Mandstrøjerne var som oftest med forskelligt farvede Striber og af hjemmegjort Tøj, rødt eller flerfarvet Drejl eller Vadmel o. a.; de af dem, der kaldtes „Nattrøjer“ brugtes ogsaa om Dagen som en Slags Undertrøje indenfor Vesten. Vestene var, naar de brugtes sammen med en Kjole, gerne af samme Stof og Udstyrelse

som denne, men kunde ogsaa være endnu flottere, f. Eks. af Silke, med Broderi osv., iøvrigt kunde de være meget forskellige, f. Eks. af Nankin (1797), graat Klæde (1799), sort Fløjl, gult Manchester (1803), grønstribet Drejl (1807), blaat Plydsch (1816) eller forskelligtfarvede stribede Stoffer etc. — Til den almindelige Mandsdragt hørte „Brystdugen“, der kunde være af Skind, stribet Stof, rødt Drejl og mangfoldige andre Ting, den var ligesom de andre Klæder ofte prydet med Sølvknapper. Andet Kravetøj var ikke almindeligt, det var kun Mænd som Jens Hvorup, Agent Galster eller Tolder Guldberg, der havde noget saa fint; førstnævnte efterlod sig af den Slags Pynt 6 Sæt Hørgarns Kraver med Ærmer og 13 Stkr. Hørgarns Halsklude. — Benklæderne maa i den Periode, vi her beskæftiger os med, antages saa godt som udelukkende at have været Knæbukser; i det daglige brugte man vistnok fortrinsvis dem af Skind, dels gult, dels sort Skind, men i alle Tilfælde var Skindbukserne i Flertal. En Art, vi ogsaa ofte træffer paa, var Bukser af Manchestertøj. Til Stads brugte man Benklæder af lignende Stoffer som Kjoler og Veste, og Benklæderne var som disse ofte prydede med Sølvknapper o. l. Salomon Nielsen havde (1799) saaledes et Par grønne Manchesters Bukser med 10 Sølvknapper. Strømperne var fortrinsvis af Uld, hyppigst hvide eller blaa, og Fødtøjet var Støvler, Sko (m. Spænder) eller Træsko, idet Jens Hvorups „Calloscher“ (o: Galloscher) og Damaskes Tøfler neppe har haft mange Sidestykker i Byen. Hænderne holdt man varme ved Uldvanter, og skulde man paa Rejse, synes det heller ikke at have manglet paa en forsvarlig og lun Emballering i Form af Pelse, Kavajer, Rejsekapper o. l. — Ringe, Brystnaale o. l. Smykker synes ikke at have været brugt af Sundby Mænd, hvorimod der var adskillige af dem, som lapsede sig med Merskumspiber, Sølvspænder paa Skoene eller Lommeure.

I Fortsættelse af disse Oplysninger om de gamle Sund-

byniters Klædedragt skal vi høre lidt om dem selv gennem nogle Bemærkninger om Egnens Folkekarakter efter en Indberetning af 1827<sup>1)</sup> fra Pastor Winding, der jo maa antages væsentligst at have gjort sine Erfaringer i sit eget Pastorat, Sundby og Hvorup. Winding skriver følgende: Et Hovedtræk i Vendelboernes Karakter synes at være en vis Stoltthed og Trodsighed, som viser sig straks, naar han tror sig forurettet. Han bøier ikke sin Nakke under Aaget, førend højeste Nødvendighed kræver det. De ere sparsommelige, nøisomme, driftige og i Almindelighed meget interesserede i alle deres Foretagender; i dem alle boer en Handelsaand. Et Par Stude at prange med er den unge Vendelboes første Ønske. Begge Kiøn er smukke og velvoksne Folk, og Qvindekjønnen er overalt i Vendsyssel meget smuk, rask og frisk i deres Opførsel.“

Det vilde være misvisende at sammenligne Sundby i det 18. Aarh. med en Forlystelsesanstalt. Ganske vist melder Tingbogen om, at nogle Sundbymænd i det Aar 1738 blev sigtede for at have afholdt „Julestue“, men de paagældende tilbageviste dog denne lave Beskyldning med øjensynlig Indignation, og ellers ses der ikke at være fremkommen nogen Klage i Anledning af overdreven Munterhed i Sundby. Julestuer var Gilder eller Sammenkomster, der afholdtes i Juletiden, og hvor man legede og morede sig hele Natten igennem<sup>2)</sup>, men det maatte man nu ikke i Sundby i Aaret 1738, og derfor var Joen Christensen paa Bakken og Mikkell Rytter, begge af N. S., d. 24. Febr. s. A. tilsagt til at møde paa Aalborg Byting „til et Politiforhør angaaende Julestuer, Spiel og Leg“, og blev der og da først Joen Christensen af Byfogden beegnet med det Spørgsmaal „hvor mange Julestuer, der var bleven holdet i hans Hus udi dette Aar“. Han svarede da: „Der er ingen bleven holdet“. Byfogden spurgte „hvor tidt een eller anden kunde have noget opsat

1) Jfr. S. 180.

2) Jfr. H. F. Feilberg: Dansk Bondeliv S. 273 ff.

udi hans Hus og spille derpaa". Han svarede, der har ingen Opsættelse været sket i hans Hus at spille derpaa i dette Aar. Byfogden spurgte, om han ikke holdt Værtshus og skænkede Øl og Brændevin. Han svarede, at han vel havde skænket før men ikke paa forbudte Tider. Mikkel Rytter besvarede de samme Spørgsmaal ganske paa samme Maade. Saa fremstod Niels Pedersen, Chr. Larsen og Søren Pedersen Svensk, der ligeledes bedyrede, at der ikke havde været Julestue i deres respektive Huse, og at der heller ikke om Helligaften var bleven spillet Kort der eller paa forbudte Tider udskænket til Gæster.

Der var ogsaa noget, man kaldte „Vaagestue“; det skulde man egentlig ikke tro var nogen Adspredelse, da det bestod i, at Venner og Paarørende vaagede over et Lig, men endnu i det 17. Aarh. var en saadan Sammenkomst forbundet med alskens Skæmt og Munterhed, ja endog med Dans, og Sagen var maaske den, at det var en ældgammel hedensk Skik, som trods Præsternes Modstand var vanskeligt at udrykke. Holberg fortæller, at man i hans Ungdom med langt større Lyst og Fornøjelse bivaanede Vaagestuerne end „nu omstunder“ Bryllupper, og den Aalborg Biskop, Jens Bircheroed skriver, at Vaagestuerne i Odense, da han var Barn, var „fast ligesom Julestuer“. Regeringen søgte da ogsaa at skride ind allerede i Slutningen af det 17. Aarh., hvilket maaske har haft til Følge, at Lystigheden ved slige Lejligheder knap nok blev saa ubehersket, men der blev stadig indtaget hyppige Forfriskninger, og Niels Blicher fortæller, at det i Vium indtil kort forinden 1795 havde været Skik, at Slægt og Naboer sidste Nat før Begravelsen samledes i Sørgehuset, hvor de først nød et Maaltid og derefter „sang Salmer og drak Brændevin vekselvis den hele Nat igennem“. Noget ganske lignende fortæller Bing 1802 for Læsøs Vedkommende, blot at der her blev holdt Vaagestue hver Aften inden Begravelsen. At denne Skik ogsaa har været brugt i Sundby, ser vi af Aalborg Tingbog 1717, hvor der under



1. Febr. omtales en „Waagestue“, som d. 9. Január s. A. blev afholdt i Hans Joensens Hus i Sundby. Sagen drejede sig om, at en af de vaagende Kvinder af en anden tilstedeværende Kvinde blev beskyldt for Tyveri. Det, der formentlig er af mest Interesse her, er det Forhold, at de Personer, der nævnes som Vidner, nemlig 5, alle var Kvinder, og at man ikke kan se, om der ogsaa har deltaget Mænd i Vaagningen. Dette kan dog maaske forklares ved, at hvert Køn har opholdt sig i sin Stue.

Hvis man kan tro, hvad Præsten Knud Schott indberettede til Biskoppen ved dennes Visitatser i Tiden 1738—61, var Sundbynitterne og deres Menighedsbrødre i Landsognene dengang ganske skikkelige Mennesker, som med enkelte Undtagelser levede uden grove Forargelser og ikke forbrød sig mod Kongens Love, det eneste, der havde været i Vejen var, at en Mand i Hvorup var bleven ked af sin Kone, og at en Skomager i Sundby havde haft en Uoverensstemmelse med sin Ægtefælle, hvilket sidste Forhold dog var endt med Forsoning, ligesom Manden fra Hvorup efter at have modtaget en Formaning lovede Forbedring. Menigheden rettede sig i det hele efter Præsten undtagen ved en enkelt Lejlighed, hvor denne havde forelagt nogle af Færgemændene en Bøde for Helligbrøde, men disse forlangte en Dom derfor. Sagen blev foretaget paa Aalborg Byting den  $\frac{5}{6}$  1732 og der blev her fremlagt følgende Indlæg fra Hr. Knud Schott:

Ædle og velvise Rettens Administratorer ved Aalborg Byting. For denne respective Ret har jeg efter den mig ankyndigede Rettens Stævning af 23. Maj intet videre at fremføre end at tilstaa, det som jeg forhen paa mit Embeds Vegne har andraget for den høje Øvrighed angaaende Saba-thens modtvillige Overtrædelse den 9. Martii sidst afvigte, som var den 2den Søndag i Fasten, da jeg ikke alene savnede alle de i Stævningen ommeldte Færgemænd undtagen Jens Pedersen af Kirken, men endog da jeg og andre Guds Børn ved sædvanlig Tid til første Prædiken gik op til Guds Hus, maatte med Væmodighed ansee Færgebroen

fuld af Øxen og Færgfolkene i fuld Arbeide, hvorom som mine Medhielpere i Sundbye, de velagte Danemænd Peder Laursen og Christen Jørgensen har hørt Færgefolkenes egen Tilstaaelse, saa udsige de nok nu . . . om, hvis de i denne Handel saavel selv har set og vide som og, hvad de af Færgefolkene selv . . . har hørt, at saadan skammelig Modtvilie og lovstridig Forargelse til Guds Ære herefter at fremme og andre ligesindede til et virkelig Exempel kan tilbørligen vorde straffet, hvornæst jeg med al Estime forbliver denne respective Rettes ærbødigste Tiener.

Sundbye den 5. Junij Ao. 1732

Knud Schott.“

Synderne var Færgelaugets Oldermænd, Jens Jensen, og 9 andre Færgemænd. De „benægtede Faktum“, og deres ene Staldbroder, Jens Pedersen, forklarede, at han i Kirken under Sungen før Prædikenen saa ud af et Vindue, hvorigennem han saavel kunde se Færgebroen som Fjorden, og havde da hverken set Stude paa Broen eller Færger paa Fjorden, men han havde hørt, at Færgemændene, da de var tilsagt hos Præsten, havde erkendt Forseelsen. --

Men for nu at vende tilbage til Forlystelserne, saa var der jo til forskellige Tider af Aaret et eller andet Marked, hvor man kunde søge Adspredelse, f. Eks. Hundslund Marked (det senere Hjallerup Marked), Lerup Marked og Pintsemarked i Aalborg, og noget Gøgl kunde der jo af og til komme til sidstnævnte By ogsaa udenfor Markederne. I Foraaret 1750 ses der saaledes at have været en Trup tyske Komedianter, der optraadte i et Telt udenfor Vesterport, men dog trods deres mange anbefalinger fra andre Byer i Danmark blev forment at fortsætte deres Optræden. Men man kunde jo dengang som nu ogsaa have det gemytligt hjemme, Jens Hvorup havde en Violin, Herredsskriver Fanø et Valdhorn, Ertmann Claudi begge Dele, og Herredsfoged Høeg havde Klaver. At man heller ikke har afholdt sig fra et Spil Kort, kan man se deraf, at Spilleborde oftere forefandtes i Boerne, hvor man ogsaa kan træffe Ting som

Dambræt (1770) og Pukbræt<sup>1)</sup> (i Jens Hvorups Bo). Den første Gang, vi hører om noget Udslag af Feststemning i Sundby, var i Aaret 1779 i Anledning af Kong Christian VII's Fødselsdag, hvorom J. E. fortæller: „I Nørre Sundbye have ogsaa Indvaanerne indbyrdes fornøjet sig og tvers over for Slottet paa dets østre høje Batteri oprejst en svær Mast, hvorpaa var hængte nogle Lanterner, der ligeledes forestillede Kongens Navn i Chifre og brændte til hen ud paa Natten, da de imidlertid til fælles Fornøjelse vare samlede.“ —

I det 19. Aarh. synes der at være kommen mere Liv i Sundby. Om Vinteren skøjtede man paa Fjorden og dansede af Hjertens Lyst hos Per Murmester. J. E. skriver d. 10/2 1825: „I Landsbyen Nørresundbye har i denne Vinter omtrent været ligesaa mange Baller som i Klubben Enigheden i Aalborg, der dog har faaet en betydelig Tilvækst af Medlemmer. I hiint lille Selskab har man som oftest afsjunget en Sang passende til Højtideligheden; i mange store Selskaber er denne gode gamle Skik nu forbi. Hvad Per Murmester (alias P. Christensen) angaar, averterede han d. 22/12 1827 i J. E. følgende: „I Nørre Sundbye bliver afholdt Bal den 31. December, som anstændige Personer og Damer kan deltage i, naar de vil behage at tage Billetter inden den 27de“, hvilken Annonce d. 29. s. M. efterfulgtes af følgende „Spørgsmaal“: „Er der blandt de Damer, som kommer til Hr. P. Christensens Bal i Nørre Sundby slet ingen, som kan regnes iblandt anstændige Personer?“ Herefter krævede Per Murmester — uden at gøre nogen Undtagelse for Damernes Vedkommende —, at Deltagerne skulde være „passende Personer“. De fleste af de „passende Personer“ var bleven informeret i „selskabelig Dans“ af Danse lærer Haack; — det ansaas for „fint“ at gaa til Dans hos Haack, det sagde da gamle Fru Ovesen („Tante Ida“), hvis Moder, Consumtionsforv. Engholms Datter, havde gaaet der.

1) Puk (tysk: Poch), et Spil med Kort og et Bræt.

Danselærer Haack boede ude i Vorbjerg paa en lille Ejendom, der kaldtes „Vorbjergdal“<sup>1)</sup>, men han tog ofte ind til Byen og gav Danseundervisning der. Af og til var der nu ogsaa i Sundby Optræden af en eller anden „Kunstner“. 1817 gav f. Eks. Mekanikus J. G. Seifert en Forestilling til Fordel for Sundbys Fattige, og d. 17/6 1826 glædede Kunstneren, Hr. Willumsen, Sundbynitterne med en Forestilling, hvis mest effektfulde Nummer bestod i, at man fyrede paa ham med en Pistol, hvorpaa han greb Kuglen i Luften.

Allerede i 1801 var der en Kogejomfru i N. S., hvilket jo tyder paa, at man heller ikke har foragtet Bordets Glæder. Der var jo i det hele en Trang til selskabeligt Samvær oppe i Tiden, og omsider fandt da nogle fremskridtsvenlige Folk paa, at der ogsaa i Sundby maatte gøres noget i den Retning, hvilke Bestræbelser resulterede i Stiftelsen af Klubben „Prøven“, der, saavidt vides, var Sundbys første selskabelige Forening. Om „Prøven“s Stiftelse og Historie m. v. giver den endnu opbevarede Protokol følgende Oplysninger: „Aar 1818 den 25. Novb. var der efter Tilsigelse Forsamling i Klubben, hvor da Major Holstein og Cancellieraad Spies med de fleste Stemmer blev valgte som Selskabets Directeurer og til at forfatte Love for Selskabet.“ Den 2. Decb. derefter var der atter Forsamling, hvor Lovene blev vedtaget og Forligskommissær Niels Smith valgtes til Sekretær og Kasserer. Lovene indleder med en Bemærkning om, at Selskabets Bestemmelse alene gaar ud paa Sædelighed, Eendragtighed og Venskab, morende og nyttig Tidsfordriv i Vintermaanederne, nemlig fra 1. Oktbr. til 1. Maj, og fastslaar i § 1, at Selskabet nu bestaar af 21 Medlemmer, samt at det nuværende Lokale ikke taaler et større Antal, hvorefter der, indtil Selskabet faar et større

1) D. 22/3 1829 bekendtgør hans Enke, Maren, at hun agtede at sælge »Voerbergdahl«. Huset var godt og smukt bygget, kunde holde 2 Køer og nogle Faar og var paa 2 Skp. Hk.

Lokale, er lukket af for yderligere Tilgang, der under alle Omstændigheder kun vil kunde finde Sted efter en Balottering med mindst  $\frac{2}{3}$  Majoritet. I § 2 hedder det, at der i Selskabet maa vedligeholdes Sædelighed, Venskab og god Orden, og følgelig ingen af Selskabet tillade sig Svir, Kiv, Trætte, høje og utilladelige Spil eller Nattesæde længere end til Kl. 11 om Eftermiddagen i det seneste. Men skulde saadant imod Formodning finde Sted, er Direkturerne baade bepligtede og bemyndigede til først at give den af dem befundne Skyldige en venskabelig Erindring om at afholde sig fra slig Uorden; men om saadan Erindring skulde være frugtesløs, bliver ethvert Medlem, som forser sig herimod, straks af Direktionen ekskluderet af Selskabet som uværdig til at deltage i dets Fornøjelser. Efter § 3 skulde Klubben i Vintersæsonen ordinært holdes hver Mandag, Onsdag og Fredag Aften fra Kl. 6—11, og § 4 henviser til Behandling under § 2 det Tilfælde, at nogen af Medlemmerne „imod Formodning skulde vise et eller andet personligt Udfald imod hinanden.“ Efter § 7 skulde Direktørerne accorde med Klubværtten om Lejen, der for den første Sæson beløb sig til 22 Rd. 2 Mrk. N. V., og derhos fastsætter ham en billig Takst for Spise- og Drikkevarer samt Kostpenge. Af § 9 ses det, at det var Selskabets Hensigt, at dets Korer og voksne Pigebørn ogsaa imellem ved Spisning eller Dans skulde tage Del i Selskabets Fornøjelser, og det forbydes i § 10, at ryge Tobak i de egentlige Klublokaler ved Baller eller andet Selskab, hvor der var Damer tilstede.

Lovene er underskrevet<sup>1)</sup> af følgende Medlemmer: Herredsf. Spies, Major Holstein, Pastor Winding, Dr. Westergaard, Møller (den senere Prokurator), Niels Bondrup, Keldfører Jacobsen, Handelsbetjent Rold, Brændevinsbrænder Knud Flensted, Peter Petersen, Sognefoged Peter Nielsen, Agent Galster, Brygger Bernhardt, Forvalter Lund<sup>2)</sup>, Snedker-

1) Øjensynligt efterhaanden som de paagældende er indtraadt som Medlemmer.

2) Michael Lund, senere Ejer af Vorbjerggaard.

mester Printz og Cand. Ahnholm. — Som man ser, var der nu saa smaat begyndt at opstaa et Bourgeois i N. S. — Den 16. Decbr. blev det vedtaget, at der Søndag efter Nytaar skulde være Bal til „Kongens Geburtsdags Helligholdelse“ og derefter den sidste Søndag Aften i hver Maaned, hvorfor Værten for Lys og Varme samt Thevand den 1ste Balaften skulde nyde 24 Sk. pro Persona samt for øvrige Spise- og Drikkevarer efter Taksten. Til Baldirektør blev valgt for Vinteren Sagfører Møller, som skulde besørge Musikken paa billigste Maade samt Ordning ved Dansen. Dernæst blev Proprietær Rold til Vorbjerggaard efter Forslag af sin Søn, og Kandidat Ahnholm efter Forslag af Major Holstein antaget som Medlemmer. Den 6. Januar 1819 blev Pibemager Rømer efter Forslag af Brygger Bernhardt antaget som Medlem af Klubben uden Votering. Den 1. Febr. s. A. blev efter Major Holsteins Forslag Thomas Tuesen i Uttrup Mølle optaget. Den 23. April s. A. blev det af „Højærværdige Hr. Pastor Winding“ foreslaaet, at Klubben skulde holdes hver Aften, men da der af de 13 tilstedeværende stemte 8 imod dette Forslag og kun 5 for, meldte Pastoren sig straks ud af Klubben, „som blev antaget“. Dernæst bekendtgjorde Direktionen, at Klubværten ogsaa vilde afgive Lokaler for Sommeren og til Vinteren overlade Klubben sin Skænkestue, som i den Anledning skulde belægges med Fjælegulv og ved en flyttelig Bræddevæg sættes i Forbindelse med det tidligere Klublokale; endvidere vilde Værten til Selskabets Brug indrette en Kegelbane — alt mod en aarlig Leje af 150 Rd. Sedler og Tegn samt Pottepenge. Den 11. Otbr. 1819 blev Direktionen genvalgt, medens Handelsbetjent Rold blev Dansedirektør. Som Medlemmer blev optaget Forvalter Lund og en Fuldm. Christensen, medens Guldsmed Smit fra Aalborg blev „rejiceret“ (7 Ja, 4 Nej). Det tillodes samtidigt Værten at tage Del i Selskabet som fast Medlem, vel at mærke paa Vilkaar, at hans Pligter som Vært ikke tilside-sattes, og mod sædvanligt Kontingent. Den 5. Jan. 1820

fik den unge Rold en Næse af Direktionen for at have arrangeret Bal delvis paa egen Haand til megen Fortørnelse for flere af Medlemmerne. — Saa vidt Protokollen, der siden dette Møde kun har tjent til Brug for Markfredningsforeningen. Af det foran omtalte Bal den <sup>28</sup>/<sub>1</sub> 1819 gives i J. E. følgende Referat: „I Anledning af Hs. Majestæt Kongens Fødselsdag havde de i Nørresundby boende Embedsmænd og en Deel andre af Byens Indvaanere i Aar foranstaltet Aftenspiisning i Klubben Prøven, ved hvilken Lejlighed den til Dagens Høitidelighed passende Sang blev afsjungen og derefter under Kanonernes Torden og Trompeternes Lyd Hs. Majestæt Kongens Skaal drukket med Selskabets varmeste og oprigtigste Ønsker for Kongens og det hele kongelige Hus Held og Lykke, hvorefter Selskabet passerede Natten med et efter Stedets Leilighed skjønndt Bal.“ Paa ganske tilsvarende Maade fejrede „Prøven“ Kongens Fødselsdag i Aaret 1820, men hvordan det gik de senere Aar, eller om Klubben da var opløst, maa staa hen. — Iflg. Aalb. Stiftst. for <sup>3</sup>/<sub>11</sub> 1828 var der i Anledning af Prinsesse Vilhelmines Formæling med den senere Kong Frederik VII. d. 1. Novbr. s. A. Festligheder baade i Aalborg og i Sundby: „Paa Højene ved Skovbakken og ved Nørre Sundbye“, hedder det, „underholdtes hele Aftenen en Glædesild, som i lang Afstand bebudede Landboerne Stemningen i deres Stiftsstad.“

I det daglige kunde Sundbys Indbyggere fra 1830ne glæde sig ved en Spadseretur i den af Herredsfoged Spies vest for Byen anlagte Plantage, der oprindeligt havde faaet Navnet „Vilhelmsminde“ efter Grundlæggeren, men efterhaanden blev betegnet med det mere anseelige Navn „Skoven“<sup>1)</sup>. — Men det mest yndede Sted, baade for unge og

1) Jfr. S. 76 ff. — Senere kom der en Periode, hvor ikke alle maatte gaa der; mange af os husker Vognfabrikant Bonnes Periode, da de gule Postkarosser som smaa Pavilloner glimtede muntert frem mellem Træerne, og da midt i 1890ne det uforglemmelige »Sans souci« (populært kaldet »Sussen«) rejste sig som et Trylleslot og

gamle var dog „Skansen“ med sine vide Udsigter over Vendsyssel og Himmerland og sine græsklædte afvekslende Bakker. Ved „Skansen“ forstod man blandt Byens Folk hele det høje Bakkedrag, ved hvis Fod Sundby laa, det som i ældre Tider ogsaa kaldtes „Sundby Bjerg“, og man sondrede imellem den østre og den vestre Skanse, hvorved ikke sigtedes til nogen Fæstningslevning ell. l. men kun til Bakkens østlige og vestlige Parti. Om Vinteren kjælkede Sundbys Ungdom ned ad Kornbakken og Skraaningerne ovenfor Bondrupsgade, og naar der om Sommeren holdtes et Børneselskab, var en Tur „op paa Skansen“ et temmelig sikkert Nr. paa Festprogrammet; saa rullede man ned ad Bakk skrænterne, der blev leget „Røverkaper“, „Enkemand“ osv. — Paa Skansen plukkede Børnene Blomster og flettede Kranse af „Dagligbrød“ (o: Engelskgræs) eller „Tjærenelliker“, og man kunde foretage sig noget saa utilbørligt som at lave „Bras“ (Baal) i Dalene, navnlig paa den vestre Skanse, hvor der fandtes et „Brasehul“, i hvilket adskillige Kartofler i Tidens Løb er bleven stegt af Drengene for umiddelbart efter at nydes som en rafineret Delikatesse. Sct. Hans Aften var næsten hele Sundby paa Skansen for at tælle alle de mange Blus, man derfra kunde øjne rundt omkring paa Højderne i flere Miles Omkreds. Om Dagen havde Sundbys Drengene indsamlet Kasser og Tønder og tændte nu heraf et mægtigt Baal højest oppe paa den sydvestlige Spids af den gamle Skanse fra Trediveaarskrigens Tid; og Sundbys Blus var det største af dem allesammen. Der var i sjette Frederiks Dage i Sundby en Skolelærer — maaske var det Bluhme —, der engang imellem vandrede op paa Skansen med sine Elever, og de sang da en Sang, som

---

med sine 2 Taarne à la Notre Dame de Paris knejsede i Skovbrynet for kort efter at forsvinde som Offer for en grim Skæbne. »Sans Souci« var N. S.s første Sommerteater og Variété, hvor et Par virkelig lokale Revuer opførtes under Publikums største Begejstring og Munterhed.

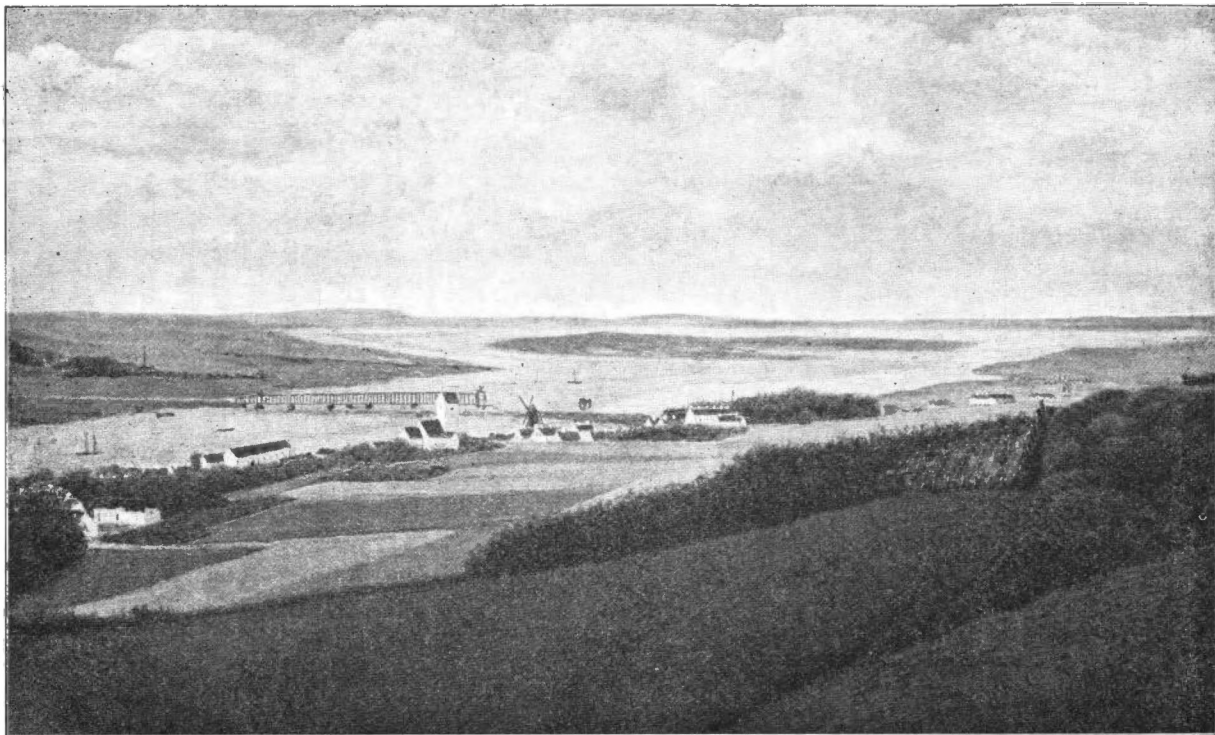


denne Lærer havde digtet om alle Skansens Herligheder. For nogle Aar tilbage var der endnu nogle gamle Folk, som havde hørt Sangen af deres Forældre og kunde huske enkelte Brudstykker.

Den begyndte omtrent saadan:

Du kære Sundby Skanse  
Min Barndoms Lyst Du var.  
Saa tit jeg fletted Kranse  
og leged der jeg har.  
Jeg saa den store Stad  
med Sejlere paa Rad.  
Jeg legede og sang, o Gud, hvor var jeg glad.

---

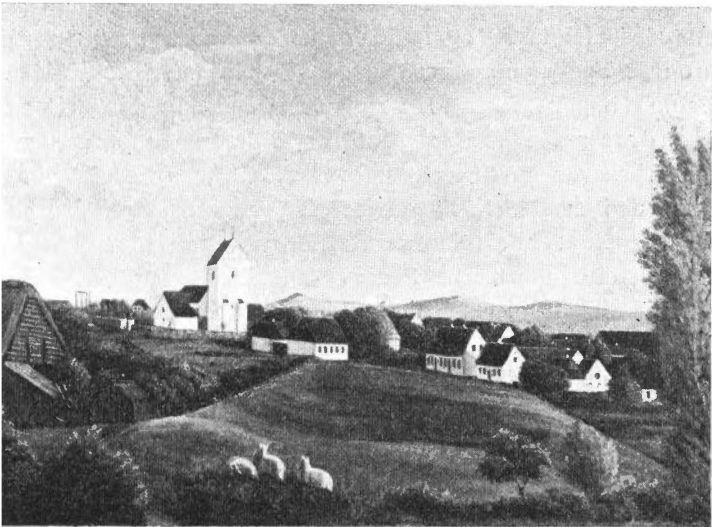


Skansen med Fjorden i Baggrunden (Efter et Maleri fra ca. 1879)

## VI. Sundby Kirke.

---

I den Periode, vi her beskæftiger os med, undergik Sundby Kirke ikke større Forandringer i sit ydre Udseende, naar bortses fra Tilbygningen af Sakristiet, men indvendigt blev den i Løbet af det 18. Aarh. udstyret med den ene ny Pry-



Sundby Kirke ca. 1850 (Efter et Maleri paa Tinghuset)

delse efter den anden, saa at den neppe før eller senere har taget sig smukkere og festligere ud, end den gjorde det mod Slutningen af det nævnte Aarh. I Aaret 1701 blev der opført et Pulpitur i Korskirken, som derved blev inddelt i 2 Etager og fik omtrent det dobbelte Antal Pladser som før. Dette Pulpitur blev kaldet „det nye Kor“ til Adskillelse

fra det ældre, der kaldtes „det gamle Kor“ eller „Færgelaugets Kor“ og fandtes i Skibets vestre Ende med Opgang fra Taarnhvælvingen. Opgangen til det nye Kor var ad en smal Trappe i Korskirkens nordøstre Hjørne, og ud mod Skibet var der anbragt et lukket Rækværk, som paa Ydersiden var „stafferet“ med Malerier, der forestillede henholdsvis Sct. Peder, Sct. Mathæus, Sct. Lucas, Frelseren, Sct. Marcus, Sct. Johannes og Sct. Johannes Døberen; og nedenunder disse Billeder læstes: „Anno 1701 lod velfornemme Mand Niels Pedersen Kierulf dette Pulpitur med Billeder staffere.“<sup>1)</sup> 1706 fik Kirken en ny Prædikestol, nemlig den samme som endnu er en Pryd for Kirken med sit smukt udskaarne og forgyldte Bladværk og andre Ornamente, der afbrydes af Pilastre og i Midterfeltet omkranser Frederik IV.s kronede Spejlmonogram. Om dens Tilblivelse giver Kirkens Regnskab for Aaret 1706 følgende Oplysninger: „Betalt Hendrich Hermand Fischer Billedsnider for Prædikestolen saavel som Kronen derover af sit eget Træ at gjøre samt den at staffere med lacerede Guld og Sølv paa sin egen Kost efter gjorde Accord udi velædle Hr. Biskopens Overværrelse til haabe Penger mod Bevis 135 Dr. For samme Billedsnider at hente fra Sæbye er given Vognleje 1 Dr. 2 Mrk. — Given Christen Andersen Smid for Jærn til den ny Prædikestols Opsættelse samt Kronens Ophængelse at forfærdige: 3 Mrk.“ — Det var altsaa Hendrik Herman Fischer der var Mester for Prædikestolen; han har, rimeligvis umiddelbart forinden han kom til Sundby, lavet et Stykke Arbejde enten i Sæbye eller dennes Omegn, men han selv var fra København, som det fremgaar af Biskop Jens Bircherods Dagbog. Det ses her, at Biskoppen den 25. Januar 1707 i Aalhorg Bispegaard havde haft en Konference med ham angaaende Prædikestolens Forfærdigelse, og at de da var kommen overens om en Pris af ialt 90 Rd., saa at Budgettet altsaa blev ikke saa lidt oversteget.

1) S. I Del S. 76 f og nærv. Bind S. 129.

Om Indvielsen fortæller Biskoppen i samme Dagbog — paa sit ejendommelige af Dansk og Latin blandede Sprog — følgende under den  $\frac{2}{7}$  s. A.: „Skedde paa den ny Prædike Stool i Sundby Kirke som die præcedente<sup>1)</sup> var bleven



Hendrich Fischers Prædikestol i N. S. Kirke

opsat, første Gang Prædike-Tieneste, den jeg selv ante meridiem<sup>2)</sup> forrettede, og . . . . forklarede jeg in Exordio<sup>3)</sup> Nehem. 8. V. 5 et 6 „Esdras den Skriftlærde stood paa en

1) Dagen forud.

2) Om Formiddagen.

3) Til Indledning.

høy Stol af Træ, som de hafde giort til den Bestilling, og Esdras lood Bogen op for ald Folkets Øyen, thi hand vaar høyere (i Veir) end Folket, og der hand oplod den, da stood ald Folket op“ . . . .“ etc. Derimod omtaler Biskoppen herved slet intet om at have skænket Prædikestolen til Kirken, og det maa bero paa en Misforstaaelse, naar dette fortælles i en yngre Kilde. Biskop B. var ganske vist Sundbys egentlige officielle Sogneherre<sup>1)</sup> og viste som saadan ogsaa en vis Interesse for Menigheden og Kirken, hvor han af og til prædikede og foretog Præsteordinationer, men havde Prædikestolen været en Gave, vilde det naturligvis have fremgaaet af Kirkeregnskabsbogen (hvor saadant ellers altid staar anført med Tilføjelsen „hvorfore paa Kirkens Vegne betakkes“, eller lign.) eller af Biskoppens egen Dagbog, da det vel tør siges, at „Ynglingens skønneste Dyd“ ikke netop var hans mest iøjnefaldende Egenskab. Derimod har han ved en senere Lejlighed betænkt Sundby Kirke med en anden smuk Prydelse, nemlig en Messinglysekrone til 8 Lys, hvorfor han da ogsaa i Kirkeregnskabet „paa Kirchens Vegne ydmygst betaches“, og som efter hans Dagbog den 31. Oktbr. 1708 blev ophængt der og var en Gave fra ham og hans Hustru, Søster Bartholin. „Den haver tilforn i mange Aar hængt i min Morfaders og siden i mine Forældres Stue i Odense“, fortæller han, „men nu maa den være herefter bemeldte Kirkes Ornament.“ Lysekronens tidligere Ejere var altsaa Professor Jakob Jensen Bircherod og Hustru Sille Riisbrich, samt sidstnævntes Fader, Thomas Brodersen Riisbrich, der var Borgmester i Odense. Paa Lysekronen, der nu hænger under Korhvælvingen, ses Bircherodernes og Bartholinernes Vaabner samt Inskriptionen: „JB og SB“ (∴: Jens Bircherod og Søster Bartholin)<sup>2)</sup>. —

1) 1. Del S. 292.

2) I Regnsk. 1708 findes følgende Poster: Betalt Smiden for den af Sahl. Hr. Biskopen til Kirckens Zierat forærede Metal Liuse Krone paa 8 Piber udi en Jernstang at ophenge, paa hans egen Kaast Kull og Arbeide: 2 Dr. 1. Mrk. — For 6 Klodser dertil er givet

Jens Bircherod døde i Aalborg d.  $\frac{6}{12}$  1708 og efterfulgtes som Biskop af Frantz Thestrup, der ogsaa synes at have interesseret sig for Sundby Kirke og det følgende Aar sluttede Accord med en Mand, der hed Peter Ubbing, om Staffering af „det gamle Kor“, hvilket saavidt vides, ikke tidligere havde været udstyret med nogen særlig Udsmykning. Det blev nu, som det kaldtes, „stafferet med Emblemata“, d: dekoreret med alegoriske Billeder, af hvilke der — antagelig paa Gelænderet ud mod Kirken — blev malet 11 med en Inskription under hver enkelt. Disse 11 Billeder beskrives saaledes af Thura<sup>1)</sup>:

- „1) En Vugge, hvori ligger et lidet Barn og Døden ved Siden, med Inscription:

Ved første Barne Blee

Lar Døden sig og see.

- 2) En Bonde, som holder paa sin Plov og siger:

Jeg stræber her mod Hungers Nød

Men haaber til det Himmelbrød.

- 3) Et dækked Bord, der paa en Pocal med rød Viin paa Bunden, hvortil Fluerne flyver for at dricke men en-deel druckne:

Tænck dog hvor kort den Drick er sød,

men volder tit en ævig Død.

- 4) En rød Koe, hvis eene Foed holdes fast af den, som malker, men Melcket ligger spildt:

Alt, hvad som samles her

Forgængeligt det er.

- 5) Et rødt Hierte liggende paa en Ambolt og mærked paa Siden med et hvidt Kors, hvorpaa tvende Engle banke hver med sin Hammer:

Dit Stempel jeg o Jesus faar,

Naar du kun Hiertet sønderslaar.

---

Dreyeren 12 Sk. — Udlagt til Peter Hollænder for den at staffere  
1 Dr. 1 Mrk.

1) Aalborg Stifts Beskr. (Ny kgl. Saml. 4, 743). — Thura havde sin Viden gennem en Indberetning (af ca. 1729) fra Knud Schott.

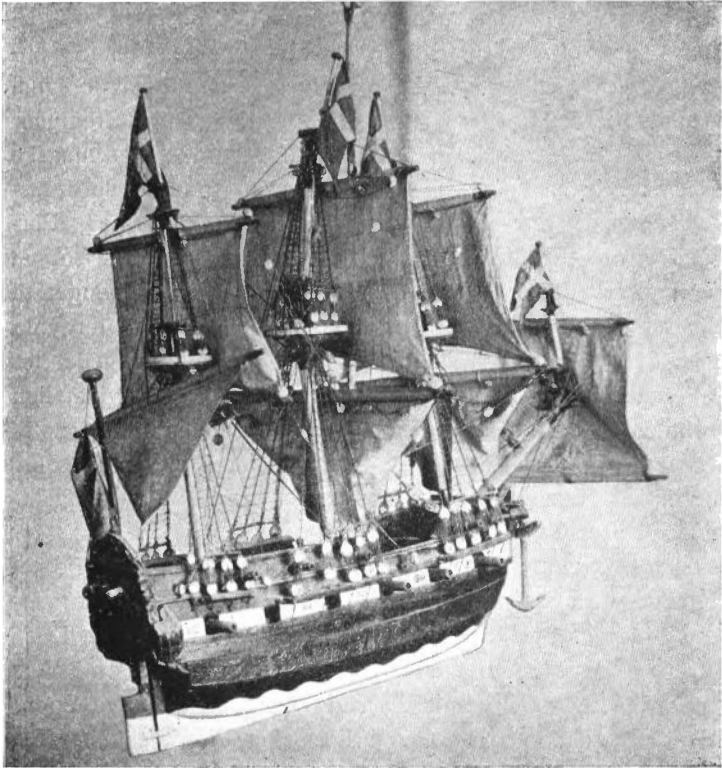
- 6) En fra Himmelen udkommende Haand, som holder en grøn blomstrende Green og tillige en Svøbe:  
 Hvad Gud vil mig tilføje,  
 Mit Hierte skal fornøye.
- 7) Elias, som en Ravn tilfører Brød eller Kiød:  
 Til den, som Verden driver ud,  
 Vil Herren sende Trøstebud.
- 8) Fisken, som skyder Propheten Jonas paa Land igien:  
 Min Gud, jeg aldrig sliper dig,  
 Thi du af Nøden frelste mig.
- 9) En Bogstoel med en oplagt Bog, hvorpaa staar et Dødningehoved, der ovenpaa en brændende Lampe:  
 Ved Lys i Dødens Mørcke  
 Gid Ordet Troen størcke.
- 10) En Ligbaare beklædt med hvidt og bestrød med adskillige Blomster:  
 Skal jeg til Graven hen,  
 Jeg blomstrer dog igien.
- 11) En Piilegrim med en Bylt paa Ryggen, som paa en steigl og besværlig Sti gaar op til en høj Stæd:  
 For alt wor onde faar wj got  
 Naar Veigen gaar til Himlens Slot.“

1712 blev Kirkens Inventar forøget med den Messinglysearm, som nu er anbragt til venstre for Kordøren. Den var en Gave til Kirken fra Kaptajnløjtenant J o h a n M i c h a e l v o n H a u s e n, der i Tiden  $^{10}/_{12}$  1709— $^{10}/_{12}$  1711 var Chef for Kjær Herreds Kompagni af det Aalborgstiftske nationale Infanteriregiment, og sandsynligvis har boet i Sundby, hvor han  $^1/_{11}$  1711 stod Fadder til Vagtmester Daniel Frittes Barn, og Lysearmen har vel saa været en Opmærksomhed mod Byen ved hans Afrejse<sup>1)</sup>. — 1713 blev Kirken yderligere „ziiret med en liden

1) Om v. Hausen kan iøvrigt oplyses, at han i 1683 var indtraadt i kurbrandenburgsk Tjeneste, men i 1688 kom i dansk Krigstjeneste, mulig som Underofficer. Den  $^{26}/_8$  1701 blev han Løjtenant



Skib, som af en Deel Sognefolk er til Kirken foræret og der ophængt“. Dette smukke lille Skib, der nu hænger under Taarnhvælvingen, hvor det vist forøvrigt altid har



Det gamle Skib i Sundby Kirke

i Jerslev Herreds Kompagni af det Aalborgstiftske nationale Infanterireg., d. 16/4 1704 forsat til det Hillerslev-Hundborgske Komp. af samme Regim., hvorefter han som nævnt blev Kaptajnløjtnant ved Kjær Herreds Regim., og d. 10/12 1711 Kaptajn samt Chef for Mors Komp. af samme Regim. Han skriver i 1711, at han har tjent i 20 Aar, i hvilken Tid antagelig er indbefattet de 5 Aar i udenl. Tjeneste. Han blev 1717 tilligemed Oberstløjtenant Carl Ferdin. Stauffenberg, 2 andre Kaptajner og 301 Mand fanget af Svenskerne, da det Skib, hvorpaa de befandt sig, strandede.  
(Hirsch' Saml.)

haft sin Plads, var, efter hvad Thura nærmere oplyser, en Gave fra Færgelaugget. — 1754 blev den gamle „Daabsten“ afløst af en ny Døbefont, som var i Brug lige til 1890ne, da den blev afløst af den nuværende. I sin sidste Periode gjorde den ikke nogen overvættes blændende Virkning, men efter Kirkeregnskabet maa den dog vistnok oprindelig have været ganske pyntelig og var tilmed forsynet med en Baldakin eller „Himmel“. Af Regnskabet fremgaar saaledes, at den er lavet af „Billedhugger“ — eller maaske rettere: Billedskærer — Jacob Lihme, som havde forarbejdet den af Ege- og Lindetræ samt malet den med „Forgylding og Udstaffering“ efter Accord for 58 Rdl., og at samme Sr. Lihme yderligere fik 3 Rd. „for Gehænget til Daaben med mange store og smaa runde Kugler at forgylde og male.“ For et nyt Tinfad, der blev anskaffet i Stedet for det gamle Daabsfad, der var af Messing, blev udgivet den forholdsvis beskedne Sum af 4 Mrk. Endelig findes noteret nogle mindre Udgifter henholdsvis for Kalk, „som blev brugt ved Hvælvningernes Aabning for Daaben“ (ved Baldakinens Ophængning?), „4 Fliser under Daaben“ og „for Daabens Overførelse tilligemed Bildthuggeren og hans Folk“, rimeligvis fra Aalborg. Paa hvert af Frontens 3 Sider fandtes iøvrigt et Basrelief, af hvilke det ene fremstillede Kristi Daab, medens de to andre er udført efter Motiver fra Vers af Davids Salmer, nemlig: „Hold mine Skridt i Dit Spor“ (Ps. 17) og: „Som Hjorten skriger efter Vandbækken“ (Ps. 42). — Den næste større Forandring fandt Sted 1764, da Kirken — som det hedder i Regnskabsbogen — blev „forøget udi den østre Ende af Kirkemuren med et grundmuret Sacristie, som er tækket med Blye, hvorunder er en muret aaben Begravelse, som efter Kirkens høie Forsvars Tilladelse er opbygget og bekostet af nærværende Præstefolk i Sundby Velærværdige Hr. Knud Skott og hans Kiæreste<sup>1)</sup> samt den til et Leiersted alene forundet.“ Det tilføjes, at

1) ♂: Hustru.

Skriftestolen „derudi er indsat, og Alteret derved sat i den Stand, at de opgaaende kunne gaa deromkring.“ Den ny Bygning skulde tjene „den store Gud til Ære, Guds Hus til Zier, Guds Folk til Nytte, i det øverste et Skriftested for de bekymrede Sjæle, i det nederste et Hvilested for de afsjælede Legemer.“

Samme Hr. Knud Schott er vel nok den Privatmand, der har gjort mest for Sundby Kirke, som han i sit Testamente betænkte i rigeligt Maal. Den 20 Maj 1770 afgik han ved Døden i Sundby Præstegaard og i Efteraaret 1772 var hans sidste Vilje med Hensyn til Kirkens Udsmykning paa en smuk Maade bleven fuldbyrdet, i hvilken Anledning der den 1. Novbr. blev afholdt en Højtidelighed, som i Jydske Efterretninger for den 6. s. M. beskrives saaledes:

„I Søndags, som var helliget til Reformationens Ihukommelse, blev i Nørre Sundbye Kirke det nye Alter med sine Prydelser, som af Sal. Hr. Knud Schott, forrige Præst for Sundbye-Hvorups Menigheder, efter hans sidste Vilje var skjænket til bemeldte Kirke, første Gang brugt og indviet. Den smukke og af nye forfærdigede Altertavle er af Corinthisk Bygning. Tavlen i Midten forestiller Christi Himmelfart, meget ziirlig tegnet. Øverst sees en prægtig Glorie med Bruncer Forgyltning. Capitælerne og de andre Zierater ere med ægte mat Forgyltning, og det øvrige med en smuk hvid Maling, forestillende hvid Marmor. Paa Foden staar: Denne Jesus, som er optagen fra eder til Himlen, skal komme ligesom I have set ham fare til Himlen.“ Bag Altertavlen er paa Muren malet et smukt Gehæng, som holdes af nogle flyvende Engle.

Dette er altsanmen forfærdiget af den her boende og for sine smukke Inventioner og Tegninger bekendte Sr. Weise. De øvrige til Alteret henhørende nye Prydelser ere: 1) Et rødt Fløyels Forgehæng for Alteret med rige Guldgaloner i alle Sømmene, en Glorie i Midten og Giverens Navn nedenunder paa den ene Side og Aarstallet paa den

anden. 2) En fin Alterdug med Kniplinger omkring. 3) En stor Sølv-Vinkande. 4) En Messehagel med rødt Fløyel med Guld-Galoner omkring, og paa Ryggen Christus paa



Alteret, som det nu er.

Korset af kosteligt Perlestikker Guld- og Sølvarbejde. 5) En fin Messeskjorte med fine Kniplinger omkring. Dette Alter med disse sine Prydelser blev af den nuværende Præst, Hr.

Clausen, efter Prædikenen i sig selv indviet ved en kort Tale, hvis Indhold var, at der i det gamle Testamente var to Slags Altere, nemlig Offer- og Ihukommelses-Altere. Det første Slags er afskaffet i det nye Testamente, da Christus, som derved afbildet, selv er kommen og har givet sig som Offer, men Ihukommelses-Altere have og behøve vi for især i den hellige Nadvere at ihukomme Christi Forsoning. Og da det i det gamle Testamente var Skik at indivi Herrens Templer og deres Kar, Redskaber og Altere, og i det nye Testamente ogsaa er en christelig Brug at hellige Ting ved Ordet og Bønnen, saa blev i Herrens Navn dette Alter med sine Prydelser helliget den treenige Gud til Takke-Alter at takke ham for alle hans legemlige og aandelige Velgerninger, et Helligheds Alter at hellige sig for Herren fornemlig ved den hellige Nadveres Nydelse, og et Ihukommelses Alter at komme hans Død og Fyldestgørelse ihu, ja endog ved Alterets Billede levende at forestille sig Herrens Christi Korsfæstelse og Himmelfart. Til sidst blev Menigheden alvorlig opmuntret at komme deres forrige Ledsager ihu, der havde sagt dem det Guds Ord, og med Taknemlighed erindre hans Gavmildhed mod Sognets Kirker, Skoler og Fattige og lade denne Retfærdiges Ihukommelse være i Velsignelse. Executorers testamenti bleve og betakkede for de saa viselig havde fuldbyrdet sal. Hr. Schotts Testamente og sidste Vilje.“

I Knud Schotts Testamente omtales det for Alterets Vedkommende kun, at det skal „illumineres“, 卐: dekoreres med Farver, men i Regnskabsbogen tales der et Sted om „det nye Alters Opsættelse“ og i det nys citerede Bladreferat siges der jo udtrykkeligt, at Altertavlen er „forfærdiget af ny“, men paa den anden Side oplyser Regnskaberne ikke noget om, hvad der er blevet af den gamle Altertavle. Men hvordan det nu end forholder sig hermed, var Alterbilledet nyt og malet af Aalborg Maleren Laurids

Frederick Weyse<sup>1)</sup>, der 1764 havde malet Alterbilledet til Hospitalskirken i Aalborg. Maleriet i Sundby Kirke betegnes i en Beretning for ca. 1889 som „et tarveligt udført Oliemaleri“, men da det blev lavet, fandt man det nu „meget ziirlig tegnet“, og Jydske Efterretninger siger i sin Nekrolog over Weyse<sup>2)</sup>, at han „var i sin Kunst en stor og fortræffelig Mester“; saadan kan det jo ogsaa gaa den „Kunst“, som i vor Tid er Genstand for Lovprisning. Nu er imidlertid Billedet ophængt i Kapellet og afløst af Schwartz Maleri, der er en Fremstilling af Kristus i Getsemana. Af det ældre Alterinventar findes det meste omtalt i det foregaaende Bind; i Aaret 1726 havde Hr. Kjeld Nielsens Enke foræret Kirken „en gul Silke Damaskes Alterdug zieret med gule Frøndsere saavel som med Sølvtakker“ og derforuden en gul Messehagel „med tvende Sølvhager for udi, Korset af rød Atlask og Haglen kantet overalt i Sømmene med Sølvtakker“, hvilke to Dele endnu ved Aar 1855 fandtes opført blandt Kirkens Inventarium.

1780 blev der i Sakristiet opsat et Epitafium over Knud Schott, som det synes paa Kirkens Bekostning, da der i Regnskabet staar opført 18 Rd. 1 Mrk. 14 Sk. som udbetalt til Billedhugger Røhl for at udhugge det, og 10 Rdl. 2 Mrk. 11 Sk. til Maler Rødschou for at „opmale“ og forgyldte det, — alt i Henhold til Øvrighedsresol. af <sup>21</sup>/<sub>1</sub> 1779.

I Regnskabet for 1788—89 bemærkes det, at saavel Stolene som Loftet i Kirken var „noget brøstfældige og uden al Maling“, saa at de ganske „forsynedes“<sup>3)</sup> af den smukke

1) Hans Herkomst er vist ubekendt, men han blev d. <sup>19</sup>/<sub>9</sub> 1760 g. 1. med Sophie Amalie Colding, D. af Herredsskriver i Kjær Herred, Gutzon Colding, og Enke efter Maler Christen Bruun i Aalborg. Efter hendes Død (<sup>25</sup>/<sub>3</sub> 1768) g. 2. m Elisabeth Brøndlund (f. 1743, D. af Jens Larsen i Østergaard, V. Brønderslev S., og Maren Brøndlund). Han døde i Aalborg <sup>7</sup>/<sub>11</sub> 1775 efterladende sig 5 fader- og moderløse Børn, af hvilke Sønnen, Jens Brøndlund W., blev Sognepr. i Harridslev

2) <sup>10</sup>/<sub>11</sub> 1775.

3) ∴ blev taget Synet fra — stillet i Skygge.

Altertavle, Prædikestol og de to Kor, der alle var „ziirlig mest hviid malede med forgyldte Lister“, men de tiltrængte Forbedringer var dog først tilendebragt 1793, da Kirken blev hvidtet, og Loft samt Stole malede efter foregaaende Reparation „til stor Ziir og Nytte for Kirken, Glæde og Behagelighed for hver Mand i Menigheden“. — Saa blev der ikke i det 18. Aarhundrede foretaget yderligere Forandringer med Hensyn til Kirkens Indre, og hvad der blev foretaget i det 19de, var ingenlunde altsammen til „Ziir for Kirken“ eller til særlig „Glæde og Behagelighed for hver Mand“. I Aarhundredets 1ste Halvdel skete der ikke større Forandringer eller Inventarieforøgelser, — men det var jo ogsaa en fattig Tid —; der blev ophængt en Glaslysekrone, „tvende smaa Oliemalerier paa Træ“ og 4 sorte Tavler til at skrive Salmerne paa samt anskaffet et Tæppe til at lægge foran Alteret<sup>1)</sup>, men i Regnskabet for 1853—54 vil man opdage en Malerregning paa 100 Rd. foruden en Post paa 160 Rd. til Tømrer og Murer. En af de Reparationer, det her drejer sig om, synes efter Pastor Flindts Beretning at have været den, at de gamle billedsmykkede Pulpiturer blev underkastet en ret grundig Omforandring, idet de gamle Brystværn eller Forstykker med Billeder, Indskrifter og andre Dekorationer blev fjernet for at give Plads for nogle nye Gelændere, der var, hvad man kunde kalde „mere tidssvarende“ og uden anden „Staffering“ end Egetræsmaling ell. lign. over det hele<sup>2)</sup>; og ved samme Lejlighed maa det sikkert ogsaa have været, at Stolestader og Prædikestol blev malet op efter samme Princip, dog at sidstnævnte bibeholdt sine forgyldte Ornamentter — i hvert Fald i det væsentlige.

1) Disse Dele ses første Gang nævnt i Inventarielisten 1827 — jfr. 1. Bind S. 277.

2) Pastor Flindt, der da var fraflyttet Stedet, skriver i sin Sognebeskrivelse, at Korskirkens Pulpitur — efter Sigende for Akustikkens Skyld — var bleven fjernet; og det ligger da nær at antage, at »Koret« har hørt til den Slags »lukkede« Pulpiturer, som vi endnu kan se i Budolfi Kirke i Aalborg og andre gamle Kirker.

Nogle Aar efter at disse mere praktiske Forandringer var fuldbyrdet, blev der omsider afhjulpet et Savn for Menigheden, idet man i Sundby ikke tidligere til Stadighed havde haft Musik ved Gudstjenesten<sup>1)</sup>; der blev i Aaret 1862 anskaffet et Harmonium eller — som det i Regnskabet kaldes — „Harmonicaorgel“, der fik Plads foran paa det gamle Pulpitur.

Ved en større Reparation i Aarene 1887—88 fik Skibet, hvis Loft tidligere havde haft fladt Gibsdække, mørkt Bjælkeloft, og ved den næste fuldstændige Ombygning 1897—98, der lededes af Bygningsinspektør H. Kampmann, fik Kirkeinteriøret sit nuværende Udseende; — tilbage af den gamle Kirke blev kun Taarnet, Korbygningen og Sakristiet.

Hvad man nu end vil mene om senere Tidens Omforandringer med Hensyn til Kirkens Udstyrelse og Indretning, kan det jo ikke nægtes, at der paa andre Omraader — som ogsaa andensteds — er sket visse Forandringer til det gode. Som det vil kunne ses i Beskrivelsen af Kirken i det 17. Aarh., var det ikke dengang, som det er nu, Reglen, at samtlige Kirkens Pladser uden Hensyn til deres Beliggenhed var fri for enhver, hvad enten han var rig eller fattig, men Forholdet var lige det modsatte, nemlig det, at saa at sige alle Pladser, delvis mod Betaling, var reserveret Enkeltmand — ikke uligt Logerne i et Teater. Ordningen var vel ikke i bogstavelig Forstand saadan, at Menigheden blev placeret efter deres respektive Hartkorn, — der var Modifikationer —, men hver Tiendeyder havde saavel som hans Hustru en fast Plads i Skibets Stolestader henholdsvis paa Mands- og Kvindesiden, og man kan vanskelig tænke sig, at de, der svarede den laveste Tiende til Kirken, har haft de forreste og bedste Pladser, men langt snarere det omvendte, og hermed stemmer det jo ogsaa godt, at de Lindholm og Uttrup Husfolk havde deres Pladser længst nede i Kirken, nemlig i Taarnrummet. De fleste af Nørresundbys

<sup>1)</sup> Jfr. S. 213.



Beboere var jo som tidligere omtalt ikke Tiendeydere men Husfolk uden Jordtilliggende, og til dem blev der i Tidernes Løb skaffet Plads, først ved Opførelsen af „det gamle Kor“, senere ved Tilbygning af Korskirken, der ogsaa blev udstyret med Pulpitur. Paa Gulvet i Korskirken var der indrettet 7 Stolestader i østre og 8 i vestre Side, adskilt ved en Midtergang, der førte hen til Pulpiturets Trappe. Man kan i Regnskabsbøgerne saa nogenlunde se, hvem der gennem det 18de Aarhundrede har siddet paa hver af disse Pladser, der allesammen var Kvindestole; det var med enkelte Undtagelser<sup>1)</sup> Nørresundby Borgeres Hustruer og Døtre, som herfor maatte erlægge et aarligt Vederlag til Kirken foruden Indfæstning, der efter Tidens Pengeforhold kunde blive til ikke saa lidt; ved en Auktion d <sup>27</sup>/<sub>4</sub> 1798 over nogle af disse Stolestader, blev der f Eks. af Peder Nielsen Murmester betalt 10 Dlr. for Tobias Clemmensens Enkes Stade paa 1. Række t. v., medens Chr. Tranholm slap med 6 Rd. for Pladsen indenfor i samme Stol, hvor Erik Nordkjærs Hustru havde siddet, og en Plads paa 6te Række bag ved, som Søren Smed ved samme Lejlighed købte til sin Hustru, gik endogsaa ned til en Pris af 2 Mrk. 8 Sk., men denne Plads hørte jo heller ikke til de særlig fornemme, da der kun var 2 Rækker bagved; den bagerste af disse var 1726 reserveret Præstens og Præsteenens Tjenestefolk men blev senere stillet til Disposition for de fattige, hvilket ogsaa gjaldt de to inderste Pladser paa bagerste Række t. h. Hver af de to forreste Stole og Nr. 3 paa østre Side var inddelt i 3 „Stader“, de øvrige i 4, og da et saadant Stade kun synes at være beregnet til Siddeplads for en enkelt Person, var der paa den Maade kun levnet 6 Pladser til Sognets fattige Kvinder, men de paagældende kunde naturligvis „rykke sammen“ eller mulig andensteds i Kirken finde sig en Plads, hvilket snarest har kunnet lade sig gøre bagerst paa Pulpiturene, hvor ogsaa Ungdommen og Tje-

1) 1763: Niels Møllers Datter i Lindholm.

nestefolkene almindeligvis sad. I Hvorup Kirke sad Ungdommen ogsaa paa Pulpituret, medens der i det 17. Aarh. var opstillet 2 Bænke i Vaabehuset, „som fattige Folk kunde sidde paa, der ingen Rum haver i Kirken.“ Om der i Sundby har fundet en lignende Omsorg Sted, ses ikke, men paa Pulpituret i Korskirken kan der godt tænkes at have været nogle Fripladser, da der paa Stolestadelisterne fra Midten af det 18. Aarh. kun ses at have været bortfæstet 8 Stader dersteds, alle Mandspladser<sup>1)</sup>. Paa det gamle Kor var der udelukkende Mandspladser, hvoraf de to forreste Rækker var reserverede og bortfæstede til Folk fra selve Nørresundby, mest af dem, der var knyttet til Færgelaug. Nede paa Gulvet sad som tidligere omtalt Tiendeyderne og deres respektive Hustruer, men ogsaa her var dog flere Pladser bortfæstede, nemlig først og fremmest „Brudgomsstolen“ og „Brudestolen“, der var de forreste og kunde rumme henholdsvis 1 og 3 Personer. I disse Stole sad i Aarene omkring 1725 „sal. Cornettens“ 3 Døttre, Anne Marie, Johanne Cathrine og Theta Helene Hansdatter Bowitz samt Svigersønnen Søren Svenske, og af senere Indehavere kan nævnes: Søren Espensen og Hustru, Henrich Christensens Hustru, Peder Knudsen Parykmagers Hustru (1757 og 60) og Tobakspibefabrikør Rømers Datter (1798). Dernæst var bortfæstede 5 Kvindepladser midt i Kirken, 3 do. „bedre nede“ og 3 nederst. Endelig blev der 1740 indrettet 2 smaa Stole „i den nederste Bue i Kirken paa nørre Side“ til „Monsiør Christopher Hemmers Kiæreste“ i Uttrup. Først hen i det 19. Aarh. ophørte Bortfæstningen af Stolestaderne i Sundby Kirke.

Efter nu at have set, hvordan de levende var anbragt de forskellige Steder i Kirken, skal vi se lidt paa de Pladser, der blev givet de afdøde. Det var efter Sagens Natur

1) Nemlig til Niels Rasmussen Væver, Poul Jensen Smed, Morten Iversen, Jens Piilgaard, Oluf Pedersen, Peder Dodensig, Jørgen Knudsen og Niels Thorn.

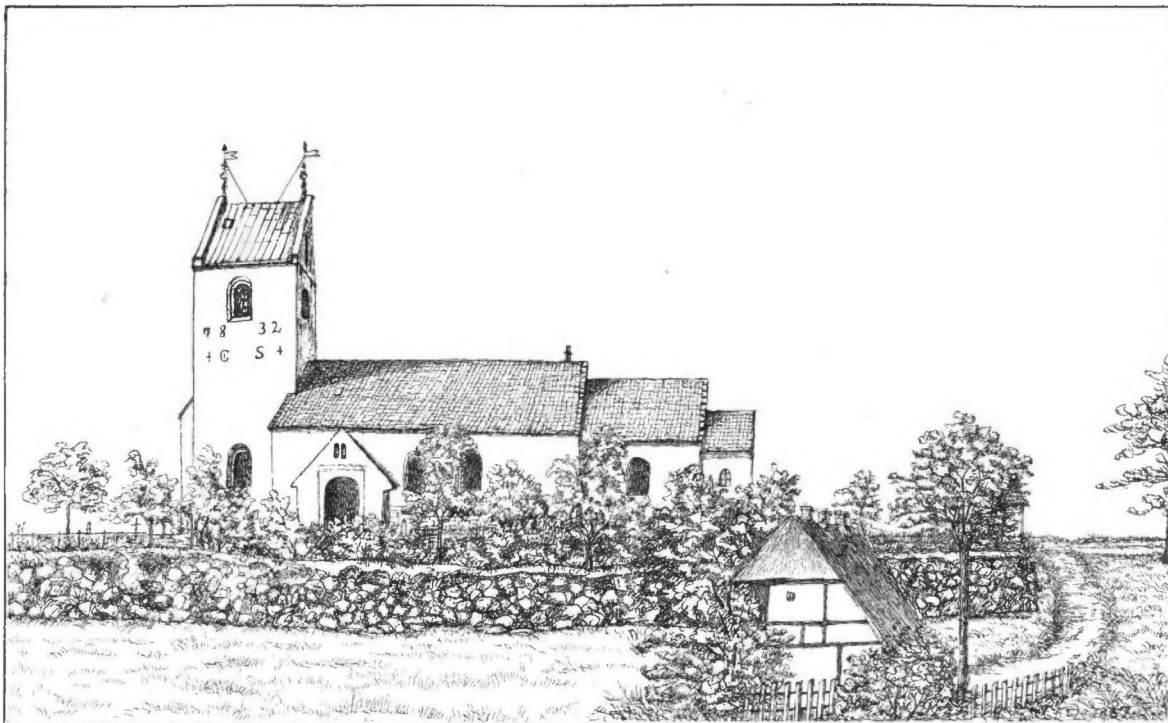
kun et begrænset Antal af saadanne Pladser, man kunde skaffe indenfor Kirkens Mure, og efter 1804 ses der ikke at være nedsat noget Lig paa denne Maade. Under Altergulvet var allerede ved det 18. Aarh.s Begyndelse alle Pladser optaget, og det samme gjaldt tildels om Taarnrummet, men i selve Skibet blev der i Løbet af nævnte Aarh. begravet ikke helt faa Personer, hvorom Kirkens Regnskabsbog meddeler følgende: I Aaret 1710 blev Løjtenant Christian Falcks Lig nedsat i Kirken, og 1714 blev Herredsfoged Anders Madsen begravet her, 1719 Herredsfoged Erik Emmiksens Barn, 1744 Herredsskriver Hans Krag (nederst i Kirken), 1749 Løjten. Falcks Enke og Kaptajn Haacks Hustru fra Utterup, 1752 Kapt Essemann, 1762 Herredsf. Søren Høegs Søn Jens, 1770 Herredsf. Søren Høeg, s. A. Jens Jespersens Barn (nederst i Kirken), 1774 Skipper Jantzens Hustru, Anne Marie, fra Uttrup, 1776 Herredsf. Søren Høegs Enke (nederst i Kirken), 1779 Jens Jespersen i Sb. (nederst i Kirken), 1785 Herredsf. Hasselbalchs Datter, 1787 Konsumtionsforvalter Guldborg (midt i Kirken), 1790 Ritmester Lassens 2 Børn fra Vorbjerggaard (nederst i Kirken), 1796 Belient Ustrup (midt i Kirken), 1800 Herredsskriver Fanøe (midt i Kirken).

Nederst i Kirken, i Væggen syd for den Bue, der forbinder Taarnhvælvingen med Skibet, er der nu indmuret en Mindetavle over Jens Jacobsen Hvorup. Denne Tavle, der inden Ombygningen 1897—98 var indmuret i Sydveggens længst oppe mod Korbuen, bærer følgende Inskription, hvorefter ogsaa Jens Hvorup med sine 2 Hustruer er begravet inde i Kirken: „I Haab om en frydefuld Opstandelse er herunder nedlagt det dødelige af den i Live velfornemme i Døden salige Mand Jens Jacobsen Hvorup, fordem Kirkeværge, Oldemand for det lovlige Færgelaug i Nørre Sundbye, fød i Hvorup Aar 1732, død i Sundbye den 27. April 1804. Gift tvende Gange, først Aar 1758 med Enken Maren Jensdatter, som døde 1769. Anden Gang Aar 1772

den 14. Februarii med Dorthe Marie Sørensdatte, fød i Sundbye Aar 1728. Hun døde sammesteds den 16. Maii 1804. Som et velfortient Æresminde gives deres fælles Grav denne Prydelse.“

Ved det 18. Aarh.s Begyndelse var Sydmuren i Koret eller — som det kaldtes — „Altergulvet“ ved at falde ned, og de 3 Muremestre, Hans Vinter og Søn samt Poul Hansen fra Aalborg, nedbrød da samme Mur, der var af hugne Kampesten, og satte den op igen, men s. A. var Murværket i Skibet „udskreden paa Sønderside Prædikestolen“. Den blev dog først repareret 3 Aar efter samtidig med Muren „tvert overfor Prædikestolen paa den nordre Side“, hvor der blev brudt Hul og anbragt et Vindue, som ikke tidligere havde været der. Til disse Reparationer blev der indkøbt 1400 hollandske Sten. 1709 blev Vaabenhusets Blytække repareret af Claus Pedersen fra Brohuset ved Bratskov. 1711 reparerede Niels Pedersen Muremester Kammene paa østre Ende af Taarnet m. m. 1718 indkøbtes der til en Reparation bl. a 1500 Mursten fra Rødslet Teglov<sup>1)</sup>, der da vist nylig var anlagt; det drejede sig da om Skibets Østmur, hvor de hugne Sten truede med at skride ud. Samtidig blev de 6 Kamme paa vestre Ende af Taarnet nedtaget og paa ny opsat af Niels Pedersen Muremester. 1724 blev der af Mads Pedersen Muremester fra Grindsted foretaget en større Hovedreparation, hvorved Taarnet blev repareret fra øverst til nederst, Vaabenhuset med alle sine Kamme gjort i Stand, og hele Kirken kalket udvendigt og indvendigt. Vaabenhuset maa ikke have været ret højt, og det bemærkes i Regnskabet for 1726, at Blyet derpaa „formedelst dets Lavheds Skyld bliver Tid efter anden af udædiske Mennesker borttaget“, hvorfor det foreslaaes at ombytte Blyet med Tegl. 1741 blev der paa nordre Side af Kirken mellem Taarnet og Korskirken tilbygget et Materialhus; før den Tid havde Vaabenhuset gjort Tjeneste som saadant. 1751 var

1) Det senere Nyborg Teglværk.



Nørresundby Kirke før Ombygningen 1897. (Efter en Tuschtegn. af Frk. Sophie Christensen i N. S.)

der igen en Reparation, hvortil anvendtes Flensborg-Mursten. 1764 blev som tidligere omtalt Sakristiet tilbygget og 1771—72 foretoges en meget stor Reparation, der kostede henved 900 Rd., hvilket var mange Penge dengang. Ved denne Lejlighed blev Taarnet smykket med 2 Jærnløje, der var forgyldte ligesom de tilhørende Kobberkugler og kostede ca. 80 Rdlr. I Specifikationen nævnes ogsaa nogle Jærnankere, og det kunde maaske tænkes, at det har været 3 Jærnbogstaver, af hvilke C og S endnu findes paa Taarnet. K. C. S. kunde betyde Knud Christensen Skott, som jo havde testamenteret Penge til Reparationen.

Derefter ses der ikke at være foretaget nogen større Reparation før i Aarene 1832—33, da baade Taarnet og Langkirken blev gjort i Stand af Muremester L. Wang. 1848 blev Kirkens Blytag bortsolgt for en Sum af 2164 Rd. 2 Mrk. 12 Sk., og samtidig blev der kostet 2231 Dr. 8 Mrk. 13 Sk. paa en ny Reparation, ved hvilken Blytaget blev erstattet med Tegl. Det hele var færdigt den 3. Søndag i Advent, da der blev afholdt en højtidelig Gudstjeneste i samme Anledning. 1888 blev Materialhuset nedrevet, hvorved den tilmurede Norddør igen kom til Syne, og 1897—98 blev baade Langhus, Vaabenhus og Korskirke nedrevet til Grunden og i Stedet opført den ny Bygning — efter Arkitekt Kampmanns Tegning.

Kirkegaarden var vist ikke stort anderledes i det 18. Aarh. end i det foregaaende, naar undtages, at det dog maaske var bleven noget mere almindeligt at anbringe Mindesmærker paa Gravene. I Regnskabsbogen omtales det ved Aaret 1744, at der oftere var forefaldet „fortrædelige Disputer“ mellem Beboerne i Sundby om deres Begravelsessteder paa Kirkegaarden, som de forment sig en Slags Arverettighed til, især naar de havde lagt Stene eller Ligtræer paa Gravene. Der blev derfor af Øvrigheden — efter Indstilling af Knud Schott — truffet den Bestemmelse, at de, der herefter maatte begære et Gravsted, skulde henvende

sig herom til Kirkeværgen, der saa anviste dem et saadant, idet han dog ikke kunde formene dem den Plads, hvor deres nærmeste var begravet. For Anbringelse af Sten og Ligtræer<sup>1)</sup> skulde der herefter svares en Afgift til Kirken efter en vis Takst, nemlig for en Ligsten 2 Mrk., af en mindre do. 24 Sk. og af et lille Gravminde over et Barn 1 Mrk.

Angaaende Kirkegaardens Omfang og Udseende var Forholdet i det 18. Aarh. 1ste Halvdel paa det nærmeste som i 1. Bind omtalt. I Aaret 1729 blev „Porten og Stættten paa nordre Side“ kalket og forsynet med Teglsten og „den østre Port til Byen, som var muret“, paa Grund af sin Brøstfældighed nedbrudt og igen oprejst med tvende Piller, paa hvilke der blev opsat 2 Stenkugler, hvoraf den ene var en Foræring fra Peter Hansen Glarmester i Sundby. Til samme Port anskaffedes samtidigt 2 nye „Hængeporte“ af Eg. Af andre Indgange omtales 1705 den vestre Stætte, der vel maa være den samme, som i Regnskabet 1769 betegnes som „Lindholms Stætte“, og maa antages omtrentlig at svare til den nuværende nordvestre Indgang. — Efterhaanden som Nørresundbys Indbyggerantal voksede, blev der for lidt Plads paa den gamle Kirkegaard, og man udlagde da omkring ved Aaret 1835 et Stykke af Præstegaardens Mark nordvest for Kirken til en ny Kirkegaard, som sidenhen flere Gange er blevet udvidet. Paa Regnskabet for

1) I Tiden 1747–1800 blev der paa Kirkegaarden sat Ligsten over følgende Personer: Johan Christensen (1748), Peder Madsen i Sb. (1751), Joen Christensen (1752), Niels Møllers Hustru i Sb. (1766), Jens Søndergaard i Sb. (1766), Chr. Jørgensen i Sb. (1768), Henrik Stephansens Hustru i Sb. (1774), Morten Nielsen (1779), Peder Gandrup i Sb. (1781), Lars Pedersen i Sb. (1786), Henrik Christensen i Sb. (1787) og Lars Gay i Uttrup (1794) Ligtræer blev sat over følgende: Chr. Møllers Enke i Sb. (1750), Anders Skræders Enke i Sb. (1752), Christen Drejer og Dorthe Jørgensdatter (1759), Peder Egholm i Sb. (1761), paarørende af Joen Jensen og Niels Thomasen (1769) m. fl.

1835 er opført en Sum af 74 Rd. 5 Mrk. til Entreprenør Snedker Henriksen for Opsættelse af Hegnet derom og 1839 bemærkes det, at der intet er indkommet for Græsning paa den nye Kirkegaard, da der nu er beplantet og anlagt med Gange. Det følgende Aar blev der ogsaa bekostet Beplantning og Anlæg af Gange paa den gamle, ligesom der blev plantet nogle Træer i Kirkealléen. 1888 opførtes Ligkappellet, og nogen Tid efter blev den gamle Kirkegaard udvidet mod nord, saa at den nu naar helt hen til Nørregade.

Til Kirkegaardens Inventar i det 18. Aarh. hørte bl. a. ogsaa 2 Gabestokke. Der blev i hvert Fald i det Aar 1778 anskaffet 2 saadanne for en Pris af 5 Rd. 3 Mrk. 10 Sk. og hvert af dem blev — af Niels Hansen Smed — monteret med et Halsjærn til 1 Rdlr. Formaalet var Haandhævelse af Kirketugten, og den ene har altsaa ikke været tilstrækkelig; begge Gabestokke med Tilbehør nævnes endnu blandt Inventaret 1794, men deres Virketid lakkede nu snart mod Enden. 1827 var endnu den ene tilbage, og det var formodentlig den samme, som nu staar opstillet paa Aalborg Museum.

Sundby Kirke var i det 18. Aarh. vedblivende i Statens Eje. Dens Korntiende var bortfæstet, først til Laurits Thøgersen Lassen, senere (1718) til et Interessentskab bestaaende af Præsten ved Aalborg Hospital Hr. Christen Krogs Hustru Anne Christensd. Holst og Datter, Maren Margr. Krog samt Anne Mikkelsd. Lunge og Søren Mikkelsen Lunge, hvilken sidste 1767 var eneste Fæster deraf. 1778 blev den overladt Præsten, men 1780 for 6 Aar fæstet til Krigsraad Glee-rup til Rødslet mod en aarlig Afgift af 178 Tdr. 4 Skpr. 2 Fd. 1 Alb., hvilket for Aaret 1780—81 var omsat i Penge til 107 Rd. 5 Mrk. 5 Sk. 1792—97 var Peder Nielsen Grindsted i Sundby Fæster og 1808 blev Tienden overdraget til Yderne. I Størstedelen af det 19. Aarh. tilhørte Sundby Kirke Seminariefonden; den er nu selvejende.



## VII. Præsterne og Præstegaarden.

- Hans Michael Kiildsen Muule (1723—24).

Da Hr. Kield Nielsen var bleven gammel, fik han sin Søn, Hans Michael, til Medhjælper. 1717 som personel Kapellan og 1718 som „adjunctus sum spe succussionis“ (o: Medhjælper med Haab om at blive Efterfølger). Hans Michael, der efter sin Moders Slægt havde antaget Familienavnet Muule, blev da ogsaa Faderens Efterfølger men overlevede ham næppe et Aars Tid, idet han allerede d.  $27/6$  1724 afgik ved Døden. Paa sit yderste testamente-rede han 400 Rd til Opførelsen af et Skolehus i Lindholm, der ikke tidligere havde haft et saadant, samt til Lønning af Skolemesteren ved samme Skole<sup>1)</sup> Om hans personlige Forhold kan oplyses, at han var født i Sundby d.  $29/9$  1691 og døbt smstds. d.  $4/10$ , dimitteret privat til Universitetet 1712, Kand. 1715 (med laud), ugift. Ellers ved vi ikke ret meget om ham udover, hvad Skiftet efter ham kan oplyse om de Forhold og Omgivelser, i hvilke han levede<sup>2)</sup>. Han havde herefter en efter Tidens Forhold ret betydelig Bogsamling, der dog maa antages for en Del at være sam-

1) D.  $19/1$  1725 blev der afsat Plads til Skolen paa et Sted imellem Lindholm og Vorbjerg Byers Grandefællede »imellem Vorbjerg Ejendom, som kaldes Pind Engen, paa den nordre Side og Lindholms Grandejord paa den synder Side«. Jfr. nærmere »Fra Himmerland og Kjær Herred« 1920.

2) Denne Skifteforretning er en ret vanskelig Kilde, da den paa Grund af den gnidrede og meget afblegede Skrift flere Steder er mere eller mindre besværlig at læse.

let af hans Fader; den bestod af 59 Bind i Folio, 134 i Kwart, 151 i Oktav og 61 i Duodez. Han efterlod sig 4 Præstekjoler, hvoraf de 2 var af Klæde, den 3. af hjemme-gjort Tøj og den 4. af „Fresade“<sup>1)</sup> Til verdsligt Brug havde han en sort Klædes Klædning, en gl. Klædes Vest og Bukser, en Fresades Gangekjole<sup>2)</sup>, en blaa og hvid Katuns „Schlaf-roch“ (Slaabrok) underforet med Bay<sup>3)</sup>, en Kallemankes Nattrøje med Sølvknapper, en blaa Fløjels Brystdug, ligeledes med Sølvknapper. Endelig havde han 3 Parykker. I hans Tid var der i Præstegaarden følgende Værelser og Rum: Storstuen, det lille Kammer næst ved, Dagligstuen, Kamret ved Dagligstuen, Vesterstuen, „den sal. Mands Kammer“, Studerkamret, Ammestuen, Materialkanimeret, Køkkenet, Bryggeret, Spisekamret og Kælderen. — Hvis Læseren kunde have Lyst til at vide lidt om, hvordan der saa ud i Sundby Præstegaard for 200 Aar siden, kan der herom gives følgende Oplysninger: I Storstuen stod der en Fyrretræs Dragkiste med Skuffer, et Slagværk med Perpendikkel og Futteral, et ovalt Bord med aaben Fod, 1 brunmalet Fyrre Klædeskab, nogle Geridoner, nogle Stole med syet Overtræk samt 5 smaa Tavler m. m. — I det lille Kammer næst ved: En Kistebænk med 2 Rum og Laas samt et lidet brunt Skab. — I Dagligstuen stod der et gl. Slagbord, 2 Stole med flammet Overtræk og 3 do. med blaat syet Tøj; endvidere en Jærn Kakkelovn paa Træfod, 1 langt Skrin med 4 Rum, 2 Tabletter, 1 Reol med Rum til Mælk, 2 lave Stole, en høj gl. Træstol, 1 Slagbord med Bænk og en Garnvinde. Endelig fandtes der i Værelset en Alkoveseng, et lille sort Spejl og 2 Hylder paa Væggen. — I Vesterstuen fandtes en Ege Himmelseng med drejede Stolper, en do. af Fyr, et ovalt Fyrebord paa Krydsfod, 1 firkantet Spejl i sort Ramme, en stor brun Egekiste „med

1) Vist »friseret Tøj«, s: kruset Stof ell. lign.

2) Kjole til Spadserebrug?

3) En Art grovere Flonel.

5 Jærn over Laaget“, et lille sort Egeskrin samt forskellige Stole, dels med „syet“ dels med „flammet“ Overtræk. I Studerkamret fandtes en Bilæggerovn, et Bord under Vinduerne, et lidet do. af Eg, et Skåb med „Rumme“ og et do. „ovenover“ m. Hylder, et lidet do. til Papir, en stor Lænestol, en liden do. m. Hynde, 4 „halve“ Reoler og 1 „hel“ do. samt 4 brogede Gardiner. I Ammestuen var der endelig en Jærnovn paa Træfod, i Spisekamret et Madskab og i Køkkenet en Brødkiste med Laas. Af andre Lokalteter nævnes i Skiftet: Rugloftet, Tørvehuset, Huggehuset, Stalden, Laden samt Haven, i hvilken befandtes 6 gl. og 9 unge Bistader.“

† Knud Christensen Schott (Skott) (1724—70).

Knud Schott var født i Bælum, og om hans Daab meddeler samme Sogns Kirkebog, at i Aaret 1694 „Feria 2da Natis Christi“ (3: 2. Juledag) „hafde Christen Knudsen i Bælum et barn til Daaben, blef kaldet Knud. Præstens Hustru, Maren Pedersdatter, bar det. Faddere: Niels Povlsen, Niels Hals i Bælum, Christen Jensen i Kaarsgaard, Else Olufsdatter i Bælumgaard og Maren Nielsdatter i Nørsgaard Mølle“ Nærmere om hans Fader kendes formentlig ikke, men hans Moder, der hed Anne Bjørnsdatter, var født i Aalborg d.  $\frac{6}{8}$  1657 og blev begr. i Sundby d.  $\frac{17}{10}$  1724. I Aaret 1704 blev K. S. Elev i Aalborg Latinskole, hvorfra han først 1715 blev Student, men umiddelbart derefter Kantor og Hører i sammes Skoles 1. Lektie. 1716 „sustine-rede han examen philosophicum“, tog Bacalauriigraden og blev Hører i 2. Lektie, hvilken Stilling han beklædte i 5 Aar, indtil han 1722 „blev kaldet paa 3. Lektiehørers Plads til at være Capellan pro persona ved Botulphi Menighed i Aalborg“<sup>1)</sup>. Under Hans Michael Mules langvarige Sygdom forrettede han Præstegerningen i Sundby, og da han her, som det hedder i hans Kaldsbrev, „havde forsynet Em-

1) Thott Saml. 4to 1445.

bedet til særdeles Fornøielse“, blev han den  $29/7$  1724 af Biskop Frants Thestrup paa Menighedens indstændige Begæring kaldet til residerende Kapellan<sup>1)</sup> for Sundby og Hvorup Menigheder. Den 6. Oktbr. s. A. holdt han Bryllup med Biskoppens Broderdatter, Anna Ida Thestrup, der var født 1691 og D. af Hr. Mathias Olufsen T., Sognepræst til Dalby og Stubberup, og Hustru Barbara Jørgensd. Carstens. Dette Ægteskab blev barnløst, og han blev i April 1737 Enkemand. Ida Thestrup blev begr. i N. S. d.  $1/5$  s. A. og d.  $13/5$  1738 blev han i Sundby Præstegaard uden Trolovelse og Lysning viet til „ædle Jomfru Talche Kieldsdatter Muule“, der var en Datter af hans Forgænger, Hr. Kield; men ogsaa dette Ægteskab blev barnløst. — Knud Schott fik vist nogle Penge med sin sidste Kone og blev i alle Tilfælde en ganske velhavende Mand, meget mulig ogsaa gennem en Del Ejendomshandeler, af hvilke han afsluttede adskillige, særlig i sine yngre Aar; han købte f. Eks 1733 Lindholmgaard. Som Sjælesørger fik han af sin Biskop, Broder Brorsson det Lov, at han var en flittig Lærer og en opbyggelig Prædikant, samt at hans Levned ligesom hans Lærdom var rosværdig. — Knud Schott var vistnok en godgørende og velmenende Mand. Til Minde om sin 2den Hustru, der døde d.  $29/1$  1766 75 Aar gl., stiftede han saaledes et Legat, det saakaldte „Legatum Tale Kilianum“, hvis Fundats, der er dateret Sundby Præstegaard d. 12. April 1766, lyder saaledes i Uddrag:

„Udi den hellige Trefoldigheds Navn“. Eftersom den gode Gud og rige Forsynets Fader haver saa underlig forsørget mig i min Ungdom og ladet mig uværdige tilfælde saa mange gode Gaver i min Alderdom, saa er det min store Skyldighed, at jeg som en tro Husholder igien forærer Herren af mit Gods ved at dele Halvdelen deraf til hans fattige og nødlidende Lemmer og andet gudeligt Brug, hvorom jeg med min i Livet elskelige nu salige Hustru Tale Kjeldsdatter Muhle længe forhen var forenet, som og

<sup>1)</sup> Biskoppen var selv Sognepræst.

med Guds Hjælp før min Død skal blive sat i Værk og efter min Død exekveret, men da jeg efter formeldte min salig Hustrus dødelige Afgang fandt i hendes Gemme en til mig kærlig skriftlig Begiæring dat. 1741 den 24de Martii, at jeg for al den Naade og de mange Velgierninger, Gud havde vist hende, baade før og efter sit Ægteskab og for alt det onde, han havde befriet hende fra, at redde hende af megen Nød, vilde strax efter hendes Død testamentere 1000 Rd. at indsætte paa Rente til de Fattige i Sundbye og Hvorup Sogne, som skulde aarlig nyde Renten deraf til Hielp i deres Nødtørfthighed, saa var det langt fra mig, at jeg vilde nægte denne hendes christelige Begiering, at jeg langt mere glæder mig over hendes gudelige Øjemærke, hvorfor jeg med et villigt og glad Hjærte giver, legerer og testamenterer . . . . . 1000 Rdlr. til otte højst nødlidende og gudfrygtige Folk i disse Sogne, fem i Sundbye Sogn og tre i Hvorup Sogn, at nyde aarlig Rente af til nogen Hielp i deres Fattigdom, hvilken Gave jeg vil skal kaldes *Legatum Tale Kilianum*<sup>1)</sup>. . . . . Det alleneste vil jeg have mig forbeholdt, at jeg selv udnævner de 8 Fattige, som jeg kender mest nødlidende og det for min Livstid . . .

Datum Sundbye Præstegaard den 12te April 1766.

Under min Haand og sædvanlige Segl

Knud Schott

(L S).“

Efter Talche Muules Død blev Hjemmet i Sundby Præstegaard vistnok forestaaet af hendes Søsterdatter Jfr. Sidsel Marie Westrup<sup>2)</sup>, som døde her d. 13/4 1768, 52 Aar gl.

1) Dette herlige Navn blev ogsaa anvendt til Opkaldelse i Menigheden. — Erland Smeds Kone i Hvorup hed Talke Kiliane Jensdatter.

2) D. af Thomas Andersen V., Forpagter paa Fuglsig, og Margrethe Kjeldsdatter. Hun var, hvad man kalder »godt klædt«, og efterlod sig en mægtig Garderobe bestaaende af Contoucher og Adrienner (henved 20) i forskellige Stoffer og Farver, henved 50 Hovedbeklædninger (Kyser, Huer, Kapper, Korsklæder etc.) bl. a. en grøn Damaskes Hue, en Hovedkappe med grønne Baand, en grøn do. med rødkantede Baand, 4 Canefasses Kapper og en sort Damaskes Solhat; fremdeles Kaaber, Trøjer, Klokker, Fløjelsmuffe og Korset m. m. Af Smykker havde hun derimod kun nogle faa Guld-Fingerringe og et Par Guld Ørenringe med 3de Pandelaquer.

— Knud Schott var nu bleven tilaars og havde tilmed omkring ved denne Tid det Uheld at komme til Skade ved paa en Køretur at vælte med sin Vogn, hvorved han brækkede sin Hofte, og han fik da paa Grund af Alder og Skrøbelighed under  $\frac{8}{2}$  1768 beskikket en Kapellan og Efterfølger, nemlig Johs. Clausen, der paa den Tid var Hører i Aalborg Skole. I aandelig Henseende synes han dog ikke saa medtaget, at han helt havde tabt Interessen for Omverdenen, idet han holdt „Jydske Efterretninger“ (det nuværende Aalborg Stiftstidende), til hvis aller første Abonnenter han hørte<sup>1)</sup>. Knud Schott afgik ved Døden den 20. Maj 1770 og blev den 28. s. M. begravet under stor Højtidelighed i Sundby Kirke, hvor hans Lig blev hensat i Sakristiets Kælder Side om Side med hans 2 Hustruer. Degnen i Sundby, Christen Krag, affattede ved denne Lejlighed et latinsk Mindedigt over ham, hvilket „Æresminde“ i dansk Oversættelse findes trykt i J. E., hvor Versets Linier er sirligt ordnede, saa at de danner en symmetrisk Figur: Ordlyden var følgende:

„Saa sætter vi Kursen, naar Gud giver Lykke, Hellig Aand blæser i Sejlene med Troens Aand, efter Ordets Compas igiennem det salte og døde Hav til Ævighedens lykkelige Havn, igiennem det Jordiske til hint himmelske, igiennem Verdens Besværligheder til Himlens Herligheder. Saaledes sømmer det sig at udrejse Guds Forsyns Veje. Saaledes burde det en oprigtig Styrmand at dø. Den meget velærværdige og gudfrygtige, af Lærdom, Dyd og Forstand fuldkomne, vor bedagede Fader og Præst nu Himmel salig Mand Herr Knud Schott, medens han levede, en meget vindskibelig Sielesørger for Sundbye og Hvorup Menigheder, som efter at have udstaaet sin Barndoms og Ungdoms Øvelser i 21 Aar, har siden som Hører i Aalborg Cathedral-Skole anvendt stor Flid paa andres Undervisning i 7 Aar, derefter forrettede Medtjeneres Embede i Ordet ved Sct. Budolfi Menighed i 2 Aar, omsider efter det hellige Embedes

<sup>1)</sup> Der var 1768 2 saadanne i N. S., nemlig Præsten og Degnen.

overstridte Møysommeligheder og imidlertid udstanden adskillige Hændelser i 48 Aar uden Børn prøvet tvende Ægteskabers Fornøyer, udvidet med Lykke Guds Kirkes Forgaarde, forsøgt paa adskillige Maader den menneskelige Skiebnes vidtløftige Forandringer. Da saaledes hans Levned bortgik, har han været i Medgang maadelig, i Modgang bestandig, fattig og riig, fattig uden Mistivl, rig uden Gierlighed, i Fattigdom fornøyet, i Rigdom gavmild, aldrig overvunden af sin Tilbøyelighed . . . . Med den gamle David mæt af Alder, Formue og Ære i 76 Aar, ved en sagte Død afgik han A<sup>o</sup> 1770 d. 20. Maji . . . . Til en pligtskyldig Ærbødigheds Almindelse ved en højt anset Beforders og Velynders dødelige Afgang har jeg med et Suk skrevet dette, jeg som med Hengivenhed til Døden ærer Salig Schotts Ihukommelse.

C. Krag,

Dejn for Sundbye og Hvorup Menigheder.

Om Begravelsen meddeles følgende i J. E.:

„Hans højædle Højærværdighed Hr. Biskop og Dr. Brorson holdt sidste Mandag i Sundbye Kirke en gudelig og opbyggelig Liigprædicken over afgangne Sal. Hr. Knud Schott, som da blev ved et anseelig Følge ledsaget til sit Hvilested. Texten var tagen af Ebr. 13 v. 7, Kommer Eders Led-sagere ihu — deres Troe.“ Deraf blev forestillet: Christelige Tilhøreres Pligt ved deres Sielesørgers Afgang, 1) at de skal ihukomme og ikke forglemme deres Levned og Lærdom men have dem i en hellig Erindring, 2) at de skal agte paa deres Endeligt og efterfølge deres Tro i Liv og Død. Til Indgang bleve de Ord anbragte og forklarede af Psalm. 48. v. 15: „Denne Gud er vor Gud evindeligt og altid, han skal ledsage os over Døden.“ —

Ved sit Testamente, der er dat. <sup>14</sup>/<sub>4</sub> 1770 skænkede Knud Schott til Sakristiets Vedligeholdelse 200 Rd., til Forbedring af Skolelærernes Løn i Pastoratet 500 Rd., til Hvorup Kirkes Reparation (Blytækning m. m.) 500 Rd., til flittige og fat-

tige Skolebørn i Sundby og Hvorup Sogner deres nødtørftige Ophold og fornødne Skolebøger 400 Rd., til Aalborg Stifts Enkekasse 500 Rd., til Aalborg Kathedralskole et Legat, kl. „Legatum Schottanum“, paa 400 Rd., til Hospitalet i Aalborg 400 Rd., til Fattighuset i Aalborg 300 Rd. og til Frue Kirke smstds. 400 Rd., „Til Udnævnte og Trængende af sin sidste sal. Hustru og egne Slægt og Venner som andre Bekendte saavel som og Executores Testamenti og dem, han ellers haver haft en besynderlig Godhed for“, blev skænket ialt 8410 Rd.<sup>1)</sup> Hvad der herefter blev til overs, skulde anvendes til Sundby Kirkes Udsmykning, eventuelt en Del til Pastoratets Fattige. — Executores testamenti var Herredsfoged Peder Høeg og Provst Lassen i Vadum, der under  $^{10}/_9$  1770 indkaldte Arvingerne til et Møde „i Sr. Jens Jespersens iboende Gaard i Nørre Sundbye“ d.  $^{7}/_{11}$  s. A. Blandt de indkaldte Arvinger var Andreas Himmerig i Sundby Præstegaard, Jomfru Læsøe<sup>2)</sup> sammesteds, Johanne Høeg, Morten Juels Hustru i N. S., Peder Hansen hos Skolemesteren i Lindholm samt flere Aalborgensere af Familien Schott. D.  $^{30}/_7$  1770 blev der i Præstegaarden afholdt Auction over Indboet, af hvilket i Bekendtgørelsen fremhæves Guld, Sølv, Kobber, Tin, Messing, Malm, Glas, Stentøj, Skabe, Chatoller, Skrin og Kister, men først og fremmest Afdødes store Bogsamling, over hvilken der var affattet et trykt Katalog.

Det kunde se ud, som om Præstegaarden i Knud Schotts Tid er bleven forsynet med et nyt Stuehus, idet der i den ovennævnte Jfr. Vestrups Bo (1768) blandt Lokalteterne her nævnes „den gamle Raaling“, saa at der altsaa paa dette Tidspunkt har været 2 Stuehuse.

### Johannes Hauch Clausen (1770—90).

Han var f.  $^{25}/_7$  1739 i Aalborg og Søn af Nicolai C., der var Sognepræst ved Frue Kirke, og Anne Elisabeth Hauch,

1) J. E.      2) Kirstine L., † 1776 i N. S. Præsteg., 75 Aar.



blev Student fra Aalborg Skole 1754, cand. theol. 1758 (haud. ill.) og s. A. Hører i Aalborg Skoles 2. Lektie, 1765 i 3. og 1766 i 4. Lektie. D.  $18/5$  1768 blev han som foran omtalt adjungeret Hr. Knud Schott og efter dennes Død Vicepastor til Sundby og Hvorup Menigheder. Han blev d.  $7/8$  1769 i Aalborg viet til Anna Sophie Brorson, der var f. d.  $7/6$  1769 i Aalborg og D. a. Biskop Broder B. smsteds. De havde 3 Børn, 2 Sønner og en Datter, af hvilke Sønnen Nicolaj, der var f.  $18/8$  1771, blev Student fra Aalborg Skole og derefter cand. phil. Han tog imidlertid ingen Embedseksamen og blev 1806 Konsumtionskasserer i Hjøring, hvor han døde 1824<sup>1)</sup>. Datteren Anna Elisabeth, der var f.  $15/1$  1774, blev gift med en Frederik Larsen. Den anden Søn, Broder, døde som spæd 1771.

Den  $8/10$  1790 blev Johs. Clausen kaldet til Sognepræst for Klim, Thorup og Vust og d.  $6/10$  1799 forflyttet herfra til Hjøring, hvor han døde d.  $18/11$  1811 efter d.  $7/7$  1809 at have taget sin Afsked. Hans Hustru blev boende i Hjøring (paa Nygade), hvor hun døde 1829. Om hendes Død findes følgende Bekendtgørelse i Aalb. Stiftst. 84/1829:

„Med hjertelig øm Følelse maa vi bekendtgjøre vore Slægt og Venner, at vor saa inderlig elskede Moder og Svigermoder, Provstinde Ane Sophie, sal. Clausens, fød Brorson, blidt og sødt hensov i Dag Kl. 12 efter 2de Aars Svagelighed og 3 Maaneders bestandig Sengeleie; hun havde levet næsten 85 Aar, været utrættelig i sin Hengivenhed for Gud og Mennesker, især mod sine elskede Børn, som ved Besøg langt herfra sørgeligst maa bekendtgjøre dette. Hjøring den 28. Maj 1829.

Lise Larsen, Frederik Larsen, Ane Marie Clausen,  
f. Clausen. f. Nissen.

Som et Kuriosum skal omtales, at Pastor C. var den første af Sundby Præster, der i Kirkebogen „karakterise-

1) Taubers Efterr.

rede“ Brudefolkene ved Titulaturer som „velfornemme“, „velagte“, „dydige“ etc.<sup>1)</sup>, hvilken Praksis ogsaa tildels blev brugt af hans 3 Eftermænd. —

Om Sundby Præstegaard indberetter Pastor Clausen 1785, at han selv for nogle Aar siden med stor Bekostning havde anlagt en Træ- og Jordfrugthave langs den vestre og søndre Side af Præstegaarden og aflukket samme med Plankeværk af Brædder; nogen Humlehavn fandtes der derimod ikke<sup>1)</sup>.

#### Peder Raaschou (1791—1804)

var f. i Købhvn.  $\frac{20}{6}$  1762 og S. af Peder Sørensen R. og Anna Albrechtsdr., Stud. 1782, Hører i Kbh. 1786, Kand. 1787, blev den  $\frac{4}{3}$  1791 kaldet til Præst i N. S., og forblev her indtil Decbr. 1803, da han blev Sognepræst i Kolding, hvor han døde den  $\frac{20}{1}$  1813. Han ægtede den  $\frac{6}{5}$  1793 i Kbh. (Frue K.) Maria Judithe Wedel (f. 1769 i Kbh., † 1832 i Skjørpinge), D. af Bogholder ved Kbh.s Brandforsikring Søren Henrik Pedersen W. og Marie Bertelsen. De havde 5 Sønner og 3 Døttre, deribl. Søren Henrik August (f.  $\frac{14}{4}$  1792, †  $\frac{24}{7}$  1873), der 1827 blev Sognepræst til Skjørpinge og Faardrup og 1837 til Søborg og Gilleleje samt 1842 Provst for Holbo Herred, Marie

1) Det maa ikke altid have været lige let at afgøre, hvilket Adjektiv der retteligen burde tillægges de paagældende. De ringeste var slet ingenting, saa kom vist de, der var »velagte«, andre var »fornemme« og atter andre, deriblandt flere Gaardmænd, begge Delc. Skoleholderne var »hæderlige« og undertiden tillige »velagtede«. Saa var der ogsaa nogle som var »velærede«, »velforstandige« eller »mandhaftige« (f. Eks. en Nationaldragon) »Velædel« var noget finere, det var f. Eks. en Købmand fra Aalborg; men om »agthar« var bedre end »velagte« skal lades usagt. Adskillige af Brudene, men langt fra alle — var »dydige« eller »gudfrygtige«, og enkelte endnu mere, f. Eks. »dydzirede«, »Gud og Dyd elskende«, ja endog »velfornemme« eller og »velædle« som Jfr. Munch paa Vorbjerggaard.

1) Forbedringer i Landevæsnet i Hh. til Frd.  $\frac{20}{12}$  1758 (Rigsark.).

Annette (f.  $17/4$  1794, † i Kbh.  $3/4$  1865), g. m. A. F. Winding, Sognepr. til Himmelev, Wedeline (f. 1795, †  $16/8$  1883), ugift, Peter Albrecht (f.  $7/3$  1798, †  $10/5$  1876 i Hobro), blev 1826 Sognepr. til Jelstrup-Lyngby og 1834 til Øls, Hørby og Døstrup, Frederik Wilhelm (f. 1800, † 1875), Vinhandler i Kbh., Severine (f. 1803, † 1875), ugift, og Peder August (f. 1808, †  $27/7$  1889), blev 1833 Lærer ved Skaarup Seminarium, 1836 Kateket i Hjøring, 1848 Sognepr. til Høislev-Dommerby-Lunø og 1861 til Kvislemark-Fuirendal.

Ved den store Ildebrand d.  $24/5$  1791 var Præstegaarden den sidste Ejendom, der nedbrændte, men Pastor Raaschou, der kort forinden var kommen til Sundby, havde dog det Held at faa reddet sine Ejendele. Han og hans Familie blev derefter indlogeret i Nr. 20 paa Østergade, hvor de boede til Mikkelsdag 1792, da de flyttede ind i den ny Præstegaard, der vistnok var den samme som den, der for nogle Aar siden blev nedrevet. I Kolding havde Pastor Raaschou den Ære at prædike for Kong Christian VII, da denne i Aug. — Septbr. 1807, opholdt sig paa Koldinghus. I samme Periode blev hans Prædiken ved en enkelt Lejlighed ogsaa overværet af den bekendte Laurits Engelstoft, der ikke var rigtig tilfreds med den, — hvad han for Resten heller ikke var med saa meget andet. E. skriver bl. a.: „Præsten Raaschou havde til Text — „Herre, mine Fjender ere mange imod mig“ etc. Denne Text udførte han temmelig maadelig uden Tankefylde eller ret logisk Orden.“ „Hovedideen var, at vi i vor nuværende Stilling især bør søge Trøst og Opmuntring i den Tanke, at den retfærdige Gud vil forsvare vor retfærdige Sag. Han lovede at anføre de Grunde, som skulde opmuntre os, men vi fik kun den samme. Deklamationen var som i en fortløbende Bøn, Sproget var temmelig godt, undtagen hvor Taleren repeterede sig selv med andre Ord eller med de samme . . . . I Begyndelsen var han noget frygtsom, saa man begyndte at

blive bange for, at han skulde gaa fra Prædikenen.“<sup>1)</sup> Da Spaniolerne senere kom til Kolding, havde Pastor Raaschou nogle af deres Præster i Indkvartering og klarede da de sproglige Vanskeligheder ved at tale Latin med dem. Da Koldinghus senere brændte, nævnes han med Erkendtlighed for sin Hjælpsomhed overfor Slotsforvalteren, der var blandt de brandlidte.

Holger Jørgen Vilhelm Schoulund (1804—09)

var f. i Køge d.  $10/_{11}$  1772 og S. af Klokker smstds. Jørgen S. og Anna Schwartz, blev Stud. fra Slagelse 1791, Kand. 1796 (laud.), Lærer ved Waisenhuset 1797—1800 og kaldet til Præst i S.-H. d.  $17/_{2}$  1804. Han blev s. A. g. m. Anna Magdalene Platou (f.  $10/_{10}$  1776 i Slagelse, †  $12/_{6}$  1833 i Tikjøb) D. af Sognepr. til Ø. Egesborg Christian Frederik P. og Cathrine Staud. Han døde d.  $6/_{9}$  1809 i N. S. uden at efterlade sig Livsarvinger. Om hans Død findes i J. E.  $10/_{9}$  1809 følgende Bekendtgørelse: „Efter et langvarigt Sygeleie hidkaldte Gud den 6. d. M. til det bedre Livs Glæder ved en rolig Død min inderlig elskede Mand Hr. Holger Jørgen Vilhelm Schoulund, forhen Sognepræst for Sundbye og Hvorup Menigheder i Aalborg Stift. Om oprigtig Deltagelse af fælleds Paarørende og Venner i min grundede Sorg holder jeg mig overtudet uden skriftlig Bevidnelse. — Nørresundbye den 6. September 1809.

A. M. Sal. Schoulunds, fød Platou.“

Frederik Winding (1809—1843).

Denne for sin Korpulence saa bekendte Præst var født i Vesterbølle Præstegaard d.  $17/_{2}$  1775 og S. af Sognepræsten smstds. Poul Pedersen W. og Hustru Else Marie Munch. Han blev 1791 Student fra Viborg Skole og havde derefter forskellige Pladser i Jylland og Norge, inden han kunde

1) Laurids Engeltofts Dagbogsoptegnelser fra 1807 og 1808 (D. Saml. 1—3, S. 110).

fuldføre sine Studier, eftersom hans Fader havde en stor Flok Børn og en sindssyg Hustru. I Aaret 1801 var W. i København og var da Medlem af Kronprinsens Livjægerkorps, forblev derefter en Del Aar i Københ., hvor han 1804 tog teologisk Embedseksamen og i de følgende Aar ernærede sig som Lærer. Han var imidlertid avanceret til Kap-tajn og Kompagnichef ved Kongens Livkorps og som Følge af Korpsets Forbindelse med Frederik d. 6. lykkedes det ham 1809 at blive udnævnt til Præst i Sundby og Hvorup, idet han sprang forbi 3 ældre, velanbefalede Kandidater, som Kancelliet havde indstillet til Embedet. Det var aabenbart dette Held, der tilskyndede ham til at søge Præstekaldet i Dronninglund, som i 1825 var bleven ledigt. For at gøre sin Ansøgning mere effektiv, skrev han den paa Vers, og da den ikke skønnes uegnet til Belysning af sin Forfatter, skal det ikke blive Læseren forment at gøre sig bekendt med den. Den lød saalunde:

„Ak allernaadigste Konge og Herre!  
 Det gaar mig ej vel destoværre;  
 det Kald, jeg for sytten Aar siden fik,  
 har mig ej gavnet en eneste Prik.  
 Af Biskoppen var det saa stærkt beklippet,  
 saa jeg ofte har staaet paa Nippet  
 at slænge bort baade Kjole og Krave  
 som en for mig selv unyttig Gave.  
 Thi for Brænde, Klæder og Brød  
 jeg med mine maa lide Nød.  
 Ej heller kan jeg her vel sanke  
 Renten til den nationale Banke,  
 men maae ret som en Kujon  
 fuy! dagligen frygte Execution.  
 Dog kan der paa dette vel raades Bod,  
 naar De vil være saa naadig som god  
 og unde mig fattige sorte Hund  
 Præstekaldet til Dronninglund.  
 Vel vil der vist af de Sorte fleere  
 paa dette Kald stærkt spekulere.  
 Men jeg ejheller er nogen Zinke,  
 Fordum blev jeg regnet blandt de flinke,

da jeg ofte kunde lade mig selv  
 for deres Aasyn med port Epée;  
 min Konge lig i Navn og Aar<sup>1)</sup>,  
 haaber jeg vist, jeg Naade faaer.  
 Jeg haver ej fleere Patroner  
 end min Konge og min Gud,  
 derfor troer jeg vist, De hører mine Toner  
 og frier mig af Nøden ud.  
 Gud give Dem da Aar saa mange,  
 som De nu har, men ej nær saa trange.  
 Allerunderdanigst

Frederick Winding

forhen Capitain ved Deres Majestæts Livcorps, nu ved Deres  
 Naade Sognepræst for Sundbye og Hvorup Menigheder i  
 Aalborg Stift.“

Skøndt der maaske nok en Del Aar senere kunde have  
 været Brug for et habilt Gendarmerikorps i Dronninglund-  
 egnen, blev der dog ved denne Lejlighed ikke taget Hen-  
 syn til de paaberaabte Kvalifikationer saa lidt som til W.s  
 Klage over Ernæringsvanskeligheder, i hvilken Henseende  
 der med en vis Ret kunde rejses Tvivl, da W. ikke alene  
 skal have været vel ved Magt men „unaadelig før“<sup>2)</sup>, hvad  
 der undertiden var ham til betydelig Besvær, f. Eks. naar  
 han skulde stige paa eller af en Vogn, og et Forsøg i den  
 Anledning paa at simplificere sine Embedsforretninger, blev  
 taget ham saare ilde op, og gav Anledning til følgende  
 „Spørgsmaal“ i Aalb. Stiftst. Nr. 71 1837: „Nogle Sogne-  
 folk af en vis Menighed tage sig den Frihed at fore-  
 spørge, om det er Præsten tilladt at give Ordre til at lade  
 et Lig bringe op af Graven hen til sin Vogn, hvorpaa han  
 blev siddende, medens han forrettede Jordpaakastelsen<sup>3)</sup>“:

1) Dette var ikke helt rigtigt, da Fr. 6. var 7 Aar ældre end W.

2) Wibergs Præstehist. III S. 221.

3) En anden Præst paa samme Egn lik engang serveret en ligesaa  
 krads Dosis. Vedkommende var en Søndag kørt til Anneksets  
 Kirke for at holde Gudstjeneste der, men da der kun var mødt  
 et mindre Antal Kirkegængere og Vejret var daarligt, kørte han

Pastor Winding var g. med Sarah Galtrup (f.  $\frac{27}{6}$  1790 i Kbh., † smstds.  $\frac{30}{7}$  1868), D. af Kommandør Hans Diderik G. og Anna Helene Rosenkilde. De efterlod sig ikke Livsarvinger men havde 2 Plejedøtre, nemlig Mette Cathrine Winding (f. ca. 1808) og Frederikke Ludvigsen (f. ca. 1810), der 1834 (iflg. Folket.) begge opholdt sig i Præstegaarden, ligesom Pastor W.s Svigermoder tilbragte sine sidste Aar her og døde i August 1841. Pastor W. døde i N. S. d.  $\frac{8}{10}$  1842 og blev begravet paa den gl. Kirkegaard ved østre Side af det daværende Vaabenhus.

I Windings Tid bestod Lejligheden i Præstegaarden af følgende Værelser og Rum: Dagligstuen, Gangen, Studerkammeret, en anden Stue, Sovekammeret, Kapellanens Værelse, Bryggerset, Rullestuen, Køkkenet og Saltkammeret. Vi fik foran et lille Indblik i Præstegaardens Interiører for 200 Aar tilbage og skal nu kigge lidt indenfor Dørene et godt Aarh. senere, nemlig 1842, da Pastor Windings Bo blev registreret. Herefter stod der i hans Dagligstue en Birketræs Sofa med Betræk og 4 Lænestole, et otte Dages Stueur med Futteral, et Mahogni Spillebord, 2 Mahogni Kommoder, 2 Spejle i Mahogni Rammer samt en 2 Etages Vindovn. Stuen var paa 3 Fag, der naturligvis var behængt med Gardiner. I Studerkammeret stod der en rødmalet Skrivepult, et lille Bord, 2 Stole, et blaamalet Klædeskab, en Lænestol, samt et Sengested med Himmel og Omhæng. Af Smaating fandtes der et Spejl, et Barometer og en Præsenterbakke. I „den anden Stue“ fandtes der en Kanapé og 6 Stole, alt med blaåt Betræk, 4 Mahogni Spilleborde, en Lænestol og et Spejl i Ramme; i Sovekammeret et Egetræs Chatol med Skab, et lille Bord, et Spejl, et Birketræs Sengested samt en Bilægger Kakkellovn; og endelig i Kapellanens Værelse et rødmalet Sengested med Him-

straks hjem igen, Dagen efter læste man i Aalborg Stiftst. noget lignende som: En sort Hund med hvidt Halsbaand, lydende Navnet (N. N.) er bortløben fra (N. N.) Kirke Søndagen den . . . etc.

mel og Omhæng, 2 Stole og et lille Bord, — det var det hele.

### Holger Kongslev Tryde (1843—54)

var f.  $\frac{10}{11}$  1803 i Fensmark, hvor hans Fader, Holger Eggersten T. da var Sognepræst; hans Moder var Marie Margrethe Clausen. Han blev Student 1827 (priv.), Kand 1833 (haud) og derefter Lærer ved Waisenhuset i Kbh., til han d.  $\frac{7}{1}$  1843 blev kaldet til Præst i Sundby og Hvorup Menigheder. Han var en



Pastor Tryde

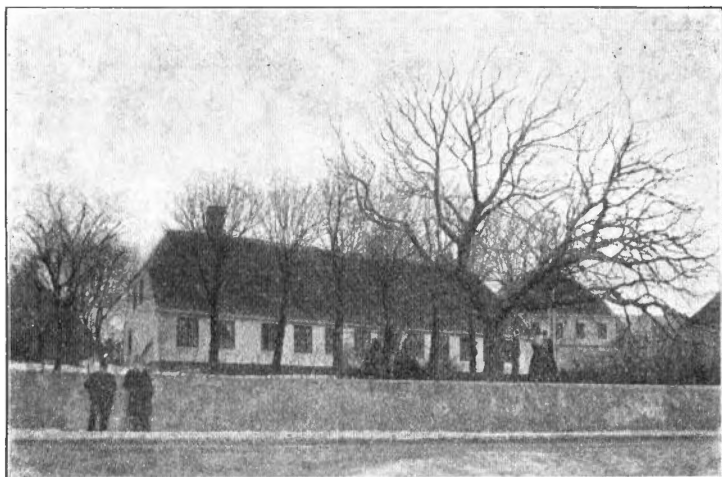
meget nidkær kristen Mand, der holdt af sin Præstegerning, og var baade agtet og afholdt i sin Menighed, i hvilken han daglig færdedes. Han kunde som Sjælesørger sige Folk de mest nærgaaende Sandheder, uden at paagældende blev saaret, fordi de følte det varme Hjerter hos Tryde, der som den Menneskekender han var, i forbavsende høj Grad evnede at slaa paa de

Streng, han skulde ramme, for at naa ind til Hjertet. Pastor T. var ikke nogen lærd Mand men dygtig som Lærer og havde stor Interesse for Landbrug. Han forstod derfor sine Sognefolks Gærning med deres Glæder og Sorger paa dette Omraade og forstod gennem disse ogsaa at faa indvortes fat i dem. Han var dernæst en aandslivlig Mand med levende Sans for alt lyst og godt i Livet, og det var altid fornøjeligt at have ham til Gæst, da han bragte Liv og



Glæde med sig, hvor han kom<sup>1)</sup>. Tryde kunde kun tænke sig at være Landsbypræst, og da det bar henimod, at Sundby skulde være Handelsplads, søgte han bort og blev <sup>28</sup>/<sub>9</sub> 1854 kaldet til Sognepræst for Lyng og Braaby ved Sorø, hvor han blev lige til sin Død d. <sup>6</sup>/<sub>4</sub> 1884.

Pastor Tryde var g. m. Caroline Emilie Ernestine Hedvig Thomsen, hvem han ægtede d. <sup>12</sup>/<sub>11</sub> 1839. Hun



Præstegaarden i Sundby c. 1890

var f. d. <sup>13</sup>/<sub>1</sub> 1812 i Københ. og D. af Nationalbankdirektør Etatsr. Jacob T. og Dorothea Rebecca Cecilie Hebert.

Af Trydes 6 Børn døde de 3 som ganske smaa, de øvrige var: 1. Jakob, f. <sup>9</sup>/<sub>7</sub> 1841, bosatte sig som Skibsbygger i Grønstad i Norge, 2. Marie, f. <sup>6</sup>/<sub>3</sub> 1848, † 1903, ugift, boede hos Forældrene, og 3. Vilhelmine, f. <sup>18</sup>/<sub>10</sub> 1849, g. <sup>8</sup>/<sub>5</sub> 1878 m. sin Fætter Godsforvalter C. Paludan-Müller.

Gamle Fru Ida Ovesen, der fra sin Barndom kunde

1), Forænstaende Karakteristik, der er fuldt samstemmende med, hvad jeg har hørt af de gamle i Sundby, er mig venligst meddelt af T.s Svigersøn fhv. Godsforv. C. Paludan-Müller.

erindre Præstegaarden, som den saa ud i Trydes Tid, fortalte, at den i alt væsentligt var som paa foranstaaende Billedet, dog at der var 8 Ruder i hvert af Vinduerne og at Bakken der foran skraanedes jevnt ned mod Skolegade uden Afgrænsning af Cementmuren, som først blev opført i 1890'erne, da Billedet blev optaget. Hr. C. Paludan-Müller kan huske, at Skraaningen i hans Barndom blev beplantet men tør ikke sige, om der muligvis kan have været plantet et og andet forinden.



Pastor Walther

De senere Sognepræster i Sundby var:

Elieser Teofilus Gad (1854—61), blev senere Sgpr. til Durup og Tøndering i Harre Herred.

Frederik Vilhelm Theodor Walther (1861—1880) blev senere Spr. til Kirke-Saabby og Kisserup i Voldborg Herred.

Niels Osten Mathias Bøving (1880—92), blev senere Sognepræst i Barløse paa Fyn.

Nicolai Kruse Bøggild (1892—1912) der

tillige var Provst for Kjær Herred, var Sognepræst i Sundby til sin Død.

Jacob Christian Zinn (1912—1915), døde ligeledes som Sognepræst i N. S. Han efterfulgtes af den nuværende Sognepræst, Provst Niels Johan Gregersen.

Af personelle Kapellaner i Tiden før 1850 skal sluttelig nævnes:

Christian Jørgensen Westrup (1754—56), Hr. Kjeld

Nielsens Dattersøn, var født 1719 paa Fuglsig i Vendsyssel og S. af den derværende Forpagter Thomas Andersen W. og Hustru Margrethe Kjeldsdatter. Blev Stud. fra Aalborg Skole 1738, Kand 1741 (med non), residerende Kapellan i Dronninglund 1749 og i Novbr. 1754 personel Kapellan<sup>1)</sup> hos Knud Schott i N. S., hvor han døde d.  $\frac{9}{12}$  1756. Ved en Visitats i Dronninglund 1752 betegner Biskop Br. Brorson ham som en kristelig og flittig Mand med Tilføjende, at han ogsaa af Menigheden fik et meget priseligt Vidnesbyrd. Han var ugift men var maaske forlovet, da han efterlod sig et ret betydeligt Udstyr af Tin, Kobber, Glas, Stentøj etc. Han synes ligesom Søsteren Cecilie at have lagt en vis Vægt paa den ydre Indfatning og efterlod sig en standsmæssig Garderobe<sup>2)</sup> men manglede heller ikke et Bibliotek, — han havde ialt ca. 140 Bind —, og at han røg sig en Pibe Tobak under sine Studier, røbes ved Tilstedeværelsen af Tobak for — 8 Sk. —.

Sigvard Theodosius Flindt (1837—43), var f. i Thorslunde Præstegaard og S. af Sgpr. Sigvard F. og dennes 2. Hstr. Anna Petronelle Friis. Blev 1826 Stud. fra Roskilde, 1836 cand. theol. (haud) og d.  $\frac{17}{10}$  1837 personel Kapellan paa eget Ansvar hos Pastor Winding. Han skal have været meget afholdt af Menigheden her, og har vist sin Interesse for Egnen ved Udarbejdelsen af den ofte citerede interessante lille Sognebeskrivelse, der nu findes i

1) »cum spe successionee«.

2) 2 Klædes og 1 Stoffes »Præstekjortel«, en ny sort Underkjortel med Vest, en sort »Skiægs« Klædning, 2 Par sorte Skiægs Bukser, 2 Par Skindbukser, 2 sorte Veste, en »Colleur« Kjortel og Vest, en Klædes Vest med sorte Knapper, en ny Klædes Rochlaar, 2 blaa sribede Lærredstrøjer, en hvid Nattrøje, en blaa Kalemankestrøje, en do. af trykket Lærred, en »Schlafrok« af samme Stof, en Klædes Rejsekappe, et gl. Rejse Hovedslag, et Par sorte Strømper, 2 Par Støvlestrømper, et Par Fløjels Vanter, et Par barkede Handsker, et Par Skindvanter, 2 Dus. grønne Vesteknapper, 15 Messingknapper, 1 Par røde Safians Tøfler og 2 Parykker.

Nationalmuseets 2. Afd s Arkiv. Efter Windings Død blev han (1843) Katheket i Grenaa samt Førstelærer ved Borger-skolen smstds., og i Juni 1851 Sognepræst paa Askø, men var allerede da saa svag, at han kun kom til at prædike paa Indsættelsesdagen, og døde d.  $\frac{3}{1}$  1852. I Aaret 1841 giftede han sig med Petrea Maria Winding, f.  $\frac{15}{8}$  1815,

†  $\frac{17}{5}$  1873 i Holbæk), Datter af Skræder Holger Helt W. i Aalborg og Yttemine Marie Arboe.

De fik følgende Børn:

1. Sigvard Christian (f. ca. 1842 i N. S.), blev Bager. 2. Nicolaj (f.  $\frac{3}{5}$  1843 i N. S., †  $\frac{10}{1}$  1913 i Holbæk), Distriktslæge i Holbæk samt titulær Professor. 3. Holger (f. 1846 i Grenaa, † i København), var en Aarrække Bundtmager i Aalborg, boede en Tid, efter at have trukket sig tilbage, i Villa „Adiseje“



Pastor Flindt

paa Østergade i N. S. og flyttede derfra til Københ. 4. Henrik Emil (f.  $\frac{7}{12}$  1850 i Grenaa), Oberstl. i Artilleriet.

Efter Pastor Flindts Død boede hans Enke nogle Aar i N. S., vistnok i Nr. 7 paa Søndergade.

## VIII. Skolevæsen.

---

Ved det 18. Aarh.s Begyndelse var der i Sundby-Hvorup Pastorat kun en eneste fast Skole, nemlig den i Sundby; 1726 blev der opført en Skole i Lindholm, 1736 en do. i Hvorup, og først henimod 1787 fik Uttrup sit eget Skolehus. Skolen i Sundby, der i Størstedelen af det 18. Aarh. søgtes ikke alene af Sundbys Børn men ogsaa af de større Børn fra Uttrup, laa paa samme Grund i Skolegade som nu Nr. 12. Om denne gamle Skoles Bygningshistorie meddeler Degnen Enoch Green følgende i en Indberetning af 1743: „Ved min Ankomst til Embedet Ao. 1713 forefandt jeg et Hus af 5 Fag, som var saa slet og brøstfældigt, at jeg ingensteds derudi enten kunde ligge eller sidde tørt, men er siden holdt af mig i forsvarlig Stand og er i dette Aar forbedret med 3 nye Fag, begge til den nørre Side. Huset er beliggende imellem Kirke- og Præstegaarden. Ved forskrevne Hus fandtes ved min Ankomst 2de smaa Fag, som havde været indrettet til Skolestue, men var uden Vinduer og Tag samt den største Del af Væggene nedfaldne. Samme blev Aaret derefter repareret og 1722 forbedret af mig med 2de nye Fag, hvortil velædle Højærværdighed, nu hos Gud salige, Hr. Biskop Thestrup gjorde Forskud af 20 Rdlr., indtil afvigte Aar 1743, da Lodsejerne i Sundby Skoles Distrikt lod tilbygge endnu 2de Fag, saa er ovenmeldte Skolestue nu i forsvarlig Stand og har fornøden Størrelse.“

I en Indberetning af 1744 oplyses yderligere, at der til Skolehuset hørte en Have sønden og østen for dette „til fornøden Kaal og Madurter“. Efter en Synsforretning af 1745 vendte Huset i Syd og Nord og bestod af 6 Bindinger, hvoraf de 2 sydligste var de senest tilbyggede. Bygningen var tækket med Straa og forsynet med 2 Døre, af hvilke den ene førte ind til „Degnens Stue“, og den anden ind til den Kaalhave, som laa til Degnehuset, gennem hvilken Dør Børnene havde deres Ind- og Udgang I Skolestuen var der i den søndre Ende 6 og paa den østre Side 10 „Vinduer“, hvorved vel maa være ment Ruder, og der fandtes foruden en Jærnkakkelovn, som tilhørte Degnen, 2 lange Fyrreborde „paa Pæle“, 2 kortere Fyrreborde og behørige Bænke. Gulvet var lagt med tynde „Teglgaardsfliser“<sup>1)</sup>. Bogsamlingen bestod af en Missionsbibel i stort Kvart, foræret til Skolen af sal. Peder Glarmesters Enke, 3 „Spørgsmaalsbøger“, 4 Evangeliebøger, 8 Katekismer og ligesaa mange ABCer, med hvilke Skolen var forsynet af Præsten. Iflg. en „Designation“ for Sundby Skole, dat. Aalborg d.  $\frac{5}{3}$  1742 og underskrevet af Anne Jespersen, sal. Erik Jensens, der var største Lodsejer i N. S., skulde Skoleløn og Ildebrændsel først anvises af Kirkelyspengene, og dernæst skulde hver Boelsmand aarlig erlægge 12 Sk. danske, undtagen de 3 ringeste Bol, der hver skulde nøjes med at svare 8 Sk.; et helt Gadehus skulde ligeledes svare 8 Sk.,  $\frac{1}{2}$  do. 4 Sk., Inderster og de, som boede i de saakaldte Lejehuse, saa mange af dem, som kunde tjene fremmede eller iøvrigt havde nogen Næring, aarlig 12 Sk.; en Tjenestekar, som nød fuld Løn, betalte 8 Sk., en do. med halv Løn 4 Sk. og en Tjenestepige 2 Sk. Disse Penge blev opkrævet af Grandefogden<sup>2)</sup>. Undervisningen i Sundby Skole blev gennem mere end et halvt Aarh. (1713—66) besørget af Degnen

1) Antagelig lavede paa Teglgaarden ved Aalborg.

2) Kilderne til foranstaaende findes i Pakkerne Nr. 405—08, 410 og 412 i Aalb. Bispearkiv.

Enoch Green, der tillige var kaldet til Skoleholder. Efter Knud Schotts Udsagn var Green en Mand, der baade førte et kristeligt Levned og forestod sin Tjeneste „med god Flid og Nidkærhed“, ligesom ogsaa Biskop Brorson gav ham det Skudsmaal, at han var en i hans Forhold og Adfærd eksemplarisk Mand, der flittig holdt Skole baade Sommer og Vinter. Han havde ligesom sin Formand en Hjælpe-lærer („Hører“), der for Kost og Logis<sup>1)</sup> gik ham til Haande ved Undervisningen. Systemet for Undervisningen har vel nok i det 18. Aarh. været nogenlunde det samme i hele Pastoratet, og vi ser da af et „Skolemandtal“ af 1761 vedr. Lindholm Skole, at denne bestod af 3 Klasser efter Børnernes Standpunkt, nemlig 1. Kl. for de Børn, der kunde deres Katekismus, 2. Kl. for dem, der havde læst noget i Forklaringen og 3. Kl. for dem, der kunde deres Forklaring samt regne og skrive, — hvormed Oplysningens Tinde var naaet. Men efterhaanden som Tiden skred frem, udvidedes ogsaa Fagenes Antal, og ved Periodens Slutning (1849) blev der i Sundby Skole foruden i Religion undervist i Dansk, Historie, Geografi, Tysk, Regning, Tegning og Gymnastik. Undervisningen blev gennem hele Perioden bestridt af Degnen og en Hjælpe-lærer („Hører“, „Andenlærer“) samt en Tid tillige af Pastor Tryde. Men det kneb undertiden med at skaffe en Andenlærer, da de Vilkaar, der blev budt, var ikke saa lidt mindre end beskedne. Da Stillingen i Begyndelsen af 1848 var bleven opslaaet ledig, var der saaledes ikke nogen, der følte sig fristet, og Skolen stod som Følge heraf uden nogen Andenlærer. Men da skete der det minderværdige, at denne tilsyneladende saa haabløse Situation blev reddet af — Byens Natvægter, der paatog sig at udfylde den ledige Lærestol. I det sædvanlige Talerør for Folkets frimodige Røst, „Aalborg Stiftstidende“, rettede „flere Skolelærere“ derefter det Spørgsmaal til Pastor Tryde, om det var sandt, hvad Rygtet meldte, at Sundbys Natvægter

<sup>1)</sup> Han havde sin Seng staaende i Skolestuen.

var konstitueret som Andenlærer ved Skolen dersteds<sup>1)</sup>, hvorpaa Tryde maatte svare, at Sogneforstanderskabet efter først forgæves at have søgt en seminaristisk dannet Lærer havde besluttet at lade Niels Christensen Vægter overtage 2 Timer daglig i Skolens nederste Klasse, men at N. C. dog tidligere havde givet Undervisning, nemlig 5 Vintre i Hammer og Horsens og 2 Vintre paa Egholm; — saa kunde man selv om, hvorvidt man vilde kalde Niels Vægter for „constitueret“. Pladsen blev derefter opslaaet paa ny, og dens eventuelle Indehaver fik nu Løfte om den svimlende Gage af 150 Rd. aarlig, hvortil yderligere kom et Værelse i Skolebygningen, fornøden Ildebrændsel, Rengøring af Værelset samt kogt Vand baade Morgen og Aften, men nu fordrede man da ogsaa, at Ansøgeren skulde være Seminarist eller Student.

1862 blev det gamle Skolehus revet ned og erstattet af en 2 Etages grundmuret Bygning, der havde Skolelokaler i Stueetagen og paa 1. Sal var indrettet til Beboelse for Lærerne. Bygningen er nu i Privateje, medens den nuværende Kommuneskole, der er opført 1895 og udvidet 1906, findes paa Skansevejen.

### DEGNE.

Niels (Nicolaus) Bach (Bache) (1708—09), var født i Aalborg 1672, blev Student fra ~~Aalborg~~<sup>København</sup> Skole, 1698 cand. theol. og d.  $\frac{3}{3}$  1699 af Biskop Bircherod beskikket til Hører i Thisted Skole, hvorfra han i Novbr. 1708 kom til Sundby som Degn.

• Peder Humble (1709—13). Han er maaske identisk med den „Petrus Christiani Humble“, som 1696 blev dimitteret fra Aalborg Skole og kunde i saa Fald tænkes at være en Søn af Præsten i Vrejlev, Christen Rubechsen Humble, men noget sikkert om hans Herkomst vides vistnok ikke. Slægten skal iøvrigt være Efterkommere af den

1) Nr. 71/1848.



gamle danske Familie Uldsax. — Om sine Indtægter m. v. meddeler Peder Humble følgende i en Indberetning af  $\frac{3}{10}$  1712<sup>1)</sup>: „Offer her ved Stedet kan beløbe sig ungefærlig 6 Sldr. hver Højtidsdag, saasom der er ganske faa, som ofre, hvilket min Præst, hans Velærværdighed Hr. Kield, med mig kan attestere. Degnebolig er her ikke, men ikkuns en ringe Stue med et liden Kiøcken, som har været meget forfalden, hvorfor min Høygunstige Øfrighed ombedes ydmygeligen, at jeg maatte til dets reparation noget forhielpes.“

^ Enoch Enochsøn Green (1713—66), var f. 1689 og døde i N. S. d.  $\frac{26}{10}$  1766. Om hans Herkomst kan intet oplyses udover, at han var Broder til Købmand Vilum Green i Aalborg og maaske ogsaa til Øllegaard Enochsøn. Green, der var g. m. Peder Jensen Steen i Alstrup Sogn. Han var g. 1. med Margrethe Sophie Arentzborg, som tidligere havde været g. med Morten Larsen Lund, Sognedegn i Voldum<sup>2)</sup> og døde i N. S. d.  $\frac{21}{12}$  1742, 78 Aar 10 Mdr. 1 Uge og 8 Dg. gl. Han blev derefter d.  $\frac{29}{9}$  1743 i N. S. g. med Anne Kirstine Arreboe (Ærøboe) og havde i dette Ægteskab følgende Børn, af hvilke dog kun Nr. 4—6 overlevede ham: 1. Margrethe Sofie, f. 1745, 2. Andreas Christian, f. 1746, 3. Margrethe Sofie, f. 1747, 4. Enoch Christian, f. 1751, g. m. Anne Marie Bøhm, dansk Skoleholder i Aalborg, senere Degn i Albæk, 5. Andreas, f. 1752, opholdt sig 1772 i Kbh., d.  $\frac{23}{4}$  1773 i Hjøring, g. m. Sofie Amalie Wind Lohmann, var da Underofficer, 6. Claus Holmer, f. 1754, Ejer af Westrupgaard i Saltum Sogn<sup>3)</sup>.

Enoch Green havde, som allerede omtalt, det bedste Lov baade for sin tjenstlige Virksomhed og sin personlige

1) Aalb. Bispeark. Pakke 408.

2) Hun havde i 1. Ægteskab Døttrene Barbara og Cathrine Elisabeth, af hvilke førstnævnte var ugift og sidstnævnte g. m. Skræder Anders Torslev i Aalborg.

3) Jfr. Klitgaard: Hvetbo Hrd. II, S. 202.

Vandel, og de, der har Lyst til at vide lidt om hans daglige Omgivelser og Livsvilkaar, kan nu faa Lov til at allægge den gamle Degn et lille Besøg i hans Hjem i Sundby Degnebolig. Vi gaar først ind i hans „Kammer“, hvor vi træffer ham iført en gl. Kontorkjøl, Halsklud og sorte Bukskins Knæbukser samt Paryk<sup>1)</sup>. Her er ret sparsomt møbleret: En brun Egekiste med Jærnbeslag, et lille Fyrrebord og et Egeskab, men saa har han en hel Del Bøger, henimod 200, deriblandt Arreboes Hexaameron og Meursius' Historia Danica, — og endelig: 3 Spanskrør. Til Opvarmning af Kammeret var der en Bilæggerovn paa Jærnfod. Dagligstuen er rigeligere monteret. Her staar der ogsaa en Jærn Bilægger men prydet med 6 Messingknapper, fremdeles et 8 Dages Stueur, en Egetræs Dragkiste, en mindre do., en stor Egekiste med Beslag, et stort Skab af Fyr, et Klædeskab, et mindre do. med Skuffer i, to Vingeborde, en Lænestol betrukken med Læder og 2 mindre Stole. I „nye Stuen“ staar der en rød Himmelseng med blaat Omhæng, et Egetræs Bord med Stentavler, et Thebord med Voksdug, en Lænestol med Ruslæders Betræk, 6 Ruslæders Stole, en Dragkiste med en mindre do. ovenpaa samt et Spejl i sort Ramme. I Børnestuen findes ligeledes en Seng med blaat Omhæng, en Foldbænk samt et Stueur, og i Skolestuen staar der en „indelukt Seng“, hvor Hørerer hviler paa Dagens Gærning blandt Skolebænke og „Borde paa Pæle.“ Hjemmet er ret vel forsynet med Kobber, Messing og Tin, ja selv Sølvtoj findes der en Del af, f. Eks. en Sølvkande vægtig 55<sup>1</sup>/<sub>4</sub> Lod. At Kaffe og The ikke er ukendt i Huset, ser vi af Husgeraadet, blandt hvilket ogsaa findes en Brændevinskeddel med Tilbehør og et Vaffeljærn<sup>2)</sup>.

Om sine Indtægter meddeler Enoch Green 1744 bl. a. følgende: Til Degnekaldet er 4 Tdr. Rug og 11 Tdr. Byg,

1) Han efterlod sig 3 saadanne og af Klæder yderligere 2 gl. sorte Kjoler, 5 Halsklude, 6 smaa »Fipkraver« m. m.

2) Foranstaaende er uddraget af Skiftet efter ham (1766).

hvoraf betales aarlig efter den af højærværdige nu salige Biskop Bornemann ansatte Taxt til Aalborg latinske Skole 2 Tdr. Rug og 3 Tdr. Byg. Bliver saa i Behold: 2 Tdr. Rug, som er efter forskrevne Taxt à Td. 7 Mrk. — 3 Sldr. 2 Mrk., 3 Tdr. Byg à 5 Mrk. — 20 Sldr., 3 højtidelige Offerdage à 10 Sldr., er 30 Sldr., derforuden alle Helgensdag 6 Sldr., Paaske- og St. Hansrente 5 Sldr., Rugpenge til Michelsdag af Sundby Sogn 2 Sldr. 2 Mrk. og uvisse Accidentzer ungefehrlig 10 Sldr.“ Med Hensyn til det sidste burde det jo i det mindste „dryppe“ lidt paa Degnen, og at der slet ikke faldt noget af til ham ved saadanne Lejligheder, hvor Præsten blev betænkt, kunde naturligvis ikke passere, og ses i et enkelt Tilfælde at have givet Anledning til Søgmaal. nemlig da Enoch Green indstævned 2 Kvinder i Hvorup til at møde paa Kjær Herredsting d.  $13/6$  1727, idet han „højlig formente sig beføjet ved Lovmaal at faa hindret og afskaffet en begyndende ond Skik og hannem skadelig Vane af Indbyggerne ved Barselqvinders Kirkegangs Ofring i, at, naar de ofrer deres Gave paa Herrens Alter til Præsten, der da en Del gaa Deignen gandske forbi og icke givet hannem det, de efter Kgl. allernaadigst Lov pligtig er, iblandt hvilke skal have været Kirstine Nielsdaatter og Mette Olufsdaatter i Hvorup, som forgangne 25 Maj ved Mads Olufsens og Jens Nielsens Koners Kirkegang saaledes haver gaaet Deignen forbi . .<sup>41)</sup>.

Christen Andersen Krag (1767—72), var 76 Aar gl., da han kom til Sundby som Degn. Han blev gift med Enochs Greens Enke, men der kom ingen Børn i dette Ægteskab, og han døde d.  $16/6$  1772 i N. S. uden at efterlade sig Livsarvinger. Som hans eneste Arving nævnes

1) I hans Bo findes et Regnskab over nogle Ofre fra hans sidste Tid, af hvilket Regnskab bl. a. fremgaaer, at hans Paaskeoffer ialt havde beløbet sig til 9 Rd 4 Sk., og at der ved Begravelser og Bryllupper gerne blev ofret 1—3 Mrk., men nogle nøjedes ogsaa med 8 Sk.

hans Broder, Thomas Andersen Wognsen i Nibe, og han har rimeligvis ogsaa været i Slægt med Borgmester Chr. Wognsen i Aalborg, af hvem han ses at have laant nogle Penge. Han maa antages at have været Student, siden han var i Stand til at udarbejde et latinsk Mindedigt over Knud Schott, og i hans Bogsamling, der bestod af ca. 350 Bind, fandtes der en Mængde lærde og interessante Værker, som Simon Paulis „Flora Danica“ og Hjørings „Leykrantz“<sup>1)</sup>. Bøgerne stod paa en Reol i Sr. Krag's egen Stue („Kammer“), der var adskilligt komfortablere udstyret end i hans sal. Formands Tid. Der var foruden Bilæggerkakkellovnen et Ege-træs Chatol, et Skrivebord med aaben Fod, en Lænestol, en Ruslæders Stol og af mindre Ting et Fuglebur af Messing, en Glaslampe, et Timeglas, et Blækskrin m. m. Væggen dekoreredes foruden af Bøgerne af et Landkort og „Biskop Thestrups Skilderi“ og for Vinduerne var der 2 grønne Gardiner; — men Spanskrørerne maa vi forgæves eftersøge i Registreringen. — Efter Chr. Krag's Død flyttede hans Enke til Aalborg, hvor hun døde allerede d. <sup>23</sup>/<sub>1</sub> 1773.

Søren Mørch (1772—1801) var sikkert identisk med den Søren M., der d. <sup>20</sup>/<sub>2</sub> 1768 aflagde Embedsed som Kordegn i Sæby. Han var g. med Anne Andersd. Skaarup (f. ca. 1728, † i N. S. <sup>12</sup>/<sub>3</sub> 1801) og havde med hende følgende Børn: 1. Søren, Købmand i Sæby, 2. Anders, der 1801 „conditionerede“ hos Købm. Berent Andersen i Ø. Risør i Norge, og 3. Cathrine Marie, f. ca. 1766 og g. m. Podemester Søren Mørch i Aalborg. Efter Hustruens Død tog S. M. sin Afsked som Degn og levede vistnok sine sidste Aar i Aalborg hos sin Datter og Svigersøn. Han døde d. <sup>23</sup>/<sub>11</sub> 1806, 81 Aar gl.

Ulrik Christian Bruun (1801—1810) var f. ca. 1771 i København og blev 1789 sammesteds privat dimitteret som

<sup>1)</sup> Der nævnes blandt Bøgerne ogsaa nogle, som øjensynligt var Haandskrifter, f. Eks. Knud Schotts »den snævre Port til Livet« og Enoch Greens skrevne Spørgsmaal.

Student (med haud.). D.  $20/7$  1801 aflagde han Ed som Sogndegn til Sundby-Hvorup og er formentlig afgaaet 1810. Han druknede d.  $19/6$  1824 af Vaade og blev begravet i Aalborg, — iflg. Budolfi Kirkebog, hvor han da kaldes „fhv. Degn.“

### SKOLELÆRERE OG KIRKESANGERE.

Andreas Christian Østergaard (1810—11) var f. ca. 1776. Han aflagde d.  $19/10$  1810 Embedsed som Skolelærer og Kirkesanger i N. S. men blev allerede i Oktbr. s. A. kaldet til Skolelærer og Kirkesanger for Jørsby (Jordsby) paa Mors. 1812 blev han kaldet til Skolelærer og Kirkesanger i Sæby og aflagde Embedsed som saadan d.  $22/8$  1812. Muligvis har han ikke tiltraadt Stillingen i Jørsby, idet han i Aalborg Budolfi Kirkebog, da han d.  $11/3$  1812 fik et dødfødt Barn begravet i Aalborg, betegnes som „fhv. Degn i Sundbye, nu Informator“. Han forblev i Embedet i Sæby til sin Død d.  $3/6$  1833. Han var g. m. Elisabeth Loge (til hvem han blev viet i Sundby Degnebolig den  $28/8$  1811<sup>1)</sup>); hun, der var fra Flekkefjord i Norge og f. ca. 1789, døde i Sæby d.  $18/11$  1834. De havde en Søn og en Datter, nemlig: Ammomine Abel (f.  $19/8$  1813 i Sæby) og Henrik Immanuel (f.  $9/6$  1818 smstds.). Ingen af dem var i Hjemmet ved Moderens Død.

Laurids Pedersen Grønlund (1811—26) var f. d.  $17/6$  1764 i Nykøbing paa Mors og antagelig S. af Skoleholder smstds. Peder G. Han var Skoleholder i Fabjerg, da han d.  $25/10$  1803 i Nees blev g. m. Ane Johanne Pedersd. Nørgaard (f. 1784 i Nees Sogn, † 1864 i N. S.), med hvem han havde Sønnen Joseph Peter, der døde i N. S. i Marts 1813,  $4\frac{1}{2}$  Aar gl. Lærer Grønlund tog sin Afsked 1826, men blev derefter boende i Sundby, hvor han købte Ejendommen Vestergade 21. Her døde han den  $23/6$  1843.

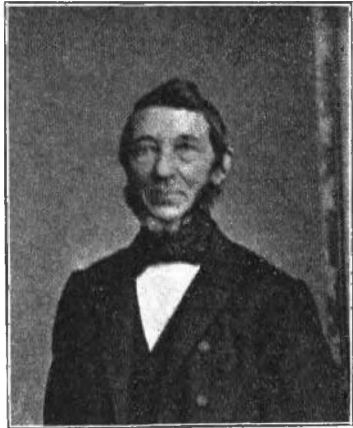
1) Både Brud og Brudgom tituleres i Kbg. »velædle«.

Diderik Ernst Bluhme (1826—32), var f. i Middelfart d.  $28/2$  1794 og S. af Byfoged smstds., senere Hof- og Stadsretsprokurator, Johan B. og Anne Elisabeth Lystrup. Han blev 1820 Landmaaler, boede en Tid i Nørre-Tranders og kom derfra til Sundby 1826. Han var g. m. Anne Marie Hagstrøm (f. paa Anholt, døbt  $30/10$  1791 i Hals), D. af Hans H. og Dorthe Andersdatter. — B. havde en digterisk Aare, der gav sig Udslag i en lille Digtsamling, „Rimblomster“, som 1824 udkom i Aalborg og indeholdt foruden enkelte længere Digte en Mængde Gratulations- og Mindevers m. m., og som vist efter Tidens Smag naa kaldes meget net. — Bluhme døde i N. S. d.  $8/6$  1832 uden at efterlade sig Livsarvinger og blev begravet paa den gamle Kirkegaard, hvor nu Gæstg. N. Christensens Familiebegravelse er. Der stod i sin Tid paa hans Grav et sort Jærnkors. Hans Enke, Dorthea Andersdatter, ægtede den  $9/12$  1837 en Skolelærer Rebstrup.

Christen Svirkjær (1832—44) var f. ca. 1794 paa Gaarden Svirkjær i Skjærum Sogn og S. af Gaardens Ejer Christen Christensen og Hustru Else Thomasd. Han blev d.  $27/5$  1828 kaldet til Skolelærer i Hørnsted og d.  $27/6$  1832 til Kaldet i Nørresundby, hvorfra han d.  $1/1$  1844 blev forflyttet til Frederikshavn. Han var g. m. Petrine Bræmer, der var f. ca. 1799 i Frederikshavn og D. af Guldsmed smstds. Christian Henrik B. og Ane Birgitte Jacobsen. De havde følgende Børn: 1. Henriette, f. ca. 1825, 2. Julie Christiane, f. ca. 1827, 3. Pauline Cathrine, f. ca. 1831, 4. Elsin Birgitte, f. ca. 1833.

Søren Schweigert (1844—71) var f. den  $25/4$  1803 i Ebeltoft og Søn af Konsumtionsbetjent Johan Joseph Joachim S. og Margrethe Nielsd. Høeg. Tog 1826 Eksamen fra Lyngby Seminarium med. 1. Karakter, var i en Aarrække Skolelærer og Kirkesanger i Lemming Sogn og blev den  $26/8$  1844 kaldet til N. S. Han var gift med Nico-

line Kathrine Svaneberg, f. 1802 i Aarhus, Datter af Student (!) Jens S. og Hustru Ane Margrethe Langballe. De havde 2 Børn, nemlig 1: Carl Anthon Joachim S. (født ca. 1831 i Lemming), Restauratør i N. S., gift med Maren Anthonsen, (født 1827 i N. S., Datter af Høker senere Gæstgiver Anthon Ludvig Andersen), og 2. Edele Margrethe Marie, (f. ca. 1835 i Lemming)



Søren Schweigert

#### HØRERE (SUBSTITUTER) og ANDENLÆRERE.

- Niels Nielsen, nævnes i Kjær Hrds. Tgb. for 1708 under  $11/5$  som Stævningsmand.

. Anders Jensen var i mange Aar Hører i Sundby Skole og blev siden Skolemester andre Steder, senest 1737 i Lindholm Skole, hvor han døde i Oktober 1741, 60 Aar gl. Knud Schott siger om ham, at han var „skikkelig og nogenlunde vel til at informere“. Han blev d.  $24/2$  1732 i N. S. g. m. Karen Andersd. fra Uttrup.

Anders Jensen Nørgaard var Substitut hos Chr. Krag, blev 1780 dansk Skoleholder i Aalborg, hvor han 1808 blev Skattekasserer, i hvilket Embede han forblev til 1828, da han døde, 74 Aar gl. Han blev gift 1. d.  $22/8$  1783 med Ane Kioldsdatter fra Egholm (†  $26/8$  1796), gift 2. d.  $2/12$  1796 med Maren Kioldsdatter Holm (†  $4/2$  1810, 46 Aar gl.), gift 3. den  $15/3$  1811 med Johanne Henriette Møller (†  $21/7$  1842, 78 Aar gl.). Han havde følgende Børn: 1. Mariane (f. og † 1783), 2. Jens (f. og † 1786), 3. Ane Kirstine (f. 1788), 4. Jens (f. 1790),

5. Mariane (f. og † 1796), 6. Ide Kirstine (f. 1798, † 1830), ugift, 7. Erik Andreas (f. 1801), Inspektør ved Rosenborg Brøndanstalt, og 8. Niels Borup (f. og † 1805).

Christen Nielsen (f. ca. 1776), var 1801 Substitut hos Søren Mørch.

Niels Christensen („constitueret“) se S. 321 f.

Jens Jacob Olsen (f. ca. 1827 i Vaar Sogn), var Lærer ved N. S. Skole 1850, da han tilbød Manuduktion for vordene Seminarister.

---



## IX. Sundhedsvæsen.

---

Vi kan gennem Kirkebogens Angivelser af de aarlige Dødsfalds Antal spore, til hvilke Tider der har grasse-ret Epidemier i Sognet. Hvad nu først angaar det 18. Aarh. var det almindelige Antal af Dødsfald i Sundby Sogn 20—25 om Aaret, idet der dog gaves adskillige Aar, hvor Tallet var langt lavere, ja lige ned til 12. Men i følgende Aar træffer vi de største Tal, som tydeligt nok angiver, at der var en særlig Aarsag tilstede: 1716 (37), 1717 (36), 1727 (40), 1731 (44), 1737 (38), 1742 (42), 1756 (38), 1773 (41), 1778 (36) og 1779 (30). Det var navnlig Sygdomme som Børnekopper, Blodgang og Sprinkler, som dengang hjemsøgte disse Egne, og hvad de 2 sidstnævnte Aar angaar faar vi vistnok en Forklaring i „Skjaldtidende“ for Juni 1779, hvor det fra Aalborg meddeles:

„Her raser Død og Gift i mange Børnekopper,  
man alt for sparsomt dem indpropper  
Indpodnings priiselige Cour,  
ved Tvang og Snak og Frygt og Fordom holdes borte,  
som ingen Læge var forinden Byens Porte . . .“ etc.

I Aaret 1801 døde der i Sundby Sogn 41 mod henhv. 27 og 19 i de to omkringliggende Aar, 1807 var der Tyfusedemi i Vendsyssel og 1808 Børnekopper, hvilke sidste maa-ske har været medvirkende til, at der s. A. var død 35 Personer i Sundby Sogn. 1817 frygtede man i Sundby og Vadum Sogne for, at den saakaldte „Vandskræksyge“ skulde være udbredt mellem Hundene der, men det viste sig, at

det kun drejede sig om en større Epidemi af den almindelige Hundesyge<sup>1)</sup>. 1825 bredte Kopperne sig igen over hele Vendsyssel<sup>2)</sup> og i første Halvdel af 1830'erne kom der Skarlagensfeber, som navnlig skal have været ondartet i Novbr. 1833 og Januar 1834, i hvilket sidste Aar der af 3312 Døde i Aalborg Fysikat var 1668 Børn under 10 Aar<sup>3)</sup>, og det har muligvis været Skarlagensfeberen, der i Løbet af faa Dage bortrev de 3 Søsken i N. S. i Novbr. 1832. 1836 optraadte Mæslingerne paa Egnen ofte ledsaget af Brystbetændelse og medførte en ikke ringe Dødelighed<sup>4)</sup>. Om Vendelboernes Sundhedstilstand i 1820'erne skriver Amtsforvalter Brinck-Seidelin bl. a. følgende<sup>5)</sup>: „De her mest herskende Sygdomme, — og nogle er Bonden ligegyldig for, da han anser dem for nødvendigt Onde, som han i det højeste kan bruge Husraad for, i hvilken Overtroen ei har ringe Deel, — ere 1) Hududslet af forskjellig Natur, saasom Fnæt, Ringorm og Skurv, 2) hidsige Febre, som næsten hvert Aar vise sig i et eller flere Sogne og stundom gaar frem med temmelig Hidsighed, der dog ikke foraarsager nogen betydelig Dødelighed blandt Almuen.“ Som den 3die Grubbe nævner B.-S. „den saakaldte veneriske Sygdom, Syphilis“. Om denne Sygdoms Historie paa vor Egn skal her blot meddeles følgende: I sidste Fjerdedel af det 18. Aarh. udbredte der sig paa forskellige Steder i Jylland en uhyggelig Sygdom, som man har kaldt „det jyske Syfiloid“, uagtet lignende „Epidemier“ allerede tidligere havde vist sig baade paa Sjælland og Fyn. Man var dengang ikke klar over, hvad det egentlig var for en Sygdom og kaldte den „Syfiloid“, men det var Syfilis, der her navnlig angreb Næse- og Svælgregionerne, og overførtes ikke ad kønslig Vej men paa anden Maade ved den fuldstændige Mangel paa hygiejniske Hensyn, ikke mindst ved Brugen af fælles

1) J. E. 7/2 1817.      2) Brinck Seidelin: Hjøring Amt S. 9.

3) Bibl. for Læger 4. R., 9. Bd., S. 104.

4) — — — S. 113.      5) Hjøring Amt S. 8 f.

Spise- og Drikkeredskaber. Dette førte til, at ofte hele Byer blev hjemsøgte og baade smaa og store angrebet, saa at Sundhedsautoriteterne maatte gribe energisk ind for at stanse Ondet, der naturligvis gav Anledning til mere eller mindre Panik rundt omkring. Herom vidner for Sundbys Vedkommende følgende Bekendtgørelse i J. E. for <sup>10</sup>/<sub>5</sub> 1793:

„At nogle Personer i Christian Ertmanns Huus i Sundbye efter Rygtet dels skulle være inficerede af venerisk Svaghed, forholder sig vel saa. Men da jeg qva Districts Chirurgus, af bemeldte Mand i Sundbye er bleven kaldet for at undersøge det virkelige af det udsprede Rygte og at tage under Cuur de deraf Befængte; saa kan jeg til Publici Sikkerhed herved bekiendtgjøre og forsikre: At Christian Ertmanns Huus for nærværende Tid derfor er ganske fri og sikker. — Aalborg d. 8. Maji 1793.

C. F. Müller, Districts Chirurgus.“

At Sundby-Hvorup Pastorat ikke var gaaet fri, fremgaar yderligere af følgende Bilag til Amtsregnskaberne:

„Paa Forlangende af S. T. Hr. Krigsraad Gleerup til Rødslet har jeg underskrevne Chirurg saavel sidst udi indeværende Aars Martii Maaned, som og udi Juni Maaned tagen under Kur og Helbredelse de af venerisk Svaghed befængte trende Qvindepersoner, nemlig Pige Kirsten Jensd., Maren Thomasd. og Datter, Anne Marie Jensd., alle af Rødslet Gods og Indsiddere i Hvorup Sogn og By, tillige og afleveret alle dem, som kunde optænkes, der med dem havt Omgang og boet i Nærheden af dem; disse deres Helbredelse og Huus er skeed i den strengeste Orden med at være afsondret fra andre og være i et Hus samlet og efter erholdt fuldkommen Helbred meddelt enhver især Sundhedsattest og det saaledes indrettet, at Kuren blev paa mit eget An- og Tilsva..... Aalborg, d. 8. Aug. 1787.

Christoph Friederich Müller.“

Af et Bilag til Aalborg Amts Delinkventomkostninger 1786 fremgaar dernæst, at samme Kirurg i Marts 1783 havde kureret paa Margrethe Larsd., som da tjente hos Gaardfæster Jens Nielsen i Hvorup By og som ligeledes var befængt med venerisk Smitte. Hun blev straks isoleret

og anbragt i et for sig selv liggende Hus der i Byen, ligesom Jens Nielsen og samtlige andre Personer i Gaarden blev undersøgt, uden at dog nogen af dem befandtes smittet. Endnu i 1830ne ulmede Syphiloidet nord for Limfjorden. van Deurs, der var Distriktskirurg i Aalborg 1832—38, udtaler: „Syphilis har sit Sæde i Aalborg By, men det jydsk Syphiloid paa Landet“, og om Sædeligheden i Aalborg siger han: „Der findes vistnok ikke megen Sædelighed hos Fruentimmerne af de lavere Klasser“ og at han „skulde næsten tro, at mange Fruentimmer i Aalborg kunne sættes i Klasse med Glædespiger og offentlige Skøger“. Sygdommen bredte sig fra Aalborg til Landdistrikterne, og han gør opmærksom paa, at de saakaldte „Skrædderpiger“, blandt hvilke mange er befængte med Syphilis, er de Individier, som mest forplanter Smitten paa Landet. Dengang fik man sit Tøj syet hjemme, og dertil fik Huset Hjælp af disse omrejsende „Skrædderpiger“. De drog fra Hus til Hus, opholdt sig paa hvert Sted i flere Uger og sov i denne Tid i Reglen hos Husets Børn. Saasnart et eller flere af disse var smittet, forplantede Sygdommen sig snart til de andre Medlemmer af Familien samt Hustyendet, som jo spiste af Fad sammen og i Flæng brugte Træskeer, der sjældent afvaskedes. Van Deurs fandt ofte hele Familier, i hvilke hvert enkelt Medlem var smittet<sup>1)</sup>. I Anledning af disse Forhold blev der 1822 oprettet et Sygehus i Hjøring, og der havde her indtil Udgangen af 1827 været indlagt 511 Syphilispatienter<sup>2)</sup>.

Indtil 1773 fandtes der ikke een Læge i Vendsyssel, og først 1819 bosatte der sig en Læge i Sundby; forinden da søgte Sundbynitterne naturligvis Lægehjælp fra Aalborg og var saaledes forholdsvis gunstigt stillede. Den første, der drev Lægevirksomhed i N. S., var ikke Læge, han var heller ikke „Chirurgus“, men havde staaet i Lære hos en „Bal-

1) Jfr. nærmere Edv. Ehlers: Folkesyphilis i Danmark.

2) Brinck-Seidelin: Hjøring Amt S. 8.

berere“ i Aalborg, det var Sr. Christoffer Poul Neumeier (Neimeir). Den første Gang, vi hører om hans Eksistens, var i Aaret 1720, da der til Kancelliet blev indgivet Klage over ham, hvorom Supplikprotokollen for 1720<sup>1)</sup> indeholder følgende:

„Aalborg Balberer och tvende Balbererencher klager, at dem scheer Indpas i deris Balbererlau ved adschillige Fuschere, især over en Svend, nafnlig Christopher Povl Neimeir, som efter at han har tient i Byen et half Aar, har nedsat sig i Sundbye ved Aalborg for der at holde Kroe och under den Prætext lader sig continuerlig bruge i Professionen, iligemaade over en Svend ved Navn Gottlieb Heer, som vel har tient der i Byen och for et Par Aar siden nedsat sig synden for Aalborg i Torup Sogn i Hellum Herrit och lader sig bruge paa samme Maade tvært imod de Balbererlauget d. 23. Juni 1634 och 19. Decbr. 1685 forundte Privilegier, som d. 26. Decbr. 1699 ere blevne allernaadigst confirmerede och som med hoslagte Documenter beviser, at dend i Sundbye værende antager adschillige under Chur. . . .“ etc.

I Ansøgningen, der er dateret Aalborg d.  $\frac{8}{4}$  1720, hedder det bl. a. om Christoffer Neumeier:

„Men hvad Conduite og Forstand i sin Chirurgie han haver sligt at udbringe, kan allernaadigst sluttes, naar Eders Kongl. Mayt. allernaadigst vil betragte, at hand ingensteds haver været, siden han fra Lavaarene er indkommen til Landet, uden her i Aalborg. . . . Gud bevæge Deres Mayts. Hierte til Naade og Medlidenhed for os i vores store Trang og gjøre lycksalig alle Deres Mayts. Raad og Anslag, hvilket af Hiertet i allerdybeste Underdanighed øndsker. . . .“ etc.

Ansøgningen var bilagt med følgende Erklæring:

A<sup>o</sup>. 1720 d. 12. Martij vare vi underskrefne Anders Olesen Krag og Povel Kruse, begge Borger og Indvaanere her i Aalborg, tilligemed Kongl. Mayts. Byefoged i Aalborg Sr. Christen Schmit efter velfornemme Sr. Gotfried Ludvig Thyms og Sr. Jochum Reichs, begge Borgere og Beboere her sammesteds, deris Begiering i Nør Sundbye for at in-

<sup>1)</sup> Sag Nr. 651.

qvirere, hvad Patienter Chistopher Povl Nemeir, som holder Kroer der sammesteds, kunde hafve under Kuur, og befandt da en fremmedt Mand fra Landet til Anders Bødkers, som laa i Salvation<sup>1)</sup>, og tilstoed at være under bemelte Christopher Poul Nemeirs Kur, ligeledis berettede Jørgen Bendtsen i meerbemeldte Sundbye, at der hafde ligget en Mand fra Odenst<sup>2)</sup> Gods ved Navn Jens Christensens, som af Christopher Poul Nemeir var andtagen for hans Lippe<sup>3)</sup> at kurrere, men nu var samme Mand i Christopher Neimeirs Huus, og for det 3die fand vi en Mand til Berthel Larsen Ladefoged ved Navn Anders Madsen fra Thorsager, som hafde Krefit i sin Lippe, og sagde at være under Kuur hos Christopher Nemeir. Derforuden sagde andre til os, at ermeldte Neimeir hafde og hafde haft mange under Kuur. Gick vi saa til Christopher Povl Nemeir, saa som hand iche ville komme til Byfogden efter tvende til ham hafde Bud, og da Byfogden forholt ham, at det var iche Ret saaledes at antage Patienter i Henseende at hand iche var examineret, og foruden, at han derved gjorde Balbererlauget i Aalborg stor Indpas, svarede han, at det var lige meget. . .“ etc.

Det blev herefter under  $17/7$  1720 resolveret, „at ingen slige Fuskere maatte nedsætte sig nogle Mile nær Aalborg“, og Monsieur Neumeyer blev henvist til at holde sig til sin Kro paa Sundby Torv<sup>4)</sup>, hvor han blev boende indtil 1726, da han — sandsynligvis grundet paa økonomiske Vanskeligheder, — maatte trække sig tilbage; — han blev f. Eks. d.  $13/5$  1726 indstævnet for 4 Aars Konge- og Kirketiende. Han blev dog boende i Sundby, men døde oppe i Jerslev Sogn, hvor han muligvis opholdt sig for at praktisere. Han blev kun 36 Aar gl. og begravedes iflg. Jerslev Kirkebog d.  $16/1$  1729. Han var g. m. Susanne Marie Hoffmann, til hvem han blev viet i N. S. d.  $29/2$  1720 iflg. kgl. Tilladelse uden Trolovelse og Lysning. Hun boede efter Mandens Død i Uttrup og afgav i Decbr. 1729 en Erklæring ang. „den slette Tilstand hun og hendes sal. Mand var i førend han døde, saa at hun ikke efter hans

1) under Kur?

2) 3: Oddens.

3) Læbe.

4) Se. S. 129.

Død kunde betale noget af hvad Gæld, han hende uafvildende maatte have paadraget sig<sup>1)</sup>. De ses ikke at have haft Børn.

I Aaret 1818 bosatte der sig for første Gang en Læge i N. S., nemlig Jens Anthon Westergaard. Han var f. d.  $22/6$  1791 i Aarhus og S. af Prokurator Christian W. og Dorothea Cathrine Gotschalk, blev Stud. fra Aarhus 1811, Kand. ved Alm. Hosp. 1815—16, tog kirurgisk Eksamen 1816, blev Reservekirurg ved Alm. Hosp. 1816—18, hvorefter han nedsatte sig som praktiserende Læge i Sundby. Her blev han dog kun i kort Tid, idet han allerede d.  $3/2$  1819 blev Distriktskirurg for Aalborg By samt Fleskum og Kjær Herreder. Han blev tillige Læge ved det nylig oprettede civile Sygehus for Aalborg By samt Aalborg og Hjøring Amter. Han døde i Aalborg d.  $23/3$  1829 efter faa Dages Sygdom af en heftig Nervefeber. Han blev  $10/5$  1818 g. m. Johanne Vilhelmine Louise Bentzen (f.  $1/5$  1799 i Kbh., †  $21/11$  1856 smstds.), D. af Hørkræmmer Kapt. Hans B. og Charlotte Louise Bruun.

De havde følgende Børn: 1. Hans Ludvig (f. 1819 † 1820), 2. Christian (f. 1820 † som ung i Kbh.), 3. Hans Bentzen (f. 1822, † 1855), Læge i Frederiksværk, 4. Jens Anthon (f. 1824, † som Dreng i Kbh.) og 5. Charlotte Louise (f. 1826, † 1880) Bestyrerinde for et Pigeinstitut og en højere Undervisningsanstalt for Damer.

Den næste Læge, der nedsatte sig i N. S., var Kirurg Johan Anthon Hoff. Han var f. 1784 i Varel i Oldenburg og S. af Kirurg Johan Daniel H. og Charlotte Amalie Hintze. Var 1804—07 Underlæge i hollandsk-fransk Tjeneste, 1807—11 Kompagnikirurg i den dansk-norske Hær, 1807—08 i engelsk Fangenskab, 1812—14 Overskibskirurg ved Stationen i Grenaa, praktiserede derefter vist nogle Aar i Grenaa, blev 1820 atter Skibskirurg, tog kirurgisk Eksamen i Kbh. 1822, og nedsatte sig s. A. som Læge i Ebeltoft,

1) K. Hrd. Tb.  $16/12$  1729.

hvorfra han i Juni Maaned 1825 flyttede til Sundby, hvor han d. 30. s. M. mistede sin Hustru, Ane Cathrine Bang, 5 Dage efter hendes Nedkomst med 2 Sønner, der begge døde 4 Uger senere. Han flyttede det følgende Aar til Aalborg, hvor han hellerikke blev længe, idet han 1828 blev const. Distriktskirurg i Kolding. S. A. blev han karakt. Bataillonskirurg i Rendsborg, var Distriktslæge i Viborg 1836—52 og døde d.  $30/11$  1861 paa Engelsborg ved Viborg.

Med sin ovennævnte Hustru blev han gift d.  $16/4$  1823; hun var f. i Kolding d.  $19/3$  1788 og D. af Birkedommer Hans Jørgen B. og Adelheid Margrethe Rømer. Hans 2. Hustru, Hannibaline Cathrine Stockfleth (f. den  $14/11$  1808, †  $5/11$  1896 i Kbh.) var D. af Oberst Hannibal S. og Vithe Sophie Hendrika Barthæa Lange.

Laurits Alexander Hasse, der var Distriktslæge i N. S. fra 1844—53, var f. i Kbh. d.  $9/10$  1809 og S. af Lysestøber Kapt. Christian Elovius H. og Cathrine Momsen, blev Stud. 1828 fra Borgerdydskolen i Kbh., Kand. ved Alm. Hospital 1833—36, tog kir. Eksamen i Foraaret 1835 og medicinsk Eksam. i Efteraaret s. A., blev konst. Kirurg paa Christiansø 1836, fast ansat 1839, Distriktslæge i N. S.  $18/7$  1844 og d.  $9/2$  1853 forflyttet til Slagelse, hvor han døde d.  $28/1$  1880. Han blev d.  $16/9$  1836 g. m. Marie Cathrine Sparre (f.  $10/8$  1806 paa Møen, †  $16/12$  1882 i Kbh.), D. af Inspektør Rasmus S. og Johanne Coster. Deres eneste Barn, Hanne Charlotte Cathrine, der var f. 1837 paa Christiansø, døde som ugift i Kbh. 1890.

I Folketællingen for 1787 nævnes ikke nogen Jordemoder i N. S., men dette udelukker formentlig ikke, at der alligevel har været en saadan<sup>1)</sup>. Den bekendte Læge, Dr. Berthel Wichmand, der var Landfysikus i Aalborg 1762—70 og Specialist i Fødselsvidenskab, holdt i Aalborg stadtigt Forelæsninger for Jordemødre og satte en bedre Ind-

1) Der var f. Eks. 1747 en Jordemoder i Hvorup, nemlig Anna Magnsd. (K. Hrds. Tgb.  $18/8$  1747).



retning af Jordemødre igang, ligesom han til Vejledning for Jordemødre skrev en udførlig Bog, der ogsaa ses at være bleven anvendt i Kjær Herred. I 1801 var en 60aarig Enke ved Navn Maren Gregersdatter Jordemoder i N. S., og 1816 Maren Nielsdatter, Enke efter Thomas Jepsen Be-



Apotheket paa Vestergade (tidligere Herredsfogedgaard).

tjent. 1819 blev der opført en Jordemoderbolig<sup>1)</sup>. I Ft. 1834 og 40 nævnes Distriktsjordemoder Else Marie Bang, der var f. ca. 1802 og Enke; hun havde 2 Sønner, Johan Ferdinand Bang (f. ca. 1821) og Carl Vilh. Bang (f. ca. 1823). 1845 og 1850 nævnes som Jordemoder i N. S. Else Marie Christine Buchholtz (f. ca. 1802). Hun var g. m. den 9 Aar yngre Skomager Christen Hermann Friis, —

<sup>1)</sup> Aalb. Tgb. 30/8 1814.

der, indtil andet oplyses, maa have Æren af at være Sundbys 1ste Jordmodermand. Hun havde i dette Ægteskab 2 Børn: Hanne Dorthea (f. ca. 1834 i N. S.) og Niels (f. ca. 1835 i N. S.).

Allerede 1815 ansøgte cand. pharm. Chr. Hygom af Aalborg om Tilladelse til at oprette et Apothek i Nørresundby, hvilket imidlertid blev afslaaet, og Byen fik først Apothek 1845, da Lars Conrad Møller under  $14\frac{1}{2}$  opnaaede Bevilgning hertil. Apotheket var først i Nr. 10 paa Østergade, hvorfra det i 1850ne, vistnok



L. C. Møller

52 da Hrdsf. Timm forlod Byen, blev flyttet hen i den gamle Herredsfogedgaard, Vestergade Nr. 9, hvor det var, lige til denne Ejendom for faa Aar siden blev nedrevet. Apotheker Møller var f. d.  $21\frac{1}{11}$  1789 (dbt. 27. s. M.) i Nykøbing paa Sjælland og S. af kst. Prokurator i Sjællands Stift Michael M. og Helene Sofie Rose. Hans Hustru var Nicoline Vilhelmine Ferrini (f. ca. 1796 i Kbh.). De havde 4 Børn, som vistnok alle døde ugifte, nemlig: 1. Jens Peter Møller, der efter Faderens

Død 1771 overtog Apotheket, som han drev til sin Død 1888. 2. Albert Thorvald Møller, der var Maler, og bl. a. har malet de 2 her i Bogen gengivne Billeder af den gamle Færgebro og Apotheket paa Østergade 9 med Bryggergaarden i Forgrunden<sup>1)</sup>. 3. Sophie Møller og 4. Elise Møller. De to Døttre boede sammen med Broderen Jens Peter i Apothekergaarden paa Vestergade saa længe han levede.

1) Maaske ogsaa det S. 277 gengivne.

## X. Ildebrande.

---

Nørresundby er i Tidernes Løb bleven haardt hærget af Ildebrande, hvoraf et Par ødelagde meget store Dele af Byen; derfor finder man her kun yderst faa Huse fra Tiden før 1800, og selv i Pibemagergaarden, der vistnok er den ældste, er neppe nogen af Bygningerne ældre end fra 1770ne.

I sin Dagbog fortæller Biskop Jens Birkerod — paa Latin og Dansk —, at han d. 18. Novbr. 1704 om Frmd. besteg Budolfi Kirketaarn og derfra iagttog, at en stor Bondegaard i N. Sundby brændte. Ilden begyndte at angribe 2 andre Huse ved Siden af Brandstedet men blev dog dæmpet, saa at den ikke kom videre<sup>1</sup>). — 1719 d. <sup>28</sup>/<sub>8</sub> fremstod paa Aalborg Byting Karen Christensd., Peder Justesen Skomagers Hustru i N. S. og fremstillede 4 Vidner, med hvilke hun vilde bevise, „at hende og hendes Mand med 5 smaa umyndige Børn en stor Ulykke den 19. August sidst var vederfaret ved det, at Ildebrand haver fortæret deris Hus og Gods og i tvende Timer lagt deris samlet Fattigdom i Aske.“ Mændene forklarede, at Løverdagen d. 19. August om Formiddagen Kl. 8 kom Ild i Peder Justsen Skomagers nordeste Husende, og Kl. ungefæhr 10 var Huset gandske af Ilden fortæret og hvad Gods i Huset blev ganske spoleret, hvis

1) I samme Dagb. er under <sup>6</sup>/<sub>8</sub> 1706 noteret om »stor Lynild og Torden«, som om Aftenen og til henimod Midnat rasede omkring Aalborg og slog ned i Agdrup, hvor Laden og Fæhuset blev lagt i Aske og en stor Del Kreaturer indebrændte.

ikke blev opbrændt.“ — 1733 „en 8 Dages Tid før Julehelg“ brændte en af Attrup Gaarde i Lindholm. — Søndagen efter Kyndelmisse 1762 brændte Bryggergaarden. — Den 26/9 1773 om Morgenen opkom der i Flg. J. E. ved Uforsigtighed en Ildebrand i den østre Ende af Sundby, hvorved dog kun „6 Fag Hus“ nedbrændte, men d. 24. Maj 1791 nedbrændte omtrent det halve af Sundby. Om denne store Ildebrands Opkomst m. v. vidnede d. 1/7 1791 paa Aalborg Byting Thomas Frost og Mads Jensen fra Sundby, „at Tirsdag d. 24. Maji sidst om Eftermiddagen Kl. omtrent 5, da opkom hos Jens Hansen, Husfæster af Rødslet Gods i Nørre Sundbye, ulykkeligvis Ildebrand, hvilken formedelst den samme Dag værende stærke Storm tog med en hastig Fart Overhaand, at ej allene samme Hus ganske afbrændte men endog over 30 andre Gaarde og Huse der i Byen . . .“ Jens Hansen var Fæster af en Gaard i Torvegade (Bpl. 55), og her var Ilden under hans Fraværelse fra Hjemmet opstaaet ved Uforsigtighed med en Kølle. Ilden fortærede først hans Vaaningshus, hvori han foruden sin egen Lejlighed havde Værelser til Logis for Rejsende, samt 2 lange Ud-huse; næsten alt brændte for ham, Penge, Indbo, Gangklæder, Korn etc, saa at han, der forinden var velhavende, nu blev helt ruineret, og paa lignende Maade gik det de fleste af de andre Brandlidte. Vinden var Sydvest, og Ilden forplantede sig nu til Chr. Gildsigs og Md. Jespersens Gaarde<sup>1)</sup>, der begge nedbrændte totalt og hermed var den vestre Side af Torvet lagt i Aske, men nu antændtes ogsaa Gaardene paa den østre Side, nemlig Niels Andersens (Bpl. 8) og Chr. Nygaards (Bpl. 9) samt Jens Søndergaards (Bpl. 10), der afgrænsede Torvet mod nord, hvorefter Gaard for Gaard paa begge Sider af Østergade lige ud til østre Bom gik op i Luer, og, saavidt det kan skønnes, hele Komplekset mellem Østergade og Søndergade, hvor dog Jens Hvorups Gaard undgik Ødelæggelsen, saa at rimeligvis den søndre Side af

1) Henhv. Bpl. 56 og 20.

Søndergade er bleven skaanet, hvorimod en af de store Gaarde paa søndre Side af Skraagade, nemlig Niels Johnsens (Bpl. 100), ses at være gaaet i Løbet. Den sidste Ejendom, der brændte, var Præstegaarden, hvad man ikke skulde have ventet efter den angivne Vindretning, men den var sandsynligvis bygget tæt op imod Nabogaarden mod øst, og der tales i Forhørene jævnlgt om Kastevinde. Iflg. J. E. <sup>27/5</sup> 1791 fuldbyrdedes hele denne Katastrofe i Løbet af ca. 3 Timer, og Bladet angiver de nedbrændte Ejendommers Antal til 35 større og mindre Steder. Det omtales samme-steds, at den nyankomne Præst (Raaschou) var saa lykkelig at faa alt sit reddet, men ellers siges det, at „Forliset var betydeligt stort“. „Det ynkeligste er,“ hedder det, „at en gammel Mand, Anders Hellesen, der vilde redde nogle Træsko, blev indebrændt, et Barn kvalt og et andet forbrændt. Moderen til disse paakom Fødselssmerter og blev reddet, men om hun endnu er levende, vides ikke. Kort, man saa her over Fjorden det ynkeligste Syn, der kan tænkes, og beklager, at denne anseelige og her ligeoverfor liggende Bye kunde af Mangel paa Overfart ikke betids faa den fornødne Bistand af Byens (∴ Aalborgs) Sprøjter og andre Medhielpende. Imidlertid have adskillige Ædeltænkende saa vel her i Byen som fra Landet allerede ihukommet disse Elendige, og hvo kunde eller vilde tillukke sit Hierte for disse mange Sukkende Sørgende, der ere satte i de mest kummerfulde Omstændigheder, og den største Del har faaet lidet og fast intet reddet. Sr. Hvorups og en anden Mands Gaard er alene paa den Side af Byen reddet, de andre ere husvilde og nedtrykte i den dybeste Kummer, dog Gud kan og vil forbarme sig over disse bedrøvede Familier.“

Om de enkelte Tab oplyser Aalborg Tingbog følgende: Chr. Gildsig, Jens Jespersens Enke, Niels Andersen, Chr. Nygaard, Jens Søndergaard, Niels Pedersen, Jens Ladefoged, Jens Smith og Christian Ertmandsen (Bpl. 7) mistede deres

respektive Gaarde, hvis Bygninger alle blev lagt i Aske, og derforuden Korn, Fedevarer samt Størstedelen af deres Ind- og Udbo. Chr. Gildsigs Gaard bestod af 5 Huse, der alle var i god Stand og for en Del ganske nye. Md. Jespersens Gaard bestod af 5 Huse og var „en vidtløftig stor Gaard“, men Bygningerne var gamle. Jens Søndergaards Gaard bestod af 5 Huse, der just ikke var nye men dog i god Stand og især Vaaningshuset, der i det sidste Aar var bleven forbedret. Niels Andersens Gaard bestod af 6 store Huse, af hvilke Rollingshuset var ganske nyt, af Egetømmer, muret og teglhængt, det østre Hus ligeledes nyt, af Egetømmer og Mur med Straatag; det nordre Hus ved Rollingshuset var af lige Beskaffenhed, og de øvrige Huse var om ikke just nye saa dog vel vedligeholdte; — det var i det hele en stor og vidtløftig Gaard. Chr. Nygaards Gaard bestod af 5 Huse, hvoraf Rollingshuset var nyt, bygget af Egetømmer og Murværk, og Laden opført af ny umiddelbart før Branden, de øvrige Bygninger var ældre men i vel vedligeholdt Stand. Gaarden var ligesom den foregaaende stor og vidtløftig. Niels Pedersens Gaard (Bpl. 24) bestod af 5 Huse, der alle var i god Stand og for en Del ganske nye. Jens Ladefogeds Gaard (se S. 136 ff) bestod af 3 Huse med i alt 30 Fag, for Størstedelen af Egetømmer og i meget god Stand. Alt blev lagt i Aske, og Jens L., der før kunde svare enhver sit, mistede foruden Bygningerne 20 Tdr. Korn af alle Slags, en Del Sengeklæder samt øvrigt Ind- og Udbo. Jens Smiths Gaard (se S. 144 ff) bestod af 4 Huse, der var i god Stand, især Vaaningshuset, som i det sidste Aar var bleven meget forbedret. Skipper Oluf Petersens Gaard (Bpl. 75), der var forsikret i Købstædernes Brandkasse, blev ganske lagt i Aske, uden at der blev reddet andet, end hvad Beboerne gik og stod i. Jørgen Nielsen Colds Gaard (Bpl. 12) bestod af 11 Fag Vaanings- og Lejehus samt andre 2 Fag, der var bygget samme Foraar. Foruden Byg-

ningerne brændte her alt Indboet og 9 Tdr. Rug, som be-roede paa Loftet. Tolder Guldbergs Enkes Hus (Bpl. 91) bestod af 3 Længer Hus og ialt 20 Fag, hvoraf Vaaningshuset (10 Fag) havde Undertømmer af Eg og murede Vægge. Ilden fortærede foruden Huset en Del af Indboet, og det lidet, Enken fik reddet fra Ilden, „blev spoleret og kom til ringe Værdi“. „Ved saadan ulykkelig Hændelse“, hedder det<sup>1)</sup>, kan billigen og rimeligen betragtes, at hun kom til den yderste Elendighed, thi hun blev Enke med 5 smaa umyndige Børn for 3 Aar siden udi ringe Kaar, saa hun har maattet søge Hjælp hos Godtfolk før.“ Af Niels Johnsens Gaard (Bpl. 100) brændte Vaaningshuset, der var paa 6 Fag, smukt og godt bygget 4 Aar forinden; af det brændte Indbo fremhævedes et Brændevinstøj, hvorhos det bemærkedes, at N. J. i Forvejen var en fattig Mand og havde til det yderste laant Penge paa sin Ejendom. Jens Jensen Kalums Hus var paa 8 Fag, indrettet til Beboelse baade for ham og en Lejer. Han havde laant alle de Penge, for hvilke han  $\frac{1}{2}$  Aar forinden havde købt Huset, hvorfor han nu var fattig og trængende til gode Menneskers Hjælp. Niels Sørensen Gjølbos Ejendom (Bpl. 97), der var paa 20 Fag og indrettet til Logis for Rejsende, nedbrændte fuldstændigt tilligemed en Del Ind- og Udbo.

De her nævnte Ejendomme var jo kun en Del af, hvad der brændte, og det var en stor Ulykke, der her ramte Sundby, men det maa siges, at der ikke var Mangel paa Deltagelse og Hjælpsomhed baade fra nær og fjern. Der blev sat en stor Indsamling i Gang<sup>2)</sup>, og der var mange, som gav. Aalborg stod ikke tilbage, hvorom der i Iversens fynske Avis Nr. 140/1797 skrives følgende fra Sundby<sup>3)</sup>: „Nørresundbys Indvaanere erindre med Taknemlighed Aalborg Borgeres hielpsomme Deltagelse i deres brandlidte Til-

1) Kjær Hrd. Tgb.  $\frac{17}{2}$  1772.      2) Jfr. Rescr.  $\frac{2}{12}$  1791.

3) Jfr. J. E.  $\frac{1}{12}$  1797.

stand for 6 Aar siden, uden hvilken de vanskelig havde faaet deres Boliger opført af Asken.“ — Aalborgs Officerer indsamlede straks „til en Understøttelse for det første Øjeblik for de Afbrændte i Sundby“ 65 Rd. I selve Sundby blev der ogsaa givet større eller mindre Bidrag, bl. a. 50 Rd. fra enkelt Mand<sup>1)</sup>. Justitsraad Lange til Bratskov gav 50 Rd., Peder Mørk til Boller gav 60 Rd. og 3 Godsejere, Krigsr. Gleerup til Rødslet, Jørgen Gleerup til Knudseje samt Severin Gleerup til Vang tilsammen 600 Rd., en ret betydelig Sum i Datiden. Andre gav Naturalier, som Præsten i Vadum, der gav 12 Tdr. Rug, og Desiderius Madsen i Hebbelstrup, der sendte 18 Læs Tag foruden en stor Del Rug, Byg, Flæsk og andre Fødevarer.

Efter denne Brand tog det Fart med at tegne Assurancer, og der blev paa en enkelt Retsdag (d.  $10/1$  1792) afhjemlet hele 11 Brandtaksationsforretninger over Ejendomme i Sundby. Forsikringstagerne „deklarerede“ under Forretningen at ville foruden de almindelige Brandredskaber og Haandsprøjter anskaffe 2 Slangesprøjter, og i en Skr. af  $10/5$  s. A. fra Købstædernes Brandforsikring til Aalb. Amt kræves som Betingelse for, at N. Sundbys Huse og Gaarde antages til Forsikring under nævnte Brandforsikring, at det bevisliggøres, at der er anskaffet en Slangesprøjte med Læderslange og 8 à 10 Haandsprøjter for hele Byen, en Brandstige for hver to Gaarde eller Steder samt ved hvert Sted en Brandhage og 1 à 2 Læder-Brandspande<sup>2)</sup>. Dette maa efter det foreliggende antages at være gaaet i Orden, og hermed var saa Grunden til Nørresundbys Brandvæsen lagt.

Derefter hører vi ikke om nogen Ildebrand i N. S. før 1808, da Sindal Christensens Hus paa østre Hjørne af Vestergade og Nygade brændte, hvilket skete Natten imellem den 24. og 25. Decbr. og saa pludseligt, at Ejeren med

1) Maaske fra Jens Hvorup, der var en af dem, som forestod Indsamlingen.

2) Kbst. Brf. Kopibog F.



Kone og Børn maatte redde sig „nøgne“ og uden at faa det mindste af deres ubetydelige Indbo reddet. Tabet var saa meget større, som der ikke var assureret, hvorfor en Indsamling blev sat i Gang af Præsten og Herredsfogden<sup>1)</sup>.

Den  $\frac{2}{3}$  1810 var der Ildsvaade hos Søren Jensen Smed i N. S. (Bpl. 22). Ilden var opstaaet i Køllen, der var indrettet med „Trælleger“<sup>2)</sup>.

Den  $\frac{5}{3}$  1811 opkom der Ildløs i vestre Ende af Sundby — ligeledes ved en Kølle —. Da Vinden var vestlig, saa det farligt ud, men ved hastig anbragte Redningsmidler, saas Ilden snart dæmpet uden videre betydelig Skade, end at Huset opbrændte, hvor den var opkommen.

Natten mellem den 17. og 18. Febr. 1832 nedbrændte en Lade paa 12 Fag tilhørende Niels Poulsen i Strandgade (Bpl. 58). Brandfogden rapporterede, at der straks var bleven gjort Allarm, og at han indfandt sig paa Brandstedet med begge Sprøjter og øvrige Brandredskaber. Af Sprøjtebetjentene var dog Gert Jespersen og Jens Ajstrup udebleven, men ellers var der Mandskab i Mængde, og alle virkede efter bestemt Orden med tilbørlig Raskhed. Laden nedbrændte imidlertid, men Nabohusene slap med mindre Beskadigelser.

Natten til den 20. Marts 1833 brændte Murer Blanckes Hus, der laa isoleret ude ved Anlæget. Om Slukningsforanstaltningerne berettede Brandfogden, at han om Aftenen Kl. noget over 11 var bleven vækket af en Mand, der sagde, at der var Ildløs hos Blancke. Øjeblikkelig forføjede han sig ud, lod Vægteren raabe Brand og gøre Allarm i Byen, og straks tog han med Byens 2de Sprøjter og derved ansatte Brandfolk til Brandstedet, hvortil der efter en Times Forløb ogsaa ankom en Sprøjte fra Aalborg. „Med det lidet Forraad af Vand, som der kunde komme til, virkede han imod Ilden alt, hvad muligt var . . .“

1) J. E.  $\frac{30}{12}$  1808.

2) K. Hrds. Tb.  $\frac{27}{4}$  1810.

I Aaret 1838 havde Sundby igen en større Ildebrand, der dog langt fra var saa stor som den i 1791. Det var heldigvis den Dag stille Vejr, og den Omstændighed, at Fjorden var tillagt, gjorde det muligt for Aalborg Brandvæsen at bringe hurtig Hjælp og begrænse Ilden. Branden omtales i Aalb. Stiftst., hvor der i Numret for den  $31/1$  er indrykket følgende Taksigelse fra Nørresundbys Indbyggere:

„Den 28. Januar om Aftenen Kl.  $9\frac{1}{2}$  udbrød her i Byen en stærk Ildebrand, som uagtet vort eget Brandvæsens yderste Anstrængelse dog greb saa voldsomt om sig, at 5 Familiers Ejendomme i kort Tid tildeels lagdes i Aske. Da de fleste af Bygningerne her ere bedækket med Straatage, vilde upaatvivlelig det meste af Byen være bleven ødelagt, hvis ikke Brandcorpset fra Aalborg øjeblikkelig var ilet til Hjælp. Vi takke derfor med erkjendtlige Hjærter alle Medlemmerne af dette Corps, saavel Befalingsmændene som de Underordnede, for deres kjærlige Bistand. Vi nedbede Himlens Velsignelse over disse ædle Mænd, som gjennemvaaede denne rædsomme Nat med os til den lyse Morgen og hjalp os at slukke, idet vi erkjende, at vi næst Guds Hjælp skyldte deres Aarvaagenhed, Kyndighed og Anstrængelse, at vor By blev reddet for ganske at vorde Rov for Luerne.“

Om Branden oplyser Politiprotokollen for Kjær og Hvetbo Herreder, at Ilden udbrød Søndag Aften den 28. Januar Kl.  $9\frac{1}{2}$  i Laden tilhørende Peder Jensens Enke, Else Jensdatter (Bpl. 10)<sup>1)</sup>. Sprøjter og Brandredskaber med Mandskab kom straks tilstede, ligesom Politimesteren mødte paa Brandstedet. Vinden var nordost, og der var oftere Ild i de sydvest for Brandstedet beliggende stråatækkede Bygninger, men Ilden blev hindret i at trænge længere frem paa denne Kant, som Vinden bar hen mod. Derimod udbredte Ilden sig mod øst, hvor Laden var tæt sammenbygget med den tilgrænsende Bygning, der nedbrændte tillige med en Del flere tilstødende Bygninger, hvilket alt skete i Løbet af kort Tid. De Brandlidte var følgende:

1) Peder Jensens Enke, for hvem der brændte 2 Byg-

1) Jfr. S. 149 f.

ninger totalt og 1 delvis, hvorhos hendes Bohave led en Del Skade ved at blive flyttet ud af Huset. 2) Rasmus Smed, af hvis Gaard, som laa vest for foregaaende Ejendom ud mod Tinghusgade (Bpl. 96), Stuehuset nedbrændte partielt og 2 Udhuse (det vestre og østre) totalt. 3) Bertel Larsen Holt (Bpl. 24), hvis Suehus og vestre Hus afbrændte partielt, det søndre og østre Hus totalt. 4) Mathæus Stern (Østergade Nr. 6 — Bpl. 23), i hvis Gaard Ilden først angreb Staldbygningen, der laa nordvest og derefter Vaaningshuset, hvilke Bygninger nedbrændte totalt, medens det nordre Hus slap med en mindre Brandskade. De to nedbrændte Huse var tilsammen assureret for 470 Rd., for hvilken Sum de ikke lod sig opbygge igen, og Indboet var slet ikke assureret, hvorved Brandlidte led et stort Tab. 5) Endelig brændte der et Udhus af Niels Chr. Møllers Gaard som heller ikke var assureret. — Som et Kuriosum skal sluttelig bemærkes, at det skal have været ved denne Brand, at Rasmus Smeds Nabo mod vest, Anders Eriksen, da Ilden havde taget fat i en Brønd, skal have kaldt paa sin Hustru, Kirstine Pedersd., og udslynget de bevingede Ord: „Sitj Stine! Kjaalij ka osse bræij!“

Den  $19/8$  1845 brændte det i Bejlerstræde. Det var Niels Isaksens Hus (Nr 6), der brændte, og det var „en kriminel Historie“. Ilden var nemlig paasat af Chr. Larsen Bryggers Kone, Kirsten Marie Mathiasdatter, som boede i „Bejlegaarden“. Hun bar Nag til Niels Isaksen, fordi hun troede, at han havde faaet hendes Vært til at opsigte hende og hendes Mand, og havde yderligere udtalt, at før skulde Bejlegaarden staa i lys Lue, end de skulde flytte. Hun blev derfor straks mistænkt og hensat i Aalborg Arrest, hvorefter hun maatte gaa til Bekendelse og tilstod følgende: Hun var den paagældende Dag, da hendes Mand kom hjem, gaaet op paa sit Loft, „som hun under slige Omstændigheder plejede at gøre“. — Manden forklarede herom, at hun var hengiven til Drik og, naar hun var beskænket,

trak hun sig tilbage til Loftet. — Imellem Kl. 10 og 11 om Aftenen vaagnede hun, gik fra Loftet ned i Køkkenet, tog Fyrtøjet, som stod paa Gruen og slog Ild, tog et Stk. løst Knobtørv<sup>1)</sup> under Gruekeddelen, brækkede deraf et lille Stykke, som hun mellem Fingrene holdt til Ilden i Fyrtøjet og tændte Ild i det ved at blæse til Ilden i Fyrbøtten. Efter at dette lille Stykke saaledes var kommen i Brand i den ene Ende, tog hun det ud af Fyrtøjet, blæste paa det, indtil det hele Stykke blev til en Glød, hvorefter hun bøjede det større Stykke Tørv saaledes, at der blev en Revne i det, lagde Gløden i denne, tog det hele i den hule Haand, hvilken hun dernæst skjulte under Forklædet, gik ud af Køkkendøren, gennem Gaardsrummet og tvers over Gaden hen til det søndre Hjørne af Niels Isaksens Hus, hvor hun tændte Ild i nogle Knipper gammelt Tag, som straks antændte Huset, der nedbrændte til Grunden, dog uden at nogen af Beboerne brændte inde eller kom til Skade. Det lille teglhængte Hus, som er afbildet S. 243, blev opført som Afløser af det, som Chr. Bryggers Kone stak Ild paa; det lille skæve Hus til venstre var 1845 beboet af „den saakaldte Stine Friis“, der optraadte blandt Vidnerne i Brandforhøret.

Skønt det paa Grund af Tidspunktet ligger udenfor nærv. Bogs Rammer, skal der dog som Afslutning paa dette Kapitel gives en kort Besked om den store Ildebrand den 17. Juni 1865.

Hvordan denne Brand egentlig opstod, er vist neppe nogensinde bleven opklaret. Det havde den Dag fra Morgenstunden været ganske klart og stille Vejr med varm og trykkende Luft, men der var ikke saa meget som en Sky at se paa Himlen, langt mindre Tordenvejr, hvorfor det turde skyldes en noget for livlig Fantasi, naar nogle „Øjenvidner“ vilde have set „en Ildstraale fra Himlen“ fare ned i det Hus, i hvilket Ilden opkom. Dette Hus var det vest-

1) Knobtørv = Klyne, 2: Tørv æltet af Mosejord og derefter formet.

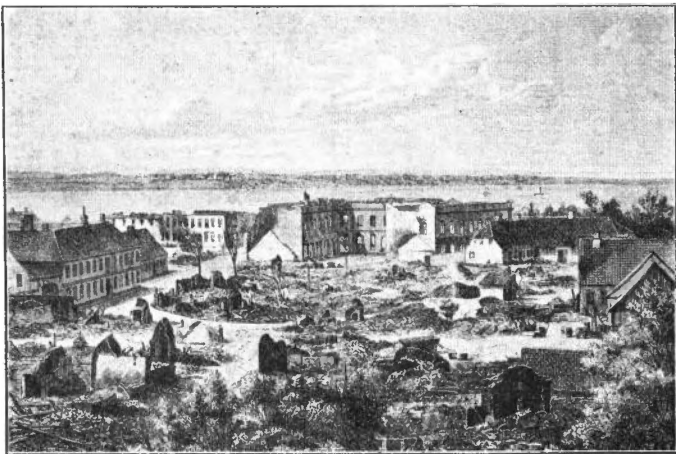
lige Udhus i fhv. Snedker og Avlsbruger Jens Henningsens Gaard (nu Skraagade Nr. 5), nemlig en straatækket Lade. — Den der først opdagede, at det var galt fat, var nu afdøde Kogejomfru, Frk. Amalie Møller, som indtil for nogle Aar siden boede i Skolegade Nr. 3<sup>1)</sup>. Hun var 1865 som ung Pige i Tjeneste hos Købmand L. Klitgaard, der boede og havde sin Forretning i Gaarden Østergade Nr. 7. Fra Vinduet i Klitgaards Børnekammer, som vendte ud mod Gaardspladsen, blev hun omkring ved Kl. 3 om Eftermiddagen pludselig opmærksom paa, at der steg en tyk Røg-søjle op fra Taget i Henningsens Lade, som i Løbet af faa Øjeblikke stod i lys Lue. Hun løb straks ind og allarmede Husets øvrige Beboere, hvorefter Købm. Klitgaard sendte Bud til Brandvæsnet og Herredskontoret, men Situationen antog en tiltagende faretruende Karakter, da det imidlertid var begyndt at blæse stærkt fra Øst, og de Huse, der laa i Nærheden af Laden, ligesom denne var tækket med Straa og tillige var tæt sammenbyggede. Man forsøgte ganske vist straks at begrænse Ilden ved at anbringe vaade Lagener paa disse Straatage, men allerede efter  $\frac{1}{2}$  Times Forløb stod der 8 Huse i Brand. Først tog Ilden fat i Nabejendommen mod vest, nemlig Thranholms Gaard, og sprang derfra over Skraagade og fængede i Købmand Klitgaards Pakhus, som vendte ud mod denne Gade. Der blev nu stort Røre inde i Købmandsgaarden, som den Dag var fyldt med Vogne; det var nemlig en Lørdag, og i Aalborg havde der i nogle Dage været Pinsemarked, som netop skulde afsluttes den 17., og de mange Markedsgæster fra Landet fik nu travlt med at komme afsted fra Ødelæggelsens Vederstyggelighed. Det lykkedes at faa alle de mange Heste ud af Stalden, inden denne tilligemed Gaardens øvrige Udhuse gik op i Luer, og Ilden fandt en særlig kraftig Næring her i Gaarden ved 40 Ankere Brændevin og et stort Parti Flæsk. Kun Beboelseshuset blev reddet, men det havde været stærkt

1) Se Billedet S. 242.

truet, og Gardinerne brændte indenfor Vinduerne. Under alt dette maatte Købmd. Klitgaards Hustru, der netop laa i Barselseng, føres hen til exam. jur. Anders Müllers paa Torvet, hvorfra hun, da Ilden ogsaa truede der, blev bragt op til fhv. Skolelærer Oluf Christensen paa Nørregade for tilsidst henimod Aften at havne hos Familien i Bryggergaarden.

Imidlertid blev der truffet Foranstaltninger til at begrænse Ilden, men uden Held, og Aalb. Stiftst. bebrejdede Brandvæsenet, at dette ikke i Tide i det Kvarter, hvor Ilden udbrød, havde bestemt sig til at anvende Nedrivning som Standsningsmiddel, hvortil Bladet føjer, at der i det hele manglede en kraftig og bestemt Ledelse. Sundbys Politimester, Herredsfoged Meining, var uheldigvis taget til Hals, og det stedlige Brandvæsens Redskaber var yderst primitive, men fra Aalborg blev der i Løbet af Eftermiddagen sendt 4 Sprøjter til Hjælp, ligesom Aalborgs Politimester tog derover og ledede Slukningsarbejdet, som til at begynde med besværliggjordes ved Mangel paa Vand, idet man først senere ved Sprøjteslanger kunde benytte Vand fra Fjorden. Imidlertid tiltog Blæsten i Styrke, og Luften blev mere og mere ophedet, saa at man snart ikke nærede noget Haab om at redde den vestlige Del af Byen. Fra Klitgaards og Thranholms Gaarde bredte Ilden sig langs Skraagade og Søndergade samt fortærede alle Bagbygningerne til Gaardene langs Østergades Sydside. Mærkelig nok gik der ikke Ild i Købmand Kondrups Gaard (Søndergade Nr. 7) og et lille Nabohus, men ellers nedbrændte alle Ejendomme fra Skraagade indtil Brogade og Torvet. Paa det nordlige Hjørne af dette og Søndergade laa som tidligere omtalt (S. 234 f.) Købm. Lorentz Galsters Gaard, hvor bl. a. boede Herredsf. Meining og Distriktslæge Cantor. Denne smukke Gaard, der var Sundbys Stolthed, laa i Løbet af kort Tid i Ruiner, som man kan se det paa omstaaende Billede. Det lykkedes her at redde Herredsfogdens Arkiv, men ellers blev saa godt

som intet reddet; Frk. Meining, der var forlovet med den senere Trafikminister Baron Juul Ryssensteen, mistede ved denne Lejlighed hele sit Brudeudstyr. Paa det modsatte Hjørne af Søndergade laa en anden stor Gaard, som tilhørte Købmand Poul Pagh i Aalborg, og hvori bl. a. fandtes et stort Gæstgiveri og Byens største Købmandsforretning, der indehavdes af Købmændene Holm og Schou; ogsaa denne Gaard tilligemed store Lagere af Korn m. v. nedbrændte



Ruinerne af Kvarteret mellem Østergade og Søndergade

fuldstændigt; blandt dens Bygninger var et meget højt og anseeligt Pakhus, som man paa Billedet S. 230 vil kunne se rage op over de omliggende Huse. Ilden var nu naaet frem til Byens Midtlinie, men det varede ikke længe, før den overskred denne og fra den Pagske Gaard antændte Husene paa den vestre Side af Brogade, hvor Peder Dams nyopbyggede Gaard og øvrige Huse ligeledes nedbrændte. Paa samme Maade gik det med Ejendommene længere oppe langs Torvets Vestside, og efterhaanden nedbrændte nu hele Partiet mellem Vestergade og Fjorden lige hen til Nygade, kun med Undtagelse af ganske enkelte Bygninger, deriblandt

Købmand Baadsgaards nyopbyggede Forhus, Vestergade Nr. 4, men netop paa denne Kant blev Situationen især faretruende, nemlig derved, at Baadsgaards Tømmerlager, der forefandtes paa en ubebygget Plads vest for Gaarden, kom i Brand, og der kan næppe være nogen Tvivl om, at hele Byen vilde være brændt, om der ikke paa dette Tidspunkt var sket det store Held, at Vinden sprang om i Vest, hvorved ganske vist Byens østlige Kvarter blev noget mere hjem-søgt, men paa den anden Side den vestlige Tredjedel blev reddet. Ved 9-Tiden var det værste overstaet, der var kommen Militær fra Aalborg til Assistance, Vinden løjede af, og man blev omsider Herre over Ilden, der blev standset ved Nygade, men nu var der i Løbet af disse 6 Timer lagt over 53 Gaarde og Huse med over 100 Bygninger i Aske, over en Trediedel af Byen laa som en rygende Ruinhob, og 108 Familier var husvilde. Et Held i Uheld var det, at der ikke gik noget Menneskeliv tabt. Det maa have været en urolig Nat, der fulgte paa. Man søgte vel paa bedste Maade at skaffe Husly til de brandlidte i den uskadte Del af Byen, men der var ikke Plads til alle, hvorfor nogle tog over til Aalborg, medens andre overnattede i Kirken. Her blev der Oplagssted for al Slags Bohave, Linned, Sengeklæder, Bøger, Papirer etc. De syge blev bragt derhen, og en hel Del fattige Familier med Børn og gamle Folk søgte deres Tilflugt der. — Om Natten havde Vinden lagt sig, Maanen stod op, og „alt som Mørket faldt paa,“ skriver H. P. Barfod<sup>1)</sup>, „tiltog Nattebilledet i Pragt og Storhed set fra Fjorden, hvis Vande langs Kysten lyste i det røde Skær, eller fra den modsatte sydlige Fjordbred. Et Tømmerforraad og Beholdninger af Kul og Salt dannede store Baal i den stille Nat, overalt brændte det i Grunden, men den store Galsterske Gaard i Hovedgaden dannede Billedets Midtpunkt, de tagløse Mure med Rækkerne af de rundede Vinduesbuer løftede sig som et mægtigt Transparent bag de

1) Ill. Tid.



glødende, lysende Skygger omsvøbte af de viftende Flammer. Af og til styrtede en Mur eller en Del af en Mur ned; nogle Baade gik frem og tilbage mellem begge Fjordbredder, Sprøjterne arbejdede ved de rygende Tomter, og Soldaterne holdt Vagt derved, men ellers var der forholdsvis Stilhed og Hvile . . . . .“<sup>1)</sup>)



Galsters Gaard i Ruiner

<sup>1)</sup> Jfr. nærmere: Fra Himmerl. og Kjær Hrd. 1915.

## XI. Forskelligt.

---

### A. DA KONGEN VAR PAA EGNEN.

Siden Kong Christian 4. Helligtrekongersaften tog Logis i Sundby Præstegaard, vides der ikke at have været nogen Konge paa Besøg i Nørresundby før Kong Christian IX i Aaret 1865; men Sundbynitterne har dog haft Lejlighed til at se de fleste af de danske Konger i deres By, naar disse passerede den paa Gennemrejse, og ved saadanne Lejligheder flere Gange givet dem en festlig Modtagelse.

Den 17. Juli 1703 ankom Kong Frederik IV til Aalborg ved 4-Tiden om Eftermiddagen kommende fra Viborg. Den næste Dag ved samme Tid lod han sig sætte over til Sundby og begav sig derfra ud til Rødslet Mark, hvor hele Oberst Rosenauers Regiment var samlet<sup>1)</sup>, og efter at nogle Kompagnier var mønstrede i Majestætens Nærværelse, begav han sig ved Solens Nedgang tilbage til Aalborg. Næste Dag, den 19. Juli, tog Kongen efter at have spist atter ved 3-Tiden over til Vendsyssel og lod de øvrige Tropper af Rosenauers Regiment eksercere for sig. Efter 4 Timers Forløb kom han tilbage til Aalborg, „og saasom Aalborg Stads

---

1) I sin Dagbog for d. 15. s. M. skriver Bircherod: »Sabattens Rolighed vaar i Dag ved Limfiorden iidelig Urolighed, saasom alle Bataillionerne af Rosenauers Regiment saavel de Søndensfiords Folk som hine af gandsche Vendelbo Stigt forsamlede Soldater motte efter Kongl. Befaling møde ved Ryslet i Kierherred og varte til hans Maytts Ankomst, hvorudover Trommeliud hørdes under Prædiken immerfort paa vore Gader, da oben bemelte Folk toge deris March igiennem Byen over til Vendsyssel.«

Borgerskab ogsaa tilbød at lade in armis<sup>1)</sup> deres Excercitier see for Hs. Majestæt, blev det dem tilladt. Men saasom di ikke ret synderlig vidste i slige Actioner at skikke sig, fik Kongen (som tilligemed sine høie Betiente stode paa Galleriet uden for sit Logement indtil Kl. 8<sup>1/2</sup> og saae paa dem) af deres ubehændige comported<sup>2)</sup> en stor Latter.“<sup>3)</sup>

— Den 2. Sept. 1704 Kl. 6 om Morgenen passerede Frederik IV Sundby kommende fra Norge. Kl. 8 kørte han fra Aalborg videre sydpaa. Den 2. Juli 1706 var samme Konge igen i Aalborg og „uddrog“ om Formiddagen over Fjorden til Dronninglund for der at besøge sin Moder, Enkedronning Charlotte Amalia; han havde slet ingen af sit Følge med sig ud over et Par Tjenere. Paa Dronninglund fik han en noget original Modtagelse, hvorom Bircherod beretter følgende: „Udenfor Gaarden vare de fleste Hds. Maj.s Bønder og Bønderkarle, jussu Reginae<sup>4)</sup> stillede i tvende Rader, med Tærsk-Pleiler i Hænderne, hvilke de imod Hs. Maj.s Ankomst og ved hans Gennemfart modo tritaurantium<sup>5)</sup> moverede, og Dronningens Morian kommanderede dem. Efter at Hs. Maj. paa bem. Sted opipare<sup>6)</sup> var bleven tracteret, forføiede han sig ante vesperam<sup>7)</sup> tilbage til Aalborg igien“. — I Aaret 1733 foretog Christian VI tilligemed sin Dronning, Sofie Magdalene, en Rejse til Norge, hvilken Rejses første Del foregik over Øerne og op gennem Jylland. Den 21. Maj om Aftenen kom Kongeparret til Aalborg. Om Besøget i Aalborg fortæller Jens Kierulf i sin Bog: „Journal over Kong Chr. 6. og Dronning Sofie Magdalenes Rejse til Norge“ følgende: „Borgerskabet her i Aalborg, som var 4 Compagnier, havde fra Porten (∴ Vesterport) langsad Gaden, hvor Herskaberne passerede, op til Slottet rangeret sig . . . . ., paa Toldboden vare 10 Canoner plantede, som ved Ankomsten og Bortgangen canonerede. Straks

1) I Vaaben.

2) Opførsel.

3) Bircherods Dagb.

4) paa Dronningens Befaling.

5) ∴: som om de tærskede.

6) herligt.

7) inden Aften.

uden Porten (formentlig Slottets) var oprettet een beqvem Broe med rødt Klæde betrægt, hvorfra Herskaberne kunde træde i den lille Færge, som med et Fordæk af rødt Klæde var forsjunet. Puderne, hvorpaa Herskaberne sade, var af rødt Atlask med Sølv Kniplinger besadt, bekostet af en Borgere, navnlig Cordt Trappe, saavel som 8 nye Roeder-Skjoerter til 8 Roers-Karle, samt hvide Lin-Strømper og sorte Plydses Buxer og Huer, hvorpaa Kongens Chifre saaes. Derfouden var der en liden Jolle, mestendels paa samme Viis udmunderet og med 6 Karle i nye Klæder.“ Efterat Herskaberne d. 22. Maj havde spist „fuld Taffel“, lod de sig sætte over til Sundby og kom om Eftermiddagen „velbetids“ til Dronninglund, i hvor slet Vejene end var. Paa Vejen var Kammerpigernes Vogn vællet — i en Grøft —, ligesom ogsaa Kongens tungt belæssede Rustvogn væltede, udenat dog nogen kom til Skade. Den 15. Septbr. s. A. omkring ved Kl. 6 om Eftermiddagen ankom de kongelige Herskaber igen til Sundby paa Tilbagerejsen fra Norge „og blev da paa samme Maade som forhen af der forhaandenværende Fartøjer bragt over til Aalborg Slot“, hvor de traadte i Land paa den med rødt Klæde belagte Bro. Ved Ankomsten blev der paa Toldboden løsnat 24 Skud, Borgerskabet i Aalborg paraderede, Fartøjerne paa Fjorden var „langs op ad Vandet“ behængt med Lygter og Aalborg Raadhus var illumineret paa det pragtfuldeste osv.

Ogsaa Frederik V passerede Sundby paa sin Rejse til Norge (<sup>24</sup>/<sub>5</sub> 1749), og Frederik VI som Kronprins den <sup>16</sup>/<sub>6</sub> og <sup>8</sup>/<sub>9</sub> 1788 paa Rejse til og fra Norge; men først 1824 hører vi om den første officielle Kongemodtagelse i N. S.; det var dengang Frederik VI var paa sin store Jyllandsrejse, om hvilken der blev skrevet en hel lille Bog. Vi skal her blot høre lidt af et Referat fra Aalb. Stiftst, hvor der i Bladet for d. <sup>21</sup>/<sub>6</sub> 1824 skrives følgende:

Idag den 18de Middag Kl. 12 har Landsfaderen forladt os efter halvanden Dage og tvende Nætters Ophold . . . .

Alt fra den tidlige Morgenstund havde en Vrimmel af Mennesker forsamlet sig foran Slottet, hvor Borgervæbningen paraderede, ligesom inde i Slotsgaarden det borgerlige Jægerchor. Endelig fremkom Hs. Majestæt med særdeles ungdommelig Liv og Raskhed paa den med fiint rødt Klæde overtrukne Skibsbroe. Under Kanonskud fra det med utallige Flag festlig smykkede Caledonia<sup>1)</sup> under stedse gjentagende Hurraraab saavel fra den paa Strandbredden forsamlede Folkemængde som fra mangfoldige Søfolk, der havde opklynget sig i Caledoniens Master og Ræer, under Klokkelyd og den højeste Folkejubil steg Hs. Majestæt tiligemed Følge i den udenfor Broen liggende Chalup, der var hvidmalet med forgyldte Kanter, prydet saavel for som bag med en forgyldt Krone, hvis Sæder vare betrukne med Fløjl, og som var forsynet med en Baldachin af hvidt Silke, hvorunder Hs. Majestæt med øvrige høje Herrer behagede at tage Sæde . . . . . De vuggende Bølger med flagrende Skibe samt den utallige Mængde Baade med festlig klædte Damer og Herrer, den uendelige uoverskuelige jublende Vrimmel paa Strandbredden, Musik, Kanontorden og Klokkelyd . . . . . Fra alle Baade, hvormed Fjorden ligesom var besaaet, tolkedes den inderlig elskede Drot et hjertelig Farvel ved Huraraab, Svingen og Vajen med Hatte og Tørklæder. Det hele kan kun nydes, ikke beskrives; en ubeskrivelig væmodig Tilfredshed vistes paa alles Ansigter, i mangt et Øje blinkede Taarer. I Sundbye modtoges Kongen af Birkets Øvrighed, Hr. Overkrigscommissair Schmidt og Herredsfogden i Kjær og Hvetboe Herreder Hr. Cancellieraad Spies, . . . . .“

Om Modtagelsen her meddeles der yderligere i Wandahls ovennævnte Bog:

„Paa Broen var oprejst tvende med Grønt og Blomster omgivne Støtter, hvorover man saae det kongelige Navnetræk. Nogle af Vendsyssels Piger stode med Krandse og Markblomster paa Haaret og tolkede i en hjertelig Sang Egnens Glæde over at see Landets Fader. Her, som alle vegne vare desuden en Mængde Mennesker stimlet sammen, hvis rungende Hurra ledsagede Monarken, da Allerhøjstamme med Følge, efter et kort Ophold fortsatte sin videre Rejse . . . .“

1) Dampskibet hvormed Kongen var kommen.

Søndagen d. 13. Juni 1852 holdt Kong Frederik VII sammen med sin Gemalinde, Grevinde Danner, sit Indtog i Aalborg „under Kanoners Salut, Klokkernes Ringning og Folkets jublende Hurra“, hvorom der udførligt fortælles i Aalb. Stiftst. for den 13. og 14. s. M. Søndag Aften lyste Festblussene rundt om fra Højderne paa begge Sider af Fjorden, og Mandag Morgen ved 6 Tiden passerede Kongen og Grevinden Nørresundby for at aflægge Besøg i Vendssyl.

### B. MILITÆRE PERSONER.

Som Supplement til Kap. III skal her nævnes følgende militære Personer, som efter Kirkebogen m. m. ses at have boet kortere eller længere Tid i Nørresundby:

Bergsted, Løjtenant, fik d.  $26/7$  1722 i N. S døbt Datteren Lene Johanne. Hans Hustru var Anne Margr. Jacobsdatter, og Fadderne bl. a. Ove Budde i Hals og Alexander Budde af N. S.

B u d d e, Alexander, Løjtenant, var g. m. Sarah Jacobsdatter og fik d.  $14/3$  1723 i N. S. døbt Datteren Else Marie; blandt Fadderne var ovennævnte Kapt. Ove Budde fra Hals, der var hans Broder. Alexander B. var af adelig Byrd, f. 1687 i Lendum og S. af Ove B. og Else Cathr. Rodsteen til Lengsholm, Kadet ved jyske Inf. Reg. i 2 Aar og Kadet ved Livgarden til Fods de 2 følgende Aar, erholdt i 1706 Afsked med Fændriks Karakter for at gaa i russisk Tjeneste, blev 1709 Fændrik ved Livreg. Dragoner, dimitt. 1711, 1713 Sekondløjten. ved Bergenh. nat. Inf. Reg. og blev 1714 fradømt sin Charge. Mens han boede i N. S maa han have siddet i smaa Kaar. Han blev d.  $15/2$  1723 indstævnet af Mons. Niels Christensen, Ridefoged paa Krastrup, fordi han ikke efter mindelige Anmodninger vilde betale denne 20 Rd. 1 Mark, som han skyldte ham, men alene opholdt ham ved Løfter Tid efter anden. A. B. erkendte Fordringens Rigtighed og blev dømt. Ved den derefter fulgte Udlægsfor-

retning sagde Løjtenant Budde<sup>1)</sup>, at han vidste nok Dommens Indhold men vilde ikke betale, Kreditor kunde gøre Udlæg, om han havde Lyst dertil, hvorpaa denne begyndte med Udlægsforretningen. Da sprang Løjtenant Budde op „tog til en Flindt, som laa paa Bielken, og svor ved Pine og Død, at han skulde straks pandte med dem, og begyndte at trække Hanen op paa Flindten, men da han af hans Hustru og andre blev hindret i at bruge Flindten efter hans Villie, tog han til sin Kaarde, som hang paa Væggen“, hvorefter Fogedretten med de mødende trak sig tilbage „for Ulykke at undgaa“. Af Aalborg Tgb. ser vi under den  $\frac{1}{10}$  1725, at Løjtenant Budde ikke havde været i Stand til at udrede en Bøde paa 60 Lod Sølv, hvilken rimeligvis var Resultatet af hans ovennævnte uvenlige Holdning overfor Fogedretten. Det siges her, at han ikke siden sin Undvigelse fra Sundby og Lindholm havde ladet sig finde der paa Egnen, hvorfor Byfogden begærede, „at der lydelig maatte paaberaabes, om nogen kunde være, som kunde give Kundskab om, hvorvidt Løjtenant Budde havde været der i Egnen eller Byen.“ 14 Dage derefter mødte for Retten Mons. Andreas Blangstrup, Morten Mortensen og Hans Simensen, alle af Aalborg og vidnede, „at dennem var bekiendt Lieutenant Alexander Buddes elendige og armelige Tilstand, at han ikke ejede det ringeste, som kunde være af noget Værd, men formedelst saadan Tilstand om Nattetider med Kone og smaa Børn hemmelig undvigte fra et lidet Gadehus, han udi Lindholm paa Hr. Assessor Peder Tøgersen Lassens Gods beboede, og siden ikke har været her i Egnen; og han ingensinde herefter i Egnen tør lade sig indfinde, formedelst han hos adskillige Godtfolk staar i Debet.“ 1747 —54 boede han i Dommerby i Fjends Herred, hvor han nød en lille Understøttelse af Aalborg Hospital. Foruden den ovennævnte Datter havde Løjten. Budde følgende Børn: Ove, db.  $\frac{2}{8}$  1716 i Hvirring, Jacob, db.  $\frac{2}{7}$  1719 smstds.,

<sup>1)</sup> Aalb. Tgb.  $\frac{7}{6}$  1723.

Else Johanne, konfm.  $\frac{28}{4}$  1737 i Dommerby, Ove, konfm.  $\frac{4}{10}$  1744 smstds., og Ide, konfm.  $\frac{9}{1}$  1747 smstds.

Essemann (Esmann), Hermann, Kaptajn, døde i N. S. den  $\frac{1}{6}$  1752 og blev begravet i Sundby Kirke. Han var f. ca. 1689, S. af Løjten. David E. og dennes 1. Hstr. Magdalene Grevia (Greve), Fændrik i Ribenstiftske nat. Infanterireg. 1716, Sekondtlit. 1717, Premierlit. 1722, Kapt. 1729, overgik til Drabantgarden 1731 men blev 1733 ansat som Kapt. i nordjyske Infanterirg. (Han, Hvetbo og Slet Hrds. Kompagni), hvorfra han 1735 tog sin Afsked. Han var g. med Elisabeth Angenese, der var D. af en Major Hermann, og E. e. Løjten. Johan Henrik v. der Mühlen. Hans Arvinger var en Helbroder, Sergent Jørgen Rudolph Essemann, boende i Gjøttrup, og en Halvbroder, Christian Essemann, boende i Skive. I Skiftet nævnes ogsaa hans Steddatter, Eva Christine v. Mühlen<sup>1)</sup>.

F a l c k, Christian, Løjtenant, boende i Lindholm, var g. m. Emerentze Anthonisd. († 1749 i Aalborg) og fik i N. S. Kirke døbt Børnene: Antonius (1688), Reinholt (1690) og Iver (1693) men havde muligvis flere Børn. Han var Kornet i 3. jyske nat. Reg. 1678—79, i Novbr. 1679 sat tilbage i Kvartermesters Nr., Kornet igen i samme Reg. 1683, Løjten. 1685—89. Han døde 1710 og blev saavel som hans Hustru begr. i N. S. Kirke.

F r i t t, Daniel, Vagtmester, fik den  $\frac{11}{1}$  1711 i N. S. Kirke døbt Sønnen Morten Daniel; hans Hustrus Navn var Anna Regina, og blandt Fadderne var Kaptajnløjten. v. Hausen og Adjutant Hahner.

H a a c k, Johan Friedrich, Oberstl., boede i Uttrup. Han var g. 1. med Marie Lampe, der døde 1749 i Uttrup efter at have født ham Sønnen Johan Christian (døbt  $\frac{14}{1}$  49 i N. S.), g. 2. med Marie Michaelsen, D. af Oberst M. i Aalborg, i hvilket Ægteskab han havde Børnene: Gustav (db. i N. S.  $\frac{3}{11}$  1750), Christian Ulrik (db. i N. S.  $\frac{7}{3}$  1752.)

<sup>1)</sup> Aalborg. Amts. Skifter Nr. 179.



Han flyttede senere til Østerhalne, hvor han boede i Vadiumsgaard (tidligere Heden), hvis Lade m. m. brændte Natten til den <sup>22</sup>/<sub>10</sub> 1754 efter at han havde boet der en Tid<sup>1</sup>). Han boede der endnu 1760 og kaldes da Major. Hans militære Løbebane var iøvrigt følgende: Underofficer. k. Fyrværker 1739, Fyrværker i Bergen 1740, Stykjunker 1743, Karakter som Løjten. af Infanteriet 1745, Kaptajn og Kompagnichef i nordjyske nat. Infanterg. 1747, Major 1747. Da de nationale Afdelinger opløstes 1763 blev han vistnok sat paa Vartpenge, 1769—73 Stabskapt. i 5. jyske (nat.) Ball., afgaaet med Oberstln.s Karakter 1774.

H a u s e n, Johan Michael, Kaptajn (se S. 282 f).

v. H e i n e n, Johan Joachim, Kaptajn, blev den <sup>14</sup>/<sub>8</sub> 1806 i N. S. viet til Mariane Albertsen, Enke efter Hans Peter Dreyer, Sognepræst paa Øland († 1804); hun boede da i N. S. v. H. døde i Vejle den <sup>24</sup>/<sub>10</sub> 1834; han havde allerede 1805 taget sin Afsked som Militær.

Muttersbach (Mutterispach), Andreas Thomas eller Anders Thomsen, Fændrik, tilhørte en tysk Adelslægt, blev 1714 Landkadet og 1716 Fændrik i Kjær Herreds Kompagni af det Aalborgstifts Infanteriregiment. Han blev den <sup>7</sup>/<sub>5</sub> 1717 g. med Johanne Joensd.<sup>2</sup>) og boede derefter i N. S. indtil sin Død. Han blev 1722 indstævnet af Raadm. Erik Jensen i Aalborg, fordi han „uden vedbørlig Fæstes Tagelse havde bemægtiget sig et i N. S. beliggende Erik Jensen tilhørende Gadelus og beboet samme uden saa meget som at svare den aarlige Afgift deraf, som var 13 Mrk. 2 Sk., hvorfor Raadmanden forlangte, at han inden 15 Dage skulde forlade og ryddeliggøre Huset Under Sagen kom hans djærve Hustru ham til Hjælp ved et Indlæg, hvori hun med synlig Indignation anfører: „. . da veed Gud, jeg stedse i 8 Aar, siden denne Mand (∴ A. M.) kom til mig og stod i hans Mayts. Tieneste for Fendrich, haver baade

1) K. Hrds Tgb. <sup>17</sup>/<sub>10</sub> 1755.

2) Jfr. S. 174, hvor Vielsesaaret ved en Trykfejl er angivet som 1711.

tilbudt at fæste Stedet til ham og givet til Fæste, hvis billigt kunde være og har villet betale den aarlige Afgift 13 Mrk. 2 Sk., men har ej paa de sidste 4 Aars Tid kunnet blive dem quit . . .“, hvorhos hun beklager sig over, at hun med sine fattige smaa uopfødte Børn skal uddrives af det Hus, som hun med sin første Mand har beboet i 14 Aar og 2 Gange opbygget af ny uden Husbondens Hjælp, efter at det ved en ulykkelig Ildebrand var afbrændt<sup>1)</sup>.

R o s e, Sergent under Generalmajor Henrich v. Lenovers Livkompagni, blev fra sit Logement hos Jacob Joensen i N. S. indstævnet til Møde paa Aalborg Byting d. 17/9 1714 i Anledning af, at han ved Vesteraa i Aalborg tilligemed nogle Kolleger beskyldtes for at have overfaldet Raadm. og Konsumtionsforvalter Niels Rasmussen smsteds.

W e n t z e l, Johan Caspar, Løjtenant, boede nogle Aar i N. S., hvor han døde 1791 (begr. 16/12). Han var f. ca. 1723, blev Sergent i fynske gevb. Infanterirg. (Kronprinsens Rgmt.) og benyttet ved Hvervningen, 1761 Fændrik ved samme Regim., 1762 forsat til fynske nat. Infantergm., Premierløjtenant 1763, sat paa Vartpenge 1767 og gjorde 1769—73 igen Tjeneste, nemlig ved 5. jyske nat. Bataillon. Han var g. med Giertrud Mathilde (f. ca. 1721, † 1803 i N. S.), hvis Pigenavn er Forf. ukendt. Deres Børn var: Joseph Philip (f. ca. 1772), der ligesom de selv boede i Nr. 12 paa Vestergade i N. S., hvor han var Fisker<sup>2)</sup>, og Maria Antonia (f. ca. 1762), der 1803 boede i Nykøbing M., vistnok som ugift.

### C. „SLÅVEKRIGEN“.

Hvor mange af de gamle har ikke fortalt os om dette mærkelige Fænomen, denne Folkerejsning, der i de sidste Dage af Marts 1848 som en Løbeild bredte sig op gennem

1) Jfr. ogsaa 1. Bind S. 317 f.

2) Han var g. m. Maren Andersdatter og havde Børnene Johannes Casper og Giertrud Mathilde.

Jylland foraarsaget ved falske Rygter om et Hunnertog af de Rendsborg Slaver og andet løst Pak. Der blev af Elfertiden raillet en Del derover, og det kan ikke nægtes, at der ved den Lejlighed fremkom ikke saa ganske faa højst pudsige og latterlige Situationer, men det maa i alle Tilfælde siges til de gamles Ære, at Meningen var god nok. Lønborg Friis har skrevet en udførlig Bog om denne Folke-rejsning, som han kalder „den jyske Slavekrig“<sup>1)</sup>, og her skal kun omtales, hvad der i disse bevægede Dage passede i Nørresundby og dens umiddelbare Nærhed. —

Den 31. Marts tidligt om Morgenen indgik det første officielle Budskab til Stiftamtmanden i Aalborg, Kammerherre v. Steemann. Det var en Skrivelse, som den foregaaende Aften Kl. 11<sup>1/2</sup> var afsendt fra Byfogden i Nibe, Kancelliraad Lyng. Stiftamtmanden tog først Sagen med Overlegenhed men skiftede snart Taktik, da der hurtigt indløb den ene Jobspost efter den anden, og herefter udflyj Skrivelserne som Brevduer til alle Sider fra Stiftamtet. Den til Kjær Herreds Øvrighed lød saaledes:

„Da Cancelliraad Byfoged Lyng hertil har indberettet, at en Hoben løsladte Forbrydere og Vagabonder skal være trængte frem nogle Mile sønden for Viborg og der have gjort sig skyldig i Mordbrand og Mord, saa maa jeg tjenstskyldigen anmode Dem om uopholdeligen at gjøre Deres Jurisdictions Sogneforstanderskaber opmærksom herpaa og foranledige, at der ei alene vaages over, at slige Vagabonder ikke indsniger sig i Byerne, men og, at der paa passende Steder indtil videre udsættes Vagter, som kan underrette Communen om, naar nogen Vagabondhob maatte nærme sig, samt at hver Byes Mandskab væbner sig med hvilke Vaaben, der for Øjeblikket er forhaanden, og endelig, at den ene Commune underretter den anden paa hurtigst mulige Maade, saasom ved ridende Bud, Klokkeringning, Blus etc., naar slige Oprørsskarer maatte nærme sig. Naar Stiftamtet modtager nærmere Underretning skal samme blive meddelt. — Aalborg Stiftamthus den 31. Marts 1848.

Stemann

Til Hr. Overauditeur Herredsfoged Timm.

<sup>1)</sup> Nævnte Bog er en af Hovedkilderne til nedenstaaende.

P. S. Ifølge Beretning fra Randers Amt af Gaars Dato skal flere Hundrede løsladte Slaver være trængte ind i Thyrsing Wrads Herreder og være avancerede frem til Uldum Sogn.“

Denne Skrivelse efterfulgtes kort efter af følgende:

„Herved maa jeg tjenstlig anmode Hr. Overauditeuren om at drage Omsorg for, at det indtil videre forbydes Enhver, der i Deres Jurisdiktion ejer Kaage, at overføre nogen fra den sydlige til den nordlige Side af Limfjorden, under hvilket Forbud naturligvis ikke er indbefattet Færgeløbet mellem Aalborg og Nørresundbye.

Steemann.“

Herredsfoged Timm udsendte øjeblikkelig Stafetter til samtlige Sognefogder i Kjær Herred med Kommunikation af Amtets Skrivelse, ledsaget af følgende Ordre:

„Ved at meddele Sognefogderne Stiftamtets foranstaaende Skrivelse, maa jeg anmode dem om ufortøvet at foranstalte Følgende: Sognets vaabenføre Mænd tilsagte at holde sig beredte til med hvad Vaaben enhver kan faa (navnligen lige bøjede Leer) at beskytte Byerne og Nabobyerne mod hiin Røverskare, og vil det under Anvisning af een eller anden Mand helst en saadan, som tidligere har været i Krigstjeneste, blive at udsætte Vagtposter Nat og Dag paa de Steder, som ere passende til at iagttage, om nogen Skare nærmer sig, navnligen ogsaa ved Fjordbredderne overalt, hvor der formodes at være Landingssteder. Naar nogen sikker Underretning om Slavernes Tilnærmelser erholdes, bliver der øjeblikkelig at sende ridende Bud til de nærmeste Sogne og videre hertil, samt om Natten tillige kunne indrettes Blus af gamle Tjæretønder eller fastslyngede Halmbaand dypede i Tjære og satte paa Forke, foruden at Stormklokken bør ringe. NB til Aaby Sogn: Broen ved Ry-Aa bliver at besætte med Vagtmandskab forsynet med Øxer til i højeste Nødsfald at afbryde Broen . . . . . Videre skulde jeg paalægge Sognefogden . . . at forbyde indtil videre Alle og Enhver at overføre nogensomhelst Person fra den søndre til den nordre Side af Fjorden, hvorom de, der have Kaage eller Fartøjer strax underrettes. — Kjær Herreds Contoir d. 31. Marts 1848

Timm.“

Det maa siges, at Ordren blev efterkommet, Trommerne rørtes, Klokkerne ringede, Bavnerne tændtes, og Folk strømmede sammen under Vaaben; og disse var af de forskelligste Slags, Geværer, Leer paa Skaft, Spyd, Sabler, Forke, Slagterknive etc. Stafetterne galopperede paa Landevejene medbringende det ene Rædselsbudskab værre end det andet. Ved Middagstid kom en Rytter syd fra jagende ind i Aalborg, idet han ustandseligt raabte: „Slaverne kommer! Slaverne kommer!“ Og paa nærmere Forespørgsel meddelte han, at Slaverne skændte og brændte i Sønderup. Lidt efter kom der en anden Stafet susende med Brev og Budskab om, at Banditterne nu var kommen til Volsted. Og derefter kom der den ene efter den anden, bl. a. Per Dam fra Sundby, som kom sprængende paa sin Ganger efter en Tur søndenfjords og forkyndte, at Røverskaren nu var naaet til Svendstrup og nærmede sig Aalborg med stærke Skridt. Per Dam begav sig derefter videre over til Sundby og dennes Omegn, hvor han forkyndte sine oprivende Efterretninger til liden Opbyggelse for Befolkningen; men det fortælles dog, at da han saaledes holdt sit Indtog i Lindholms Mølle, skal Mølleren (N. P. Bendtzen) efter først at have paahørt hans udførlige Rapport om Slaverne og deres gruppeopvækkende Fremmarsch have forelagt ham det koldsindige Spørgsmaal: „Jamen haa Do sit Dem Pi Dam?“ —

Fra en Del Folk i Aalborg var der udstedt et Opraab til Vendelboerne om at komme det betrængte Himmerland til Hjælp og Undsætning, hvilket Opraab var medunderskrevet af de tre Sundbyborgere Julius Galster, Anders Müller og Gustav Kindt som Garanter for, at Sagen forholdt sig rigtig. Efter at Opraabet var proklameret blandt Vendelboerne, strømmede disse i store Skarer til Sundby som i sal. Lars Dyrskjøts Dage.

I Aalborg havde man samlet alle disponible Rofartøjer for at overføre de ventede Hjælpetropper fra Vendsyssel; Rytteriet skulde transporteres i de store fladbundede Færger,

medens Fodfolket skulde overføres med de almindelige Baade. Oberstløjtenant Redsted ønskede dog ikke, at Overfarten skulde finde Sted, forinden han var bleven klar over, hvilken Folkehæren skulde dirigeres, og der var derfor givet Ordre til, at alle til Sundby ankommende Stridskræfter paa et Par Hundrede Ryttere nær, skulde holdes tilbage, indtil der blev givet Signal fra Aalborg ved et vist Antal Knald fra Havnefogdens Kanoner. Som 2 af de ledende Mænd ved denne Lejlighed skal nævnes daværende Herredsfuldm., senere Prokurator, Søren Larsen og Slagtermester Gustav Kindt. Det vaabenføre Mandskab fra selve Sundby skulde straks møde i Aalborg, hvilken Ordre blev forkyndt af den enarmede Trommeslager Anders Tobias, der dybt grebet af Situationens Alvor løb fra det ene Sted til det andet for at oplæse Kundgørelsen; han dundrede uafsladelig løs paa sin Tromme og raabte af fulde Bryst: „Fjenden er i Landet! Fjenden er i Landet!“ indtil han af bare Ivrighed var saa uheldig at trille omkuld lige udenfor Apotheket paa Østergade, saa at det i første Øjeblik skal have set ud, som om han allerede var ramt af en fjendtlig Kugle. Fuldm. Larsen havde om Formiddagen været til en Auktion i Aaby men kørte over Hals og Hoved hjem til Sundby, hvor Tilstanden blev mere og mere bevæget, efterhaanden som Byen fyldtes af de væbnede Vendelboer. Oppe paa Skansen blev der holdt Vaabenøvelser for Folk, der var bevæbnede med Høforke, Leer og Spyd, som sad paa lange Stager. Pastor Tryde opholdt sig oppe i Kirken, for at Folk kunde faa deres endnu udøbte Børn døbt. Ved Fjorden færdedes der talrige Vagtposter for at paase, at ingen mistænkelige Personer steg i Land. Blandt dem, der saaledes gik paa Vagt, var nu afdøde Gæstg. Niels Christensen, fra hvem flere af de herværende Meddelelser stammer; han, der var en ivrig Jægersmand, opholdt sig da hos sin Søster, Møller Bendtzens Hustru i Lindholms Mølle, men begav sig efter Per Dams Urosignal til Sundbys Strand væbnet med sit Jagt-

gevær og forsynet med et forsvarligt Madforraad for Natten. I Skumringen opdagede Strandvagterne en Baad nærme sig Kysten paa en mistænkelig Maade, og løsnede i den Anledning et Skud, men det viste sig snart, at det ikke var nogen af Slaverne — ej heller Hertugen af Augustenborg — som forsøgte en Landgang, men at det kun var en af de Sundby Boelsmænd og en Nymfe fra Uttrup, kaldet „Vild Mariane“, der i den idylliske Foraarsaften havde taget sig en lille Sejltur i Gondolen og nu søgte paa en diskret Maade at komme i Land. — Forholdet var det, at man ikke alene passede paa Slaverne og de andre løse Eksisterer, men man nærrede ogsaa en Mistanke om, at selveste Hertugen af Augustenborg var paa Vej mod Nord, uden at man dog klargjorde sig, hvorfor Hertugen egentlig havde faaet i Sinds at begive sig til Vendsyssel. Men det troede man nu, at han vilde, og Stiftamtmanden, som man ansaa for tysksindet, skulde være ham behjælpelig med den hemmelighedsfulde Rejse, hvilket gav Anledning til, at en rasende Folkemængde i Aalborg opslog en stor Pakkasse, som skulde overføres til Sundby, idet man troede, at Augustenborgeren sad gemt deri; og helt ud til Han Herrederne fløj det sensationelle Rygte, at Hertugen aldeles bestemt var bleven forsendt fra Aalborg til Sundby i en tom Sukkerfustage. Den ulykkestiftamtmand var ikke den eneste Autoritet, der ved denne



Niels Christensen

Lejlighed blev mistænkeliggjort; samme Skæbne overgik ogsaa Herredsfoged Timm i Sundby, hvorom Prokurator Larsen fortalte, at han havde ikke saa lidt Besvær med at faa talt en Masse ophidsede Bønder til Rette. De gav nemlig tilkende, at de havde Lyst til at storme Herredskontoret i Sundby, og raabte i Munden paa hverandre, at Herredsfogden var i Ledtog med Amtmanden, samt at Hertugen var smuglet over Fjorden i en Tønde og nu var skjult inde paa Kontoret, medens andre yttrede, at det var Amtmanden selv, som havde været i den mystiske Tønde og paa denne Maade søgt Flugten. Imidlertid kom der gruopvækkende Rygter om Slavernes Indtog i Nibe. Det hed sig, at denne lille By, — der siden Aalborggensernes krigerske Indfald i det Herrens Aar 1676<sup>1)</sup> havde levet i forholdsvis Fred og Ro —, nu var undergaaet den frygteligste Skæbne; Kvinderne var bleven skændede, Børnene spiddede, og de smaa Lig kastede dels i Flammerne dels i Fjordens Bølger, medens Borgerne med Byfoged Kanceliraad Lyngé i Spidsen efter en fortvivlet Kamp, der havde kostet en Mængde af Slaverne Livet, var faldet til sidste Mand. Det blev sagt, at man fra Højderne kunde se Røgen opstige fra den brændende By, og man begav sig op paa Skansebakkens Top for at spejde. Først kom Distriktslæge Hasse, forsynet med en Kikkert, og observerede en opstigende Røg i Retning efter Nibe, hvorefter han dybt bevæget steg ned igen for at forkynde sine Medborgere, at Rygtet havde talt den sørgeligste Sandhed. Alle Vegne udslyngedes Forbandelser over den enestaaende Niddingsdaad og dens Udøvere, medens flere Kvinder beredte sig til at forklæde sig i Mandsdragt; enkelte havde endog en Saks i Lommen for i sidste Øjeblik at kunne afklippe deres Lokker, medens man i andre Lejre tog Situationen paa den Maade, at Familiens Medlemmer, unge og gamle, tog sig et større eller mindre Glas, for det kunde maaske vare længe, inden man igen fik denne lille

1) C. Klitgaard: Nibes Hist. S. 94 ff.



Fornøjelse, hvis det overhovedet timedes mere. — Men ikke længe efter at Distriktslægen oppe paa Skansens Tind havde stillet den nys omtalte triste Diagnose, spredtes med et de truende Skyer, idet der ved Aftenstid gennem Aviserne udspreddes det Glædens Budskab, at der lidt syd for Viborg havde staaet et afgørende Slag, i hvilket Slaverne havde lidt et forsmædeligt Nederlag og var bleven nedsabelt eller spredt som Avner for Vinden, takket være Randers Dragoner. Nibe var frelst, og Herredsfoged Timm fik ved en Skrivelse fra Stiftamtet meddelt, at der i 3 Miles Omkreds fra Nibe ikke var forefundet noget mistænkeligt.

De Hjælpetropper, der var samlet i Sundby, blev nu sendt hjem og ligeledes 800 Vendelboer, som Dagen forud var overført til Åalborg for at gøre Patrouilletjeneste, og alt imens dette stod paa, ankom der en Stafet fra Viborg med den Besked, at Rygtet om Slaverne havde været i højeste Grad „overdrevet“, og at de ikke engang var draget ind i Jylland. Den frelste Kancelliraad Lyngø lod ogsaa høre fra sig og indgav til Stiftamtet en hermed overensstemmende Rapport, idet han oplyste, at Rygtet om Slaverne formentes at være opstaaet nede paa Vejlekanten derved, at Herregaarden Haraldskær var kommen i Brand, uden at man kendte Ildens Aarsag, samt at man i Anledning af Branden havde ringet med Stormklokken, hvortil kom et Rygte om, at der i Holsten havde dannet sig Guerillabander, hvis Nær-værelse man befrygtede der paa Egnen.

Saaledes endte Slavekrigen, men det skal her gentages, at Meningen var god, og at de omtalte Pudsigheder ikke i nogen Maade maa regnes de brave Vendelboer eller andre til Forklejnelse. Det, de foretog sig, for at værne deres Land, Hjem og Familier, var i høj Grad agtværdigt og efter Forholdene godt gjort, saa at der ikke kan næres nogen Tvivl om, at de, hvis Slaverne virkelig havde indfundet sig, vilde have givet dem deres Bekomst, som de i sin Tid havde drevet Oberst Baudissins Horder tilbage ud i Fjordens Bølger.

## D. KRIGENE.

Slavekrigen var, som vi har set, blind Allarm, men da det var Alvor — nemlig i den engelske Krig og Krigen 1848—49—50, blev vor Egn ogsaa forskaanet for fjendtlige Indfald. Hvad den engelske Krig angaar synes det ikke, som nogen af Skipperne fra Sundby har deltaget i Kapertogterne, skønt der i Aalborg var mange som deltog — dels personligt dels som Redere. Derimod ses der at have været en ung Mand fra Sundby med i Slaget paa Rheden, nemlig Jens Sessing, S. af Indsieder Jens Hansen Sessing i N. S. Niels Smith og Fr. Schilder fra Sundby forklarede herom paa Aalb. Byting d. <sup>25</sup>/<sub>6</sub> 1808, at Jens Sessing i Foraaet 1801 indlod sig frivillig til den kgl. Flaades Bemanding, da han blev ansat paa Orlogsskibet Prøvestenen, som han i Slaget den 2. April dernæst blev qvæstet og kom paa Qvæsthus eller Hospital; der han nogen Tid efter ved Døden afgik . . .“

Derimod var der i Trearskrigen mange Deltagere fra Nørresundby og Omegn. Som man kan se af en Delsørgmodige Dødsannoncer i Aalb. Stiftst., var der flere af dem, som faldt, f. Eks. Jørgen Larsen i N. S., 32 Aar gl., som blev dødeligt saaret ved Isted ligesom den jævnaldrende Søren Chr. Aistrup, S. af Jens A. i N. S. — De, der kom hjem, blev i Sundby som andensteds modtaget med Festligheder og Æresbevisninger, og der blev bl. a. holdt et større Bal i Købmand Paghs store Pakhuslokaler, der var festligt udsmykkede i Dagens Anledning; det var et glad og gemytligt Bal, hvorom Veteran Lars Chr. Nielsen kunde fortælle. Han var en af dem, der udmærkede sig, saa at han allerede i 1850 blev paaskønnet med Dannebrogskorset. Efter hvad der i 1910 blev oplyst gennem Forsvarsministeriet<sup>1)</sup> forholdt det sig saaledes hermed: „Lars Christian Nielsen, kl. Sundby, havde allerede gjort sig bemærket 1848 i Slaget ved Slesvig og blev siden indstillet til Medaillen for

1) Aalb. Stifts. 17/11 1910.

Tapperhed, — hvilken imidlertid aldrig blev præget, men i Træningen ved Helligbæk vandt han sine største Lavrbær derved, at han ved Tapperhed reddede 6 Mand og sig selv fra Fangenskab, hvilket gik saaledes til: Den 24. Juli Kl. 3 om Morgenen satte samtlige Afdelinger sig i Bevægelse for at naa Dagens Maal, Siversted. Herfra skulde de foranliggende Skovpartier rænses for Fjender. Lidt over Kl. 10 gik Tropperne frem til Angreb paa Stenderup Vesterskov, og Fremrykningen fortsattes til Popholt Kro. 11. Bataillon, ved hvis 3. Komp. L. C. N. stod som Underkorporal, trængte imidlertid frem til Helligbæk og drev Fjenden ud af sine Stillinger, men under denne Fremrykning trængte han for stærkt paa, og hen paa Eftermiddagen var han med et Par Mand kommen bort fra sin Afdeling. I Skoven overraskede den danske Trop 3 Tyskere, som maatte strække Gevær. Disse Fanger vilde han sende tilbage til det danske Hovedkvarter og lod sine to Ledsagere besørge Transporten, idet han selv fremdeles havde et Arbejde forude. Men Lars Chr. fik snart andet at tænke paa. 5 Minutter efter at han havde permitteret Fangetransporten, hørte han Brøl fra sine Folk, og i næste Øjeblik stod den ene, Vendelboen Peter Nielsen Horsens<sup>1)</sup> hos ham med iturevne Klæder, medens en anden var saaret, og de raable: „Sundby, Du maa hjælpe os, nu slaar de os ihjel!“ Ved en Manøvre havde nemlig de tyske Fanger overrumplet de to danske Soldater og taget deres Geværer fra dem. Neppe var de nysnævnte Ord udtalte, før Tyskerne stod foran Lars Chr., afvæbnede ham og følte sig nu som Herrer, men da rislede Blodet hedt gennem Lars Christian, der følte sig overbevist om, at nu gjaldt det Liv eller Død, og med sikker Haand sled han sit Gevær fra Tyskeren og fældede den ene Fjende ved et Skud, den anden ved et Bajonetstød og den tredie ved et Kolbeslag! Lars Chr. reddede saaledes sig selv og de 2 Kammerater, men hvorledes det forholdt sig med de 4 andre, som han

<sup>1)</sup> Levede endnu 1910 og boede da i Saltum.

efter Rapporten ogsaa havde reddet fra Fangenskab, kan ikke oplyses<sup>1</sup>).

### E. LEGATER OG FATTIGVÆSEN.

Ved Aar 1850 var der til Sundby Sogn knyttet følgende Legater: 1. Præsten Kield Niensens Legat, stiftet 1713, 2. Præsten Hans Michel Kiildsen Muules Legat, stiftet 1824 (se S. 299), 3. Anne Jespersens Legat, stiftet 1731 af Anne Nielsdatter Jeppesen, E. e. Raadmand Erik Jensen i Aalborg (se I B. S. 167), 4. Legatum Tale Kilianum, stiftet 1741 (se S. 302 f), 5—8. Præsten Knud Schotts Legater (se S. 305 f), 9. Jens Jacob Hvorups Legat, stiftet 1785 (se S. 94), 10. Else Pedersd. Gays Legat (se S. 160), 11. Skræder Lars Chr. Dytschbovs Legat, stiftet 1843 (se S. 207), 12. Ane Madsd.s Legat, stiftet 1846 (se S. 162), 13. Anne Margr. Pedersd.s Legat, stiftet 1850, hvis Renter uddeles til Beklædning for Konfirmander.

I Folketællingen for 1787 opføres 6 af Nørresundbys Beboere som „Almisselemmer“, „Tjenestelemmer“ eller som „nydende Tjeneste af Sognet“. 1801 nød 8 Mænd og 6 Kvinder „Almisser af Sognet“, af hvilke Personer 3 var „sygelige“, 1 „vanfør“ og 1 „vanvittig“. 1834 opføres 10 Mænd og 18 Kvinder som Almisselemmer, hvorhos 5 Familier fik Fattighjælp til deres Børn. D. 15. Juni 1840 fik Sundby-Hvorup Kommune Skøde paa Niels P. Bendtzens Ejendom i N. S. (Bpl. 53), bestaaende af 20 Fag Hus, der nu blev

1) Lars Chr. Nielsen var f. d. 15/11 1824 i Nørresundby, S. af Fisker Niels Christian Andersen og Hstr. Else Larsd. Han boede i mange Aar ude i Uttrup, hvor han ejede en lille Gaard. Paa sine ældre Dage flyttede han ind til Sundby, hvor han døde henved 90 Aar gl. Jeg har gennem mange Aar kendt L. C. N., som var en gammel Hædermand, munter og i Besiddelse af et ikke ringe Lune; og om Sundby i gamle Dage kunde han huske mangt og meget og var ogsaa villig til at fortælle. Hans ovennævnte Bedrift var almindelig kendt, men jeg har aldrig hørt ham selv tale om den end sige prale deraf.

indrettet til Fattighus. I Aaret 1845 boede der i dette 19 og 1850 17 Lemmer foruden disses Børn; der var dog paa sidstnævnte Tidspunkt anbragt 5 Fattiglemmer med Børn i et andet Hus i Byen. — Af Fattigforstandere kendes Gæstg. Peder Dam, Skræder Lars Thaarup, Avlsbruger Anders Eriksen og Pottemager John Jensen, der alle er omtalt foran.

#### F. ULVE.

Den  $24/3$  1702 fremstod Skytten paa Rødslet, Jens Nielsen, paa Kjær Herredsting og fremviste en gammel Hunulv, som han havde skudt sønden for Svinbjerggaard i Vadum Sogn, og s. A. fremviste en Karl fra Bjørum baade en Han- og en Hunulv, som han havde skudt der i Nærheden. Den  $8/2$  1704 præsenterede en Mand fra Gl. Vraa en gl. Hunulv, som han havde skudt ved Nordkjær, og s. A. blev der ved Grindsted skudt en gl. Hunulv. 1706 nedlagde Skytten paa paa Vang et Sted mellem denne Gaard og Hvorup en gl. Hunulv, af hvilken Raden som sædvanligt blev ophængt paa en Stage ved Tinget; s. A. blev der skudt en Hunulv paa Haldager Enge. 1708 skød Gl. Vraas Skytte d.  $10/1$  en gl. Hunulv udenfor Gaarden og d.  $25/6$  en ung og en gl. Ulv i Vraa Nørbirk, hvorhos hans Kollega paa Vang d.  $28/6$  skød en gl. Hunulv, og der blev 1754 samt følgende Aar afholdt store Ulvejagter i det østlige Kjær Herred af Herskabet paa Dronninglund. Den  $26/4$  anmeldte Jacob Nielsen i Lindholm og Hans Olsen fra Uttrup paa Herredstinget, at de den 19. April s. A. med deres Naboers Hjælp havde fanget og dræbt en gl. Hunulv i Hvorup Mose, samt at de havde „aftrukket“ Ulven og ophængt den ved Tinget, hvorhos de foreviste Bælgen, idet de formodede, at Retten efter hans kgl. Majt.s allernaadigst udgangne Jagtforordning af 18. April 1732 foranstaltede, at de dem allern. bevilgede 4 Rdlr. for samme Ulvs „Dræbelse“ blev dem betalt af Herredets Indbyggere, og paa lignende Maade fremkom Jens Sørensen fra Stade d.  $39/1$  1739 med en Ulv, han havde skudt østen for sin

Gaard. Der blev naturligvis ogsaa af Herskaberne holdt Jagter paa Ulvene og det i stor Stil, som den af Jens Bircherod omtalte „lystige“ Ulvejagt 1705. I Kjær Herreds Tingbog for 1725 omtales under d.  $\frac{12}{1}$  en Mand fra Hvorup, som d. 2. s. M. med flere af Sognets Beboere havde været tilsagt af sit Herskab paa Vang til en Ulvejagt, men paa Hjemvejen fra denne var omkommen tilligemed den Hest, han red paa, i en Vaage østen for Vang Bro. Ligeledes blev der 1754 og følgende Aar afholdt store Ulvejagter i det østlige Kjær Herred af Herskabet paa Dronninglund, ved hvilke Klapjagter Beboerne i Hals, Ø. og V. Hassing samt Horsens var tilsagt som Klappere. 1754 blev der paa en saadan Jagt set 4 Ulve, hvoraf 1 blev skudt og 2 „kvæstede“ og 2 Aar senere blev der kun set 1 Ulv, og den blev ikke skudt, men det var nu ogsaa paa det sidste med Ulvenes Saga i Vendsyssel. Der skal dog endnu findes et synligt Minde om Ulvenes Tid i Kjær Herred, nemlig Resterne af en Ulvegrav lidt østen for Ulsted Kirke<sup>1)</sup>.

---

<sup>1)</sup> Vends. Aarb. 1924 S. 343 ff.







# SAGREGISTER.

(Se ogsaa Indholdsfortegnelsen).

	Side		Side
<b>Adrienne</b> . . . . .	261, 303	<b>Dampskibsfart</b> . . . . .	39 f
<b>Ammestue</b> . . . . .	300 f	<b>Drab</b> . . . . .	46 ff, 50
<b>Apotek</b> . . . . .	340	<b>Dragere</b> . . . . .	17
<b>Arrestlokaler</b> . . . . .	45	<b>Fogedkorn</b> . . . . .	64
<b>Befordringsforhold</b> . . . . .	36 ff	<b>Folkemængde</b> . . . . .	123 f
<b>Begravelse</b> . . . . .	67	<b>Folkekarakter</b> . . . . .	265, 267
<b>Belysning</b> . . . . .	253	<b>Forlystelser</b> . . . . .	265 f, 268 f
<b>Biavl</b> . . . . .	301	<b>Forprang</b> . . . . .	130, 214 f
<b>Bibliotek (Bogsamlinger)</b> . . . . .	78, 93, 248, 326	<b>Fresade</b> . . . . .	300
<b>Blæskrin</b> . . . . .	326	<b>Fængselsvæsen</b> . . . . .	45 ff, 49, 52, 62
<b>Bohave</b> . . . . .	127, 141 f, 146 f, 156, 246 ff, 256, 306, 313 f, 317, 324, 324, 326	<b>Fødemidler</b> . . . . .	254 f, 324
<b>Bondestue (Bønderkammer)</b> . . . . .	127, 142, 234	<b>Fødselshjælp</b> . . . . .	338 ff
<b>Brandvæsen</b> . . . . .	346 ff, 352	<b>Gabestok</b> . . . . .	298
<b>Brokorn</b> . . . . .	29	<b>Gangekjøl</b> . . . . .	300
<b>Bropenge</b> . . . . .	29	<b>Grandevæsen</b> . . . . .	189, 320
<b>Brolægning</b> . . . . .	9 f, 243	<b>Gros de Tours</b> . . . . .	261
<b>Brudestol</b> . . . . .	272	<b>Græsning</b> . . . . .	122, 181 ff
<b>Brystdug</b> . . . . .	264, 300	<b>Græspenge</b> . . . . .	100, 182
<b>Brændevinsbrænden</b> . . . . .	102, 147, 193, 246, 324	<b>Handelsret</b> . . . . .	231 f
<b>Brændsel</b> . . . . .	253 f	<b>Hattemagere</b> . . . . .	219
<b>Brødkiste</b> . . . . .	301	<b>Hatteslag</b> . . . . .	263
<b>Bygningsskik</b> . . . . .	137 f, 141, 241 ff	<b>Havedyrkning</b> . . . . .	69, 79, 200, 241, 244 f
<b>Bænkekiste</b> . . . . .	147	<b>Havnen</b> . . . . .	235
<b>Bønhaser</b> . . . . .	210	<b>Henrettelser</b> . . . . .	49
<b>Børtfartøj</b> . . . . .	17, 25	<b>Hoveri</b> . . . . .	26, 179, 187 ff
<b>Chaise</b> . . . . .	69	<b>Husdyravl</b> . . . . .	183 ff
<b>Contouche (Kontuge, Kontuche etc.)</b> . . . . .	261, 303	<b>Husmænd</b> . . . . .	122, 181, 183, 290
<b>Crepiner</b> . . . . .	251	<b>Indhegning af Marken</b> . . . . .	181
<b>Cylinderhatte</b> . . . . .	262 f	<b>Injurier</b> . . . . .	58 ff
		<b>Julestue</b> . . . . .	265 f
		<b>Kaffa (Koffe)</b> . . . . .	261
		<b>Kagstrygning</b> . . . . .	51, 53
		<b>Kapperøllike</b> . . . . .	260

	Side		Side
<b>Kartofler</b> . . . . .	255	<b>Slagseng</b> . . . . .	246, 251
<b>Keddelførere</b> . . . . .	231	<b>Snipper</b> . . . . .	247, 269
<b>Kirkemusik</b> . . . . .	213, 290	<b>Spil</b> . . . . .	247, 269
<b>Kistebænk</b> . . . . .	300	<b>Stampemølle</b> . . . . .	219
<b>Klubliv</b> . . . . .	270 ff	<b>Stolestader</b> 84, 106, 290 ff	
<b>Klædedragt</b> 106 f, 257, 300, 303, 317, 324		<b>Stolpeseng</b> . . . . .	257
<b>Konsumtionsboder</b> . 14, 101		<b>Stoppeklokke</b> . . . . .	258, 262
<b>Kontorkjole</b> . . . . .	324	<b>Strømpefabrikation</b> . . . . .	219
<b>Korsklæde</b> . . . . .	260, 303	<b>Stutteribesigtigelser</b> . . . . .	184
<b>Kroer</b> . . . . .	35 f, 48, 103	<b>Støvlemanchetter</b> . . . . .	259
<b>Kridtpiber</b> . . . . .	197 ff	<b>Støvlestrømper</b> . . . . .	317
<b>Kulmisse</b> . . . . .	22	<b>Sundsholmerne</b> . . . . .	23 f
<b>Kvægsyge</b> . . . . .	72, 185	<b>Syfiloid</b> . . . . .	332 ff
<b>Købstadret</b> . . . . .	216 f	<b>Sæbesyderi</b> . . . . .	215
<b>Køretøjer</b> . . . . .	26, 29	<b>Sædelighed</b> . 53, 60 f, 334	
<b>Landevejslokomotiver</b> . . . . .	40	<b>Tablet</b> . . . . .	300
<b>Legater</b> 94, 160, 168, 207 302 f, 305 f, 374 f		<b>Taborets</b> . . . . .	261
<b>Lejermaalsbøder</b> . . . . .	61	<b>Thebord</b> . . . . .	247 f, 324
<b>Ligtræer</b> . . . . .	297	<b>Tingstue</b> . . . . .	44 f
<b>Linnedvævning</b> . . . . .	219	<b>Titulaturer</b> . . . . .	308, 327
<b>Lyspenge</b> . . . . .	320	<b>Tobak</b> . . . . .	68, 76
<b>Lystring</b> . . . . .	261	<b>Tobakspyramide</b> . . . . .	252
<b>Markeder</b> . . . . .	215	<b>Topseng</b> . . . . .	248, 251
<b>Milepæle</b> . . . . .	33 f	<b>Tyveri</b> . . . . .	51 ff
<b>Militærvæsen</b> 36, 47 f, 57, 87, 356, 360 ff.		<b>Tyvsmærke</b> . . . . .	52
<b>Mjød-kammer</b> . . . . .	245	<b>Udskiftning</b> . . . . .	120 ff
<b>Parykker</b> . . . . .	263, 317	<b>Udstykning</b> . . . . .	122 f
<b>Pengesedler</b> . . . . .	222 ff	<b>Ulve</b> . . . . .	375 f
<b>Plantning</b> . . . . .	77 f, 373	<b>Vaagestue</b> . . . . .	266
<b>Politivæsen</b> . . . . .	62, 67 f	<b>Vandskræksyge</b> . . . . .	331
<b>Pukbræt</b> . . . . .	269	<b>Vejskifter</b> . . . . .	30 ff
<b>Rochlaar (Rejsefrakke)</b> 317		<b>Vingebord</b> . . . . .	147, 324
<b>Sangur</b> . . . . .	247	<b>Vognmands-laug</b> . . . . .	36 ff
<b>Skabseng</b> . . . . .	251	<b>Voldssager</b> . . . . .	54 ff
<b>Skibsfart</b> . . . . .	235	<b>Vokspor-tætter</b> . . . . .	253
<b>Skæghat</b> . . . . .	259 f	<b>Værelser</b> 127, 141 f, 146 f, 156, 158, 245 ff, 300, 303	
		<b>Vævning</b> . . . . .	212 f, 219
		<b>Ærme-kaabe</b> . . . . .	262

# NAVNEREGISTER.

(Se ogsaa Kap. II D og XI B).

- Aaby** 11, 28, 31, 39 ff, 84, 190  
**Aabybro** 29, 36, 366  
**Aalborg** 11, 39 ff, 45, 84, 93, 190, 218 f, 222, 225 f, 232, 240, 323, 334 f, 337, 352, 356, 367 f. —  
Bagerlauget: 195, Fattigvæsenet 195, Frue Kirke 84, Handskefabrik 219 f, Købmandslauget 130, 216 f, 220, 229, Klædefabrik 221, 224 f, Slagterlauget 208, Snedkerlauget 210  
**Agdrup**, V. Brønderslev Sogn, 49 —, Sulsted S., 131, 155  
**Ahrenholdt**, Frederik 209 — Johan 209  
**Aistrup** S. 28, 31, 49 —, Søren Chr. 372  
**Albrecht Pedersen** 128  
**Albæk** 323  
**Alstrup** 323  
**Alumnus**, Joh. Gotfr. 211  
**Anders**, Christensen, Herredsskr. 84 — Pedersen i Vorbjerg 57  
**Anne**, Madsd. 162 — Mortensd. 32, 136 ff  
**Antze**, Anne Marie 90  
»Arabien« 7, 226  
**Arentzberg**, Margr. Sophie 323  
**Arreboe**, Anne Kristine 323, 325  
**Asaa** 20  
**Aslund**, Ø., Ø. Hassing S. 185  
**Attrup**, Hammer S., 104, 185, 187 f.  
**Attrup Plovhus** 105  
**Aunkils Mølle**, Skæve S. 70  
  
**Baadsgaard**, P. Kbm. 129, 354  
**Baastrup**, Birthe Marie 81  
**Bache (Bak)**, Niels, Degn 322 — Peder 164  
**Baggesen**, Henrik, 103 f.  
**Bagterp**, Jens 231  
**Bahnsen**, Bl., Krigsr. 229 — Otto Kbm. 96  
»Bakken« 133, 164, 265  
**Bang**, Anc Cath. 338 — Carl Vilh. 339 — Else Marie 339 — Joh. Ferd. 339 — H. J., Birked. 338  
**Barabang**, Charlotte Amalie 64  
**Bartholin**, Søster, 280  
**Batteriet** 8  
**Bech**, Jens 204 — Jochum 204, 213  
**Bejlerstræde** (Bejlegaarden) 5, 46, 93, 349  
**Bendt Pedersen** 122, 158, 238 f.  
**Bendtsen** (Bendtzen), Familien 158 — Niels Peter 158, 238, 367, 374 — Peder 158, 246, 258 — Peder Pedersen 158  
**Bering**, Birthe Sophie 72 f. — Chr., Spr. i Fjellerup 72  
**Bernhardt** Fr. Brygger 190, 204, 213 f, 271  
**Biersted** 28, 36, 42, 47 ff, 130  
»Bildt«, Kro, 33, 35  
**Bille**, Jørgen, Stiftamtmd. 65  
**Bircherod**, Jens, Biskop 278 ff, 341  
**Birk**, Jens Jensen 93  
**Birkelse** 29, 36, 95, 157, 184 f, 228  
**Bittefanden** 53  
**Bjerrregaard**, Hellum S., 13  
**Bjørnkjær**, Biersted S., 44, 66, 85  
**Bjørum**, Vadum S., 375  
**Blaa Mølle** 239  
**Blancke**, Murer, 206, 349  
**Bleeg**, Familien 110  
**Bloch** (Block), Cort Hansen 51, 56 f, 186, 215, 235 | — Mette 107  
**Bluhme**, D. E., Kirkesanger 274, 328 — Johan, Prokurator 338  
**Blusbroen** 29  
**Bløden** i N. S. Kjær 182  
**Boerup**, Carsten, Birked. 76  
**Bondrup** (Bonderup) Kirsten 261, — Niels Christensen B, 168, 215, 231, 271  
»Bonnes Skov« 40, 76 ff, 273

- Borum, Fuldm. paa Rødslet 92  
 Bovitz, Anne Marie 137, 292 —  
 Johan Fr. 136 f — Johanne  
 Cathr. 137, 292 — Hans, Cor-  
 net 59, 136 — Theta Helena  
 55, 59 f, 292
- Braes, Diderik, til Kokkedal 99
- Brandborg (Brandenburg) Anne  
 128 — Anne Johanne 128 —  
 Lars Nielsen 128 — Lars Thom-  
 sen 128 — Niels Larsen 93,  
 125, 128 — Thomas 125
- Bredesen, Christen 239 — Lars 196
- Brems, Poul 32, 150
- Brorson, Br. Biskop 302, 305, 307
- Brusens Bol 92, 113, 115, 117,  
 152 ff
- Bruun, Chr., Maler i Aalb. 86,  
 288 — Christian, Pibemager  
 204 — Helena Cathr. 108 —  
 Peder Andersen, Fm. ved Uni-  
 versitetets Gods 113, 152 —  
 Stephan, Kontrollør 108 — Ul-  
 rik Chr. Degn 326 f.
- Brygger, Chr. Larsen 231, 349 f
- Bryggergaarden 144 f, 165, 342, 344
- Bræmer, Chr. Henrik 328 — Pe-  
 trine 328
- Brødland, Lars Pedersen 126
- Brøndlund, Mette Kirstine 128,  
 131, 141
- Buchholtz, Else M. K. 339 f
- Bystrup, Jens 110, 119
- Bælum 301
- Bøhm, Anne Marie 323
- Børglum, Knud Nielsen 110 —  
 Sarah Marie 110
- Cantor, Distriktslæge 352**
- Christen Kjeldsen Møller 238
- Christensen, Marius Petresch 143,  
 233 ff — Niels, Gæstg. 368 f
- Christiani, K. A. Gross. 225, 228 f
- Christianssand 65
- Claudi (Ertmann), Chr. Ertmand-  
 sen 38, 117, 134 f, 159, 333 —  
 Ertmand Christian 115, 117,  
 135, 246 f, 256 — Ertmand Chri-  
 stiansen 135 — Peder Ert-  
 mand 159
- Clausen, Claus 16, 213, 236 —  
 Jens 236 — Johs. Sognepr. 287,  
 304, 306 ff. — Jørgen 197, 236,  
 344 — Nicolai, Konsumtions-  
 kontr. 307 — Nicolai, Spr. i  
 Aalb. 306
- Clementin, Pr. i Aalb. 114, 145
- Cold (Kold), Familien 169 — Jør-  
 gen Nielsen 45, 161 — Nicolaj  
 Andersen 163
- Colding (Kolding) Familien 86 —  
 Gutzon, Herredsskr. 85 f, 288
- Dam, Anne 154 — Lars 5 f, 10,  
 19, 38, 122, 153, 159, 181, — Pe-  
 der 153 f, 161, 192, 353, 367, 375**
- Dambrech, Leutn. 47
- Damstrøm, Birgitte Kirstine 86
- Digmand, (Digmann), Familien  
 169 — Jens 161 — Ole 163
- Dietz, Martin 75, 170
- Dodensig, Chr. Christensen 148  
 — Chr. Jensen 148, 154 — Ja-  
 cob 119, 148 — Niels 55 ff, 112  
 — Peder 117, 148 f
- Dorf, Anne 69 f
- Drastrup, Chr. 110, 166, 231
- Dronninglund 67, 311 f, 317, 357,  
 376 — Birk 67 f, 103
- Dytshou, Lars 207 f, 374
- Dødskov, V. Hassing S. 89
- Ebeltoft 328**
- Egholm i Limfj. 158, 222  
 — , Chr. 211 — Peder 297
- Elkjær, Nørre 237
- Ellitshøj 89
- Emmiksén, Familien 65, 67 —  
 Anders Paulin 66 — Chr. 67  
 — Emmik Eriksen 44, 66 —  
 — Emmik Nielsen 66 — Erik,  
 Herredsf. 63 ff, 85, 238 — Erik  
 i Toftegaard 51 — Jacob Chr.  
 66 — Jens Chr. 65 — Johan  
 Fr. 66 — Nicolaj 65 — Niels,  
 Herredsf. 65
- Engelbrecht Jensen 91 ff, 250,  
 254 f.
- Engholm, Georg E. C. 109 — Hans  
 Peter 108 f — Mette Magda-  
 lene Dorthea 109, 269
- Enighedsværk 157
- Erlangen 217, 219
- Ertmann, se Claudt
- Essemann, Hermann, Kapt. 293,  
 362

- Estrup, Niels Andersen 196  
 Faber, Ernst Aug. 21 — Ludvig 80  
 Falck, Christian, Løjten. 293, 362  
 Fanøe, Chr., Degn i Ellitshøj 89  
 — Chr. Hansen 90 — Hans, Herredsskr. 88 ff, 247, 254, 259, 293 — Thomas 90  
 Farstrup, Hans 92  
 Faurholt Loftebro 32  
 — Markdige 105  
 Feilcke, Sofie 86  
 Find, Jens, 62  
 Fischer, H. H., Billedskærer 278 f,  
 — Mathias Severin 80  
 Fjellerup 72  
 Flekkefjord 327  
 Flemming, Jacob 206  
 Flendsted, Knud 157, 164, 194, 228, 271  
 Fleron, Instrumentmager 219  
 Flindt, Familien 317 f. — Sigvard Theodosius, Præst, 289, 317 f.  
 Floridon, Feldbereder 219 — Hattemager 197, 219  
 Foldsted, Simon 152  
 Frederikshavn 80, 83, 329  
 Frederiksværk 337  
 Freisen, Anton 231  
 Fris, Chr. Hermann 339 — Stine 350  
 From, Henrik 137  
 Frost, Familien 170 — Thomas 246 — Thomas Nielsen 61  
 Fuglede, Byfoged 63  
 Fuglsig 303, 307  
 Funch, Prokurator 55 f  
 Færgebroen 12 ff, 25, 102  
 Gabrielsværk 226  
 Gad, E. T., Sognepr. 316  
 Gadekilden 7  
 Galster, Carl 227 — Charlotte, f. Castonier 226 f, 229 f — Frederik 227 — Harald 227 — Henrik Ludvig 227 — Iohan Georg, Agent 157, 189, 197, 205, 212, 217 ff, 245, 248 f, 255, 271 — Johan Georg, Styrm. 219 — J. M. Fabrikant 219 — Julius 226 f, 367 — Lorentz 157, 227, 234, 352  
 Galtrup, Sarah 313 — Hermann Diderik 313  
 Gandrup, Kjær Hrd. 72  
 — , Peder Jørgensen 162, 186  
 Gay, Lars 160, 162, 297  
 Gersdorff, Stiftsamtm. 20, 28  
 Gildsig, Gaarden 34, 145 — Bro 33 — Bæk 23  
 Gildsig, Familien 171 f — Chr. Nielsen 19, 58, 132, 171 f — Niels 70  
 Gjørup, Christen 11 — Karen Nielsd. 107 f  
 Gleerup, Hans Jørgen 112, — Jens, Krigr., til Rødslet 117, 119, 123, 145, 149, 298, 333, 346 — Jørgen, til Knudseje 346 — Jørgen Christoffer, Konsistorialraad 112 ff, 131, 156, 187 — Poul Mørch 118 — Severin 346.  
 Graven, Jens 228  
 Graverhuset, Horsens S. 86  
 Gravesen, Jens Legind 132  
 Gravlev, Chr. 116  
 Green, Familien 323 — Anders Chr. 323 — Claus Holmer 323 — Enoch, Degn i N. S. 319, 321 ff — Enoch Christian 323 Willum 323  
 Grenaa 107, 337  
 Grimmesvad 10  
 Grishauge, Anders 111  
 Grønlund, Laurits, Kirkesanger 327  
 Guldberg, Familien 107 — Birthe Marie f. Krogh 105 — Christine Linde 107 — Dines Hansen 105 — Hans Georg, Konsumtionsforv. 105 ff, 293, 345 — Jørgen Andreas 107 — Juliane Marie 107 — Martha, f. Steen. 106 f, 345 — Ove 107 William 107  
 Guldbraundt Olesen 50  
 Haack, Jacob Chr., Danselærer 269 f — Johan Fr., Kapt. 293, 362  
 Hagstrøm, Anne Marie 328  
 Hald, F. J. T., Herredsf. 83  
 Hall, Familien 152 f — Ole, Landmaaler 37, 152 ff

- Halling, William, Brigader 12, 58, 106, 156  
 Hals 28, 35, 46, 72, 376 — Birk 76 — Ladegaard 72  
 Hammer S. 28, 31 ff, 41, 49, 90  
 Handrup, Andreas, Degn i V. Hassing 89 f  
 Hasse, Distriktslæge 338, 370  
 Hasselbalch, Hans, Kbm. i Randers 71, Hans, Prokurator 60, 72, 94 f — Niels Skiøt. Herredsf. 71 ff, 293, 347  
 Hassinggaard 76  
 Hastrup, Laurits 104  
 Hattemagergaarden 109, 160, 197, 219  
 Hanch, Lars, t. N. Elkjær 237  
 Haugaard, Aaby S., 48  
 — Hedevig Ide Cathr. 96  
 Haussen, Joh. M., 282 f, 363  
 Hebert, Dorthea R. C. 315  
 Heet, Gottlieb 335  
 de Hemmer, Chrf. 292  
 Henningsen, Jens Snedker 167, 351  
 Heinen, Kapt. 245  
 Hentz, Claus, Amtskirurg 108  
 Hertz, Heetz Philip 83  
 Hesseldahl, Niels 110  
 Hillerslev Hrd. 63, 65  
 Himmerig, Andreas 306  
 Hintze, Charlotte Amalia 337  
 Hintzholm, Christine 68  
 Hjallerup Kro 103  
 Hjøring 39, 83, 96, 184, 228, 231, 307, 323  
 Hjortnose, Chr. 50  
 Hiorth, Peter 153  
 Hobro 244  
 Hoff, Joh. A., Kirurg 337 — Joh. Daniel 337  
 de Hoffmann, Familien 110  
 Holm, Broder 208 — Maren Kioldsdatter 329  
 Holmen, P. Chr. 111  
 Holmstrupgaard 131  
 Holst, Maren Pedersd. 91  
 Holstein (Familien) 109 — Niels C. R., Major 109, 228, 271  
 Holt, Bertel 163 — Peder Bertelsen 163  
 Hopp, Ths., Rektor 112  
 Hornemann, Christence 11  
 Horsens S., 28, 31, 36, 60  
 Hovgaard's Mølle i V. Hassing 88  
 Humble, Peder, Degn 322 f  
 Husted, Peder i Skive 67  
 Hvilsager 88  
 Hvolgaard i V. Hassing 86  
 Hvorup S. 23, 31, 34, 122, 185, 187, 191, 206, 304 ff, 325, 333 f, — Kirken 305 — Mosen 375  
 Hvorup, Anders 166 — Chr. 155 — Jens 59, 92 f, 126, 128, 152, 182, 244 f, 247 f, 255 f, 259, 261, 263 f, 269, 293 f, 346 — Niels Fr. 51  
 Hybertz, Klaus 19, 26 — Dorothea 214  
 Hyll, Margr. Nielsd. 49  
 Høeg (Høg) Chr. 101 — Hans 70 — Helvig 106 — Jens til Vang 162 — Jens Sørensen 68 — Johanne 306 — Margr. 328 — Peder, Herredsf. 68 ff, 166, 293, 306 — Stygge 162 — Søren, Herredsf. 43, 67 ff, 85, 293  
 Høgsted Chr. 96 — R. B., Prokurator 96  
 Hørmested 329  
 Ilstorph, Laurids 63  
 Isaksen, Niels 46, 212, 349 f  
 Jacobsen (Jacobs) Joh. 215 f, 231, 271  
 Jensen, H. P., Fabrikant 210  
 Jepsen, L. P., Købm. 231  
 Jerslev 336  
 Jespersen, Anne 112, 152 — Giert 129, 347 — Hans 112 ff, 194 — Jens 128, 130, 140, 149, 293 — Jesper 112, 137, 191 — Mette Kirstine, f. Brøndlund, 128 f, 131, 141, 344  
 Joen Laursen, Rytterbonde 95, 125  
 Juel (Juul), Anne 59 — Inger 59, — Maren 59 f — Morten 366 — Niels, Prokurator 76, 95 — Rasmus 66  
 Jægerum, Anders 146  
 »Kalifornien« 7  
 Kalsensgaard 80  
 Karmark, Jenstil Vorbjerggaard 70  
 Kindt, Gustav 93, 294, 367 f  
 Kirkeagrene 121  
 Kioldgaard, Maren Nielsd. 66  
 Kiellerup, Laurits 223, 236

- Kjellingberggaard, S. Kongerslev Sogn 70  
 Kjellingbro, Peder Jørgensen 130, 215  
 Kierulf (Kiærulf etc.), Else Pedersdatter 155 — Jens Bertelsen 256 — Jørgen Pedersen 125, 131 — Mathias 131 — Morten Vejmaster 31, 33 — Niels Pedersen 26, 129, 278 — Peder Jørgensen (se Kjellingbro) — Peder Pedersen 54 — Peder Thomassen 27 — Thomas Larsen 30 f, 67  
 Kiær (Kiærskjold) Frederik 113  
 Kjær Herredsting 31, 41 ff, 49, 375  
 Kjærsgaard i Lindholm 91, 237  
 Klim 307  
 Klingberg, Cecilie 74 — Rasmus 74  
 Klitgaard, Laurits 138, 232, 351  
 Kløcker, P. M. K., Byfoged 63, 228  
 Knark, Oluf Pedersen 127, 167, 236, 344  
 Knurberg, Familien 161, 172  
 Kobbermølle, Drlund Sogn 132  
 Koch, David 47 f  
 Kolding, Kbst. 308 ff, 338  
 Kornbakken 121  
 Korsagrene 121, 274  
 Kondrup, C. A. Købm. 231  
 Krabbe, Væver 213  
 Krag (Kragh) Anders, Pr. i Lendum 86 — Anton O. F. 234 — Bodil Mikkelsd. 85 — Christen, Degn 304 f, 325 — Hans, Herredsskr. 43, 66, 84 f, 293 — Oluf Mikkelsen 85  
 Kræmmer, Søren 98  
 Kuhr, Oluf 66  
 Kobbøl, Fr. 111  
 Ladefoged, Chr. Jensen 140 — Chr. Sørensen 140 — Jacob Jensen 135 — Jacob Pedersen 162 — Jens Christensen 135, 140 — Jens Nielsen 37, 132, 135, 215 — Jens Sørensen 37, 140 ff, 344 — Niels Jensen 194 — Peder Jensen 132 — Søren Christensen 128, 140 — Søren Jensen 142 — Søren Sørensen 140  
 Langback, Jens 13, 75  
 Langbrokro 13, 31, 36, 80  
 Langbrovase 12, 29  
 Lange, Hermann, Viceraadm. i Kbh. 80 — Hermandine 81 — — Jens, Herredsf. 80 f, 126  
 Langholt, Hovedgd. 86, 88, 90, 104, 106  
 Larsen, Søren, Prokurator 82, 368, 370  
 Lassen, Provst i Vadum 199  
 Lasson, Peder, til Rødslet 27  
 Laurvig 129  
 Leegart, Oberstl. 47 f.  
 Lemming, Viborg St. 328  
 Lerbæk 27, 112  
 Lihme, Jacob, Billedskærer 294  
 Lillebrovase 31 f  
 Lindholm 57, 91, 95, 122, 185, 187 f, 191, 210, 237, 299, 306, 319, 342 — Lindh. Aa 29, 209, 237, 290 — Lindh. Bro 27, 31, 33 — Lindholmgaard 68 f, 70, 91, 302 — Lindh. Mølle 95, 145 f, 158, 173, 237 f, 367 f.  
 Lindenov, Chr. 236 — Ide 29  
 Loftbro 29, 31 — L. Teglværk 211  
 Loge, Elisabeth 327  
 Lohmann, Amalie Wind 223  
 Lund, Barbara 323 — Cathr. Elisabeth 323 — Chr. 55 ff — Fr. Aug. 208 — Jens Jacob 196 — Michael p. Voerbjerggaard 79, 271 — Morten Larsen, Degn i Voldum 323 — Peder Clausen 159, 161 — Peder, Bager 196  
 Lundsgaard, Birked. p. Læsø 89  
 Lyngø, Byf. i Nibe 370 f  
 Lysholt, Familien 107 f. — J. J., Kontrollør 102 ff, 107 f  
 Læsø 89, 94, 104, 266  
 Læsøe, Kirstine 306  
 Lønstrup, P. Chr. 216  
 Løgstør 9  
 »Maagkroen« 36, 104  
 Maren Pedersd., P. Madsen Muremesters Enke 113, 125, 130  
 Marsvin, Birg. Kirstine 85  
 Mederne 121  
 Meining, Herredsf. 83, 235, 352  
 Melskens, Mathias 231  
 Meyer, Lorentz 53 — Nicolai Gudmundsen 56, 113

- Mollerup, Hans 72  
 Moltke, F. Stiftamt. 9, 69, 221, 223 — E. C. Stiftamt. 9  
 Moser, Andr. 111, 263  
 Murmester, Peder Christensen (Snørholt) 132, 192 ff, 269 — Peder Madsen 113, 130 — Peder Nielsen 38, 132, 291, 298  
 Muttersbach, Andreas 54, 363  
 Muule (Muhle), Hans Michael 299 ff, 302 — Rasmus 91 — Talche 302 f  
 Müller, Anders 150, 367 — C. F. Distriktskirurg 333  
 Myhrmann, Garver 197  
 Münster, Familien 88 — Oluf, Herredsskr 86 ff  
 Møller, Familien fra Lindh. Mølle 95 f — Albert Th. 340 — Amalia 236, 351 — Birgitte 85 — Chr. Nielsen 238 — Elise 340  
 Jens Nielsen 157, 190 — Jens Peter, Apot. 340 — John, Kbm. 235 — Jon Larsen, Prokurator 95 f. — Jørgen 156 — Lars Jonsen 95 — Lars Conrad, Apot. 340 — Michael, Prokur. 340 — Niels Chr. 160, 230 — Niels Sørensen 263 — Peder Christensen 142 — Sophie 340 — Peder Chr. 142 — Thomas 160  
 Mørch (Mørck), Anders Sørensen 326 — Cathr. Marie 326 — Chr. Jensen 32, 150 f — Else Larsd. 150 f — Lars Poulsen 150 — Peder til Boller 346 — Peder Andersen 167 — Peder Pedersen 167 — Søren, Degn 124, 151, 326  
 Mørup, Hans 143, 232 — Severine 143  
 Nachtigal, P. Chr. 81, 126, 209  
 Neumeyer, Chr. 129 f, 335 ff  
 Nibe 96, 326, 365, 370 f  
 Nielsen, Lars Chr. (Sundby) 372 ff — Laurits Mørup 234  
 Niendahl, Joh. Friderica 64, 66  
 Nordkjær, Biersted S. 47, 373  
 Nordkjær, Erik 160, 208  
 Nyborg Teglværk 266, 211  
 Nyborg, Chr. 209 — Jens 209  
 Nyegaard, Fam. 127 f — Albr. 20, 127, 211 — Chr. 20, 127, 344 — Peder Chr., Færgeskass. 21, 127  
 Nykro 36, 104  
 Nykøbing S. 340  
 Nymark 121  
 Nørgaard i Uttrup 30  
 Nørgaard, Anders Jensen, Subst. 329 — Anders Laursen 162 — Ane Joh. Pedersd. 327 — Erik, Insp. ved Rosenborg 330 — Jens 329  
 Nørhalne 47 f, 51  
 Nøvling 204  
 Ostenfeldt, Hospitalsforst. 81  
 Ovesen, Ida 108, 166, 269, 315  
 Pagh, Poul, Kbm. 27, 154, 353  
 Paludan Müller, E. Godsv. 315 f.  
 Paulin, Andr., Byf i Hjørring 84  
 Pedersen, Erh. Brygger 143, 148  
 Pibemagergaarden 199 f, 341  
 Piilgaard, Fam. 128 — Poul Sørensen 125, 128 — Søren Nielsen 125, 128 f  
 Pilemand, Chr. 117  
 Piping, Joh. Adolph, Kbm. 107  
 Pirupshvar 236  
 Platou, Anne Magdalene 310  
 Preus, H. J., Herredsf. 62, 70 f — Jakob, Boghd. 70 f  
 Printz, Chr. Nielsen 159, 211, 272  
 Prægh, Væver 212, 219  
 Præstegaarden 4, 7, 34, 124, 300 ff, 303 f, 313, 315 f, 343  
 Qvist, Etatsr. 219, 223 f, 229  
 Raaschou, Fam. 309 — S. H. A., Spr. 308 ff  
 Raase, Fam. 175 f — Lars Poulsen 151, 163 — Niels 115 — Poul Larsen 163, 175 — Poul Simonsen 150  
 Randers 71 f, 74, 82 f, 96, 130  
 Raps, Joh. Fr. 207 — Peder 207  
 Rasch, Ole, Portrætmaler 205, 218  
 Rau, Maren 167 — Poul 166  
 Ravn, F. C., Regimentskir. 80 — Jep 46  
 Redsted, Oberstit. 368  
 Reich, Gotfried, Barts. 47



- Reich, Jochum, Barber 335  
 Rodschou, Maler 288  
 Roede, Abraham 51  
 Rosenberg, H. T., Pr. i Vadum 30  
 Rosenauer, Oberst 356  
 Rosenkrantz, Mogens til Kaas 11  
 Rosmusbro 29  
 Ruus, Kirstine 71  
 Rytter, Lars 145 — Mikkel 144 f,  
 190, 265  
 Røde Hus 4, 122, 157 ff, 246  
 Rødslet, Hovedg. 33, 82, 112, 117,  
 119 f, 187, 189, 191, 206, 211,  
 356, 375  
 Røghaugen 79  
 Røhl, Billedhugger 288  
 Rømer, Adelaide 338 — Joh. Cor-  
 nelius 197 f — Joh. Adolph 197  
 ff, 272, 292  
 Rørbæk Hovgaard, Gislum Hrd. 73
- Salling, Anders, Kbm.** 129 —  
 Hans Larsen (Lassen) 206, 238  
 Sandagrene 121  
 Sandbakken 34  
 Schaltz, Chr., Brygger 148, 214  
 Schanderup, Niels Chr. 197  
 Schersling, Kapt. 61  
 Schilder, Fam. 204 f — Elconora  
 166, 212 — Fr. 205, 372  
 Schioldan, Cathr. 96 — Hans 97  
 Schiøtt, Kirsten 71 — Peder 62  
 Schott, Knud, Præst 91, 118, 267,  
 284 ff, 301 ff, 326 f, 374  
 Schou, Hans, Hospitalsf. 95 —  
 — J. Chr., Kbm. 234 — Jør-  
 gen 211  
 Schoulund, J. V. Spr. 310  
 Schurmann, Simon 86  
 Schweigert, Carl 193, 329 — Jo-  
 han Joseph 328 — Søren, Kirke-  
 sanger 328 f  
 Seifert, J. G., Mekaniker 270  
 Sessing, Jens 372  
 Severin, Joh. 111  
 Sindal Christensen 164, 346  
 Skaarup, Anne 326  
 Skabhaugen 80  
 Skalland, Anders 54  
 Skansebakken 121 f, 227, 274 f,  
 368 f  
 Skarvad 27, 29, 31 f  
 Skeel, Holger 29 — J. E. Fr. 184
- Skeel, S. P. F. 228  
 Skive 67  
 Skrold, V. Hassing S. 89  
 Skæve 70  
 Stenge, Chr. 49  
 Smith (Schmidt etc.), Anne Cecilie  
 38, 147, 161, 194 — Chr., Byf.  
 63 — Jens 126, 145 ff, 344 —  
 Lars Christensen 113 — Niels  
 37, 147 f, 161, 216, 270 — P.  
 K. T. 96 — Søren 142  
 Soelberg, Anders 234  
 Sophie Hedevig, Prinsesse 67  
 Sparre, Marie Cathr. 338 — P.,  
 Procur. 96 — Peder Andersen  
 96 — Rasmus 338  
 Spies, Fam. 80 — J. W., Her-  
 redsf. 45, 73 ff, 126, 228, 245,  
 250, 254, 270 f, 357  
 Sponmatter, Niels 144  
 Spøttrup 11  
 Stade (Stae) 373  
 Staegaard 52, 58  
 Stampe, Henrik, Degn p. Øland 65  
 Staudt (Stoudt) J. G. 157 — J.  
 H. 224  
 Steemann, Stiftamt. 365 ff, 369  
 Steen, Martha 106 f, 345 — Sø-  
 ren 117  
 Stelling, Henrik 48  
 Stern (Sterren etc.), Mathæus 143,  
 190, — Morten 156, 167 —  
 Pauline 142  
 Sternseje 143  
 Stockfleth, Hannibal, Oberst 338  
 — Hannibaline 338  
 »Stokkerholm«, Fængsel i Aalb. 45  
 Storm, Ane Petronelle (»Nille«) 53  
 Anders Madsen, Hrdf. 42, 63 f, 85  
 Strøm, Chr. 116  
 Styrup, Oberstl. 67  
 Støchler, Skarpretter 49, 52  
 Sulsted 31  
 Sundby, Lars Chr, Nielsen 372 ff  
 Suendorph, Fam. 176 ff  
 Svaneberg, Nicoline 329  
 Sveistrup, Vilhelmine 127  
 Svenbjerggaard (Svinbjerggaard)  
 375  
 Svinhaugen, Vraa S. 70  
 Svirkjær, Chr., Kirkesanger 328  
 Sæby 46, 326 f  
 Sølgaard, Hammer S. 32 f, 49

- Søndergaard, Chr.** 215 — Chr. Jensen 129, 149 — Else 149 f — Jens Nielsen 129, 149, 163  
**Søndergaard, Fam.** 129, 149 — Chr. 215 — Chr. Jensen 129, 149, Jens Nielsen 149, 163, 344 — Johanne 164  
**Søren Espensen** 161, 292  
**Søraa** 10
- Teglgaarden i Drlund** 68  
**Terp, Mich.** 111  
**Tbaarup, Diderik** 162 — Fr. Bernh. 111 — Laurits (Lars) 208, 375  
**Thestrup, Anna Ida** 302 — Frantz, Biskop 281, 302, 319  
**Thisted** 63, 67, 322  
**Thornson, Edel Margr.** 96 — Hans, Byf. i Nibe 96  
**Thranholm, Fam.** 167 — Chr. 291  
**Thurisd.** 84  
**Thym, G. L., Barber** 335  
**Thystrup, Lovise** 152  
**Tim, Skarpretter** 49  
**Timm, Fam.** 82 — Fr. U., Herreds f. 81 ff, 365 f, 369 f  
**Tofteberg ved Løgstør** 153  
**Toftegaard** 51, 66  
**Torup, Hellum Hrd.** 335  
**Trindelen v. Læsø** 89  
**Tryde, Fam.** 315 — H. K., Præst 314 ff, 368  
**Træborg i Lindholm** 35  
**Tscherning, Eilert** 74 — Ide Elisabeth 74  
**Tuesen, Ths.** 238, 272  
**Tuxen, Søpremierl.** 37
- Ubbing, Peter** 280  
**Ubberud** 85  
**Uldal, Fam.** 323 — Niels 216  
**Ulsted** 28, 34, 46, 185, 376  
**Ustrup, Jørgen** 111, 293  
**Uttrup** 30, 60, 122, 206, 290, 336  
   Hede 31 — Ledc 30, 33 f — Mølle 98, 237 f — Nørgaard 31
- Vadum** 34, 331 — Mølle 237  
**Vadum, Morten** 166 — Peder 231  
**Valcur, Justitsr. til Langholt** 106  
**Walther, F. W. T., Præst** 316  
**Wamdrup, Jens** 167  
**Vang Hovedg.** 50, 66 — Bro 376
- Wedel, Maria Juditha** 308 — P. H. P. 308  
**Vejle, Kbst.** 74 f — . Peder 93  
**Wentzel, Fam.** 364 — Joh. Casper 93, 364  
**Wesenberg, Jacobine Marie** 95  
**Westergaard, Chr., Proc.** 337 — Jens 337 — Peder 111  
**Vesterhalne** 91  
**Vester Hassing** 28, 34, 36, 39, 185  
**Vesterladen** 34  
**Vestre Kjær** 181, 183  
**Vestrup, Saltum S** 66, 84, 323  
**Westrup, Chr., Præst** 316 — Sidsc l Marie 303  
**Weysc, L. F., Maler** 285, 288  
**Wichmand, Bertel Dr.** 338  
**Wilhelmsminde** 78, 273  
**Wils, Lars** 128, 236  
**Winding, Fr., Præst** 78, 183, 227, 265, 271, 319 ff — Holger 318 — Mette Cathr. 313, 317 — Petrea Maria 318 — Poul 310  
**Winther, Bcndt** 196, 209 — Jens 28  
**Wium, Christence** 88  
**Vodskov** 34  
**Voergaard Birk** 103  
**Voersaa** 20 — Krog 96 f  
**Vogelius, Peder, Pr.** 106  
**Wogensøn, Chr.** 326 — Ths. 326  
**Volbro Vad** 28  
**Voldum** 323  
**Wolff, Daniel, Prokur.** 47  
**Vorbjerg** 32, 41 ff, 63 ff, 84 ff, 122, 237, 299  
**Vorbjerg, Peder Laursen** 126 — Lars Pedersen 126  
**Vorbjergdal** 270  
**Vorbjerggaard** 62, 68 ff, 74, 79, 244, 271, 293  
**Wormstrup, Peder** 102 ff  
**Wraa, Hovedg. (Gl. Vraa),** 49, 375 — Nørbirk 375  
**Wraa, Enevold** 209  
**Wraagaard, Birgitte** 65 — Karen 65  
**Vrejlevkloster** 67  
**Vrendsted** 102 f  
**Wührmann, Handskemager** 219  
**Wölfert, H., Byf.** 63
- Zeuthen, Peder, Landf. p. Læsø** 140

Øistad ved Arendal 236	Øster Hassing 28, 32, 34, 49, 61, 185
Øland 65	Øster Heden 76
Østbjerg 31 f, 35	Øster Laden 34, 65
Østeraagaard 72	Østre Fællede (Kjær) 121, 181 f
Østergaard, Fam. 327 — Andreas, Kirkesanger — Jens 12, 19 — Niels 239	Øster Risør 326

---

### RETTELSER OG TILFØJELSER.

S. 55 L. 14 f. n. han Jacob Mortensen, læs: han, Jacob, Morten — S. 76 L. 14 f. o. Carsten, l.: Christen — S. 122 L. 1 f. o. Skandse-Baares, l: Skandse-Baarer — S. 144 L. 5 f o. Laurits, l. Lauritsen — 157 L. 3 f. o. Hald, l. Hall — S. 177 Silhuetten forestiller Søren Chr. Sundorph — S. 191 L. 15 f. n. Jensen, l. Jensens — 194 L. 9 f. o. Stiftsprotokoller, l.: Skifteprotokoller — 195 L. 19 f. o. til Falds, l: til Fals — S. 327: I Aalb. Adresseavis læses (i Novb. 1820): »At det, der er skjult for de Vise og Lærde, ofte aabenbares de Eenfoldige, er atter bevist, thi Degnen Østergaard i Sæbye har fundet Cirkelens Qvadratur . . .« — S. 328 L. 16 f. o. Navnet Dortha Andersd udgaar. — S. 89 L. 6 f. o. Skraal, l. Skrold.

---

Af samme Forf. er tidligere udkommet:

# NØRRESUNDBYS HISTORIE

INDTIL 1701

M. BIDR. TIL EGNENS HISTORIE

388 Sider — Pris 10 Kr.